

Nr 95

Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om nordisk vittnesplikt m.m.; given den 26 april 1974.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

CARL GUSTAF

LENNART GEIJER

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram tre förslag om förbättrad internationell samverkan i fråga om delgivning av handlingar och upptagande av bevis.

Propositionen innehåller förslag till svensk lagstiftning om införande av nordisk vittnesplikt. Förslaget, vilket går tillbaka på Nordiska rådets rekommendation nr 17/1968, har tillkommit efter överläggningar mellan de nordiska länderna. Syftet med lagstiftningen är främst att ge domstol möjlighet att kalla in vittne, målsägande som skall höras i anledning av åklagarens talan samt part i vissa indispositiva mål, även om han är bosatt och uppehåller sig i annat nordiskt land. Härigenom tillgodoses önskemålet om att bevisningen tas upp direkt inför den domstol som handlägger målet. Vidare skapas förutsättningar för en snabbare handläggning. För att inställeskyldigheten skall bli effektiv föreslås regler om nordisk verkställighet av påföljd för utevaro och om straffansvar för oriktig utsaga inför domstol. Förslaget innehåller vidare bl.a. regler om ersättning av allmänna medel till den som efter kallelse inställer sig för att höras.

I propositionen föreslås vidare att riksdagen godkänner en överenskommelse mellan de nordiska länderna om samverkan vid delgivning och bevisupptagning. Genom överenskommelsen utvidgas bl.a. det system

med direkt skriftväxling som nu gäller mellan myndigheter i Sverige, Danmark och Norge enligt det s.k. skandinaviska rättshjälpsprotokollet till att avse även Finland och Island.

Inom Haagkonferensen för internationell privaträtt har utarbetats en konvention om bevisupptagning i utlandet i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur. Konventionen, som har dagtecknats den 18 mars 1970, är avsedd att ersätta bestämmelserna om bevisupptagning i 1905 och 1954 års Haagkonventioner angående vissa till civilprocessen hörande ämnen. I propositionen föreslås att riksdagen godkänner 1970 års konvention.

1 Förslag till

Lag om nordisk vittnesplikt m.m.

Härigenom förordnas som följer.

1 § Den som är bosatt i Danmark, Finland, Island eller Norge och som fyllt 18 år kan av allmän domstol kallas enligt 2-7 §§ denna lag för att höras som vittne eller som målsägande i anledning av åklagarens talan, om han vid kallelsen uppehåller sig i något av dessa länder.

Vad i 2-5, 7 och 8 §§ föreskrives i fråga om vittne eller målsägande gäller i tillämpliga delar part eller ställföreträdare för part som skall inställa sig personligen i mål eller ärende rörande vårdnaden om barn, äktenskaplig börd eller faderskapet till barn utom äktenskap och som vid kallelsen är bosatt och uppehåller sig i land som anges i första stycket.

2 § Kallelse får utfärdas endast om utsagan kan antagas få väsentlig betydelse för utgången i målet och det är av väsentlig betydelse att förhöret äger rum vid svensk domstol. Vid bedömande av om vittne eller målsägande skall kallas beaktas målets vikt och de olägenheter den kallade kan komma att orsakas genom resvägens längd eller eljest.

Kallelse till annan domstol än den vid vilken målet är anhängigt får ske endast om det är oundgängligen nödvändigt.

3 § Kallelse utfärdas av domstolen. I kallelsen skall anges den minsta tid från delgivning av kallelsen som vittnet eller målsäganden har rätt att åtnjuta för att kunna iakttaga inställelse (kallelsefrist).

Uteblir den som kallats, får han hämtas till rätten, om han uppehåller sig här i landet. Erinran härom skall intagas i kallelsen.

Påföljd för utevaro får ej åläggas den som delgivits kallelse efter det att kallelsefristen börjat löpa.

4 § I fråga om förhör med vittne gäller utöver 36 kap. 3-6 §§ rättegångsbalken motsvarande bestämmelser i det land där vittnet är bosatt.

5 § I fråga om skyldighet för den som höres som vittne eller målsägande att förete skriftlig handling för rätten gäller utöver 38 kap. 2 § rättegångsbalken motsvarande bestämmelser i det land där vittnet eller målsäganden är bosatt.

Bestämmelsen om handräckning i 38 kap. 5 § rättegångsbalken äger ej tillämpning i fråga om handling som innehåller någon som sägs i första stycket, om ej handlingen finns här i landet.

6 § Ersättning till den som efter kallelse enligt denna lag inställt sig som

vittne eller målsägande utgår av allmänna medel. Ersättningen skall innefatta skäligen gottgörelse för kostnader för resa och uppehålle samt för tidsspillan.

Förskott på ersättning för kostnader för resa och uppehålle lämnas i samband med kallelsen.

Närmare bestämmelser om ersättning och förskott meddelas av Kungl. Maj:t.

7 § Den som efter kallelse inreser till Sverige för att höras som vittne eller målsägande enligt denna lag får under sitt uppehåll här i riket icke åtalas eller straffas och ej heller utlämnas till annat land än det han kommer från på grund av brott som begåtts före inresan, såvida han icke själv inför domstol samtyckt därtill eller efter vittnes- eller målsägandeförhöret frivilligt stannat kvar här under längre tid än femton dagar.

8 § Bestämmelserna i 4, 5 och 7 §§ äger motsvarande tillämpning på vittne eller målsägande som inställer sig utan särskild kallelse.

9 § Den som är bosatt här i landet och uppehåller sig här eller i Danmark, Finland, Island eller Norge är skyldig att efter kallelse inställa sig för att höras som vittne vid domstol i Danmark, Island eller Norge eller som vittne eller målsägande vid domstol i Finland enligt bestämmelserna i det landet. Detsamma gäller den som uppehåller sig här i landet och är bosatt i Danmark, Finland, Island eller Norge.

Den som är part eller ställföreträdare för part i mål eller ärende som rör vårdnaden om barn, äktenskaplig börd eller faderskapet till barn utom äktenskap är skyldig att under de förutsättningar som anges i första stycket efter kallelse inställa sig personligen vid domstol i Danmark, Finland, Island eller Norge.

10 § Beslut, varigenom domstol i Danmark, Finland, Island eller Norge för utevaro eller annan försummelse dömt den som avses i 9 § till böter eller utdömt honom förelagt vite eller ålagt honom ersätta rättegångskostnad, skall på begäran verkställas här i landet.

Böter och vite verkställas enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.

Lagen (1932:540) om erkännande och verkställighet av dom, som meddelats i Danmark, Finland, Island eller Norge, äger tillämpning vid verkställighet av beslut att ersätta rättegångskostnad.

Denna lag träder i kraft den dag Kungl. Maj:t bestämmer. Lagen får sättas i kraft i förhållande till endast ett eller flera av de länder som nämnes i 1 §.

2 Förslag till

Lag om ändring i brottsbalken

Härigenom förordnas att i brottsbalken skall införas en ny paragraf, 15 kap. 4 a §, av nedan angivna lydelse.

15 KAP.

4 a § Om någon under straffansvar inför domstol i Danmark, Finland, Island eller Norge lämnar osann uppgift eller förtiger sanningen, dömes han för *osann utsaga inför nordisk domstol* till påföljd enligt 1 §, om utsagan här i riket skulle ha avgivits under laga ed eller under försäkran som avgives i eds ställe, och enligt 2 §, när fråga är om utsaga av part i tvistemål. Begås gärningen av grov oaktsamhet, dömes för *ovarsam utsaga inför nordisk domstol* till påföljd enligt 3 §.

Bestämmelserna i 4, 14 och 15 §§ äger motsvarande tillämpning på gärning som avses i första stycket.

Denna lag träder i kraft den dag Kungl. Maj:t bestämmer.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1946:817) om bevisupptagning vid utländsk domstol

Härigenom förordnas att 3 § lagen (1946:817) om bevisupptagning vid utländsk domstol skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Då rätten beslutat bevisupptagning vid utländsk domstol samt, i fall som avses i 2 §, vad där är föreskrivet blivit fullgjort, utfärde rätten framställning till den utländska domstolen om bevisupptagningen. *I framställningen skall rätten kort redogöra för saken samt uppgiva beviset och den omständighet som skall styrkas därmed. Finnes lämpligt att visst i svensk lag stadgat förfarande iakttages vid verkställande av äskad åtgärd, varde det angivet. Där part sådant äskar, begäre rätten ock att under rättelse om dagen för bevisupptagningen varder i god tid meddelad rätten.*

Föreslagen lydelse

3 §

Då rätten beslutat bevisupptagning vid utländsk domstol samt, i fall som avses i 2 §, vad där är föreskrivet blivit fullgjort, utfärde rätten framställning till den utländska domstolen om bevisupptagningen *enligt bestämmelser som Konungen meddelar.*

Nuvarande lydelse

Framställning som nu sagts skall av rätten tillställas utrikesdepartementet för vidare åtgärd eller, där enligt Konungens förordnande omedelbar skriftväxling med den utländska domstolen må äga rum, översändas till den domstolen.

Föreslagen lydelse

Framställning om bevisupptagning skall av rätten tillställas utrikesdepartementet för vidare åtgärd. Framställning enligt den i Haag den 18 mars 1970 dagtecknade konventionen om bevisupptagning i utlandet i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur får i stället översändas till myndighet i den främmande staten som utsetts att mottaga sådan framställning (centralorganet). Där enligt Konungens förordnande omedelbar skriftväxling med den utländska domstolen må äga rum, översändes framställning om bevisupptagning till den domstolen.

Denna lag träder i kraft den dag Kungl. Maj:t bestämmer.

4 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1946:816) om bevisupptagning åt utländsk domstol**

Härigenom förordnas att 5 och 8 §§ lagen (1946:816) om bevisupptagning åt utländsk domstol skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***5 §**

I fråga om ärendets behandling vid rätten skall, där ej annat föranledes av föreskrifterna i denna lag, lända till efterrättelse vad om rättegång vid svensk domstol finnes stadgat. Ärendet skall anses såsom bevisupptagning utom huvudförhandling; dock vare ej nödigt att part kallas, där han ej själv skall höras eller fullgöra något.

Domare vid den utländska domstolen äger rätt att närvara vid bevisupptagning eller annan i 1 § avsedd åtgärd.

8 §

Har den utländska domstolen hemställt, att vid eds avläggande skola användas andra ordalag än i svensk lag äro stadgade eller att därvid eljest skall förfaras annorledes än svensk lag föreskriver, och är den av vilken eden kräves villig att sålunda fullgöra eden, pröve rätten huruvida det må ske.

Innefattar den utländska domstolens framställning eljest begäran att visst förfarande skall iakttas vid verkställande av äskad åtgärd, skall

Innefattar den utländska domstolens framställning eljest begäran att visst förfarande skall iakttas vid verkställande av äskad åtgärd, skall

Nuvarande lydelse

den begäran efterkommas, där det ej strider mot svensk lag.

Föreslagen lydelse

den begäran efterkommas, där det ej strider mot svensk lag. *Har sådan begäran gjorts i framställning enligt den i Haag den 18 mars 1970 dagtecknade konventionen om bevisupptagning i utlandet i mål eller ärende av civil eller kommersiell natur, skall den efterkommas, om det icke är oförenligt med svensk lag och det begärda förfarandet ej heller är omöjligt att tillämpa på grund av ordningen för bevisupptagning vid svensk domstol eller på grund av praktiska svårigheter.*

Denna lag träder i kraft den dag Kungl. Maj:t bestämmer.

Utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 26 april 1974.

Närvarande: statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena ANDERSSON, statsråden STRÄNG, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, LUNDKVIST, GEIJER, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON, FELDT, SIGURDSEN, GUSTAFSSON, ZACHRISSON, LEIJON, HJELM-WALLÉN.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Geijer, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om godkännande av *vissa internationella överenskommelser om samverkan i rättegång m.m.* och anför.

1 Inledning

Inom Nordiska rådet framlades år 1966 ett medlemsförslag om nordisk vittnesplikt. Myndigheter och organisationer i de skilda länderna avgav under samma och följande år yttranden över förslaget. Efter förslag av juridiska utskottet utfärdade Nordiska rådet sedermera en rekommendation (nr 17/1968), vari rådet hemställde att regeringarna måtte låta utreda förutsättningarna för att i ettvarit av länderna införa skyldighet för person att inställa sig vid domstol i annat nordiskt land för att höras som vittne.

Med anledning av nämnda rekommendation har vid sex tillfällen hållits överläggningar mellan representanter för justitiedepartementen i Danmark, Finland, Norge och Sverige. Vid överläggningarna har enighet uppnåtts om att frågan om nordisk vittnesplikt bör lösas genom ensartad lagstiftning i de olika länderna samt att i samma lagstiftning även bör införas skyldighet för part i vissa indispositiva tvistemål och målsägande som skall höras i anledning av åklagarens talan att inställa sig inför domstol i annat nordiskt land.

Under de nordiska överläggningarna har även diskuterats den med vittnesplikten nära sammanhängande frågan om biträde med delgivning och bevisupptagning mellan de nordiska länderna. Enighet har därvid nåtts om att det mellan Danmark, Norge och Sverige gällande s.k.

skandinaviska rättshjälpsprotokollet av år 1957 (se SFS 1958:533) bör ersättas med en nordisk överenskommelse om samverkan vid delgivning och bevisupptagning.

I juni 1972 har inom justitiedepartementet utarbetats en promemoria (Ds Ju 1972:15) angående nordisk samverkan i rättegång m.m. I promemorian redovisas de ställningstaganden som gjorts fram till denna tid. Promemorian innehåller ett svenskt förslag till konvention mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om samverkan i rättegång samt förslag till lag om nordisk vittnesplikt. Förslagen torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilagor 1 och 2*.

Efter remiss har yttranden över departementspromemorian avgetts av justitiekanslern (JK), riksåklagaren (RÅ), Svea hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Övre Norrland, statens invandrarverk, länsstyrelserna i Stockholms och Norrbottens län, Föreningen Sveriges tingsrättsdomare, Sveriges advokatsamfund, Föreningen Sveriges åklagare och Föreningen Sveriges rättshjälpsjurister.

RÅ har vid sitt remissutlåtande fogat yttranden från överåklagarna i Stockholms, Göteborgs och Malmö åklagardistrikt och länsåklagarna i Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Värmlands samt Norrbottens län. Svea hovrätt har bifogat yttranden från Stockholms, Södra Roslags, Västerås, Karlskoga och Köpings tingsrätter. Hovrätten för Övre Norrland har bifogat yttranden från Umeå och Haparanda tingsrätter.

Efter remissbehandlingen har förnyade överläggningar ägt rum mellan företrädare för Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge. På grundval av vad som därvid överenskommits har utarbetats ett nytt förslag till överenskommelse mellan de nordiska länderna samt nytt förslag till lag om nordisk vittnesplikt. Överenskommelsen torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

Även utanför Norden förekommer sedan länge ett omfattande samarbete vad gäller delgivning och bevisupptagning. Sådan internationell samverkan regleras i ett flertal överenskommelser. En central plats bland dessa intar Haagkonventionen den 1 mars 1954 angående vissa till civilprocessen hörande ämnen (prop. 1957:163, UU 1957:29, rskr 1957:311), som föregicks av Haagkonventionen den 17 juli 1905 angående vissa till civilprocessen hörande ämnen av internationell natur (SFS 1909:30). Sistnämnda konvention gäller för Sveriges vidkommande numera endast i förhållande till Island och Tyska Demokratiska Republiken. Bestämmelser som rör delgivningsförfarandet finns förutom i de båda nämnda Haagkonventionerna i en särskild konvention den 15 december 1965 om delgivning i utlandet av handlingar i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur (delgivningskonventionen, prop. 1969:32, UU 1969:10, rskr 1969:278). För brottmålsens del saknades länge en multilateral rättshjälpsöverenskommelse. Den 20 april 1959 avslutades emellertid en europeisk konvention om inbördes rättshjälp i brottmål (brottmålskon-

ventionen, prop. 1961:48, 1LU 1961:29, rskr 1961:190). Den trädde för Sveriges del — med vissa förbehåll — i kraft den 1 maj 1968.

Under den elfte Haagkonferensen för internationell privaträtt avslutades en konvention om bevisupptagning i utlandet i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur (bevisupptagningskonventionen). Konventionen öppnades för undertecknande den 18 mars 1970 och trädde efter ratificering av Danmark, Norge och Amerikas Förenta Stater i kraft den 7 oktober 1972. Konventionen i engelsk och fransk originaltext jämte översättning till svenska torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 4*.

Inom justitiedepartementet har utarbetats en promemoria (Ds Ju 1972:11) angående frågan om Sveriges anslutning till bevisupptagningskonventionen och de ändringar i svensk lagstiftning som en anslutning till konventionen föranleder.

Efter remiss har yttranden över departementspromemorian avgetts av Svea hovrätt, hovrätten för Västra Sverige, kommerskollegium, Stockholm, Göteborgs och Malmö tingsrätter, domstolsväsendets organisationsnämnd (DON), Föreningen Sveriges tingsrättsdomare och Sveriges advokatsamfund.

Kommerskollegium har bifogat yttranden från handelskamrarna i Stockholm, Göteborg och Malmö. Handelskammarens i Göteborg yttrande har avgetts efter samråd med handelskamrarna i Borås och Karlstad.

2 Grundläggande regler om bevisning m.m. i domstolsprocess i Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge.

2.1 Allmänt

Bland bevismedlen intar vittnesförhöret en särställning. Det möjliggör för domstolen att från opartiskt håll få sådana uppgifter om faktiska händelser som är nödvändiga för ett riktigt avgörande. Bestämmelser om straff för osann utsaga är ägnade att förmå vittnet att lämna sanningsenliga uppgifter. Med hänsyn till vittnesbevisets stora betydelse för rättegången föreligger i de flesta länder en skyldighet att vittna. Vittnesplikten uppfattas som en offentligrättslig, mot staten riktad skyldighet, som syftar till att möjliggöra en effektiv domstolsverksamhet.

Bestämmelserna i 36 kap. rättegångsbalken (RB) berör inte frågan om omfattningen av den personkrets som vittnesplikten enligt svensk rätt avser. Vittnesplikt anses emellertid åligga var och en som är underkastad den svenska statsmakten. Dit hör först och främst svensk medborgare, även om han är bosatt eller uppehåller sig utanför Sverige. Vittnesplikten träffar vidare varje annan person som uppehåller sig här i landet, om han

inte genom immunitet är undandragen den svenska statsmakten. Utländsk medborgare som uppehåller sig utanför landets gränser är däremot inte skyldig att vittna vid svensk domstol.

Uppkommer i ett mål behov av att som vittne höra utländsk medborgare som inte finns här i landet, är den svenska domstolen hänvisad till att få honom att inställa sig på frivillig väg. Går inte detta, återstår möjligheten att hos den främmande staten begära s.k. subsidiär bevisupptagning. Indirekt kan på detta sätt vittnesplikt sägas åläggas utländsk medborgare som vistas utanför Sverige. Denna skyldighet får fullgöras i vittnets hemland eller vistelseland enligt de där gällande reglerna.

De nu angivna begränsningarna av vittnesplikten gäller i huvudsak också i andra länder. I den internationella processrätten förekommer inte någon skyldighet att uppträda som vittne inför annan domstol än sådan i hemlandet eller vistelselandet.

Vittnesplikten innefattar främst skyldighet att på kallelse inställa sig vid domstol och att där lämna en sanningsenlig berättelse. I de nordiska länderna innefattar den också skyldighet för vittnet att på domstolens begäran uppfriska sitt minne genom granskning av anteckningar, räkenskapsböcker o.d. I norsk rätt finns — vid sidan av de vanliga bestämmelserna om editionsplikt — bestämmelser om skyldighet för vittne att på anmodan av rätten ta med sig vissa handlingar till förhöret.

Skyldigheten att som vittne inställa sig vid domstol är i Danmark, Finland och Sverige inte underkastad någon inskränkning med hänsyn till resvägens längd. Detta är däremot fallet i Norge, där ett vittne kan åläggas inställelse endast om avståndet till domstolen understiger viss sträcka. I andra fall hörs vittnet subsidiärt vid den domstol till vilken han hör. Under vissa förutsättningar kan dock domstolen inkalla vittne utan hinder av reseavståndet. Även i Island förekommer liknande begränsningar av vittnesplikten.

I alla de nordiska länderna finns bestämmelser om befrielse från vittnesplikten för nära anhöriga, liksom förbud att höra vittne om förhållanden som omfattas av hans tystnadsplikt. Vidare finns regler om rätt för vittne att slippa yttra sig angående vissa omständigheter, om vittnet genom att yttra sig skulle röja att han eller anhörig begått brott eller skulle avslöja yrkeshemlighet. Skillnaderna mellan regleringen i de olika staternas lagar är emellertid betydande.

I fråga om formerna för vittnesförhöret finns stora olikheter. I Sverige hörs vittnet i allmänhet vid huvudförhandlingen i målet och därmed också av den domstol som handlägger målet. Också i Finland hörs vittnet av den dömande rätten. Någon huvudförhandling förekommer emellertid inte i den finska processen utan förhöret sker vid något av rättsmötena. Endast i vissa undantagsfall får förhör äga rum vid annan domstol. Detta är däremot vanligt i Danmark och Norge. Sålunda medför reglerna om avståndsgränser i Norge, att vittnen ibland hörs vid annan domstol. I de

högsta instanserna i Danmark och Norge förekommer inte vittnesförhör. Vittnesberättelserna tas i stället för deras räkning upp av lägre domstolar. I Island hörs vittnet i praktiken av den domstol, som dömer i målet, även om detta inte är obligatoriskt enligt gällande isländsk rätt.

Vittne hörs i Sverige och vanligen också i Finland under ed eller försäkran. Detta förekommer inte längre i Danmark. I Norge bekräftas den lämnade berättelsen vanligen med ed. I Island gäller den ordningen att ed eller försäkran i tvistemål alltid avläggs efter förhöret men i brottmål — allt efter rättens beslut — antingen före eller efter förhöret. I Sverige är edgång en förutsättning för straff för osann vittnesutsaga. Så är däremot inte fallet i Finland, Island och Norge. Edsavläggelsen inverkar emellertid på så sätt, att straffet för osann utsaga under ed är allvarligare än om uppgiften lämnats utan ed.

Vittnesplikten sanktioneras genom tvångsmedel. De avser dels den som vägrar efterkomma kallelse som vittne och dels den som vid domstolen vägrar vittna. Liksom i Sverige används också i de andra länderna böter och hämtning för att åstadkomma vittnets inställelse. Vite förekommer endast i Sverige och Finland. I tvistemål får hämtning inte ske i Island. Flera andra former av tvångsmedel förekommer, särskilt i Danmark. Vittne som tredskar vid domstolen kan häktas.

I samtliga nordiska länder finns bestämmelser om ersättning till vittne för kostnader i samband med inställelsen.

Målsägande intar i Finland i allt väsentligt samma ställning som i Sverige. Han hörs alltså endast upplysningsvis och utan straffansvar. Möjligheterna i Norge att underlåta edsbekräftelse är större i fråga om målsägande än vittne.

Den vidsträckta skyldighet för part att personligen inställa sig vid rätten som föreskrivs i RB saknar motsvarighet i Danmark och Norge. I Norge föreligger visserligen en vidsträckt inställeskyldighet men hämtning kan ske endast i vissa familjemål. I Danmark är skyldigheten att inställa sig inskränkt till vissa familjemål. I Finland förekom fram till helt nyligen inte någon skyldighet att inställa sig personligen i tvistemål. Genom lagändring har emellertid sådan skyldighet nu införts i indispositiva mål. Inte heller i Island är part i tvistemål i allmänhet skyldig att inställa sig. Är det käranden som uteblir, avvisas målet.

2.2 Omfattningen av vittnesplikten

Sverige

Enligt svensk rätt föreligger vittnesplikt i första hand vid de allmänna domstolarna men också vid arbetsdomstolen och de allmänna förvaltningsdomstolarna. Bestämmelserna i RB om vittne vid allmän

domstol är tillämpliga också när vittne skall höras vid annan domstol.

En allmän vittnesplikt föreligger i den meningen att, med de undantag och begränsningar som föreskrivs i 36 kap. RB, var och en som kan lämna upplysningar av betydelse för bedömningen av ett mål är skyldig att efter kallelse inställa sig vid domstolen för att avlägga vittnesmål. Målsägande är dock förhindrad att vittna, även om han inte för talan i målet.

Skyldigheten att vittna är i vissa hänseenden starkt begränsad. På grund av släktskap kan skyldigheten att vittna vara helt upphävd. Vissa begränsningar gäller i fråga om barn och psykiskt defekta. Inskränkning i vittnesplikten kan vidare ha sin grund i att vittnet har tystnadsplikt eller befinner sig i en intressekonflikt, där lagen låter hans egna intressen medföra frihet från skyldighet att lämna vissa uppgifter. Bestämmelserna finns i 36 kap. 3-6 §§ RB.

Enligt 3 § är nära anförvanter till part befriade från skyldighet att avlägga vittnesmål. Detta gäller den som är eller har varit gift med part. Vidare gäller det den som står i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svågerskap till part och den som är syskon till part eller på så sätt besvägrad med part, att en av dem är eller har varit gift med den andres syskon. Samma begränsning av vittnesplikten gäller för den som på grund av adoption står i nu nämnt förhållande till någon part. De tidigare gällande bestämmelserna om vittnesbefrielse vid trolovning har numera utmönstrats och ersatts med en mer generell regel om vittnesjäv för den som på liknande sätt är närstående de i lagrummet särskilt uppräknade anhöriga. Däremot medför det inte befrielse från vittnesplikten att till parts ställföreträdare stå i sådant förhållande som anges i stadgandet.

En särskild bestämmelse finns i 4 § för den som är under 15 år eller på närmare angivet sätt psykiskt defekt. Han är inte i och för sig befriad från vittnesplikten. Rätten skall i förekommande fall efter omständigheterna pröva, om han kan höras som vittne. Därvid har domstolen att bedöma den menliga inverkan ett domstolsförhör skulle kunna medföra på honom i förhållande till betydelsen och värdet av den tilltänkta utsagan.

En andra grupp utgörs av dem som har tystnadsplikt i ett eller annat hänseende. Den behandlas i 5 §. Ämbets- eller tjänsteman eller annan som fått offentligt uppdrag som anges i lagrummet får inte höras om något som han på grund av sin ställning har att iaktta tystnad med. Advokat, läkare, tandläkare, barnmorska, sjuksköterska, kurator vid offentlig familjerådgivningsbyrå eller deras biträden får höras om något som i denna ställning anförtratts dem eller som de i denna egenskap fått veta, endast om det är medgivet i lag eller samtycke lämnas av den till vars förmån tystnadsplikten gäller. Ombud, biträde eller försvarare i rättegång får inte utan partens medgivande avslöja något som anförtratts honom för fullgörande av uppdraget. För nu nämnda personer, med undantag för ämbets- eller tjänsteman, annan som fått offentligt uppdrag och försvarare, gäller emellertid den begränsningen av vittnesförbudet, att de är skyldiga att

vittna i mål om brott för vilket inte är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år. Präst inom svenska kyrkan och präst eller den som intar motsvarande ställning inom annat trossamfund får inte höras om det som han fått veta under bikt eller motsvarande förhållanden.

Enligt 6 § får vittne vägra yttra sig angående omständighet, vars yppande skulle avslöja att vittnet eller sådan närstående som anges i 3 § begått brottslig eller vanärande handling. Vidare får vittne vägra att avge vittnesberättelse som skulle röja yrkeshemlighet, om det inte förekommer synnerlig anledning att höra vittnet om sådana förhållanden.

Befrielsen från skyldighet att vittna medför inte att den som kallats får utebli från förhandlingen. I fråga om närstående som avses i 3 § gäller att rätten före edgången skall erinra den kallade om att han inte är skyldig att vittna. Väljer han ändå att göra detta, är han i princip underkastad samma sanningsplikt som andra vittnen. I brottmål hörs dock närstående utan ed och är därför inte underkastad menedsansvar. Detsamma gäller generellt den som är under 15 år eller så psykiskt defekt att han saknar erforderlig insikt om edens betydelse. De övriga vittnen som är befriade från vittnesplikt i större eller mindre utsträckning skall enligt 36 kap. 14 § RB erinras om detta när skäl föreligger.

Vittnesmål skall upptas vid den domstol som handlägger målet. Detta sker vid huvudförhandlingen, om sådan hålls i målet. I särskilda fall medges dock bevisupptagning utom huvudförhandlingen (35 kap. 8 § RB). RB öppnar begränsade möjligheter att under särskilda förhållanden höra vittne vid annan domstol än den som handlägger målet. I 36 kap. 19 § föreskrivs sålunda, att om vittne på grund av sjukdom, vistelse på avlägsen ort eller av annan orsak är ur stånd att infinna sig vid huvudförhandlingen eller om vittnets inställelse bedöms medföra oskäligen kostnad eller synnerlig olägenhet, förhör med vittnet får äga rum utom huvudförhandlingen. Vittnesförhör med den som på grund av sjukdom inte kan infinna sig skall ske där den sjuke vistas.

Bestämmelserna om bevisupptagning utom huvudförhandling äger enligt 41 kap. 3 § RB tillämpning också på bevisupptagning till framtida säkerhet. För sådan bevisupptagning förutsätts endast att det föreligger fara för att bevis om förhållande som är av betydelse för någons rätt kommer att i framtiden gå förlorat eller att bevisning då endast med svårighet kan föras. Bevisning enligt vad nu sagts får dock inte upptas i syfte att vinna utredning om brott. Skyldighet att avlägga vittnesmål föreligger endast vid den tingsrätt under vilken vittnet har sitt hemvist.

Bestämmelserna om bevisupptagning utom huvudförhandling är vidare tillämpliga när i vissa undantagsfall bevisning kan upptas inför domstol redan på förundersökningsstadiet. Reglerna härom återfinns i 23 kap. 13 och 15 §§ RB. Enligt förstnämnda stadgande kan undersökningsledare begära vittnesförhör för att få fram material för åtalsfrågans bedömande. Detta gäller om någon vid förhör under förundersökningen vägrar att yttra

sig angående omständighet som är av vikt för utredningen eller om det är av synnerlig vikt att någon hörs som vittne under förundersökningen. I båda dessa fall föreligger den inskränkningen att vittnesförhör får äga rum endast om den som skall höras är skyldig att vittna i målet, om åtal väcks. Bevis, som är avsett att användas vid huvudförhandling, kan enligt 15 § upptas vid domstol redan innan åtal väckts när fara föreligger att beviset dessförinnan går förlorat eller då endast med svårighet kan förebringas. Möjligheten är inte inskränkt till vittnesförhör. Såväl undersökningsledare som den misstänkte kan begära upptagning av beviset.

Kallelse av vittne sker regelmässigt genom rättens försorg. Om åklagaren enligt 45 kap. 16 § RB sätter ut mål till huvudförhandling, kan och bör han samtidigt kalla vittnena. Det möter emellertid inte något hinder att rätten låter parten själv ta med sig sina vittnen till huvudförhandlingen. Kallelse utgör dock alltid en förutsättning för att vittnet skall kunna drabbas av påföljd för utevaro. Någon bestämd tidsfrist för kallelse finns inte föreskriven. Enligt en allmän regel i 32 kap. 1 § RB skall emellertid part eller annan, som enligt rättens beslut skall infinna sig vid rätten, erhålla skäligt rådrom för detta.

Övriga nordiska länder

I Finland upptas vittnesmål i regel av den domstol vid vilken målet är anhängigt. Någon huvudförhandling förekommer inte i det finska rättegångsförfarandet. Bevisupptagningen sker därför vid ett eller flera av domstolssammanträdena i målet. Vittnesförhör får under vissa förutsättningar hållas vid annan domstol än den dömande. Detta förekommer ytterst sällan i praktiken. Vittnesplikt gäller liksom i Sverige oavsett avståndet mellan uppehållsorten och platsen för vittnesförhöret. Vittne skall kallas i så god tid att vittnet utan svårighet kan inställa sig på utsatt tid. Kallelse utfärdas aldrig av rätten utan ankommer på den part som vill höra vittnet. Part kan föreläggas att kalla vittne som rätten önskar höra. Kallelse kan ske helt formfritt. Detta är vanligen fallet. För att påföljder för utevaro skall kunna komma i fråga måste emellertid vittnet ha kallats genom stämningsman.

I Norge gäller som huvudregel att vittne hörs under huvudförhandlingen i den herredsrett, byrett eller lagmansrett som handlägger målet. Däremot kan vittnen vid fullföljd inte höras inför höyesterett eller høyesteretts kjaeremålsutvalg. Från huvudregeln om bevisomedelbarhet i underätterna och lagmansretterna finns flera undantag. I dessa fall hörs vittnet i stället av underrätten i den domkrets där vittnet är bosatt eller uppehåller sig.

Ett av skälen för vittnesförhör utom huvudförhandlingen hänger samman med de norska bestämmelserna om avståndsgränser för vittnesplikten. I brottmål begränsas t.ex. skyldigheten att inställa sig vid

huvudförhandling i lagmansrett till personer som bor eller vistas inom sådant avstånd från domstolen, att de inte har längre resa till rätten än 60 mil med järnväg, 30 mil med båt eller buss eller 10 mil på annat sätt. Vid huvudförhandling i herreds- eller byrett utgörs avståndsgränserna för vittnesplikten av hälften av dessa sträckor. Under alla förhållanden är vittne dock skyldigt att inställa sig för vittnesförhör inom den 'rettskrets' där vittnet bor eller uppehåller sig. Om domstolen finner det 'maktpåliggende', kan den på parts begäran utvidga inställelseplikten utan hinder av avståndsgränserna.

Vittne kallas enligt huvudregeln genom delgivning av kallelse som utställts av den domstol som skall höra vittnet. I brottmål skall vittnet om möjligt få en dags 'varsel', dvs. frist från delgivningen av kallelsen fram till inställelsedagen. I tvistemål i allmänhet är kallelsefristen en vecka.

I Danmark gäller i allmänhet att vittne hörs inför den domstol som handlägger målet. Flera undantag finns emellertid. Rätten kan bestämma att vittnesmålet i stället skall avläggas inför annan underrätt som bedöms lämplig i det särskilda fallet. Bestämmelsen används bl.a. om vittnet på grund av sjukdom har svårigheter att inställa sig vid den dömande domstolen eller om kostnaden för eller besväret i samband med inställelsen inte står i rimligt förhållande till målets eller vittnesmålets betydelse. Det förekommer endast sällan att vittne hörs i højesteret. I tvistemål som är anhängigt vid landsret och som börjat i underrätt upptas bevisningen ofta i underrätten.

I tvistemål kallas vittne normalt av rätten. I brottmål är det antingen rätten eller åklagaren som kallar vittnet. Kallelsefristen är i tvistemål en vecka och i brottmål 'en aften', vartill kommer två dygn om avståndet till domstolen överstiger tre mil. Fristen kan av rätten bestämmas annorlunda.

I Island är skyldigheten att inställa sig som vittne begränsad med hänsyn till resvägens längd. De sträckor som avses är 7 mil landsväg och 3 mil sjöväg. Bestämmelserna kommer dock enligt uppgift att ändras. I tvistemål kallas vittnen i allmänhet av part och i brottmål av rätten. Under förundersökningsstadiet inkallas vittnen av polismyndigheten. Vittne har rätt till kallelsefrist. Bestämmelserna härom överensstämmer med motsvarande regler i dansk rätt.

Part kan inte höras som vittne i något av länderna. Förbudet är i finsk rätt utsträckt även till den som varit part i målet. Detsamma gäller i tvistemål den mot vilken domen blir gällande som om han hade varit part i målet. Finsk och svensk rätt överensstämmer i fråga om att målsägande inte får vittna. Däremot synes målsägande kunna få vittna enligt dansk och norsk rätt även i de fall han för talan i målet. I Norge kan dock alltid rätten underlåta att kräva att målsägande, som har partsställning, edfäster sin utsaga. I Island hörs den som är målsägande på samma sätt som vittne. Ed eller försäkran förekommer dock inte i dessa fall.

I samtliga berörda länder finns särskilda inskränkningar i vittnesplikten,

först och främst för nära anhöriga men dessutom för annan i fråga om vissa uppgifter, vars lämnande skulle skada honom eller närstående. Vidare finns förbud att höra den som har tystnadsplikt angående sådant som omfattas av tystnadsplikten. I enskildheter skiljer sig reglerna i de olika nordiska länderna från varandra.

Kretsen av anhöriga anges på olika sätt. I den danska lagbestämmelsen talas exempelvis om en parts 'naermeste' utan närmare angivande av vilka personer som avses. I de norska, finska och isländska bestämmelserna anges kretsen av anhöriga. Några mera betydande skillnader i förhållande till svensk rätt föreligger inte. Vittnesbefrielsen i Norge sträcker sig emellertid längre i brottmål än i tvistemål. I tvistemålen har anhöriga rätt att vägra vittna endast beträffande 'det som er meddelt dem av parten'. Även personkretsen är här något snävare angiven.

I alla länderna gäller förbud att höra offentlig tjänsteman eller annan med offentligt uppdrag om sådant som denne är skyldig att iaktta tystnad med. I Danmark, Island och Norge hävs förbudet, om den berörda myndigheten samtycker.

I finsk, isländsk och norsk rätt föreskrivs att domstolen inte får höra någon som vittne om hemliga uppgifter av betydelse för rikets säkerhet eller rättigheter i förhållande till främmande stat. I Danmark finns en särskild bestämmelse om att rätten kan förordna att förklaring inte skall avges om förhållande om vilket vittne enligt lag har tystnadsplikt och vars hemlighållande har väsentlig betydelse.

Kretsen av personer som är befriade från att yttra sig på grund av tystnadsplikt varierar från land till land. I alla länderna gäller förbud att höra läkare, advokater, försvarare och präster om förhållanden som anförtratts dem i sådan egenskap. I Finland och Island gäller förbudet dessutom apotekare och barnmorska. I Norge får inte heller 'meklingsmen i ekteskapsaker' och sjukvårdare höras om något som anförtratts dem i tjänsten.

Vittne får i ettvarrt av länderna vägra att yttra sig om sådant som kan medföra att han själv eller någon anhörig kan bli straffad eller ådra sig vanära. I Norge och Finland gäller befrielse också förhållande som skulle kunna röja affärs- eller yrkeshemlighet. I allmänhet gäller, liksom i Sverige, att vittnet är skyldigt att yttra sig, om en intresseavvägning mellan vittnesmålets vikt och det skyddade intresset leder till detta.

Slutligen kan nämnas att de danska, finska, isländska och norska bestämmelserna behandlar rätt för utgivare av tryckt skrift och vissa andra personer att vägra yttra sig om vem som lämnat uppgift till eller författat i skriften intagen artikel. Motsvarande frågor regleras för svensk rätts del i tryckfrihetsförordningen.

2.3 Vittnesersättning

Sverige

Bestämmelser om vittnesersättning finns i 36 kap. 24 § RB. Vittne har rätt till ersättning för kostnader för resa och uppehålle samt för tidsspillan. Ersättning bestäms av rätten till skäligt belopp.

I vissa fall utgår ersättning till vittne m.fl. av allmänna medel enligt vittnesersättningskungörelsen (1973:262). I brottmål utgår ersättning av allmänna medel till vittne eller målsägande som hörs på begäran av åklagaren eller som rätten i mål om allmänt åtal självmant inkallat. I övrigt utgår ersättning av allmänna medel när den part som begärt förhöret åtnjuter rättshjälp. Enligt kungörelsen ersätts resekostnad enligt de grunder som gäller för statstjänstemän i lägsta reseklass enligt allmänna resereglementet (1952:735). Kostnad för resa med tåg och fartyg ersätts dock endast med belopp motsvarande avgift för en plats i 2 klass och i förekommande fall avgift för sovplats eller hyttplats. Traktamente utgår i allmänhet med högst 25 kronor om dagen. Har vittnet utgift för nattlogi kan ersättning dock utgå med högst 50 kronor. Ersättning för tidsspillan får bestämmas till högst 85 kronor per dag.

Enligt 36 kap. 25 § RB kan vittne få förskott på kostnader för resa och uppehålle. Närmare bestämmelser om förskott finns i kungörelsen (1973:261) om utbetalning av vissa ersättningar i mål eller ärende vid domstol, m.m.

Övriga nordiska länder

Enligt dansk rätt har vittne rätt till ersättning med 10 kronor för varje påbörjad tidrymd om två timmar som åtgår för uppfyllandet av vittnesplikten, dock minst 20 kronor. Kostnader för resa med allmänt kommunikationsmedel utgår enligt lägsta reseklass. Används egen bil är gottgörelsen 40 öre per kilometer. Har vittnet haft utgifter eller förluster som inte täcks av de nämnda bestämmelserna kan rätten efter skälighetsprövning tillerkänna honom särskild ersättning härför.

För finsk rätts vidkommande är de regler som gäller jämförbara med de svenska om än något generösare.

I Norge utgår ersättning för resa med allmänt kommunikationsmedel enligt lägsta reseklass. I övrigt är bestämmelserna väsentligt förmånligare än de svenska. Detta gäller särskilt ersättning för nattlogi.

Enligt de regler om ersättning som finns i isländsk rätt utgår endast mindre belopp för förlord arbetslön. Reglerna betraktas som föråldrade.

2.4 Editionsplikt

Sverige

I 38 kap. 2 § RB föreskrivs att den som innehar skriftlig handling som kan antas äga betydelse som bevis är skyldig att förete handlingen. Regeln är försedd med flera undantag. I brottmål har den misstänkte eller den som står i sådant förhållande till denne att han kan undandra sig att vittna inte editionsplikt. I övrigt gäller att part eller honom närstående som nu har sagts inte är skyldig att förete skriftligt meddelande mellan parten och någon honom närstående eller mellan sådana närstående inbördes. Befattningshavare som nämns i 36 kap. 5 § RB, dvs. främst ämbets- och tjänstemän, advokater, läkare, rättegångsombud och präster, får inte förete skriftlig handling, om innehållet kan antas vara sådant att samma person inte får höras som vittne om det. Part till vars förmån tystnadsplikten gäller är också befriad från att förete handlingen om han skulle inneha den. Vittnes rätt enligt 36 kap. 6 § RB att vägra yttra sig beträffande omständigheter som skulle röja att han eller närstående begått brottslig eller vanärande handling och vittnes rätt att vägra säga något som skulle avslöja yrkeshemlighet har motsvarigheter i fråga om företeende av skriftlig handling, när handlingen har sådant innehåll. Slutligen gäller att editionsplikt inte, utom vid synnerliga skäl, omfattar minnesanteckningar eller motsvarande anteckningar för personligt bruk.

Har part på grund av äganderätt eller avtal eller lagbestämmelse rätt att påfordra att en av annan person innehavd handling utlämnas, som kan vara av betydelse som bevis, gäller detta enligt 38 kap. 3 § RB även i fråga om företeende av handlingen i rättegång. Denna editionsplikt berörs inte av de inskränkningar som gäller i fråga om den processuella editionsplikten.

Rätten kan enligt 38 kap. 4 § RB utfärda föreläggande att förete en handling som omfattas av editionsplikten. Innehavaren skall först få tillfälle att yttra sig. Förhör kan också hållas. I föreläggande skall anges när och var handlingen skall företes. Vite får förekomma men handlingen kan också tillhandahållas genom utmätningsmannens försorg, om rätten anser det lämpligare. Ersättning utgår för kostnad och besvär enligt vad rätten anser skäligt. Part är dock inte ersättningsberättigad.

Övriga nordiska länder

Bestämmelser om editionsplikt finns även i dessa länder. I huvudsak ansluter reglerna till skyldigheten att vittna. I dansk, isländsk och norsk rätt kan i vissa fall parts underlåtelse att förete skriftligt bevis tillmätas ett för parten negativt bevisvärde.

I norsk rätt finns — vid sidan av editionspliktsbestämmelserna — särskilda regler om skyldighet för vittne att efter föreläggande ta med sig sådana handlingar som han är skyldig att förete. Denna skyldighet

innefattas i vittnesplikten. Den begränsas av de regler som gäller om förbud mot och rätt till befrielse från vittnesförhör. Finsk rätt innehåller bestämmelser om editionsplikt som mycket nära överensstämmer med svensk rätt.

2.5 Målsägande

Sverige

Målsägande är enligt 20 kap. 8 § fjärde stycket RB den, mot vilken brott är begånget eller som därav blivit förnärmad eller lidit skada. Om behov uppkommer att han hörs i anledning av åklagarens talan skall han enligt 45 kap. 15 § första stycket RB kallas till huvudförhandlingen. Sanktionerna för utevaro vid kallelse till personlig inställelse är vite och hämtning (45 kap. 15 § första stycket och 46 kap. 14 § RB). Om huvudförhandlingen måste inställas på grund av målsägandens utevaro, kan han desutom åläggas att betala rättegångskostnad som genom hans försummelse vållats statsverket eller den tilltalade (31 kap. 4 § RB).

Målsägande får enligt 36 kap. 1 § RB aldrig höras som vittne. Att målsägande inte får höras som vittne innebär först och främst att han inte avlägger ed eller försäkran. Påtryckningsmedlen i 36 kap. 21 § RB mot vittnen för att få dem att yttra sig kan inte tillgripas mot målsägande. Målsägande som hörs i anledning av åklagarens talan har rätt till ersättning av allmänna medel enligt de regler som gäller för vittne.

Övriga nordiska länder

Enligt finsk rätt får målsäganden inte höras som vittne och han uttalar sig inte under straffansvar. Enligt den finska processordningen är det dock möjligt att höra målsäganden som part under sanningsförsäkran om vilken skada han lidit och hur mycket har förlorat genom brottet.

Enligt norsk rätt hörs målsägande enligt samma regler som gäller för vittne. Inte ens den omständigheten att målsäganden för talan i målet eller biträder åklagarens talan har någon inverkan på möjligheten att höra honom som vittne. Det är i detta sammanhang att märka, att edsavläggelsen i Norge sker efter förhöret. Eden är assertorisk. När det gäller vittnen i allmänhet har rätten vissa begränsade möjligheter att avstå från edsfästelse. I fråga om målsägande som har partsställning är denna möjlighet avsevärt större.

Enligt dansk rätt hörs målsäganden som vittne. Liksom vittnet hörs han utan ed eller försäkran men under straffansvar. Detta torde gälla oavsett om han för talan i målet eller inte.

Den som är att anse som målsägande i Island hörs på samma sätt som vittne men avlägger inte ed eller försäkran. Uppgifterna lämnas dock under straffansvar.

2.6 Partsförhör i tvistemål

Sverige

Enligt 11 kap. 5 § RB skall part vid huvudförhandling i underrätt eller hovrätt infinna sig personligen, om hans närvaro inte kan antas sakna betydelse för utredningen. Vid huvudförhandling i högsta domstolen krävs personlig inställelse endast om partens närvaro 'finnes erforderlig för utredningen'. I underrätt är part dessutom skyldig att infinna sig personligen vid muntlig förberedelse, om det kan antas att förberedelsen främjas genom hans personliga närvaro. Personlig inställelse påkallas i första hand om part skall höras under sanningsförsäkran. Sådant förhör hålls vid huvudförhandlingen.

Enligt 42 kap. 10 och 21 §§ RB kallas part som skall inställa sig personligen alltid vid vite. Inställer sig part i indispositivt mål genom ombud när han förelagts att inställa sig personligen, kan rätten förordna om nytt vite eller besluta att han skall hämtas (44 kap. 5 § RB).

Övriga nordiska länder

Enligt dansk rätt kan part tvångsvis förmås till personlig inställelse endast i faderskapsmål och i äktenskapsmål när fråga om vårdnaden skall avgöras. Enligt norsk rätt kan part i tvistemål åläggas personlig inställeskyldighet och skyldighet att yttra sig efter i stort sett samma regler som gäller för vittnen. Hämtning kan dock förekomma endast i faderskapsmål och äktenskapsmål. I finsk rätt har nyligen införts möjlighet att tvångsvis förmå part till personlig inställelse i indispositiva mål. I isländsk rätt föreligger i allmänhet inte någon skyldighet för part i tvistemål att inställa sig personligen. Part kan höras under sanningsförsäkran. För oriktiga uppgifter straffas part enligt samma stadgande som vittne.

2.7 Tvångsmedel mot vittne

Sverige

Uteblir vittne som har kallats, döms vittnet enligt 36 kap. 20 § RB till böter. Bötesstraffet kan variera mellan 10 och 500 kronor. Rätten kan också förordna att vittnet omedelbart skall hämtas till förhandlingen. Hämtning verkställs av polismyndighet. Om vittnet hämtas, utdöms inga böter.

Blir det nödvändigt att uppskjuta handläggningen till ett senare tillfälle, får rätten förelägga vittnet vite. Vitet bestäms till belopp som med hänsyn till vittnets ekonomiska förhållanden och övriga omständigheter kan antas

förmå honom att iakttä föreläggandet att inställa sig. Vitet får dock inte understiga tio kronor eller överstiga 5.000 kronor. Förnyat vite kan uppgå till 10.000 kronor. Rätten kan i stället för att förelägga vite förordna att vittnet skall hämtas till det senare rättegångstillfället. Uteblir vittnet vid det följande rättegångstillfället, utdöms vitet. Har vite inte utsatts, döms vittnet i stället till böter. Om vittnet hämtas till rätten, får dock böter eller vite för hans underlåtenhet att infinna sig vid det rättegångstillfället inte utdömas.

Utöver de angivna påföljderna för utevaro gäller enligt 36 kap. 23 § RB, att vittnet kan förpliktas att i skälig omfattning ersätta den kostnad han vållat genom försummelse eller tredska.

Finns det anledning att anta att vittnet har laga förfall för sin utevaro, skall underlåtenheten att inställa sig inte leda till någon påföljd (32 kap. 6 § RB).

Om ett vittne visserligen infinner sig vid rätten men utan giltigt skäl vägrar att avlägga ed eller försäkran eller att avge vittnesmål eller besvara fråga, kan rätten förelägga vittnet vid vite eller, om vittnet inte låter sig rätta, vid äventyr av häktning att fullgöra sin skyldighet. Detsamma gäller om vittne vägrar att iakttä föreläggande som meddelats enligt 36 kap. 8 § RB att uppliva sina kunskaper om det han skall höras om, exempelvis genom att granska anteckningar och handlingar som han har tillgängliga. Tiden för häktning är högst tre månader. Häktningen får inte pågå sedan rätten skilt målet från sig. Vittne som satts i häkte skall minst var fjortonde dag inställas för rätten.

Bestämmelsen i 36 kap. 23 § RB om skyldighet för försumligt eller tredskande vittne att ersätta kostnad som han vållat gäller också den som kommit till domstolen men vägrar vittna. Böter, vite eller häkte får inte användas mot den som är under 15 år eller psykiskt defekt. Sådant vittne får dock hämtas till rätten. Bortsett härifrån gäller att påföljderna för ogiltig utevaro i allmänhet är tillämpliga också på dem som har rätt att vägra vittna eller vägra yttra sig rörande vissa förhållanden. När det är uppenbart att ett vittne exempelvis på grund av släktskap är befriat från skyldighet att vittna och dessutom vill utnyttja sig av den rätten, skall givetvis inte några tvångsmedel användas för att få vittnet att inställa sig.

Övriga nordiska länder

Reglerna i Danmark möjliggör för domstolen att, i fråga om vittne som uteblir, underlåter att i tid meddela laga förfall eller vägrar att yttra sig, döma till böter, besluta om hämtning och förplikta vittnet att ersätta rättegångskostnad. Vidare kan rätten ålägga vittnet en 'løbende bøde', dvs. fastställa ett dagsbøtsbelopp för varje dag fram till dess vittnet slutar att tredska. I samma mål får löpande bot inte utgå under längre tid än sex månader, oavbrutet eller sammanlagt. Slutligen kan domstolen besluta att

vittnet, intill dess inställelse för vittnesförhör kan ske eller vittnet går med på att avge vittnesmål, skall tas i förvar av polismyndighet eller underkastas vissa andra frihetsinskränkningar såsom övervakning av pålitlig person, bevakning i hemmet, reseförbud, skyldighet att inställa sig hos polismyndighet och omhändertagande av pass. Detta får dock inte gälla för längre tid än högst sex månader, oavbrutet eller sammanlagt vid olika tillfällen. Vad gäller barn under femton år är hämtning det enda tillåtna tvångsmedlet.

Enligt norsk rätt kan ett vittne som uteblir utan laga förfall 'under saerlige omstaendigheter' hämtas till domstolen. Föreligger laga förfall skall detta anmälas i tid. I brottmål kan vittne i samband med hämtning hållas i fängsligt förvar fram till inställelsen. I övrigt kan vittne som uteblir utan giltigt förfall dömas till böter och förpliktas att ersätta rättegångskostnad. Med utevaro jämställs att vittne inställer sig berusad eller underlåter att iaktta föreläggande att undersöka räkenskapsböcker, brev o.d. samt att göra och ta med uppteckningar ur dessa.

Vittne som vid domstolen vägrar att avlägga ed eller försäkran eller att avge vittnesmål kan straffas med böter eller åläggas att ersätta rättegångskostnad som vållas därigenom. Om vittnet fortsätter att tredskas, kan vittnet ytterligare en gång ådömas böter eller åläggas att betala kostnader. I brottmål kan rätten förordna att vittnet skall hållas i fängsligt förvar till dess vittnet efterkommer föreläggandet, dock högst tre månader.

I Finland gäller i allt väsentligt samma regler som i Sverige. Några avvikelser finns dock. Vittne som uteblir utan laga förfall kan ådömas dagsböter, högst 100. Vitesbeloppet är inte maximerat. När rätten förordnar om hämtning kan den samtidigt förordna att vittnet får tas i förvar så lång tid i förväg som oundgängligen krävs för att hämtningen skall kunna genomföras.

Om vittne vägrar att avlägga ed eller försäkran eller att avge vittnesmål kan rätten förelägga vite, som inte heller i detta fall är maximerat. Leder inte vitesföreläggandet till åsyftat resultat, kan rätten förordna att vittnet skall hållas i fängelse tills han slutar med sin tredska. Vittnet kan hållas kvar i fängelse under högst sex månader men aldrig längre än till dess domstolen skilt målet från sig. Om vittnet under fängelsevistelsen går med på att vittna, skall detta anmälas till rättens ordförande, som kan förordna att saken snarast skall tas upp till fortsatt handläggning. Någon bestämmelse om att tredskande vittne med regelbundna mellanrum skall inställas inför rätten för att tillfrågas om han alltjämt vidhåller sin vägran finns inte i den finska lagen.

Enligt isländsk rätt kan vittne som uteblir eller tredskas dömas till böter, högst 90.000 isländska kronor (omkring 5.000 svenska kronor). Låter han sig inte rätta därav kan han dömas till fängelse i högst sex månader. I brottmål kan vittne hämtas efter beslut av rätten. I andra avseenden är

tvångsmedlen desamma i tvistemål och brottmål.

2.8 Ansvar för osann och ovarsam utsaga

Sverige

För att ansvar för mened eller ovarsam utsaga enligt 15 kap. 1 och 3 §§ brottsbalken (BrB) skall inträda förutsätts att den oriktiga uppgiften har lämnats under laga ed eller under försäkran som avges i eds ställe. Därmed avses i lag föreskriven ed för bekräftande av en utsaga. Osanna uppgifter av målsägande eller av ett vittne, t.ex. anhörig, som inte avlagt ed eller försäkran medför sålunda inte något ansvar. Straffet för mened är fängelse i högst fyra år eller vid ringa brott böter eller fängelse i högst sex månader. Är brottet grovt utgör straffet fängelse i mellan två och åtta år. Ovarsam utsaga straffas med böter eller fängelse i högst sex månader. Osann partsutsaga vid förhör under sanningsförsäkran bestraffas enligt 15 kap. 2 § BrB med fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, med böter eller fängelse i högst sex månader. Sker gärningen av grov oaktsamhet straffas för ovarsam utsaga såsom förut sagts.

Om utsagan enligt en objektiv bedömning är utan betydelse för saken blir gärningen strafffri. Detsamma gäller om uppgiftslämnaren ägt rätt att vägra yttra sig om ifrågavarande förhållande och omständigheterna innebär skälig utsäkt för att den hörde i stället för att använda denna rättighet uttalat sig såsom skett.

Reglerna kompletteras med en bestämmelse i 15 kap. 14 § BrB om tillbakaträdande. Den som ådragit sig straffansvar för en oriktig utsaga och innan avsevärd olägenhet uppkommit frivilligt rättar felet eller på annat sätt avvärjer fara för vidare olägenhet får dömas till lägre straff än vad som är stadgat för gärningen, dvs. lägst det allmänna bötesminimum. Var faran ringa och utgjorde brottet mened eller osann partsutsaga, som var att bedöma som ringa brott, eller utgjorde det ovarsam utsaga blir gärningen straffri.

Förberedelse till mened och sådan stämpling till mened, som innebär att någon söker anstifta till mened, är straffbar i de fall då det fullbordade brottet inte skulle vara att anse endast som ringa.

Straffanspråket för brott av nu nämnda slag anses i Sverige vara territoriellt begränsat. Svensk lag blir därför inte i något fall tillämplig om gärningen begåtts inför domstol i annat land.

Övriga nordiska länder

Lagstiftningen i dessa länder skiljer sig främst från svensk rätt genom att osann vittnesutsaga inför domstol är straffbar även utan att ed eller

försäkran avlagts. I Danmark förekommer inte längre ed eller försäkran i samband med vittnesmål.

Har falsk utsaga vid finsk domstol avgetts under ed eller vid norsk domstol bekräftats med ed, kan på brottet följa svårare straff än annars. Detsamma gäller enligt isländsk rätt. Osann utsaga av part bestraffas i Norge, Danmark och Island. Undantag görs i samtliga länder för tilltalad i brottmål. Part som i Finland hörs under sanningsförsäkran kan straffas för osann utsaga. I Danmark, Finland och Island förekommer i motsats till i Norge straffbestämmelser även när den osanna utsagan lämnats av oaktksamhet. I övrigt finns i länderna straffnedsättnings- och strafffrihetsgunder som i enskilda detaljer skiljer sig såväl inbördes som från svensk rätt.

Vidare bör nämnas att enligt finsk och norsk rätt straff för osann utsaga torde kunna ådömas även om utsagan avgetts vid domstol i annat land. Enligt isländsk rätt anses det inte heller helt uteslutet att använda isländsk strafflag i fråga om mened som begåtts vid domstol i annat land. Rättsfall saknas dock. För dansk del är tveksamt om straffansvar kan utkrävas i sådana situationer.

3 Internationella överenskommelser m.m.

De flesta europeiska länder har genom multilaterala avtal förbundit sig att lämna varandra bistånd genom delgivning av rättegångshandlingar, bevisupptagning eller andra åtgärder som hör till processen. Tidigare har detta framför allt gällt i fråga om civila mål. Först på senare tid har en motsvarande reglering kommit till stånd beträffande brottmålen.

I en av bl.a. Sverige biträdd Haagkonvention av år 1896 jämte tilläggsprotokoll från år 1897 utfäste sig de fördragsslutande staterna att i rättsförhållanden av civil eller kommersiell natur lämna varandra bistånd i form av delgivning och utredning samt att principiellt likställa medborgare i annan fördragsslutande stat med det egna landets medborgare beträffande skyldigheten att ställa säkerhet i rättegång och förmånen av kostnadsfri rättshjälp m.m. Vid Haagkonferensen år 1904 underkastades konventionen en revision vilken ledde till *1905 års Haagkonvention angående vissa till civilprocessen hörande ämnen*. Sverige anslöt sig till den nya konventionen år 1909 (SFS 1909:30). Denna är alltså gällande i förhållande till Island och Tyska Demokratiska Republiken.

Småningom blev även 1905 års konvention föremål för revision. Arbetet härpå ledde efter vissa avbrott till *1954 års Haagkonvention angående vissa till civilprocessen hörande ämnen*. Sverige ratificerade konventionen tre år senare (prop.1957:163). Konventionen ersätter i förhållandet mellan stater som ratificerat den 1905 års konvention (art. 29). Den avviker endast på ett mindre antal punkter från 1905 års konvention. Till 1954 års konvention är följande främmande stater och områden anslutna: Belgien,

Danmark, Finland, Frankrike jämte besittningar, Israel, Italien, Japan, Jugoslavien, Luxemburg, Marocko, Nederländerna med Nederländska Antillerna, Norge, Polen, Portugal jämte besittningar, Rumänien, Schweiz, Sovjetunionen, Spanien, Tjeckoslovakien, Turkiet, Förbundsrepubliken Tyskland, Ungern, Vatikanstaten och Österrike.

I de inledande artiklarna behandlar konventionen delgivning av rättegångshandlingar och andra handlingar. I art. 1 föreskrivs skyldighet för fördragsslutande stat att efterkomma framställning från annan sådan stat om delgivning av handlingar rörande civila eller kommersiella rättsförhållanden. Enligt huvudregeln skall framställning ske via det ansökande landets konsul. Stat kan begära att översändande av framställningar om delgivning skall ske på diplomatisk väg. Bestämmelserna utgör inte hinder för två fördragsslutande stater att överenskomma om direkt skriftväxling mellan myndigheterna i de båda staterna. Enligt art. 2 verkställs delgivningen genom den myndighets försorg som är behörig enligt lagen i den stat som mottagit framställningen. I art. 6 anges, att de föregående bestämmelserna inte medför någon inskränkning i befogenheten att översända handlingar med posten direkt till den som skall delges i utlandet. Inte heller inskränks befogenheten att låta verkställa delgivning omedelbart genom kompetenta myndigheter i det land där delgivning skall ske.

Systemet med framställning på konsulär eller diplomatisk väg kom med tiden att framstå som tungrott och tidsödande. Önskemål framfördes därför att förenkla förfarandet genom en mera direkt förbindelse mellan ansökande myndighet och de myndigheter i mottagarlandet som vanligen ombesörjer delgivning där. Detta ledde till utarbetandet av *1965 års Haagkonvention om delgivning i utlandet av handlingar i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur* (delgivningskonventionen), vilken efter ratifikation (prop. 1969:32) för Sveriges del trädde i kraft den 1 oktober 1969. Konventionen ersätter i förhållandet mellan stater som ratificerat den artiklarna 1-7 i 1905 och 1954 års Haagkonventioner (art. 22). Till delgivningskonventionen är följande främmande stater och områden anslutna: Amerikas Förenta Stater jämte Guam, Jungfruöarna och Puerto Rico, Barbados, Belgien, Botswana, Danmark, Egypten, Finland, Frankrike, Israel, Japan, Malawi, Norge, Portugal, Storbritannien och Nordirland jämte vissa områden för vilkas internationella förbindelser Storbritannien ansvarar samt Turkiet.

I delgivningskonventionen införs ett nytt system för översändande av delgivningsframställningar. Varje konventionsland har att utse ett centralt organ med uppgift att motta utländska delgivningsframställningar och vidta behövliga åtgärder. I Sverige har utrikesdepartementet (UD) utsetts till centralt organ. Enligt art. 3 får framställning endast göras av myndighet eller behörig tjänsteman. Framställning om delgivning sänds av den ansökande myndigheten direkt till centralorganet i det land där

delgivningen skall verkställas. Framställningen avfattas enligt formulär, vars franska och engelska texter fastställts i konventionen. Delgivning skall enligt art. 5 verkställas antingen i den form lagen i den anmodade staten föreskriver eller i sådan särskild form sökanden begär, förutsatt att denna inte är oförenlig med den anmodade statens lag. Det centrala organet kan kräva att handling som skall delges är översatt till det egna språket. Undantag görs om adressaten frivilligt mottar handlingen. Enligt art. 20 föreligger möjlighet att träffa separat överenskommelse om tillämpligt språk m.m.

Bevis om delgivning skall enligt art. 6 utfärdas av centralorganet eller myndighet till vilken uppgiften överlämnats. Någon annan myndighet än centralorganet har inte utsetts i Sverige. I art. 9 anges att fördragsslutande stat dessutom får översända handlingar för delgivning på konsulär väg till de myndigheter i annan stat som den staten anvisat. För Sveriges del har endast UD anvisats. Fördragsslutande stat får enligt art. 8 utan användande av tvångsmedel omedelbart genom sina egna diplomatiska eller konsulära tjänstemän delge handlingar med personer i utlandet. Möjlighet finns att förklara att sådan delgivning inte får äga rum inom territoriet om inte handlingen skall delges med medborgare i stat från vilken handlingen härrör. Denna möjlighet har dock inte utnyttjats för Sveriges del. I art. 10 stadgas att, i den mån invändning inte görs, konventionen inte innebär inskränkning i a) rätten att sända handlingar med posten direkt till personer i utlandet, b) rätten för tjänstemän m.fl. i den stat från vilken handlingen härrör att låta delge denna omedelbart genom tjänstemän i den stat där delgivning skall ske och c) rätten för varje person, som har intresse i ett rättsligt förfarande, att låta delge handlingen omedelbart genom tjänstemän i den stat där delgivning skall ske. För svenskt vidkommande har lämnats underrättelse om att svenska delgivningsmyndigheter inte är skyldiga att lämna sitt biträde, när handlingarna översänds på sätt som avses i art. 10 b) och c). Någon invändning har inte gjorts beträffande a). I art. 15 och 16 ges vissa regler som syftar till att stärka rättsskyddet för den som inte delgetts stämning på visst sätt m.m.

Regler om bevisupptagning i tvistemål av nu nämnt slag återfinns i art. 8-16 i 1954 års Haagkonvention. Enligt art. 8 får judiciell myndighet i fördragsslutande stat göra framställning hos behörig myndighet i annan sådan stat 'om vidtagande av åtgärder till utredning i målet eller ärendet eller av andra till dess behandling hörande åtgärder'. Framställningen skall enligt art. 9 överlämnas av den anmodande statens konsul till myndighet som av den anmodade staten utsetts att motta sådan framställning. Fördragsslutande stat kan dock enligt konventionen påfordra att överlämnande av framställning i stället skall ske på diplomatisk väg. Sverige har begagnat sig av den möjligheten. De nu angivna bestämmelserna utgör inte hinder för två fördragsslutande stater att

överenskomma om utväxlande av framställningar direkt mellan myndigheter i de båda staterna.

Framställningen skall vara avfattad på eller översatt till den anmodade myndighetens språk (art. 10). Denna är i princip skyldig att använda eljest föreskrivna tvångsmedel (art. 11). Konventionen innehåller vidare i art. 11 regler om underrättelse beträffande tid och plats för bevisupptagningen och anger på vilka grunder stat har rätt att vägra efterkomma framställning. Efter vissa expeditionella föreskrifter (art. 12 och 13) föreskrivs i art. 14, att den anmodade myndigheten är skyldig att på begäran iakttä viss form för bevisupptagningen, om det inte strider mot den interna lagstiftningen.

I viss utsträckning förekommer också i Sverige bevisupptagning för utländsk domstol genom den utländska statens diplomatiska eller konsulära personal. Konventionsbestämmelserna utgör inte något hinder mot detta (art. 15).

I fråga om kostnaderna gäller enligt art. 16 att någon avgift inte får tas ut. Den anmodade staten får dock återkräva vad som har utgetts till vittnen och sakkunniga liksom ersättning till stämningsman i vissa fall och kostnader som orsakats av att särskild form kommit till användning.

Som har nämnts i det föregående har reglerna om bevisupptagning numera reviderats genom 1970 års Haagkonvention i ämnet, se vidare kap. 8.

Med Storbritannien och Nordirland föreligger en *konvention den 28 augusti 1930 rörande vissa till civilprocessen hörande ämnen av internationell natur*. Konventionen, som trädde i kraft den 16 februari 1931, är tillämplig i mål och ärenden av civil och kommersiell natur och behandlar upptagande av bevis, rättshjälp åt medellösa och säkerhet för rättegångskostnader. Upptagande av bevis, vilket även inbegriper framläggande, identifiering och granskning av handlingar eller annat bevismaterial, sker efter framställning av judiciell myndighet i den ansökande staten och överlämnas av brittisk konsul till den underrätt under vars domvärjo vittnet är bosatt i Sverige respektive av svensk konsul till 'the Senior master of the Supreme Court'. Framställningen skall ange ärendets art och de frågor som skall besvaras. Handlingar jämte bilagor skall vara avfattade på eller översatta till det anmodade landets språk. Bevisupptagning sker med tillämpning av lagen i den stat där beviset skall upptas eller på annat sätt om detta inte är oförenligt med denna lag. Den ansökande staten svarar för de kostnader som uppstår genom framställningen.

Till konventionen är i dag förutom Storbritannien och Nordirland jämte vissa brittiska territorier följande främmande stater anslutna: Australien, Canada, Cypern, Fiji, Ghana, Jamaica, Kenya, Lesotho, Malta, Malaysia, Nigeria, Nya Zeeland, Sierra Leone, Singapore, Sri Lanka, Swaziland, Tonga samt Trinidad och Tobago.

Med Frankrike har Sverige ingått ett särskilt *avtal den 7 mars 1956 rörande ömsesidig rättshjälp i civilmål* (prop. 1956:100). Avtalet gäller delgivning, bevisupptagning och säkerhet för rättegångskostnader. Det innefattar vissa kompletteringar och modifikationer av 1954 års civilprocesskonvention.

Också med ett antal andra utomnordiska länder har Sverige sedan gammalt haft bilaterala överenskommelser om förenklingar av förfarandet vid delgivning och bevisupptagning.

För brottmålsens del gäller den i Strasbourg den 20 april 1959 undertecknade *européiska konventionen om inbördes rättshjälp i brottmål*. Konventionen har ratificerats av Sverige (prop. 1961:48) och trädde för Sveriges del i kraft den 1 maj 1968. Till konventionen är följande främmande stater och områden anslutna: Danmark, Frankrike jämte besittningar, Grekland, Israel, Italien, Liechtenstein, Nederländerna, Norge, Schweiz, Turkiet och Österrike.

I konventionen åtar sig de fördragsslutande staterna att i enlighet med konventionens bestämmelser i största möjliga utsträckning lämna varandra rättshjälp i brottmål som handläggs av judiciell myndighet i annan konventionsstat. Bland de former av rättshjälp som regleras ingår bevisupptagning och delgivning. Konventionsbestämmelserna i art. 3 och 4 om principerna för bevisupptagning överensstämmer med grundsatserna i 1954 års Haagkonvention. I fråga om delgivning gäller att den anmodade staten skall svara för delgivning av rättegångshandlingar och judiciella beslut som för det ändamålet översänds.

Av art. 2 framgår att framställning enligt konventionen kan avslås om gärningen är av politisk eller fiskal natur samt om den begärda åtgärden anses kränka landets suveränitet, medföra fara för dess säkerhet eller strida mot dess allmänna rättsprinciper (*ordre public*) eller andra för den anmodade staten väsentliga intressen. Sverige har gjort de förbehållen beträffande art. 2 att framställning om rättshjälp kan avslås a) om den gärning som framställningen avser inte är belagd med straff i svensk lag, b) om förundersökning rörande gärningen har inletts i Sverige eller i tredje stat, c) om den i den ansökande staten misstänkte i Sverige eller i tredje stat har åtalats för gärningen eller dom rörande denna har meddelats, d) om i Sverige eller i tredje stat beslut har fattats att nedlägga förundersökning eller åtal för gärningen eller att inte inleda förundersökning eller väcka åtal för gärningen och e) om straff för brottet är förfallet enligt svensk lag. Art. 5 behandlar rättshjälp i form av husrannsakan och beslag. Sverige har gjort förbehåll härför av innehåll att sådan rättshjälp inte kommer att lämnas. I art. 10 punkt 1 stadgas, att därest vittnes eller sakkunnigs inställelse är synnerligen nödvändig detta skall meddelas i delgivningsframställningen. Den anmodade staten skall då uppmana vederbörande att infinna sig och underrätta den ansökande staten om svaret på denna anmaning. I art. 11 lämnas regler om

överförande och transitering av vittnen m.fl. som är underkastade frihetsberövande. Rättshjälp som avses i art. 11 lämnas inte av Sverige.

Art. 15 lämnar föreskrifter om skriftväxling mellan myndigheter i olika konventionsstater. I punkt 7 anges att artikeln inte inkräktar på tidigare överenskommelser i samma fråga. Sverige har sålunda gjort förbehåll av innehåll att det s.k. skandinaviska rättshjälpsprotokollet alltså skall gälla. Art. 16 anger att framställningar om rättshjälp inte behöver vara översatta. Rätt till visst förbehåll finns. Sverige har gjort sådant innebärande att tvångsdelgivning endast kommer att ske om delgivningshandlingen är översatt till svenska språket.

Av betydelse att nämna är vidare några av de förklaringar Sverige avgett i anslutning till konventionen. Sålunda skall kallelse av tilltalad, som vistas i riket, överlämnas senast 30 dagar före inställelsedagen till svensk myndighet. Varje framställning till Sverige skall göras på diplomatisk väg, i brådskande fall dock direkt till UD:s rättsavdelning. Framställning från Sverige översänds genom svensk beskickning eller svenskt konsulat. Vidare har Sverige förklarat att framställning om bl.a. bevisupptagning jämte bilagor skall vara översatta till svenska, danska eller norska. Slutligen har Sverige enligt art. 24 avgivit en förklaring om vilka myndigheter Sverige anser såsom judiciell myndighet i konventionens mening, nämligen såvitt rör tillämpningen av art. 3, 4 och 6 domstol och undersökningsdomare och i övrigt domstol, undersökningsdomare och åklagare.

Förutom de bestämmelser om inbördes bistånd som ingår i vissa mellan Sverige och andra länder avslutade och fortfarande gällande utlämnings-traktater (se prop. 1961:48 s.3) finns ett särskilt rättshjälpsavtal mellan Sverige och Frankrike. Det ingicks den 7 mars 1956 (prop. 1956:100) och innehåller bestämmelser som numera kan anses ersätta genom brottmåls-konventionen.

Inom Norden började samarbetet i hithörande frågor mycket tidigt. Således kan nämnas Kungl. brev den 31 juli 1818 enligt vilket ämbetsverk och ämbetsmän i Sverige och Norge erhöll rätt att omedelbart skriftväxla med varandra. I anslutning till 1905 års Haagkonvention tillkom deklaration den 24 juni 1911 mellan Sverige och Norge angående rätt för diplomatiska och konsulära tjänstemän att verkställa delgivning och deklaration den 12 mars 1912 mellan Sverige och Danmark angående samma ämne. Samarbetet fortsatte sedan på en rad områden mellan samtliga nordiska länder rörande sådana frågor som utlämning på grund av brott, verkställighet av vissa domar, indrivning av underhållsbidrag m.m., varav det mesta numera ersatts av modernare och än mer långtgående överenskommelser.

För att begränsa framställningen här till det i detta sammanhang mest väsentliga skall endast nämnas *protokoll den 26 juni 1957 rörande inbördes rättshjälp mellan Sverige, Danmark och Norge* (skandinaviska rättshjälps-

protokollet). Överenskommelsen har efter ratificering trätt i kraft den 16 augusti 1958. Protokollet möjliggör för domstolar och åklagarmyndigheter att begära delgivning eller bevisupptagning direkt hos behörig myndighet i annat fördragsslutande land. Varje stat meddelar de andra vilka myndigheter som är behöriga i den staten. Framställning som gjorts hos fel myndighet vidarebefordras till den behöriga myndigheten. Kostnaderna för biståndet bestrids av det land där åtgärden vidtas. Sakkunnigkostnad kan med visst undantag återkrävas. I övrigt finns i protokollet vissa bestämmelser rörande tillvägagångssättet vid begäran om bistånd.

Genom tilläggsprotokoll öppnades möjlighet för Island att ansluta sig till protokollet. Island har ännu inte begagnat sig härav.

4 Lagstiftning m.m. angående bevisupptagning och delgivning

Bevisupptagning vid utländsk domstol regleras i första hand i *lagen (1946:817) om bevisupptagning vid utländsk domstol och kungörelsen (1947:847) med vissa bestämmelser rörande tillämpningen av lagen den 20 december 1946 (nr 817) om bevisupptagning vid utländsk domstol*.

Enligt lagen får rätten förordna att i mål eller ärende skall upptas bevis genom vittne, sakkunnig, syn eller förhör med part under sanningsförsäkran eller skriftligt bevis. I brottmål får sådan bevisupptagning ske endast om det föreligger synnerliga skäl (1 §). Enskild part som begärt bevisupptagning vid utländsk domstol skall med vissa undantag ställa säkerhet för kostnaden eller erlägga det belopp vartill kostnaden kan beräknas uppgå (2 §). Framställning om bevisupptagning vid utländsk domstol utfärdas av rätten enligt närmare bestämmelser i 3 § första stycket. Framställningen skall av rätten tillställas UD för vidare åtgärd eller, om omedelbar skriftväxling får äga rum med den utländska domstolen, översändas till denna (3 § andra stycket). I kungörelsen regleras i huvudsak vissa kostnadsfrågor. Sålunda skall UD, då framställning om bevisupptagning vid utländsk domstol inkommit, om så erfordras ombesörja översättning av framställningen och tillställa den svenska domstolen uppgift om översättningskostnaden (1 §). Vidare finns bestämmelser om indrivning av bevisupptagningskostnad hos enskild part i vissa fall och översändande av kostnadsbeloppet till UD, eller, där omedelbar skriftväxling äger rum med den utländska domstolen, till denna (2 och 3 §§).

Bevisupptagning åt utländsk domstol regleras i första hand i *lagen (1946:816) om bevisupptagning åt utländsk domstol samt kungörelsen (1947:848) med särskilda bestämmelser om bevisupptagning åt domstolarna i vissa främmande stater*.

Enligt lagen om bevisupptagning åt utländsk domstol skall bevisupptagning ske efter framställning av den utländska domstolen. Framställningen skall överlämnas till den svenska domstolen genom UD.

Bevisupptagning enligt lagen får dock inte ske när det är fråga om ansvar för gärning som har karaktär av politiskt brott eller som inte är belagd med straff i svensk lag. I mål om ansvar för brottslig gärning får part inte höras under ed eller sanningsförsäkran (1 §). Bevisupptagning äger rum vid allmän underrätt. I allmänhet ankommer bevisupptagningen på den underrätt där den vistas som skall höras eller innehar handling eller föremål som det är fråga om (2 §). Kan begärd åtgärd inte vidtas, skall den utländska domstolen underrättas härom. Finner domstolen att åtgärden ankommer på annan domstol, skall framställningen översändas till denna (3 §). Rätten utsätter dag för ärendets företagande och underrättar i vissa fall den utländska domstolen om vilken dag ärendet skall förekomma (4 §). Ärendet skall vid domstolen handläggas som bevisupptagning utom huvudförhandling enligt RB (5 §). Avser framställning parts hörande under ed, skall vad om förhör med part under sanningsförsäkran i rättegång vid svensk domstol stadgas äga motsvarande tillämpning (6 §). Är den som skall höras eller i övrigt fullgöra något enligt lagen i det land, varifrån framställningen kommer, berättigad att utöver vad som gäller enligt RB vägra att efterkomma vad som begärs av honom, gäller detta även vid bevisupptagningen inför den svenska domstolen (7 §). Om den utländska domstolen begär att vid edsavläggelse skall användas andra ordalag än enligt svensk lag eller att i övrigt annat förfarande än enligt svensk lag skall iaktas, får rätten pröva om det kan ske. Det krävs dock att den som skall fullgöra eden samtycker. Om den utländska domstolen i övrigt begärt att visst förfarande skall tillämpas vid bevisupptagningen, skall begäran efterkommas om det inte strider mot svensk lag (8 §). Delgivningskostnad och inställesekostnad för annan än part skall gäldas av statsverket (9 §). Protokoll över bevisupptagningen samt kostnadsräkning skall tillställas den utländska domstolen. Kungl. Maj:t har tillagts befogenhet att efter avtal med främmande stat förordna att kostnaden inte skall utkrävas av den utländska domstolen (10 §). Bestämmelserna i lagen skall vara tillämpliga även i sådana fall när framställning inte sker genom UD utan direkt skriftväxling enligt gällande överenskommelse äger rum mellan domstolarna. Vidare kan Kungl. Maj:t efter avtal med främmande stat förordna att bestämmelserna skall gälla när framställning inte sker genom UD utan översänds från konsul för den staten (11 §). Meddelanden till utländsk domstol enligt lagen skall översändas till UD för vidare åtgärd eller i förekommande fall till konsul för den andra staten om inte direkt skriftväxling mellan domstolarna äger rum (11 §). I den till lagen anslutande kungörelsen finns närmare bestämmelser om lagens tillämplighet när framställning sker genom konsul i vissa stater och när direkt skriftväxling äger rum samt särskilda regler om regleringen av kostnadsfrågorna.

Med anledning av det skandinaviska rättshjälpsprotokollet har utfärdats cirkulär (1958:533) från chefen för justitiedepartementet till rikets

domstolar och åklagarmyndigheter angående inbördes rättshjälp mellan Sverige, Danmark och Norge. Cirkuläret innehåller bl.a. uppgift om de myndigheter i Danmark och Norge till vilka framställning om delgivning och bevisupptagning kan sändas.

I cirkulär (1968:32) till de allmänna domstolarna och åklagarna med vissa föreskrifter i anledning av Sveriges tillträde till den europeiska konventionen om inbördes rättshjälp i brottmål anges vad som bör iakttas när domstol eller åklagare vid handläggning här i landet önskar biträde från främmande stat enligt brottmålskonventionen. Sålunda anges bl.a. att framställning som avser rättshjälp i Danmark eller Norge sänds direkt till den danska eller norska myndighet som är behörig att ombesörja den önskade åtgärden. Begäran om rättshjälp i annan konventionsstat inges till UD:s juridiska byrå.

I brottmålskonventionen föreskrivs i art. 8 att vittne eller sakkunnig, som har delgetts kallelse i konventionsstat genom utländsk myndighet, inte får på grund av utevaro underkastas straff, vite eller annan tvångsåtgärd, oavsett om sådan påföljd har angetts i kallelsen. I det förutnämnda cirkuläret till de allmänna domstolarna och åklagarna har till följd av den angivna bestämmelsen föreskrivits, att kallelse i dessa fall inte bör innehålla erinran om sådan påföljd vid utevaro. Art. 26 fjärde stycket öppnar emellertid möjlighet för anslutna stater att sinsemellan införa en annan ordning.

Framställning om delgivning med någon som vistas utanför Sverige sker i allmänhet via UD. Tillvägagångssättet regleras i *kungörelsen (1933:618) angående biträde av utrikesdepartementet för delgivning av handlingar i utlandet*. UD har utfärdat instruktioner som syftar till att delgivning i utlandet skall verkställas på sådant sätt, att den erhåller laga verkan i Sverige. Även framställning från myndighet i främmande stat om biträde med delgivning av handling här i riket görs i allmänhet hos UD, som antingen själv ombesörjer delgivningen eller överlämnar framställningen till länsstyrelse för verkställighet. Bestämmelser om delgivningsförfarandet meddelas i *kungörelsen (1909:24 s.1) angående delgivning av handling på begäran av utländsk myndighet*. I vissa fall får länsstyrelsen verkställa delgivning på framställning av konsul för den främmande staten.

Enligt cirkulär (1969:495) med anledning av Sveriges tillträde till Haagkonventionen om delgivning i utlandet av handlingar i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur skall domstol som önskar att handling i mål eller ärende av sådan natur skall delges i annan stat göra framställning därom till centralorganet i vederbörande stat. Framställningen avfattas på tryckt blankett enligt formulär. Översättnings- och delgivningskostnad betalas av domstolen. Framställning om delgivning i Danmark eller Norge skall göras direkt hos den danska eller norska myndighet som är behörig att ombesörja delgivningen.

Närmare bestämmelser har givits i *anvisningar av ministern för utrikes*

ärendena (1969:504) om förfarandet vid översändande av delgivningsframställning enligt Haagkonventionen om delgivning i utlandet av handlingar i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur. Anvisningarna innehåller också förteckning över centralorgan i stater anslutna till delgivningskonventionen samt formulär till blanketter för delgivningsframställning.

Delgivningen av kallelser i Danmark och Norge sker i allmänhet friktionsfritt om inte kallelsen innehåller vitesföreläggande. I sådana fall förekommer det, särskilt i Norge, att myndigheten vägrar att delge kallelsen. Detta gäller framför allt kallelse på tilltalad som är norsk medborgare. I Finland lämnas inte biträde med delgivning av handlingar i brottmål. Från svensk sida brukar biträde lämnas med delgivning av kallelse från domstol i annat nordiskt land.

I fråga om tvångsmedel gäller sedan den 1 juli 1963 i förhållande till de övriga nordiska länderna *lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.* (nordiska verkställighetslagen). Den motsvaras av liknande lagar i de övriga länderna. I lagen sägs bl.a. att i Danmark, Finland, Island eller Norge meddelad bötesdom får verkställas här med den inskränkningen att förvandling inte får ske, att svensk dom på motsvarande sätt får lämnas för verkställighet i annat nordiskt land samt att vad som sägs om böter också skall gälla vite, som förelagts part eller annan till fullgörande av skyldighet i rättegång. Härigenom har formellt sett öppnats möjlighet att med hjälp av bötes- eller vitessanktioner framtvinga inställelse av vittne från annat nordiskt land. Lagen föreskriver emellertid inte någon skyldighet att efterkomma framställning om verkställighet. I propositionen (prop. 1962:203) framhöll också dåvarande departementschefen, att förslaget inte innebar något ställningstagande till frågan i vilken utsträckning man bör tvinga parter, vittnen och sakkunniga, som är bosatta i annat nordiskt land, att inställa sig vid svensk domstol. Han tillade att detta problem, som ägde samband med möjligheterna att i de andra nordiska länderna delge kallelser och förelägganden i svenska rättegångar, övervägdes i annat sammanhang på nordisk bas. Vid nordiska departementsöverläggningar i anslutning till lagstiftningsärendet antecknades, att förslaget inte innebar någon ändring i fråga om möjligheterna att i de andra nordiska länderna delge sådana kallelser eller förelägganden.

5 Samverkan inom Norden

5.1 Behovet av ytterligare reglering. Allmänna riktlinjer

5.1.1 Departementspromemorian

I promemorian erinras till en början om att vittnesplikten i de nordiska

länderna är territoriellt begränsad och sålunda gäller endast personer som vistas i det land där domstolen finns samt personer som är medborgare i domstolslandet men vistas utanför dess gränser. Vittnesplikten för den senare kategorin är starkt uttunnad genom att inställelse sällan eller aldrig kan framtvingas.

I promemorian framhålls vidare att det från rättssäkerhetssynpunkt är väsentligt att vittnen kan höras direkt inför den domstol som dömer i målet. Domstolen får därigenom långt större möjligheter att bilda sig en säker uppfattning om vittnets trovärdighet och vittnesberättelsens innehåll än vad som är möjligt när vittnesmålet tas upp av en domstol i annat land. Endast den domstol som handlägger målet besitter för övrigt sådana kunskaper om detta, att den genom frågor till vittnet kan utnyttja vittnets kunskaper på bästa möjliga sätt.

Behovet av bevisomedelbarhet är enligt promemorian särskilt kännbart i förhållandet mellan de nordiska länderna genom den intensiva samfärdsel som förekommer mellan dem. Särskilt i gränsorterna är den nuvarande ordningen ofta besvärande. Med hänsyn till den samhörighet och det förtroende som råder mellan de nordiska länderna finns det därför anledning överväga en utvidgning av vittnesplikten till att gälla i hela Norden.

Det finns enligt promemorian för Sveriges liksom för de andra nordiska ländernas del ett påtagligt behov av en till hela det nordiska området utvidgad vittnesplikt. Skillnaderna mellan de olika ländernas interna regler om vittnesbevisning är emellertid inte sällan betydande. En utvidgning av vittnesplikten förutsätter därför en gemensam reglering beträffande de nordiska vittnena i fråga om främst begränsning i vittnesplikten, tvångsmedel, vittnesersättning och målsägandens ställning. Vid överläggningar mellan företrädare för justitiedepartementen i Danmark, Finland, Norge och Sverige har i allt väsentligt enighet uppnåtts i dessa och närliggande frågor. Bestämmelser om nordisk vittnesplikt bör enligt promemorian och i enlighet med vad som förutsatts vid de nordiska överläggningarna tas upp i ensartad lagstiftning i de nordiska länderna.

De svenska bestämmelserna om nordisk vittnesplikt föreslås få karaktären av undantag från RB:s regler om vittnesförhör. Bestämmelserna i RB är f.n. tillämpliga på varje vittne som hörs vid svensk domstol. Om den nationella vittnesplikten utvidgas till att gälla inom hela Norden blir särskilda begränsningar nödvändiga i fråga om förhör med dem som blir skyldiga att inställa sig som vittnen i annat land. Särskilda regler behövs t.ex. beträffande kretsen av personer som är underkastade vittnesplikt, målens och domstolens beskaffenhet, tvångsmedel, undantag från vittnesplikt, vittnesersättning m.m. samt menedsansvaret. I den mån inte särskilda bestämmelser ges, bör RB:s bestämmelser om vittnesförhör gälla.

I promemorian framhålls att en nordisk vittnesplikt självfallet minskar behovet av subsidiär bevisupptagning i annat nordiskt land. Med hänsyn inte minst till de begränsningar i vittnesplikten som förut berörts kvarstår emellertid ett behov av att kunna få till stånd en sådan bevisupptagning. Den föreslagna vittnesplikten förutsätter vidare för att bli effektiv, att kallelser snabbt kan delges med vittne eller part i annat nordiskt land. Ett nära samarbete mellan de nordiska länderna i de båda nu angivna hänseendena är därför enligt promemorian också för framtiden en angelägenhet av stor betydelse.

I promemorian påpekas att samverkan med judiciell myndighet i annat land i form av delgivning och bevisupptagning redan har gjorts till föremål för reglering i skilda konventioner. Hit hör Haagkonventionerna från år 1905, 1954, 1965 och 1970 samt den europeiska brottmålskonventionen. Samarbetet mellan Sverige, Danmark och Norge regleras av det skandinaviska rättshjälpsprotokollet.

På grund av att Finland inte är anslutet till protokollet kan bevisupptagning och delgivning efter framställning från annat nordiskt land inte lika lätt åstadkommas där. Därtill kommer att Finland ännu inte ratificerat brottmålskonventionen. En ratificering av konventionen är emellertid avsedd att ske inom en nära framtid.

Enligt gällande finsk lagstiftning kan en i Finland utfärdad stämning i brottmål inte delges utomlands. Inte heller kan en utom Finland utfärdad sådan stämning delges i Finland. Vissa delgivningsmöjligheter föreligger dock i samband med utlämningsförfarande. Begränsade möjligheter föreligger till biträde i övrigt. Förfarandet är komplicerat. När det gäller tvistemål kan däremot delgivning av stämning m.m. samt bevisupptagning ske. Finland är nämligen anslutet till 1954 års Haagkonvention och delgivningskonventionen. Reglerna medger emellertid inte någon direkt skriftväxling mellan berörda myndigheter i Finland och i de övriga nordiska länderna.

I promemorian framhålls att de brister som sålunda föreligger såvitt gäller delgivning av handlingar kommer att accentueras i och med tillkomsten av en nordisk vittnesplikt. Från finsk sida har därför uttalats intresse för en finsk anslutning till den reglering som gäller mellan Danmark, Norge och Sverige. Frågan har närmare behandlats vid överläggningar mellan företrädare för justitiedepartementen i de berörda länderna, varvid enighet nåtts om en reglering av delgivnings- och bevisupptagningsfrågorna med utgångspunkt i att direkt skriftväxling skall äga rum mellan berörda myndigheter i Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge.

5.1.2 Remissyttrandena

Praktiskt taget enighet råder bland remissinstanserna om behovet av en

nordisk reglering av berörda frågor. Förslagets riktlinjer tillstyrks allmänt.

JK finner promemorians förslag väl anpassade till de behov som den gemensamma nordiska arbetsmarknaden och den ökade samfärdseln skapat. Liknande synpunkter framläggs av *RÅ* m.fl. De utökade möjligheterna till bevisomedelbarhet framhålls av *Svea hovrätt*, *överåklagarna i Stockholms* och *Göteborgs åklagardistrikt*, *länsåklagaren i Norrbottens län* och *Föreningen Sveriges tingsrättsdomare*.

Förslaget tillstyrks eller omnämns i allmänt positiva ordalag eller lämnas utan erinran även av *hovrätten för Övre Norrland*, *Stockholms*, *Västerås*, *Köpings* och *Haparanda tingsrätter*, *överåklagaren i Malmö åklagardistrikt*, *länsåklagarna i Malmöhus*, *Värmlands* och *Norrbottens län*, *länsstyrelserna i Stockholms* och *Norrbottens län*, *Sveriges advokatsamfund*, *Föreningen Sveriges åklagare* och *Föreningen Sveriges rätts hjälpsjurister*.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anmärker att praktiskt sett vittnesplikten redan nu fungerar över gränserna. Vittneskallelse som tillställs vittne genom ordinär delgivning med begäran om delgivnings-erkännande efterkoms i de flesta fall. Det är endast i undantagsfall man behöver räkna med att vittne kan vara ovilligt att inställa sig. Men även i fall då delgivning har ansetts böra ske genom myndighet har enligt hovrättens erfarenhet begäran därom av danska myndigheter behandlats med största beredvillighet. I dylika fall brukar på grund av föreskriften i 1968 års cirkulär till de allmänna domstolarna och åklagarna vad blanketterna innehåller om påföljd vid utevaro strykas. Fastän sålunda förhållandena till Danmark inte talar för att en lagstiftning om vittnesplikt nu är angelägen, synes förhållandena i fråga om andra nordiska länder inte vara lika problemfria.

Hovrätten för Övre Norrland framhåller att ett bestämt ställningstagande till de framlagda förslagen skulle ha underlättats av en något fyligare redogörelse för lagstiftningen i de andra nordiska länderna, vilken delvis är svår att överblicka. Verkningarna av en lagstiftning på ifrågavarande område blir till stor del beroende av hur frågor om delgivning av kallelser i de olika länderna utformas och hur praxis rörande verkställighet av utdömda påföljder för kallad persons utevaro utvecklar sig. I dessa frågor saknas i promemorian utförligare förslag. Hovrätten utgår emellertid från att nu föreliggande svårigheter beträffande delgivning av kallelser och verkställighet av beslut om påföljd för utevaro undanröjs.

Södra Roslags tingsrätt anmärker att mål av den art att behov föreligger att höra vittne, som inte finns här i riket, inte är vanliga i tingsrätten. Bevisupptagning för utländsk domstols räkning sker 5-10 gånger per år. Med hänsyn härtill och till de avsevärda praktiska olägenheter, som måste uppkomma för vittnen att inställa sig i annat nordiskt land, vill tingsrätten ifrågasätta behovet av den föreslagna lagstiftningen. Måhända är dock behovet större i andra delar av landet.

Karlskoga tingsrätt upplyser att tingsrätten utnyttjat nuvarande möjligheter till upptagande av förhör vid domstol i utlandet. Förfarandet har fungerat väl. Anledning anta att utredningen skulle ha blivit bättre, om förhöret upptagits här, har inte förekommit. Värdet av bevisomedelbarhet vid förhör med personer, som talar annat språk, påverkas av språksvårigheterna. De flesta har svårt att förstå danska och norska i tal. Gäller det finska måste tolk anlitas, vilket avgjort påverkar värdet av bevisomedelbarheten i negativ riktning. Med hänsyn till det mindre värde bevisomedelbarheten kan ha i förevarande fall och till de kostnader och olägenheter som kan uppstå bör en nordisk vittnesplikt utnyttjas endast om särskilda skäl föreligger. Detta gäller främst långväga vittnen medan andra regler kan gälla vid korta resor i exempelvis gränstrakterna.

Umeå tingsrätt, som visserligen anser behov föreligga av lagstiftning om nordisk vittnesplikt, finner ytterligare översyn av det framlagda förslaget erforderlig innan det läggs till grund för lagstiftning.

Vad gäller den tekniska utformningen i stort konstaterar *Svea hovrätt* att förslaget utgår från att RB i princip skall gälla i fråga om envar som kallas till svensk domstol. Detta har inte kommit till uttryck i lagtexten. Lagen skulle vinna i tydlighet om den innehöll en bestämmelse, av vilken framgick lagens samband med den föreslagna konventionen, dess huvudsakliga innebörd och dess karaktär av undantag från eller tillägg till RB:s bestämmelser i motsvarande ämne. Liknande synpunkter framförs av *Västerås tingsrätt*, som vidare anser att förslaget inte uppfyller de krav på klarhet och tydlighet som bör ställas.

Även *hovrätten för Övre Norrland* framhåller att lagens egenskap av undantags- och tillägsbestämmelser till RB bör komma till uttryck i lagen. Lagens rubrik bör måhända jämkas med hänsyn till att lagen omfattar även förhör med målsägande och part under sanningsförsäkran samt editionsplikt. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anser att lagförslaget är svårbegripligt och svårtillgängligt därför att det ängsligt håller sig till vad som sker här i landet utan att klargöra att lagen förutsätter korresponderande lagar i de övriga länderna.

5.2 Konventionsreglering eller lagstiftning

5.2.1 Departementspromemorian

Under de nordiska förhandlingarna har diskuterats om bestämmelserna angående samverkan i rättegång bör tas in i en konvention eller om samverkan bör grunda sig på i huvudsak överensstämmande intern lagstiftning, som enligt art. 37 i den nordiska samarbetsöverenskommelsen från år 1962 (Helsingforsavtalet) inte kan ändras ensidigt.

I promemorian framhålls att valet av lösning delvis hänger samman med

vilka möjligheter till särreglering i fråga om delgivning och bevisupptagning som föreligger enligt brottmålskonventionen och de Haagkonventioner till vilka en eller flera nordiska stater är anslutna. I 1954 års Haagkonvention, brottmålskonventionen, delgivningskonventionen och bevisupptagningskonventionen anges exempelvis, att anslutna stater genom särskild överenskommelse eller, i vissa fall, intern lagstiftning kan möjliggöra direkt skriftväxling mellan berörda myndigheter i de olika staterna i frågor om rättshjälp (1954 års Haagkonvention art. 1 sista stycket, brottmålskonventionen art. 26 punkt 4, delgivningskonventionen art. 19 och bevisupptagningskonventionen art. 28 a). Även i andra hänseenden såsom beträffande språk- och kostnadsfrågorna finns liknande möjligheter till särreglering.

Under de nordiska överläggningarna har förordats att rättshjälpsprotokollet upphävs och ersätts med en konvention mellan de nordiska länderna om samverkan i rättegång. Konventionen bör emellertid enligt promemorian vara mycket kortfattad och ges karaktär av en ramöverenskommelse i syfte att i vissa hänseenden förenkla förfarandet, vilket i övriga delar liksom hittills skall följa bestämmelserna i de multilaterala konventioner till vilka fördragsslutande stat är ansluten. I de hänseenden som sålunda särregleras skall detta vid sidan av ramkonventionen ske genom ensartad lagstiftning i de olika länderna. Förekommande författningsbestämmelser om delgivning och bevisupptagning bör för svensk del kunna utfärdas i administrativ ordning.

Vid fördelningen av bestämmelserna mellan ramkonventionen och lagstiftningen bör enligt promemorian iakttas, att i konventionen tas in bestämmelser som inte lämpligen kan tas in i ensartad lagstiftning med hänsyn till att skilda regler kommer att gälla i skilda stater. Så är fallet med frågan om tillämpligt språk. I konventionen bör vidare slås fast bl.a. att direkt skriftväxling får ske samt hur kostnaderna skall fördelas.

Promemorian ger uttryck för den uppfattningen att det i konventionen inte behövs någon bestämmelse om vittnesplikten. Denna bör helt regleras i ensartad lagstiftning. Eftersom en ramkonvention under alla förhållanden kommer att finnas, kan det emellertid från systematisk synpunkt finnas anledning att i konventionen ange, att de fördragsslutande staterna meddelar ensartade lagar om nordisk vittnesplikt.

5.2.2 Remissyttrandena

Vad promemorian i denna del innehåller lämnas i huvudsak utan erinran. Svea hovrätt anför att genom den valda metoden undviks å ena sidan de svårigheter, som är förenade med det tidigare brukliga tillvägagångssättet att genom detaljerade konventionsbestämmelser reglera de förhållanden, som sedan översätts till nationell lag. Metoden innebär å andra sidan inte — även om hänsyn tas till art. 37 i Helsingforsavtalet — någon

betryggande garanti för att enhetliga lagar kommer att gälla i de olika länderna. Som konventionen nu utformats kan varje särskilt land när som helst ensidigt ändra sin lagstiftning om nordisk vittnesplikt. Om bestämmelser om sådan ensartad lagstiftning skall intas i konventionen bör anges åtminstone huvuddragen därav, särskilt i vad avser tvångsmedel och bestämmelse om hur ändringar skall åstadkommas. Hovrätten har för sin del inte något att erinra mot en sådan konvention.

6 Nordisk vittnesplikt

6.1 Personer som bör omfattas av nordisk vittnesplikt

6.1.1 Departementspromemorian

I promemorian påpekas att vittnesplikten har ett reellt innehåll i huvudsak endast i fråga om dem som vistas i Sverige. En nordisk vittnesplikt i Sverige bör enligt promemorian inte begränsas till utländska medborgare. En sådan lösning skulle i praktiken medföra att svenska medborgare som är bosatta i annat nordiskt land varken enligt nu gällande bestämmelser eller med stöd av den föreslagna vittnespliktslagen skulle kunna förmås att inställa sig vid svensk domstol. Utländsk medborgare skulle i realiteten åläggas längre gående förpliktelser mot Sverige än landets egna medborgare.

Vid de nordiska överläggningarna har också från de övriga ländernas sida föreslagits att medborgarskapet i detta sammanhang inte skall tillerkännas betydelse.

En nordisk vittnesplikt innebär för den enskilde förpliktelser som i vissa fall kan bli ganska betungande. Det har därför ansetts rimligt att vittnesplikten bara skall åläggas den som på ett mera påtagligt sätt är knuten till Norden. Vid de nordiska överläggningarna har man varit ense om att låta vittnesplikten begränsas till dem som är bosatta i annat nordiskt land. Vid sidan av vittnets bosättning bör vistelseorten tillmätas betydelse för vittnesplikten på sätt som anges i det följande.

I promemorian framhålls vidare att det med hänsyn till bosättnings betydelse för vittnesplikten är av vikt att klargöra vad som bör krävas för att bosättning inom Norden skall anses föreligga. Enighet har under de nordiska överläggningarna rått om att det inte bör ställas särskilt höga krav i fråga om vistelsens längd eller i annat hänseende. Det bör sålunda inte krävas att vittnet är domicilierat i nordiskt land. För svensk rätts del är domicilbegreppet för övrigt oklart. Av naturliga skäl är den som är bosatt i något nordiskt land oftast också domicilierad där. I många fall kan det emellertid vara fråga om tidsbegränsad vistelse utan förening med någon avsikt att stanna kvar men som ändå är av sådan omfattning, att den bör grundlägga vittnesplikt. Exempel på detta finner man bland den finska

arbetskraft som är verksam i Sverige.

Av intresse i detta sammanhang är enligt promemorian den lösning som valts i de interna svenska bestämmelserna om folkbokföring. I 12 § folkbokföringsförordningen (1967:198) anges att en person skall anses bosatt på den fastighet där han regelmässigt vistas under nattvilan eller motsvarande vila (dygnsvilan). Från den regeln ges emellertid flera undantag. Ett är att den som på grund av sina arbetsförhållanden tillbringar dygnsvilan på annan fastighet än den där hans familj är bosatt anses bosatt hos familjen, om han regelbundet besöker familjen när tillfälligt hinder inte möter. En lösning som ansluter till dessa bestämmelser skulle medföra bl.a. att här sysselsatta finska medborgare, som regelbundet besöker sina familjer i Finland, inte skulle omfattas av den nordiska vittneslagen vid kallelse till finsk domstol. En sådan ordning skulle vålla vissa svårigheter.

Då det gäller att ge bosättningsbegreppet ett lämpligt innehåll i samband med en nordisk vittnesplikt, är det enligt promemorian inte nödvändigt att närmare anknyta till folkbokföringsförordningens detaljerade undantagsbestämmelser. I stället bör huvudregeln tas till utgångspunkt. En sådan lösning skulle innebära att en person anses bosatt i det land där han regelmässigt vistas under dygnsvilan. Det är inte svårt att peka på situationer, i vilka det föreligger behov av sanktionerad vittnesplikt beträffande personer som på angivet sätt är bosatta i ett nordiskt land, men som i övrigt genom familj, fastighetsinnehav, mantalsskrivning och andra förhållanden fortfarande är fast knutna till annat nordiskt land.

Utanför ett på detta sätt definierat bosättningsbegrepp faller vistelser som endast är helt tillfälliga. En sådan regel blir i allmänhet lätt att handskas med eftersom det enda kriteriet, dygnsvilans regelmässiga förläggning, vanligen utan större svårigheter kan utredas. Gränsdragningsproblem kan givetvis inte helt undvikas. Några nämnvärda olägenheter torde dock inte vållas av detta.

Med utgångspunkt i ett så bestämt bosättningsbegrepp kan enligt promemorian bestämmelserna i den svenska lagstiftningen om inställelseskyldighet begränsas till att avse dem som vid kallelsen är bosatta i Danmark, Finland, Island eller Norge. Härav följer att den som är bosatt i Sverige inte får kallas till svensk domstol enligt de nordiska vittnespliktsreglerna och inte heller är i övrigt här i riket underkastad dessa. I stället är RB:s bestämmelser tillämpliga på honom. Han behandlas alltså på samma sätt som f.n. Det innebär i praktiken att inga sanktioner kan tillgripas för att genomdriva inställelse, när vittnet uppehåller sig utanför Sverige, exempelvis i något annat nordiskt land. Domstolen får välja mellan att försöka få vittnet att frivilligt inställa sig eller att vänta med kallelsen eller förhandlingen till dess vittnet återkommer till Sverige. I sista hand får domstolen tillgripa bevisupptagning vid utländsk domstol. Om det emellertid visar sig att vittnet under längre tid vistas i ett annat

nordiskt land, får domstolen ta ställning till frågan om detta innebär att vittnet enligt de föreslagna bestämmelserna skall anses bosatt i det landet i stället för i Sverige. Är detta fallet, blir de föreslagna bestämmelserna tillämpliga beträffande vittneskallelsen.

De nordiska vittnesbestämmelserna blir inte heller tillämpliga på den som är bosatt utanför Norden. Detta gäller även den som tillfälligt vistas i något nordiskt land, domstolslandet undantaget. En sådan person kan alltså inte tvingas att inställa sig vid domstol i något annat nordiskt land än det där han uppehåller sig. I vistelselandet är han däremot skyldig att vittna enligt den interna vittneslagstiftningen i det landet.

Bosättning i annat nordiskt land bör inte vara tillräckligt för att grundlägga vittnesplikt, påpekas det vidare i promemorian. För att någon skall få kallas med stöd av vittnespliktsreglerna bör dessutom krävas att han uppehåller sig i något av de nordiska länderna. Bosättningen och vistelsen kan avse olika länder. Praktiskt sett saknar den nu angivna begränsningen större betydelse. Också när RB:s regler är tillämpliga undviker ju domstolarna av naturliga skäl att kalla den som tillfälligt vistas i annat land. I stället flyttas målet till en senare tidpunkt och vittnet kallas efter återkomsten till Sverige.

Det anförda innebär enligt promemorian att svensk domstol får möjlighet att som vittne kalla den som är bosatt och uppehåller sig i annat nordiskt land. I förhållande till de övriga nordiska länderna krävs regler som grundlägger en skyldighet för den som är bosatt i Sverige att efter kallelse inställa sig som vittne vid domstol i annat nordiskt land. Sådan skyldighet bör föreligga för den som är bosatt i Sverige och uppehåller sig här i riket eller i något annat nordiskt land. Av praktiska skäl bör vidare inställeskyldighet föreligga för den som är bosatt i Danmark, Finland, Island eller Norge men uppehåller sig här i riket. Genom en sådan bestämmelse möjliggörs att verkställighetsåtgärder kan begäras i Sverige vare sig det är bosättningen eller vistelsen som äger rum här.

I promemorian förutsätts att regleringen av den nordiska vittnesplikten i de övriga nordiska länderna beträffande kraven på bosättning och uppehåll utformas så att den motsvarar den reglering som i det föregående förordats beträffande den svenska lagstiftningen.

6.1.2 Remissyttrandena

Den föreslagna regleringen kritiserar av några remissinstanser. Detta gäller bl.a. det förhållande att i Sverige bosatta personer som uppehåller sig i annat nordiskt land inte kommer att omfattas av den nordiska vittnesplikten. De i promemorian för sådana fall rekommenderade åtgärderna skulle enligt RÅ sannolikt i stor utsträckning visa sig ineffektiva eller omständliga och i vart fall föranleda tidsutdräkt. Bestämmelserna bör därför utformas så att de omfattar även i Sverige

bosatt utländsk medborgare som vid kallelsen uppehåller sig i annat nordiskt land. *Överåklagaren i Stockholms åklagardistrikt* anser starka skäl tala för en sådan utvidning vad gäller i domstolslandet bosatta personer. Förslaget medför att i utlandet bosatta personer skulle komma att åläggas längre gående förpliktelser i samband med förhör vid domstol i Sverige än en i Sverige bosatt person. Det kan heller inte uteslutas att genom de föreslagna bestämmelserna en i domstolslandet bosatt person — och särskilt då person, bosatt nära gränsen till annat nordiskt land — för att undgå att behöva inställa sig vid domstol i bosättningslandet lämnar detta för längre eller kortare tid. Visserligen nämns i förslaget att svensk domstol om det skulle visa sig att i Sverige bosatt vittne uppehåller sig i annat nordiskt land under längre tid får ta ställning till om personen i fråga skall anses bosatt i detta land. En sådan lösning synes emellertid kunna leda till svåra avvägningsproblem och framför allt växlande praxis mellan domstolarna.

Hovrätten för Övre Norrland pekar på de stora svårigheter som i vissa fall kan föreligga att avgöra om vittne skall kallas enligt vittnespliktslagen eller enligt RB. Hovrätten ansluter sig därför till den lösningen, att vittnespliktslagen görs tillämplig även på den som är bosatt i Sverige men vistas i annat nordiskt land. Måhända skulle även en utom Norden bosatt person kunna inbegripas. Härigenom skulle visserligen den krets av personer, som undantas från RB:s regler om vittnesplikt, utvidgas. Hovrätten ser emellertid inte någon olägenhet härmed, utan fastmer får det i dessa fall anses tillfredsställande, att domstolen skall väga betydelsen av vittnesförhöret för målet mot de olägenheter i fråga om reslängd m.m., som skulle uppkomma för vittnet i samband med inställelsen. Möjlighet till sådan avvägning föreligger inte enligt RB, som — förutom i de speciella fall varom stadgas i 36 kap. 3-6 §§ RB — medger domstolen rätt att avvisa begäran om vittnesförhör endast i den begränsade omfattning, som anges i 35 kap. 7 § RB. Även *statens invandrarverk*, *Umeå tingsrätt* och *Sveriges advokatsamfund* förordar en sådan principlösning.

Hovrätten över Skåne och Blekinge kritiserar vad i promemorian anförts om möjligheterna att få en i Sverige bosatt person, som vistas i annat nordiskt land, att inställa sig inför svensk domstol. Hovrätten framhåller att det i promemorian angivna resonemanget är felaktigt. Redan nu lär i varje fall den som är svensk medborgare ha vittnesplikt vid svenska domstolar, oavsett var han befinner sig. Svensk domstol är således oförhindrad att kalla honom och förutsatt att delgivningsbevis föreligger döma honom till böter eller, i förekommande fall, till vite för utevaro. Svenska myndigheter lär också vara berättigade att påkalla att sådana böter eller viten verkställs enligt den nordiska verkställighetslagen. Om sådan verkställighet också sker, beror på det land där han vistas. Så till vida innebär förslaget en utvidgning att man varit överens om att inte lägga medborgarskapet utan i stället bosättningen till grund för bestämmelserna.

Mot detta är väl inte något att erinra men det gör heller i sak inte någon större skillnad. Vad saken gäller är i vilken omfattning de olika länderna anser sig beredda att verkställa delgivningar och driva in böter och viten. Om man i detta hänseende är beredd att vidta åtgärder mot dem som är bosatta i det egna landet, finns det ju alls inga skäl varför man skulle vägra att medverka i fråga om dem som är bosatta i domstolslandet. Snarare torde beredvilligheten i dessa fall vara större. Härtill kommer att det i promemorian framlagda förslaget skulle bli helt opraktiskt. Domstolen skulle tvingas att göra ingående utredningar om tilltänkta vittens bosättningsförhållanden, innan domstolen vågade sända iväg vittneskallelsen. Detta skulle enligt hovrättens uppfattning vara en helt meningslös arbetsinsats och reglerna bör därför utformas med utgångspunkt i att den skall kunna undvikas. Hovrätten anser sålunda att, såsom underlag för de olika ländernas medverkan med delgivningar och verkställighetsåtgärder, vittnesplikten för den som är bosatt i nordiskt land bör utvidgas att gälla i förhållande till domstolarna i samtliga nordiska länder.

RÅ berör frågan vem som har att förebringa utredning om ett vittnes bosättningsförhållanden innan domstolen beslutar om utfärdande av kallelse. Föreskrift härom torde lämpligen kunna lämnas i särskild tillämpningskungörelse. Motsvarande gäller då vittnen inställer sig utan särskild kallelse och fråga kan uppkomma om vederbörandes uppgifter om bosättning i annat nordiskt land regelmässigt skall godtas (jfr 11 kap. 4 § RB) eller om de måste styrkas, vilket kan medföra att pågående förhandling måste inställas och utsättas till senare tidpunkt. *Länsåklagaren i Norrbottens län* menar att sådan utredning bör ankomma på parterna samt att domstols beslut i fråga om kallelse av nordiskt vittne bör kunna bli föremål för prövning av högre rätt.

Vad gäller utformningen av den del av lagtexten som berör det föreslagna bosättningsbegreppet framförs några anmärkningar. *Svea hovrätt*, som först konstaterar att begreppet bör ges samma innehåll i samtliga konventionsländers lagstiftning och bestämmas så att tolkningssvårigheter undviks, anser att lagtexten inte synes uppfylla detta krav. Skillnaden mellan vistelse och bosättning har inte klart markerats i lagtexten. Inte heller ges i promemorian i övrigt tillräcklig vägledning i detta hänseende. Det sägs visserligen, att man inte bör ställa särskilt höga krav i fråga om vistelsens längd, men huruvida man tänkt sig att skiljelinjen skall gå vid ett halvårs sammanhängande dygnsvila eller kanske rentav redan vid en vistelse av ett par veckor anges inte. Ju kortare tid som krävs för att konstituera begreppet bosättning, desto mindre anledning föreligger för övrigt att skilja mellan vistelse och bosättning. Även om det kan vara tveksamt, huruvida bosättningsbegreppet bör anknyta till folkbokföringsförordningens bestämmelser, är det med hänsyn till den betydelse, som tillagts bosättningen i 4 § i förslaget, hovrättens uppfattning att begreppet i

vart fall bör ges en vidare och fastare innebörd av vad som uttryckts i promemorian. Det kan sålunda övervägas, om inte lagtextens ord 'bosatt' borde utbytas mot 'stadigvarande bosatt'. Liknande synpunkter framförs av *Umeå tingsrätt*, som anser att det hade varit önskvärt att bosättningsbegreppet utformats i närmare överensstämmelse med folkbokföringsförordningen. *Karlskoga tingsrätt* förordar att bosättningsbegreppet definieras i lagtexten för att undvika tolkningssvårigheter.

Hovrätten för Övre Norrland anmärker vidare att lagtexten inte ger alldeles klart uttryck för den grundläggande tankegången i promemorian, att bosättningen kan avse annat land än vistelsen. Synpunkten delas av *Umeå tingsrätt* och *Sveriges advokatsamfund*.

Västerås tingsrätt anser att i 1 § första stycket bör för undvikande av missförstånd orden 'i brottmål' inskjutas mellan 'som vittne eller' och 'som målsägande i anledning av'. Det kan vidare ifrågasättas om inte den i 9 § föreskrivna skyldigheten att inställa sig är av sådan betydelse att bestämmelsen härom bör få sin plats omedelbart efter de inledande bestämmelserna. Det förefaller också lämpligt att paragrafen kompletteras med en föreskrift att vad domstolen i det andra landet föreskrivit såsom äventyr för inställelse — dock inte hämtning — skall gälla här i riket, vilket är den reella innebörden av Sveriges åtagande i konventionen. Även *hovrätten över Skåne och Blekinge* anmärker på placeringen av 9 §. Lagen skulle bli lättare att förstå om man flyttade fram paragrafen till ett inledande stadgande och gav detta en mera generell avfattning.

6.2 Begränsning i vittnesplikten till vissa domstolar

6.2.1 Departementspromemorian

Under de nordiska överläggningarna har enighet rått om att vittnesplikten bör begränsas till att gälla endast vid allmänna domstolar. Det eventuella behov som kan tänkas föreligga att höra nordiskt vittne vid andra domstolar har bedömts vara så litet, att dessa domstolar bör lämnas utanför regleringen.

Med allmän domstol avses enligt svensk rätt högsta domstolen, hovrätterna och tingsrätterna. Detta gäller i fråga om Svea hovrätt också hovrätten i dess egenskap av vattenöverdomstol samt i fråga om tingsrätt domstolen i särskild sammansättning. I detta sammanhang bör särskilt nämnas att fastighetsdomstol utgörs av tingsrätt i viss sammansättning. Härav följer bl.a. att fastigbildningsmål och expropriationsmål numera handläggs av allmän domstol. Även vattendomstolarna har upphört att vara särskilda domstolar och knutits till tingsrättsorganisationen. Vissa tingsrätter utgör i särskild sammansättning vattendomstol utan att därmed ha förlorat sin egenskap av allmän domstol. Också vid handläggning av

tryckfrihetsmål, patentmål eller sjömål är tingsrätt att anse som allmän domstol.

Bestämmelserna om nordisk vittnesplikt föreslås i promemorian bli tillämpliga i de nu angivna situationerna. Utanför tillämpningsområdet faller däremot bl.a. arbetsdomstolen, länsrätt, länsskatterätt, kammarrätt och regeringsrätten.

I norsk rätt räknas till de 'allmindelige domstole' høyesterett, høyesteretts kjaeremålsutvalg, lagmansretter, herreds- och byretter och forliksråden. Herredsrett och byrett förblir allmänna domstolar också då de uppträder som förhørsrett, namsrett, skifterett och skjønnsrett. Som förhørsrett dömer underretten i erkända brottmål med en domare. Namsretten handlägger frågor om exekution och skifteretten konkursmål. Med skjønnsrett avses en särskild processform vid herredsrett eller byrett för vissa värderingsfrågor.

Från norsk sida har under de nordiska överläggningarna begärts att vittnesbestämmelserna skall bli tillämpliga också på vissa särskilda domstolar, nämligen vergemålsretter, jordskiftesretter och husleiretter. Vergemålsretter handlägger bl.a. mål om omyndigförklaring. Från de övriga ländernas sida har någon invändning inte rests mot önskemålet.

Till 'de almindelige domstole' räknas i dansk rätt højesteret, landsretter och underretter samt sø- og handelsretten i Köpenhamn. Boligretter och arbejdsretter inbegrips däremot inte. Från dansk sida har begärts att den nordiska vittnesplikten skulle gälla också vid boligretter. Detta har godtagits från de övriga ländernas sida.

I finsk rätt är begreppet allmän domstol inte definierat. På grundval av rättegångssystemets uppbyggnad, praxis och doktrin kan det emellertid fastslås att begreppet omfattar högsta domstolen, hovrätterna, häradsrätterna och rådstuvurätterna. Fastighetsbildningsmål och expropriationsmål handläggs i Finland av särskilda domstolar. Detsamma gäller hyresmål. Från finsk sida har därför föreslagits att vittnespliktsbestämmelserna skall vara tillämpliga, förutom vid de allmänna domstolarna, vid sådana domstolar i Finland som handlägger dessa mål. Någon erinran mot förslaget har inte framförts under de nordiska överläggningarna.

I Island räknas till de allmänna domstolarna 'byrätterna' i städerna. På landsbygden hålls s.k. uppbördsting eller extraordinärt ting. Efter dansk förebild finns 'fogderätt', 'auktionsrätt', 'skifterätt', 'tingslysningrätt' och 'inskrivningsrätt' i civila mål. Brottmål behandlas av 'sakadomur' (brottmålsdomstol). Appellationsinstans är Islands högsta domstol.

6.2.2 Remissyttrandena

Förslaget har lämnats utan erinran. RÅ ifrågasätter dock med hänsyn

till att vittnesförhör förekommer i betydande omfattning vid de svenska hyresnämnderna om inte bestämmelserna om nordisk vittnesplikt borde gälla även vid dessa.

6.3 Åldersgräns för vittnesplikten

6.3.1 Departementspromemorian

Någon bestämd minimiålder för vittnesbehörighet förekommer inte i något av de nordiska länderna. Däremot finns föreskrifter om att rätten i fråga om den som är under 15 år — i Norge 10 år — skall särskilt pröva om vittnesförhör skall få ske. Även i övrigt finns särbestämmelser i fråga om så unga vittnen.

I promemorian påpekas att värdet av vittnesförhör med barn i allmänhet torde vara mycket begränsat. I fråga om minderåriga framstår dessutom olägenheterna med inställelse inför domstol i annat land som särskilt påtagliga. På grund av det anförda har man vid de nordiska överläggningarna enats om att endast den som fyllt 18 år skall få kallas enligt de nordiska vittnesreglerna. Skulle i något fall en yngre person behöva höras, får man alltså söka åstadkomma det på frivillig väg eller begära bevisupptagning inför domstol i det land där han vistas.

6.3.2 Remissyttrandena

Den föreslagna åldergränsen godtas eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser.

Länsåklagaren i Norrbottens län anför att vittne under denna ålder mera sällan torde kunna tänkas fara utan sällskap av vårdnadshavare till annat nordiskt land vilket skulle medföra väsentligt ökade kostnader och besvär, varför hörande av yngre vittnen i de flesta fall skulle omöjliggöras redan genom iakttagande av andra begränsningar i vittnesplikten.

Länsåklagaren i Malmöhus län anser behov föreligga att — särskilt i narkotikamål — höra yngre vittnen. Gränsen bör sättas vid 16 år. Det är för dagens ungdomar över 16 år inte förenat med några som helst olägenheter att inställa sig inför domstol i grannland. I ett fåtal fall, då brottet är mycket allvarligt och vittnesmålet är av synnerlig vikt för utgången, anser *länsåklagaren i Göteborgs och Bohus län* det angeläget att ha möjlighet att under sanktionshot söka åstadkomma att en person mellan 15 och 18 år inställer sig vid domstolen.

6.4 Begränsningar i vittnesplikten med hänsyn till målets och utsagens betydelse m.m.

6.4.1 Departementspromemorian

Från norsk sida har under de nordiska förhandlingarna framhållits att det knappast kan komma i fråga att låta i Norge bosatta personer bli underkastade mera långtgående krav i fråga om resväg än vad som gäller vid kallelse till domstol inom Norge. Vittnesplikten borde därför begränsas på ett sådant sätt, att långväga vittnen inte kallas utan att starka skäl föreligger att höra vittnet.

Vid överläggningarna har mot denna bakgrund enighet uppnåtts om att inkallelse av nordiskt vittne skall få ske endast under förutsättning att målet är av någon betydenhet, att vittnesutsagan kan antas få väsentlig betydelse för utgången i målet och att det är av väsentlig betydelse att vittnet hörs i domstolslandet. Kallelse till annan domstol än den som handlägger målet skall vidare få ske endast i undantagsfall.

I promemorian framhålls att det är förenat med stora svårigheter att närmare ange gränsen mellan mål av någon betydenhet och övriga mål, eftersom alla omständigheter i samband med målet måste tas med i bedömningen. Domstolen bör ha betydande frihet vid bedömningen. Syftet med bestämmelsen är att i huvudsak undanta i första hand bagatellartade bötesmål och fordringsmål som rör mycket små värden. Andra dispositiva mål om obetydliga värden och objektivt sett utan nämnvärd betydelse i annat hänseende bör också i allmänhet undantas från tillämpningen av lagen. Vid bedömningen bör emellertid också kunna tas hänsyn till om målet för den enskilda parten har avsevärd betydelse. Familjemål och andra indispositiva mål får nästan undantagslöst anses vara av sådan betydenhet, att nordiskt vittne får kallas.

Kravet på att målet skall ha någon betydenhet föreslås i lagtexten komma till uttryck genom en bestämmelse om att rätten skall beakta bl.a. målets betydelse då den överväger att kalla nordiskt vittne.

Den andra begränsningen avser vittnesmålets betydelse för utredningen av målet. I promemorian framhålls i denna del att i Sverige varje person som vet något av betydelse i målet kan höras som vittne. Detta gäller också den som endast i obetydlig mån kan bidra till utredningen. Vid överläggningarna har det rått enighet om att man bör undvika vittneskallelser mellan länderna på alltför lösa grunder. Endast när vittnesförhöret kan antas ha väsentlig betydelse för utredningen bör kallelse få ske. Från norsk sida har särskilt framhållits, att man med hänsyn till den interna regleringen i detta avseende knappast kan acceptera att i Norge bosatta personer kallas i andra fall än när det kan anses 'maktpåliggande' att vittnet hörs i annat land, dvs. när särskilda eller möjligen synnerliga skäl föreligger för vittnets hörande. Detta är i allmänhet fallet endast om vittnesmålet är av avgörande eller i vart fall väsentlig betydelse för utgången. Innebörden i kravet att utsagan skall

antas få väsentlig betydelse varierar självfallet beroende på målets karaktär. Sålunda måste anspråken på utsagans värde sättas lägre i ett allvarligt brottmål, där varje upplysningskälla måste tas till vara, än i ett mindre betydelsefullt mål.

En ytterligare förutsättning för kallelse av nordiskt vittne är enligt promemorian att det är av väsentlig betydelse att vittnet hörs omedelbart inför den dömande domstolen. I de fall då målet är av någon betydenhet och vittnesutsagan är av väsentlig betydelse för utgången i målet, torde i allmänhet också den nu angivna förutsättningen vara uppfylld. Det kan emellertid tänkas fall då bevisupptagning lika gärna kan ske vid domstol i annat nordiskt land. Som exempel kan nämnas att vittnet endast skall yttra sig i några få begränsade frågor som rör föga komplicerade förhållanden, men som ändå intar en nyckelställning vid lösningen av målet i övrigt. I brottmål och särskilt då grova brottmål kan dock subsidiär bevisupptagning endast i undantagsfall medges.

En begränsning som anknyter till vikten av bevisomedelbarhet spelar större roll från dansk och norsk synpunkt, eftersom man i dessa länder i betydande utsträckning tillämpar subsidiär bevisupptagning. När en norsk domstol i fråga om vittne som bor utanför avståndsgränserna prövar, om det är 'maktpåliggende' att vittnet hörs vid domstolen, innefattar denna prövning bl.a. frågan om bevisomedelbarheten i det särskilda fallet är av väsentlig eller kanske avgörande betydelse. Om man vill nå en så nära överensstämmelse som möjligt mellan lagarnas lydelse i de olika länderna, kan därför den nu berörda förutsättningen inte utelämnas.

Enligt promemorian visar det anförda att kallelseförutsättningarna inte kan bedömas åtskilda från varandra. Domstolen bör i stället i varje särskilt fall göra en samlad bedömning av målets vikt, vittnesutsagans betydelse som sådan och vikten av att vittnet hörs vid rätten. Vid denna bedömning bör rätten dessutom särskilt beakta de olägenheter vittnet kan komma att åsamkas på grund av resvägens längd eller av annan orsak.

6.4.2 Remissyttrandena

De föreslagna bestämmelserna lämnas i huvudsak utan erinran. Några remissinstanser uppehåller sig vid de tolkningssvårigheter som det i lagförslaget förekommande och i promemorian diskuterade uttrycket 'väsentlig betydelse' kan komma att medföra.

Karlskoga tingsrätt menar att det många gånger är svårt att på ett förberedande stadium avgöra om en omständighet som part vill bevisa saknar betydelse eller inte. Ännu svårare blir det att bedöma en vittnesutsagas betydelse för själva bevisningen av omständigheten. Det kan ifrågasättas om en gradering skall göras. Om övriga förutsättningar avseende målets betydenhet, olägenheter och kostnader föreligger bör kallelse få utfärdas. Är kostnaderna och olägenheterna små, såsom fallet

torde vara i gränstrakterna, bör kallelse kunna utfärdas utan några större begränsningar. Det torde vidare vara omöjligt att utan vittnets hörande avgöra vilka olägenheter som kan uppstå för vittnet. Före kallelse bör därför vittnet beredas tillfälle yttra sig i frågan om hans inställning till förhöret.

För att domstolen skall kunna ta ställning till om förutsättningarna för kallande av vittne föreligger, anser *Umeå tingsrätt* att den som begär vittnesförhöret måste mer ingående än vad nu är fallet ange vad han avser att styrka med förhöret. Enligt tingsrättens uppfattning gäller detta även varje annat vittnesförhör i målet. Domstolen måste ju göra en bedömning utifrån hela bevisläget för att kunna avgöra om det begärda vittnesförhöret kan antas ha väsentlig betydelse inte bara för utredningen utan även för utgången i målet.

Länsåklagaren i Värmlands län anser att uttrycket 'väsentlig betydelse' och det i norska bestämmelser nämnda 'maktpåliggende' kan medföra sådan ingående bevisvärdering som rätten inte bör företa i detta sammanhang. Det borde vara tillräckligt att endast ge en rekommendation om återhållsamhet i fråga om kallelser till nordiska vittnen och att då nämna de omständigheter som därvid bör särskilt beaktas såsom vittnesmålets betydelse, målets art och olägenheterna för vittnet. *Överåklagaren i Göteborgs åklagardistrikt* framhåller att man bör inta en viss restriktiv hållning i fråga om inkallande av vittne eller målsägande med lång resväg vare sig det gäller inländsk eller utländsk person. Det nyssnämnda uttrycket kan därför inte förmodas ha en än mer restriktiv innebörd bara för att att vederbörande måste passera en riksgrens. *Föreningen Sveriges rättshjälpsjurister* anser att bestämmelsen inte får tolkas alltför restriktivt. Risk föreligger att ett snävt tillämpningsområde urständer lagen.

Överåklagaren i Malmö åklagardistrikt ifrågasätter om inte i stället i tvistemål ett visst lägsta värde på tvisteföremålet och i brottmål ett minimistraff bör fastslås som undre gräns.

6.5 Vittnesförhör utom huvudförhandling

6.5.1 Departementspromemorian

Syftet med den föreslagna lagstiftningen är enligt promemorian att skapa möjligheter att höra vittnen omedelbart inför den dömande domstolen. Det kan därför synas som om något utrymme för kallelse av nordiskt vittne till förhör vid annan än den dömande domstolen inte skulle finnas. I undantagsfall kan emellertid behov föreligga att kalla nordiskt vittne också i dessa fall.

I det föregående har nämnts bl.a. att det i Danmark förekommer att bevisupptagningen i ett vid landsret anhängigt mål sker vid underrätt. I mål

vid höjesteret företas vanligen bevisupptagning vid lägre domstol. För norsk rätts del gäller att vittne aldrig hörs i höjesterett. I fall som dessa, då den subsidiära bevisupptagningen vanligen samlas till en och samma domstol, är det av värde att den nordiska vittnesplikten får gälla. För svensk och finsk rätts del är det svårare att finna situationer, då det skulle vara motiverat att höra nordiskt vittne vid annan domstol än den som handlägger målet. Man kan emellertid tänka sig det fallet att vittnesförhör enligt 36 kap. 19 § RB hålls i Malmö i ett vid Stockholms tingsrätt anhängigt mål och att det bedöms angeläget att höra ett i Köpenhamn bosatt vittne vid samma tillfälle, för att därmed möjliggöra att vittnena hörs mot varandra. Naturligtvis kan behovet att höra två vittnen samtidigt även motivera bevisupptagning utom huvudförhandling vid den domstol som handlägger målet. I promemorian föreslås därför möjlighet att kalla nordiskt vittne till vittnesförhör utom huvudförhandlingen oavsett om förhöret hålls vid den domstol som handlägger målet eller vid annan domstol. Kallelse till annan än den handläggande domstolen bör emellertid få ske endast om det är oundgängligen nödvändigt.

6.5.2 Remissyttrandena

Remissinstanserna lämnar förslaget i denna del utan erinran. RÅ påpekar dock att i promemorian inte behandlas frågan om den nordiska vittnesplikten också skall gälla vittnesförhör inför domstol under förundersökning i brottmål (23 kap. 13 och 15 §§ RB, jfr danska retsplejeloven § 809 och norska straffprocesloven § 266). Vissa formuleringar i den föreslagna lagbestämmelsen synes närmast tyda på att så inte är förhållandet. Även om något större praktiskt behov av en sådan utsträckning av vittnesplikten knappast torde föreligga, kunde det enligt RÅ:s mening vara lämpligt att i det fortsatta lagstiftningsarbetet uttryckligen beröra problemet. Liknande synpunkter framförs av länsåklagaren i Göteborgs och Bohus län:

6.6 Utfärdande av kallelse

6.6.1 Departementspromemorian

Med hänsyn till de i promemorian angivna förutsättningarna för att nordiskt vittne skall få kallas har det vid de nordiska överläggningarna ansetts nödvändigt att låta den domstol som handlägger målet svara för kallelsen. Endast domstolen har den överblick som behövs för att avgöra om vittnet skall kallas. Det hindrar inte att part tar med vittne till domstolen på sätt som nu ofta sker. Det sker emellertid helt på frivillig väg och sanktionerna i vittnespliktslagen blir inte tillämpliga i fråga om sådant vittne.

I Danmark och Norge får vittne ett i kallelsen särskilt angivet varsel. Kallelsen innehåller uppgift om hur lång tid efter delgivningen vittnet har rätt att få på sig före inställelsen. Är varslet eller kallelsefristen en vecka och delges vittnet kallelsen fem dagar före inställelsen, behöver vittnet inte bege sig till domstolen utan kan utan vidare utebli. I Finland och Sverige förekommer inte denna ordning. Från danskt och norskt håll har emellertid framställts önskemål om att bestämmelser om kallelsefrist tas in i lagarna om nordisk vittnesplikt. Mot detta har från finsk och svensk sida inte gjorts någon invändning. I promemorian föreslås därför att en bestämmelse om kallelsefrist införs vad gäller nordiska vittnen. Kallelsefristens längd får bestämmas av domstolen med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall.

6.6.2 Remissyttrandena

Promemorians förslag godtas i huvudsak. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* framhåller dock att en tillämpning som innebär att en sådan frist utsätts i själva kallelsen kan leda till svårigheter. Ovisshet kommer då att råda om den kallade avser att inställa sig eller inte. Domstolen saknar underlag för att inställa förhandlingen och därigenom bespara parterna onödiga kostnader. Enligt hovrättens mening är det bättre om man från svensk sida uppfyller önskemålet om kallelsefrist genom att, då kallelse begärs, alltid ange den sista dag då denna får delges. Liknande synpunkter anförs av *hovrätten för Övre Norrland* samt *Karlskoga* och *Västerås tingsrätter*.

6.7 Undantag från vittnesplikt m.m.

6.7.1 Departementspromemorian

I de nordiska länderna finns särskilda bestämmelser om undantag från vittnesplikt och om förbud att höra vittnen beträffande frågor som omfattas av tystnadsplikt. Syftet med bestämmelserna är att skydda vittnet från den inte sällan svåra intressekollision som det kan innebära att tillgodose det allmänna intresset av att domstolen får riktiga uppgifter samtidigt med att vittnets privata intressen tillvaratas. Genom bestämmelserna tillgodoses också tystnadsplikt till förmån för utomstående personer. Slutligen skyddas det allmänna intresset av sekretess beträffande förhållanden som inte utan skada för landets trygghet eller säkerhet kan avslöjas. Bestämmelserna på detta område är emellertid utformade på olika sätt i de nordiska länderna. Vid de nordiska överläggningarna har enighet uppnåtts om att de bestämmelser som gäller i det land där vittnet är bosatt också skall tillämpas då vittnet efter kallelse enligt vittnesplikts-

lagen hörs i annat nordiskt land. Dessutom har de bestämmelser som gäller i domstolslandet ansetts böra tillämpas, i den mån undantagen där sträcker sig längre.

Det anförda innebär enligt promemorian att en domstol som hör ett nordiskt vittne blir skyldig att kumulera bestämmelserna i den egna lagen med dem som gäller enligt lagen i det land där vittnet är bosatt. Frågan aktualiseras inte endast när vittnet uttryckligen förklarar att han önskar att slippa vittna. Domstolen har i stor utsträckning att ex officio bedöma vilka hinder som i det särskilda fallet föreligger mot vittnesförhöret eller mot att höra vittnet över särskilda förhållanden. Den föreslagna ordningen förutsätter att de olika länderna kontinuerligt håller varandra underrättade om gällande bestämmelser i dessa hänseenden. Detta gäller också i fråga om den praxis som utvecklas i dessa frågor.

Om det redan vid tidpunkten för vittneskallelsen är klart att vittnet inte får höras med hänsyn till bestämmelserna i domstolslandet eller det land där vittnet är bosatt, skall vittnet inte kallas. Detsamma kan ibland tänkas vara fallet i fråga om ett vittne som har rätt att vägra vittna. I övrigt får prövningen av hinder mot vittnesförhöret ske först när vittnet har kommit till rätten. Detta torde vanligen bli fallet. Det är givetvis viktigt att domstolen handlar så, att onödiga resor undviks, särskilt när avståndet är långt.

Kumulationsbestämmelsen blir för svensk rätts del inte tillämplig på den som har kallats vid vistelse här i riket. Har han efter kallelsen återvänt till annat nordiskt land och därefter på nytt kallats i det landet, skall kumulation dock ske. Bestämmelsen om kumulation gäller också den som visserligen är bosatt och uppehåller sig i annat nordiskt land, men som inte kallats enligt vittnespliktslagen utan frivilligt inställt sig vid domstolen på parts begäran. I fråga om den som är bosatt i Sverige men av någon anledning kallas medan han uppehåller sig i något annat nordiskt land, är däremot RB:s bestämmelser tillämpliga.

Under överläggningarna har framförts farhågor för att domstolarna lätt kan begå fel vid tillämpningen av ett annat lands bestämmelser. Detta skulle exempelvis kunna leda till att ett vittne ålades vite, som sedan begärdes verkställt i bosättningslandet, fastän vittnet enligt bestämmelserna i det landet hade rätt att vägra vittna och därför inte borde ha ådömts vitet. En sådan risk kan enligt promemorian inte uteslutas, särskilt inte till en början. I promemorian nämns emellertid att nordiska verkställighetslagen medger möjlighet att underlåta verkställighet av beslut som beror på misstag. I 1 § i lagen sägs nämligen att en i annat nordiskt land meddelad dom på böter — varmed jämställs rättegångsvite — 'må' verkställas. En liknande ordning torde gälla i de andra länderna. Framställningar om verkställighet av beslut om böter och viten prövas i Sverige av kriminalvårdsstyrelsen och i övriga länder av justitiedepartementet i respektive land. Det finns därför möjlighet att i samband med verkstäl-

lighetsbegäran pröva om beslut i något fall blivit felaktigt.

6.7.2 Remissyttrandena

Den föreslagna regeln om kumulation av utländska bestämmelser med svensk rätt vid vittnesförhör lämnas i huvudsak utan erinran. Några remissinstanser berör de problem som kan uppstå vid regelns tillämpning.

Svea hovrätt efterlyser en bestämmelse av innehåll, att den kallade i samband med kallelsen bereds tillfälle att inom viss tid efter delgivning yttra sig över omständigheter, som enligt hans mening utgör hinder för inställelse eller förhör. Liknande synpunkter framförs av *Södra Roslags tingsrätt*.

Som exempel på de tolkningssvårigheter tillämpningen av den föreslagna regeln kan komma att innebära pekar *hovrätten för Övre Norrland* på begreppet 'vanärande' i 36 kap. 6 § RB och motsvarande begrepp i t.ex. dansk och norsk rätt samt på vanskligheten att fastställa innehållet i utländsk rätt när det gäller att fastslå vad en tjänsteman på grund av meddelade instruktioner kan vara förhindrad att yttra sig om. Vidare nämner hovrätten de skillnader som finns mellan länderna i strafflatituder för brott av samma typ och den betydelse detta kan ha för tystnadsplikten. Regler om förbud mot vissa slag av vittnesförhör finns även i andra delar av den svenska lagstiftningen än RB, exempelvis i lagen (1969:618) om fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap. Det är hovrätten obekant, huruvida det i andra nordiska länders lagstiftning finns sådana mer fristående bestämmelser, som kan vara att beakta i förevarande sammanhang. Slutligen erinrar hovrätten om vad i promemorian anförs om bosättning och varav framgår att en person med mycket lös anknytning till ett land kan anses bosatt där. Det kan inte enligt hovrättens mening vara rimligt att i sådant fall bosättningslandets lagstiftning skall tillämpas.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anser att frågan om felaktiga beslut av domstol i samband med tillämpandet av de föreslagna kumulationsreglerna behandlats alltför lättvindigt. Det är visserligen riktigt att nordiska verkställighetslagen inte innebär några bindande åtaganden. Men om verkställighet av bötesdomar sker i största utsträckning, kan det inte anses rimligt att administrativ myndighet i verkställighetslandet överprövar riktigheten av domstolens avgörande. Detta bör i första hand ske genom överklagande till högre instans i domstolslandet och den det gäller bör från sitt hemland få den rättshjälp han kan behöva för att genomföra ett överklagande. Vägrad verkställighet bör inte tillgripas i andra fall än sådana där oriktigheten måste anses så uppenbar, att det kan anses strida mot ordre public att verkställa domen. Även *Umeå tingsrätt* anser att risken för felaktiga beslut inte beaktats tillräckligt. En förutsättning för underlättande av tillämpningen av kumulationsregeln är inte bara att varje land får underrättelse om gällande bestämmelser i de andra länderna och

om utvecklingen av rättspraxis utan även att varje domstol hålls under rättad härom. Även om felaktiga beslut rörande utdömda tvångsmedel kan 'rättas' genom att inte gå i verkställighet måste den prövande myndigheten ha tillgång till fler uppgifter än vad som framgår av nordiska verkställighetslagen för att kunna göra en rätt bedömning. Vid vägran att verkställa beslutade tvångsåtgärder bör vidare den prövande myndigheten underrätta domstolen härom. Även *Södra Roslags, Karlskoga och Västerås tingsrätter, länsåklagaren i Göteborgs och Bohus län, Föreningen Sveriges tingsrättsdomare och Föreningen Sveriges åklagare* understryker vikten av fortlöpande information om de i de olika länderna gällande bestämmelserna om undantag från vittnesplikt.

6.8 Tvångsmedel mot vittne

6.8.1 Departementspromemorian

Tvångsmedlen mot tredskande vittnen anknyter till två olika skeden i verkställigheten av vittnesplikten. Vissa tvångsmedel avser vittne som vägrar efterkomma kallelse. Andra tar sikte på vittne som inställt sig men vägrar vittna eller i övrigt fullgöra sina skyldigheter vid rätten. Vid överläggningarna mellan de nordiska länderna har man varit ense om, att särskilda bestämmelser beträffande nordiska vittnen borde tillskapas endast i det först nämnda hänseendet. När vittnet väl har kommit till domstolen, bör däremot bestämmelserna om tvångsmedel i domstolslandets lag tillämpas.

Enighet har vidare rått om att inga andra tvångsmedel skall få förekomma för att förmå vittnet att inställa sig än böter och vite samt förpliktande att ersätta rättegångskostnad. Hämtning av vittne från ett nordiskt land till ett annat skall däremot inte kunna förekomma. Inte heller får andra frihetsinskränkande åtgärder tillämpas i sådant syfte.

Med böter avses i detta sammanhang endast penningböter samt dagsböter i den mån sådana föreskrivs i något av länderna. Det danska systemet med 'løbende bøde' bör däremot inte få användas på nordiskt vittne för att förmå vittnet till inställelse. Vite förekommer endast i Finland och Sverige. I Finland är vite inte maximerat. Trots dessa olikheter har enighet rått under de nordiska förhandlingarna om att vite bör få tillgripas.

Bestämmelserna om nordisk vittnesplikt föreslås, som förut har nämnts, bli tillämpliga på den som är bosatt och uppehåller sig i annat nordiskt land än domstolslandet. Därmed avses av naturliga skäl att de angivna förutsättningarna för lagens tillämpning föreligger vid tidpunkten för kallelsen till domstolen. Bestämmelserna i RB gäller alltså i fråga om den som är bosatt i Norge och vanligen vistas där men som vid tillfälligt besök i

Sverige blir kallad som vittne, exempelvis i samband med en trafikolycka. Är vittnet i detta fall kvar i Sverige vid tiden för inställelsen, kan han alltså med stöd av RB hämtas till rätten, om detta visar sig nödvändigt. Har han återvänt till Norge, kan däremot inga sanktioner komma i fråga från svensk sida, eftersom han inte kallats som nordiskt vittne. I sådant fall får därför ny kallelse utfärdas med tillämpning av de föreslagna vittnesbestämmelserna.

I promemorian framhålls att särskild uppmärksamhet påkallas i fråga om den som kallats enligt de nordiska reglerna men senare rest in i Sverige och uppehåller sig här vid tiden för inställelsen. Enligt de förut berörda bestämmelserna skulle hämtning inte vara möjlig i detta fall. Vid de nordiska överläggningarna har det emellertid ansetts, att domstolarnas nuvarande möjligheter att låta hämta tredskande vittne som befinner sig i domstolslandet inte kan få sättas åt sidan i fråga om de nordiska vittnena. De föreslagna begränsningarna i fråga om användningen av tvångsmedel på nordiska vittnen bör därför inte gälla för den som finns i riket när hämtning blir aktuell.

Av den tidigare redogörelsen framgår vilka tvångsmedel som i de nordiska länderna kan komma till användning mot vittne som inställt sig vid domstol men vägrar att avlägga ed eller försäkran eller att avlägga vittnesmål. I huvudsak föreligger överensstämmelse mellan de olika lagarna. Vissa skillnader finns emellertid. Särskilt kan nämnas det långa frihetsberövande som kan förekomma i Danmark och Finland. Under de nordiska förhandlingarna har avsteg inte ansetts böra göras från de bestämmelser som gäller i domstolslandet i fråga om den som inställt sig som vittne.

Enligt promemorian är det angeläget att i samband med vittneslagstiftningens genomförande förekommande hinder mot delgivning av vittneskallelser som innehåller penningsanktion undanröjs. Verkställighet av utdömda processviten och böter i nordiskt land kan komma till stånd enligt de nordiska verkställighetslagarna. När det gäller verkställighet av den sanktion som innebär att vittne åläggs att betala rättegångskostnad föreligger däremot vissa svårigheter. Genom nordiska verkställighetslagen möjliggörs verkställighet här i riket av bl.a. dom i annat nordiskt land, genom vilken i brottmål utdömts ersättning för rättegångskostnad. Svensk dom av samma innehåll får enligt lagen överlämnas för verkställighet till annat nordiskt land. Enligt förarbetena (prop. 1962:203 s. 24) torde med rättegångskostnad avses sådana kostnader som enligt 31 kap. RB kan utdömas i brottmål. Däri innefattas inte rättegångskostnad som ålagts vittne enligt 36 kap. 23 § RB.

I 1 § lagen (1932:540) om erkännande och verkställighet av dom, som meddelats i Danmark, Finland, Island eller Norge föreskrivs att lagakraftäggande dom, som i annat nordiskt land meddelats i tvistemål eller angående skadestånd i brottmål gäller också här i riket. Med dom jämställs

bl.a. lagakraftäggande beslut som i tvistemål — i domen eller under rättegången — meddelats angående ersättning för rättegångskostnad. I olika sammanhang har man diskuterat frågan om rättegångskostnadsbeslut som rör vittne omfattas av lagen. Så har skett i betänkandet (SOU 1968:40 s. 71) Verkställighet av domar i förmögenhetsrättsliga mål. Frågan om verkställighet av kostnads sanktion mot vittne tas också upp i en inom justitiedepartementet upprättad promemoria (Ds Ju 1970:20) med förslag till lag om erkännande och verkställighet av nordiska domar på privaträttens område. Den i promemorian föreslagna lagen jämställer i vissa fall med dom ett beslut om ersättning för rättegångskostnad. Detta sker i tvistemål, under förutsättning att en dom i målet enligt lagen blir gällande här i riket, och i brottmål, om kostnaden skall utgå till enskild part. Rättegångskostnadsbeslut i familjerättsliga mål faller utanför den föreslagna regleringen. Detsamma gäller kostnad som i brottmål skall utges till statsverket. I fråga om beslut varigenom vittne åläggs att utge rättegångskostnad anfördes i 1970 års promemoria att frågan om erkännande av sådana beslut aktualiserar frågan om skyldighet att inställa sig som vittne i annat nordiskt land och att denna fråga övervägs i annat sammanhang. Mot denna bakgrund har man funnit lämpligt att inte inbegripa sådana beslut. Frågan antogs emellertid böra övervägas på nytt, om en nordisk vittnesplikt införs.

I samband med tillkomsten av nordiska vittnespliktsbestämmelser får enligt nu föreliggande promemoria övervägas sådana ändringar i de nordiska verkställighetslagarna i de olika länderna, att rättegångskostnadsbeslut som avser vittne blir verkställbart i annat nordiskt land.

6.8.2 Remissyttrandena

De föreslagna bestämmelserna godtas eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser.

Svea hovrätt anser att, även om vissa skäl talar för att hämtning i undantagsfall borde kunna ske, behovet därav synes så ringa att ett ovillkorligt hämningsförbud bör bibehållas.

Även *överåklagaren i Stockholms åklagardistrikt* finner de föreslagna tvångsmedlen tillräckliga. Vad gäller lagtextens utformning synes det emellertid — även om bestämmelserna är avsedda att ha karaktären av undantag från RB:s regler — med hänsyn till bestämmelsernas fundamentala betydelse för vittnesplikten över huvud taget och till förbyggande av felaktig tillämpning väsentligt att lagtexten utformas så att däri antingen direkt anges vilka tvångsmedel som får tillämpas eller i vart fall görs en hänvisning till de bestämmelser i RB som berör tvångsmedel mot vittne, målsägande och part. Liknande synpunkter framförs av *Föreningen Sveriges tingsrättsdomare*.

Köpings tingsrätt anför däremot att ekonomiska sanktioner är ganska

verkningslösa mot vissa personer. I ett allvarligt brottmål kan ett vittnesmål vara avgörande för utgången. Det hade varit önskvärt att möjlighet i undantagsfall tillskapats att begära hämtning av vittne från annat nordiskt land, t.ex. efter särskild prövning av myndighet i det landet att vittnets inställelse vid domstolen är oundgängligen påkallad med hänsyn till målets vikt och vittnesmålets väntade betydelse. Likaså kunde man tänka sig särbestämmelser för gränsdistrikten. Från svensk synpunkt gäller det senast anförda inte målsägande, som har rätt att vägra att yttra sig. Även *länsåklagaren i Malmöhus län* anser att hämtning skall kunna ske. *Föreningen Sveriges åklagare* uttalar att det från ren åklagarsynpunkt hade varit önskvärt att förslaget kunnat innehålla regler som möjliggjort hämtning. Föreningen inser emellertid att förslaget grundar sig på en sammanjämkning av nordiska intressen och rättsgrundsatser och att önskemålet om sådan hämtning blir svårt att realisera. Föreningen är därför beredd att acceptera förslaget i föreliggande skick.

I promemorian utvecklas hur en person som redan har delgetts vittneskallelse i Sverige och därefter återvänder till sitt bosättningsland Norge måste delges ny kallelse såsom nordiskt vittne. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* framhåller att detta exempel endast bestyrker den kritik som hovrätten har framfört mot vittnespliktens konstruktion i promemorian. Enligt hovrättens mening finns det inte något skäl varför kallelsen måste göras om. Domstolen bör kunna döma ut böter eller vite men ett förordnande om hämtning kan däremot inte effektueras.

Hovrätten för Övre Norrland uttalar att verkningarna av vittnespliktslagen blir beroende av att praxis i fråga om delgivning utomlands av kallelser och verkställighet av utdömda påföljder för utevaro ändras. Vidare ifrågasätter hovrätten vad som i promemorian sägs om att sanktioner inte kan komma i fråga i nyssnämnda exempel. Den som vistas här i riket skall, även om vittnespliktslagen kommer till stånd, kallas enligt RB, och svenska bestämmelser är i sin helhet tillämpliga på honom. Om vittnet uteblir, skall om laga förfall inte föreligger påföljd utdömas. För en svensk domstol måste det vara mycket svårt att känna till, om en i Sverige kallad person befinner sig i annat nordiskt land vid tiden för förhandlingen. Ett sådant riktigt beslut om utdömande av påföljd för utevaro bör enligt hovrätten kunna verkställas enligt nordiska verkställighetslagen. Huruvida detta sker torde endast bero på viljan därtill i det land där verkställighet begärs.

6.9 Ersättning för inställelse

6.9.1 Departementspromemorian

Under de nordiska överläggningarna har övervägts en ordning som

skulle innebära att ersättning till nordiskt vittne beräknas så, att den motsvarar det högsta beloppet vid en jämförelse mellan en beräkning enligt reglerna i domstolslandet och en beräkning enligt reglerna i det land där vittnet är bosatt. Emellertid föreligger omfattande skillnader i de olika ländernas bestämmelser om beräkning av vittnesersättningen. En kumulation skulle medföra tillämpningssvårigheter, inte minst därför att bestämmelserna i de olika länderna är mycket detaljerade och svåröverskådliga. En ersättningsberäkning förutsätter ofta tillämpning av flera författningar av olika valör.

Under överläggningarna har i stället förordats att de olika länderna var för sig utarbetar ersättningsbestämmelser, vilka inbördes överensstämmer i sak. Även om den närmare regleringen av ersättningens beräkning bör ske i särskild kungörelse, bör i vittnespliktslagstiftningen anges att ersättningen skall innefatta gottgörelse för resekostnad och kostnad för uppehälle samt ersättning för tidsspillan.

Ersättning till nordiskt vittne och förskott på sådan ersättning bör enligt promemorian alltid utgå av allmänna medel. Frågan om återgäldande till statsverket bör bestämmas enligt de interna reglerna i varje land. Även ett vittne som genom försumlighet orsakat särskilda kostnader skall ersättas i vanlig ordning. En annan sak är att vittnet kan komma att förpliktas att i skälig omfattning ersätta part eller statsverket den rättegångskostnad som vittnet orsakat.

Förskott till vittne av rese- och traktamentsersättning utgår enligt RB endast på begäran. I Danmark utbetalas vanligen förskottet utan särskild begäran i samband med kallelsen. Under de nordiska förhandlingarna har förordats en sådan ordning i fråga om nordiskt vittne och målsägande. Förskottsbetalning bör därvid, när detta bedöms lämpligt, kunna ske genom översändande av färdbiljett.

I promemorian framhålls att ersättningsbestämmelserna skall tillämpas endast när vittnet kallats till domstolen med stöd av vittnespliktsreglerna. Inställer han sig utan kallelse från rätten, bör ersättningen bestämmas helt i enlighet med vad som gäller för sådana fall i domstolslandet.

6.9.2 Remissyttrandena

Hovrätten över Skåne och Blekinge framhåller att det är svårt för den myndighet som utfärdar kallelsen att räkna ut och tillhandahålla förskottet. Detta bör i stället göras av den myndighet som delger kallelsen. Hovrätten hänvisar i detta hänseende till 1968 års cirkulär till de allmänna domstolarna och åklagarna.

Promemoriaförslaget föranleder vidare endast *Köpings tingsrätt* att anmärka att det bör anges, då varje land skall utarbeta inbördes överensstämmande ersättningsregler, i vad mån vittnet är skyldigt eller berättigat att anlita flyg. *Tingsrätten* ifrågasätter vidare om det är lämpligt att för-

skottsbeloppet tillställs vittnet direkt, därest man har särskild anledning misstänka tredska från vittnets sida. I sådant fall kunde tänkas en omväg via myndighet i bosättningslandet.

JK kritiserar den lagtekniska utformningen och anser att tillräcklig anledning saknas att skilja mellan kallade och inte kallade vittnen och målsägande. Att vittnesersättning enligt den föreslagna lagen endast skall tillerkännas den som inställer sig efter kallelse framgår redan av 6 §. Det förefaller därför som om 8 § skulle kunna utgå liksom orden 'efter kallelse' i 7 §. Efter orden 'vid kallelsen' i 1 § första stycket bör i så fall tilläggas 'eller, i fall då kallelse ej skett, vid tidpunkten för inresan till Sverige etc.' Även *hovrätten över Skåne och Blekinge* anser att 8 § kan utgå. *Västerås tingsrätt* anmärker att enär 8 § endast synes åsyfta bestämmelserna i 4 och 7 §§, hänvisningen bör begränsas till dessa lagrum.

6.10 Ansvaret för osann och ovarsam utsaga

6.10.1 Departementspromemorian

Det får enligt promemorian anses vara en naturlig konsekvens av en utvidgad vittnesplikt att domstolarna i de nordiska länderna kan inskrida med sanktioner mot osann vittnesutsaga vid domstol i annat nordiskt land. Den utvidgade vittnesplikten skulle annars lätt kunna förlora i värde. En sådan utvidgning av straffbarheten torde kräva en uttrycklig lagbestämmelse såvitt avser svensk rätt.

Som tidigare nämnts utgör ed eller försäkran en förutsättning för straffansvar enligt svensk rätt men inte i de nordiska länderna i övrigt. Enbart en utvidgning av tillämpningen av 15 kap. 1 och 3 §§ BrB till att gälla också uppgift som lämnats vid domstol i annat nordiskt land får begränsad verkan med hänsyn till att vittnen hörs utan ed i Danmark och i viss utsträckning också i Norge. Vid sådant förhållande torde det vara nödvändigt att inskrida med sanktioner mot den som lämnar oriktiga uppgifter, alldeles oavsett om utsagan lämnats under ed respektive försäkran eller inte. För en utvidgning av straffansvaret bör därför inte krävas att vittnesförhöret vid domstol i annat nordiskt land hållits under ed eller försäkran. Straff bör i stället kunna utdömas så snart någon vid vittnesförhör inför domstol i annat nordiskt land lämnar osann uppgift eller förtiger sanningen.

När det gäller påföljden för osann utsaga framhålls i promemorian att det knappast kan komma i fråga annat än att låta varje land tillämpa de straffsatser som gäller för motsvarande brott som begåtts inom det landet. Dessa bestämmelser är ett uttryck för hur allvarligt man i det landet ser på osanna vittnesuppgifter. Straffsatserna torde visserligen för svensk rätts del ursprungligen ha influerats av att utsagan alltid har avgetts under ed.

Detta bör emellertid inte utgöra hinder för att tillämpa samma straffsatser även då utsagan avgivits utan ed, när sådan inte förekommer i det land där vittnesutsagan avgetts, som är fallet i Danmark. När vittnesförhöret skett i Finland eller Norge bör naturligtvis hänsyn tas till om utsagan lämnats utan ed. I dessa fall bör straffet inom de vida latituder som gäller sättas lägre än om osann uppgift lämnats under ed eller försäkran.

Bestämmelserna i 15 kap. 4 § BrB bör också ha motsvarande tillämpning vid osann vittnesutsaga i annat nordiskt land. Det innebär att det inte skall dömas till ansvar, om utsagan är utan betydelse för saken. Detsamma gäller om den osanna uppgiften rör förhållande som vittnet inte hade behövt yttra sig om och omständigheterna innebär skälig ursäkt för honom.

I 15 kap. 14 § BrB finns också bestämmelser om verkan av frivillig rättelse och liknande åtgärder. Enligt 15 kap. 15 § BrB är förberedelse till mened och sådan stämpling till mened som innebär att någon söker anstifta sådan gärning straffbara. Försök till mened är däremot inte straffbart. Dessa bestämmelser bör också äga motsvarande tillämpning när det är fråga om vittnesutsaga vid domstol i annat nordiskt land.

Med anledning av vad som nu anförts förordas i promemorian en ordning som innebär att bestämmelserna i 15 kap. 1, 3, 4, 14 och 15 §§ BrB skall äga motsvarande tillämpning om någon hörs som vittne inför domstol i Danmark, Finland, Island eller Norge, och detta även om han hörs utan ed eller försäkran.

En ordning som innebär att osann vittnesutsaga i nordiskt land blir ett brott enligt svensk lag, medför enligt promemorian inte behov av någon ändring i 2 kap. BrB. Efter en nyligen gjord ändring i 2 kap. 5 § andra stycket BrB (SFS 1971:964) kan åtal väckas utan särskilt förordnande av Kungl. Maj:t eller den Kungl. Maj:t bemyndigat därtill, bl.a. om brottet förövats i Danmark, Finland, Island eller Norge.

6.10.2 Remissyttrandena

Flertalet remissinstanser godtar i huvudsak förslaget om utvidgat straffansvar för osann och ovarsam utsaga eller lämnar det utan erinran. Vissa remissinstanser framför dock kritik mot innehållet i den föreslagna bestämmelsen och andra ifrågasätter lämpligheten av densamma. Av några remissyttranden kan utläsas att osäkerhet råder vad gäller det avsedda tillämpningsområdet för det utvidgade straffansvaret.

RÅ efterlyser en särskild undantagsbestämmelse beträffande personer som avses i 36 kap. 13 § första stycket 2 och andra stycket RB. Enligt RÅ synes vidare utvidgningen av straffansvaret inte bli begränsad till att gälla förhørsutsagor avgivna enligt vittnespliktslagen. RÅ har ingenting att erinra häremot men menar att särskild föreskrift torde erfordras om en sådan tillämpning inte anses önskvärd. RÅ anmärker vidare att eftersom

straffmaximum för osann partsutsaga ligger avsevärt under vad som gäller för mened hänvisning bör ske i lagtexten även till 15 kap. 2 § BrB. Hovrätten för Övre Norrland utgår däremot i sin bedömning från att den föreslagna bestämmelsen endast avser vittnen m.fl. som hörs enligt vittnespliktslagen, och anser att detta bör komma till klart uttryck. Hovrätten anmärker vidare att i promemorian inte beaktats huruvida den osanna utsagan skolat medföra straff enligt lagen i det land där brottet begicks. Enligt hovrättens mening kan det inte gärna komma i fråga att som menedsbrott enligt svensk lag anse gärning, som inte är brottslig enligt lagen i det land där gärningen företogs. Hovrätten hänvisar härvid bl.a. till att i prop. 1972:98 har föreslagits införande i BrB av en allmän regel om dubbel straffbarhet som förutsättning för svensk lags tillämplighet på brott som begåtts utom riket (se numera SFS 1972:812). Även *Svea hovrätt* erinrar om kravet på dubbel straffbarhet i nyssnämnda proposition. Enligt hovrättens uppfattning bör vid vittnespliktslagens utformning hänsyn tas till de i propositionen angivna principerna.

Västerås tingsrätt framhåller att det i och för sig skulle framstå som oriktigt att göra skillnad mellan nordiskt vittne enligt den föreslagna lagen och annat vittne när det gäller möjligheten att här ådöma straff för osann utsaga i annat nordiskt land. Med hänsyn till den omfattning, som straffstadgandet bör ha, framstår det emellertid som mindre lämpligt att uppta det i en lag av sådan speciell natur som den förevarande. En sådan utvidgning av området för tillämpningen av aktuella bestämmelser i 15 kap. BrB bör vidare föregås av mera omfattande överväganden än dem som skett i detta sammanhang. Mot den föreslagna bestämmelsen kan dessutom i sak invändas att det inte ter sig tillfredsställande att döma en person för 'mened' även om han inte avlagt någon form av ed eller försäkran. Det kan över huvud ifrågasättas om BrB:s bestämmelser om osann utsaga i förevarande hänseende är så koncentrerade att de utan ändring lämpar sig för tillämpning utanför svenska förhållanden. Tingsrätten anser på grund av det anförda att den föreslagna bestämmelsen bör utgå. Enligt tingsrättens mening utgör denna inte heller en ovillkorlig förutsättning för reglerna i övrigt om nordisk vittnesplikt. Kvar står ju möjligheten för domstolslandet att beivra osann utsaga där.

Svea hovrätt delar de synpunkter på den föreslagna bestämmelsen som anförts av Västerås tingsrätt och anser i likhet med tingsrätten att hörande frågor förtjänar ytterligare övervägande. Det förhållandet att straffbestämmelserna för osann utsaga utformats olika i de nordiska länderna medför även andra mindre tillfredsställande konsekvenser. I enlighet med vad som uttalats i promemorian skall sålunda svensk domstol beträffande en i Danmark utan ed lämnad osann utsaga tillämpa samma straffsatser som för mened men däremot, om sådan utsaga avgivits i Finland eller Norge — med hänsyn till att i dessa länder lägre straffsatser gäller för osann vittnesutsaga som lämnats utan ed — bestämma straffet

lägre. Enligt förslaget kommer vidare domstolen att få bedöma osann utsaga av part eller målsägande olika beroende på i vilket land gärningsmannen är bosatt. Så länge straffbestämmelserna i de nordiska länderna är så olika utformade som f.n. är fallet förefaller det hovrätten tveksamt om det alls är lämpligt att införa en bestämmelse som den föreslagna. Såsom i promemorian framhålls skulle visserligen den utvidgade vittnesplikten kunna förlora i värde om inte möjlighet fanns att inskrida med sanktioner mot osann utsaga vid domstol i annat nordiskt land. Det kan emellertid ifrågasättas om inte i de jämförelsevis få fall, där en straffsanktion kan bli aktuell, brott kan beivras i annan ordning. Under den fortsatta utredningen bör därför undersökas om det är möjligt att införa en särbestämmelse i den nordiska utlämningslagen som medger ett utlämningsförfarande i dessa speciella fall.

Länsåklagaren i Norrbottens län ifrågasätter om inte det utvidgade straffansvaret rätteligen borde intas i BrB. Denna uppfattning delas av *länsåklagaren i Värmlands län*, som vidare framför att straffbestämmelsen därjämte i likhet med vad som gäller i övriga nordiska länder torde kunna utsträckas att omfatta alla vittnesutsagor inför svensk domstol oavsett om ed eller försäkran avlagts. Mot bakgrunden av den föreslagna utvidgningen av straffansvaret bör även tillses att domstolarna i de nordiska länderna föreskrivs skyldighet att alltid upplysa vittnen om påföljderna för osanna utsagor. Beträffande sistnämnda fråga framförs liknande synpunkter av *länsåklagaren i Göteborgs och Bohus län*. *Svea hovrätt* anser att den kallade i samband med kallelsen bör erinras om de påföljder han riskerar vid osann utsaga liksom om äventyr för utevaro.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, som i huvudsak inte har något att anföra mot den föreslagna bestämmelsen, erinrar om att vittneseden har avskaffats i Danmark och inte heller i Norge eller Finland används i sådan utsträckning som i Sverige. Det kan övervägas om inte eden bör anses vara föråldrad. Vittnet bör på lämpligt sätt få klart för sig att han lämnar uppgifter under ansvar. Hovrätten föreslår därför att en särskild utredning görs om avskaffande av ed och försäkran inför domstol.

6.11 Editionsplikt

6.11.1 Departementspromemorian

Vid överläggningarna har övervägts om en allmän nordisk editionsplikt borde införas som ett komplement till vittnesplikten. För en sådan lösning talar det nära sambandet mellan vittnesplikten och editionsplikten. Något starkare behov av en sådan ordning torde emellertid inte föreligga. De nuvarande möjligheterna att åstadkomma edition med hjälp av bestämmelserna om bevisupptagning vid utländsk domstol synes i allmänhet vara fullt tillräckliga.

Under de nordiska överläggningarna har emellertid förordats en begränsad editionsplikt för nordiska vittnen. Den innebär enligt promemorian att sådant vittne skall kunna föreläggas att ta med skriftliga dokument till domstolen och förete dem där. Skyldigheten begränsas på samma sätt som skyldigheten att vittna. En sådan ordning torde innebära praktiska fördelar bl.a. genom att man undviker två skilda förfaranden i de fall då den som skall höras som vittne också är skyldig att förete handlingar i målet.

Den begränsade editionsplikt som förordats omfattar endast den som faktiskt höras som vittne eller målsägande. Nära anhörig som utnyttjar sin rätt att inte vittna, kan alltså inte åläggas att förete de handlingar som han innehar. Även i andra fall kan frågan om edition avgöras först sedan det bestämts om vittnesförhör skall äga rum och vad detta skall omfatta med hänsyn till förekommande tystnadsplikt eller andra begränsningar, eftersom editionsplikten begränsas också av bestämmelserna om förbud att höra vittne och rätt för vittne att vägra yttra sig.

I 38 kap. RB finns särskilda regler som inskränker editionsplikten. De anknyter i sak till motsvarande bestämmelser i vittneskapitlet. Den föreslagna bestämmelsen om begränsning av editionsplikten för nordiskt vittne bygger enligt promemorian emellertid formellt sett inte på bestämmelserna i 38 kap. RB utan har konstruerats på annat sätt. Detta hänger delvis samman med att vittnesförbuds- och vittnesbefrielsereglerna i det land där vittnet är bosatt skall kumuleras med motsvarande bestämmelser i domstolslandet. Ett annat skäl är att reglerna i 38 kap. RB syftar på innehavaren av en handling, oavsett om han är vittne eller inte. När det gäller nordiska vittnen bör föreskrivas att editionsplikten inte gäller i fråga om handling vars innehåll är sådant att ett vittne inte får höras eller kan vägra att yttra sig över det. En sådan lösning torde inte innebära någon saklig skillnad jämfört med reglerna i 38 kap. RB, när det är fråga om företeende av handling som innehas av vittne eller av målsägande som hörs i anledning av åklagarens talan.

I promemorian framhålls att när domstol kallar nordiskt vittne domstolen kan i samband med kallelsen förelägga honom att förete sådan skriftlig handling som kan antas ha betydelse som bevis. Editions föreläggande kan också utfärdas vid annat tillfälle. Föreläggandet bör innehålla uppmaning att ta med handlingen vid inställelsen för att förete den vid förhandlingen. Föreläggandet kan utfärdas vid vite. Försiktighet bör iakttas i sådana fall där den kallade har rätt att vägra vittnesmål. Innan handlingen företes inför domstolen skall innehavaren få yttra sig. Han får därigenom tillfälle att åberopa tystnadsplikt eller annat skäl för att slippa förete handlingen. Det avgörande är därvid handlingens innehåll. Det kan givetvis hända att den som kallats anses skyldig att vittna men slipper att förete handlingen.

Ett generellt undantag från editionsplikten bör gälla för minnesanteck-

ningar och andra uppteckningar för personligt bruk. Detta överensstämmer med gällande svensk rätt. Undantaget motiveras av att sådana uppteckningar i regel är av strängt personlig karaktär och att upptecknaren därför bör få avgöra om de skall lämnas ut. Vid synnerliga skäl bör han emellertid vara skyldig att lämna ut anteckningarna. Det kan exempelvis vara fråga om ett avgörande vittnesmål i ett grövre brottmål, där vittnet säger sig stödja sin berättelse på sådana anteckningar.

I fråga om ersättning till vittne för kostnader och besvär som orsakats genom editionsföreläggandet, avses domstolslandets lag bli tillämplig. För svensk del finns bestämmelser i 38 kap. 7 § RB om rätt till skälig ersättning. Denna skall utges av enskild part, om parten påkallat editionen. I annat fall utgår ersättningen av allmänna medel.

6.11.2 Remissyttrandena

Vad promemorian i denna del innehåller lämnas utan erinran. *Hovrätten för Övre Norrland* anser dock att lydelsen av den föreslagna lagtexten kan erbjuda tolkningssvårigheter i fråga om målsägande som vägrar yttra sig.

6.12 Immunitet

6.12.1 Departementspromemorian

I lagen (1964:543) om vissa begränsningar i svensk lags tillämplighet och svensk domstols behörighet föreskrivs att, om någon efter kallelse inrest i riket för att inställa sig vid domstol som tilltalad, vittne eller sakkunnig i brottmål, skall i fråga om svensk lags tillämplighet och svensk domstols behörighet gälla de begränsningar som med avseende på honom föreskrivs i bl.a. brottmålskonventionen. Konventionen innehåller i art. 12 en immunitetsregel som alltså gäller som svensk rätt. Enligt denna artikel får vittne eller sakkunnig, som på kallelse inställer sig vid judiciell myndighet i det ansökande landet, inte på dess område lagföras eller fängslas eller på annat sätt underkastas frihetsinskränkning på grund av gärning eller dom från tiden före avresan till domstolslandet. Detta gäller oavsett vilken nationalitet den kallade har. Samma immunitet åtnjuter tilltalad i fråga om sådan till tiden före avresan hänförlig gärning eller dom som inte avses med kallelsen. Immuniteten är tidsbegränsad. Om vederbörande frivilligt stannar kvar i inställeslandet under en sammanhängande tid av 15 dagar efter det hans närvaro inte längre påkallas upphör immuniteten. Detsamma gäller om han efter att ha lämnat landet återvänder dit.

Immunitetsregler finns också i 12 § lagen (1957:668) om utlämning för brott och i 7 § lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge. De har karaktären av villkor för att utlämning skall medges.

Vid de nordiska överläggningarna har rått allmän enighet om att en särskild immunitetsregel bör tas in i vittnespliktslagstiftningen och att den till innehållet bör nära ansluta sig till immunitetsregeln i brottmålskonventionen.

För svenskt vidkommande gäller visserligen att immunitetsreglerna i brottmålskonventionen genom 1964 års lag införlivats med den interna lagstiftningen. Immuniteten enligt denna lag avser emellertid endast brottmål. De nordiska vittnesreglerna gäller däremot också kallelse av vittne i tvistemål. Under överläggningarna har också förelegat enighet om att immunitetsregeln bör innehålla uttryckligt förbud mot utlämning till tredje land.

6.12.2 Remissyttrandena

Utformningen av den föreslagna bestämmelsen om immunitet kritiseras av några remissinstanser. Andra åter tar upp frågor rörande personer som förbjudits inresa i riket eller vars inresa är beroende av särskilt tillstånd.

RÅ anser att till förebyggande av tolkningssvårigheter regeln bör utformas i närmare anslutning till art. 12 i brottmålskonventionen på så sätt att orden 'åtalas eller straffas' utbyts mot 'lagförs eller fängslas eller på annat sätt underkastas frihetsinskränkning'. *Överåklagaren i Göteborgs åklagardistrikt* anför liknande synpunkter men anser att tillägg bör göras med innehåll att stämning i brottmål inte får delges vederbörande. Stämningsansökan till domstol i sådana mål bör dock rimligen inte hindras på grund av att vederbörande av här aktuella skäl befinner sig i riket. Att bestämmelsen om immunitet även gäller vid frivillig inställelse bör anges i lagtexten. *Hovrätten för Övre Norrland* påpekar att den föreslagna immunitetsregeln inte torde gälla den som efter förvisning återvänt till Sverige för att höras enligt vittnespliktslagen. Problemet synes inte ha uppmärksamats i samband med tillkomsten av motsvarande bestämmelse i 1964 års lag om vissa begränsningar i svensk lags tillämplighet och svensk domstols behörighet. Det är enligt hovrättens mening självklart, att utlänningslagen (1954:193) inte bör vara tillämplig, om någon — åtminstone efter domstols kallelse — inställer sig för att höras som vittne eller motsvarande vid domstol, och ett tillägg av denna innebörd bör i samband med tillkomsten av vittnespliktslagen tillfogas utlänningslagen. *Köpings tingsrätt* tillägger att det åtminstone i motiven borde utsägas att sådan inresa inte kan föranleda påföljd. Speciellt i dessa fall verkar dock immunitetsperioden onödigt lång.

Statens invandrarverk framhåller att särskilda problem kan uppstå vid kallelse av utlämning som är förvisad eller utvisad från Sverige eller som inte utan visering äger inresa i Sverige. Beslut om förvisning eller utvisning innehåller alltid förbud för utlämningen att återvända till Sverige. Önskar utlämningen under förbudets giltighetstid återvända till Sverige måste han i

förväg inhämta särskilt tillstånd därtill. Tillstånd för kort besök i riket för angelägenhet av synnerlig vikt meddelas av Kungl. Maj:t eller invandrarverket. Utlänning, som är viseringspliktig, får inte inresa i Sverige förrän han erhållit visering. Detta gäller även utlänning som med giltigt uppehållstillstånd vistas i annan nordisk stat. Visering meddelas av invandrarverket eller under vissa omständigheter av vederbörande svenska beskickning. Nu berörda problem bör beaktas i förevarande lagstiftningsarbete. Även *Umeå tingsrätt* och *Föreningen Sveriges tingsrättsdomare* framför liknande synpunkter.

6.13 Målsägande

6.13.1 Departementspromemorian

Förhör med målsägande utgör i brottmål en viktig upplysningskälla. I Danmark och Norge hörs också målsäganden som vittne. Även i Finland och Sverige fyller målsägandeförhöret ofta en roll som i betydelse kan jämföras med vittnesförhöret. Det kan enligt promemorian knappast komma i fråga att lämna målsägandeförhöret utanför en nordisk lagstiftning om vittnesplikt. Vid de nordiska överläggningarna har därför enighet rått om att införa skyldighet för målsägande att inställa sig för förhör vid domstol i annat nordiskt land. Med hänsyn till den olikartade nationella regleringen av målsägandeförhöret blir vissa särbestämmelser nödvändiga.

I fråga om målsägande som är bosatt i Finland och hörs i Sverige inställer sig inte några problem, eftersom hans ställning i båda länderna är densamma. När det gäller en målsägande som är bosatt i Danmark eller Norge och hörs vid svensk domstol uppkommer frågan om han skall höras som vittne, eftersom en sådan ordning gäller i hans hemland, eller om han skall höras enligt RB:s ordning. Övervägande skäl talar för att han hörs enligt den ordning som gäller i fråga om svensk målsägande. Den syn på målsägandens ställning i processen som ligger till grund för RB bör ha giltighet även i fråga om målsägande som kallas enligt vittnespliktslagen.

I fråga om en person som är bosatt i Sverige eller Finland och som skall höras vid domstol i Danmark eller Norge, framhålls i promemorian, att det skulle framstå som stötande att en målsägande, som i sitt hemland inte lämnar sin berättelse under straffansvar, i ett annat land skall tvingas yttra sig under hot om straff för osann utsaga eller att han skall kunna förmås att yttra sig under hot om häkte eller annan sanktion. Däremot synes hinder inte böra möta mot sådana tvångsmedel som endast syftar till att få målsäganden att inställa sig.

Målsägande hörs i Finland och Sverige utan ed eller försäkran och menedsbestämmelserna är därför inte tillämpliga på honom. I Danmark och Norge hörs målsäganden däremot som vittne under straffansvar. Från

dansk och norsk sida har man förklarat sig beredd att i lagen ta in bestämmelser av innebörd att den som är bosatt i Finland eller Sverige och enligt reglerna i dessa länder är att anse som målsägande skall höras utan ed eller försäkran och utan att riskera någon straffsanktion för osann utsaga. Påtryckningsmedel i syfte att få honom att yttra sig skall inte förekomma.

6.13.2 Remissyttrandena

Promemorians förslag lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser. *Hovrätten för Övre Norrland* anmärker dock att i enlighet med vad tidigare anförts målsägande i Finland i vissa frågor kan höras under sanningsförsäkran. Under ifrågavarande rubrik förutsätts det att målsägande hörs i Finland utan försäkran. Promemorian lämnar inte svar på frågan om man från finsk sida varit villig att undanta svensk målsägande från reglerna om att målsägande kan höras under sanningsförsäkran.

Föreningen Sveriges tingsrättsdomare anser att lagtexten synes oklar i fråga om tillämpligheten av 2 § på målsägande. I 5-8 §§ anses att dessa lagrum gäller även målsägande. I 2 § första och tredje styckena talas däremot endast om vittne och vittnesutsaga. *Västerås tingsrätt* framför liknande kritik.

6.14 Partsförhör

6.14.1 Departementspromemorian

Vid de nordiska överläggningarna har övervägts att införa en plikt också för parter att inställa sig vid domstol i annat nordiskt land. Det har påpekats att partsförhör ofta är en lika viktig upplysningskälla som vittnes- och målsägandeförhören. Enighet har därvid rått om att en sådan inställelseplikt i huvudsak borde inskränka sig till mål som rör vårdnaden om barn, faderskapsmål och mål om äktenskaplig börd. I fråga om de nu nämnda måltyperna är det ofta mycket angeläget att rätten kan höra parterna personligen, vare sig det sker under sanningsförsäkran eller inte.

Det har under överläggningarna rått enighet om att inställelseplikten bör anknytas till de bestämmelser som gäller för nordiskt vittne och sålunda endast avse den som fyllt 18 år. Inställelse skall endast kunna påfordras under de förutsättningar som gäller för vittnesförhör. Med hänsyn till de aktuella målens art torde målen praktiskt taget alltid få anses vara av tillräcklig betydelse. Hämtning skall endast få ske av part som uppehåller sig i domstolslandet. Förekommande hinder mot hörande av part under sanningsförsäkran eller annars angående särskilda förhållanden bör kumuleras. Editionsplikten skall också gälla part och han bör skyddas av

immunitetsregeln. De angivna bestämmelserna bör tillämpas också när parten inställt sig personligen utan kallelse.

6.14.2 Remissyttrandena

Promemorians förslag lämnas med några redaktionella påpekanden rörande lagtexten i allt väsentligt utan erinran.

Det hade enligt *länsåklagaren i Värmlands län* varit av intresse om promemorian redovisat de överväganden som förekommit vad gäller den föreslagna begränsningen av möjligheten att inkalla part till endast vissa mål. Med hänsyn till partsförhörets betydelse som bevismedel måste ifrågasättas om inte sådana regler kunnat formuleras beträffande immunitet m.m. att partsförhör i annat nordiskt land kunnat möjliggöras i större utsträckning.

7 Delgivning och bevisupptagning inom Norden

7.1 Rätt att sända framställning om delgivning och bevisupptagning direkt till behörig myndighet

7.1.1 Departementspromemorian

Enligt det skandinaviska rättshjälpsprotokollet är endast domstolar och åklagarmyndigheter berättigade att sända framställning direkt till den myndighet som skall verkställa åtgärden. Annan myndighet är hänvisad till att göra framställning via konsul eller på diplomatisk väg med stöd av 1954 års Haagkonvention eller att anlita förfarandet i delgivningskonventionen. Eftersom framställning om bevisupptagning enligt 1954 års konvention endast kan göras av judiciell myndighet, är det enligt promemorian i praktiken endast delgivningsframställningar som måste göras på detta mera omständliga sätt.

Frågan om direkt skriftväxling mellan myndigheter i de nordiska länderna har i tidigare sammanhang varit uppe i Nordiska rådet (se rekommendation nr 20/1954). Juridiska utskottet underströk i detta ärende, att förslaget endast avsåg det rent tekniska vidarebefordrandet av brev och inte tog ställning till i vilken utsträckning myndigheterna i de nordiska länderna hade rätt att hänvända sig till varandra. Från norsk sida uttalades att en sådan ordning i stor utsträckning redan gällde i Norge varför några särskilda bestämmelser inte behövdes. Från dansk sida tillstyrktes den föreslagna ordningen i den mån ärendet i fråga inte var av hemlig natur eller krävde koordinerad behandling eller Danmarks förhållande till andra, icke-nordiska länder nödvändiggjorde särskild behandling. Med dessa uttalanden förklarades ärendet vara slutbehandlat för dansk och norsk räkning.

För svensk del finns särskilda bestämmelser om direkt skriftväxling i fråga om vissa rättsområden, t.ex. i kungörelsen (1935:575) angående skriftväxling med utländska myndigheter i sådana frågor om handräckning, som avses i konventionen den 19 november 1934 mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om arv, testamente och boutredning, kungörelsen (1962:513) med vissa föreskrifter om indrivning och redovisning av underhållsbidrag, fastställda i Danmark, Finland, Island eller Norge samt kungörelsen (1962:514) angående indrivning i Danmark, Finland, Island eller Norge av underhållsbidrag. Svenska myndigheters kontakter med utländska myndigheter torde i övrigt regelmässigt få ske genom UD.

Under de nordiska överläggningarna har rått enighet om att också andra myndigheter än domstolar och åklagarmyndigheter borde få möjlighet att vända sig direkt till myndighet i annat nordiskt land med framställning om delgivning. Endast statliga myndigheter borde komma i fråga.

I promemorian uttalas att det från svensk sida inte synes föreligga något hinder mot att framställningar om delgivning från andra statliga myndigheter än domstolar och åklagarmyndigheter sänds direkt till myndighet i annat nordiskt land som har att ombesörja delgivningen. Möjligheten till avtal om direkt skriftväxling framhålls särskilt i Haagkonventionerna. När det gäller bevisupptagning förutsätts i 1954 och 1970 års Haagkonventioner och brottmålskonventionen att framställning om bevisupptagning görs av judiciell myndighet. Rättshjälpsprotokollet utgår från denna närmast självklara begränsning, som bör tas till utgångspunkt också för det vidgade nordiska samarbetet. Framställning om bevisupptagning får därför även i fortsättningen göras endast av domstol och åklagarmyndighet.

7.1.2 Remissyttrandena

Svea hovrätt betecknar det som ett framsteg att direkt skriftväxling mellan berörda statliga myndigheter möjliggörs i förhållande till samtliga nordiska länder. Liknande uttalanden görs av *Västerås tingsrätt* och *överåklagarna i Stockholms och Malmö åklagardistrikt*.

Med hänsyn till den i promemorian tidigare berörda svårigheten att få kallelser som innehåller vitesförelägganden delgivna i Norge ifrågasätter *RA* om inte detta problem borde undanröjas genom en uttrycklig klausul i konventionen. Alternativt kan anges i vittnespliktslagen att andra tvångsmedel enligt RB än hämtning får användas. *Överåklagaren i Stockholms åklagardistrikt* anmärker att enligt brottmålskonventionen, vilken ratificerats av bl.a. Danmark, Norge och Sverige, gäller att i 36 kap. 20 § RB angivna påföljder för utevaro inte får tillämpas beträffande vittne, som delgetts kallelse i konventionsstat genom förmedling av utländsk myndighet. Mot denna bakgrund och då ju brottmålskonventionen är avsedd att jämväl fortsättningsvis äga tillämpning i den mån den nu föreslagna

konventionen inte föreskriver annat synes det nödvändigt att på ett mera påtagligt sätt än vad som skett i promemorian uppställa konkreta förslag till en reglering som medför att nu föreliggande hinder mot ett förverkligande av den reella vittnesplikten undanröjs. Det synes därför vara av största vikt att sådana föreskrifter kommer till direkt uttryck i konventionens inledande artikel.

Svea hovrätt pekar på att konventionsförslaget inte anger vilka myndigheter, som äger göra framställning om bevisupptagning. I likhet med vad som skett i rättshjälpsprotokollet bör för tydlighetens skull anges att framställning endast kan göras av judiciell myndighet.

7.2 Behörig myndighet att motta framställning om delgivning och bevisupptagning

7.2.1 Departementspromemorian

En framställning med stöd av rättshjälpsprotokollet om delgivning eller bevisupptagning i Danmark kan i både tvistemål och brottmål sändas till domstolen i den domkrets, där den som söks för delgivningen eller bevisupptagningen är bosatt eller uppehåller sig (i Köpenhamn till Praesidenten for Københavns Byret). Framställning om delgivning eller bevisupptagning i brottmål bör dock i första hand sändas till politimesteren i den politikrets där den som söks är bosatt eller uppehåller sig (i Köpenhamn Politidirektøren och på Färöarna Landfogeden). Råder ovisshet om i vilken politikrets den sökta uppehåller sig eller finns det annat skäl för detta kan framställningen sändas till vederbörande statsadvokat eller till Rigsadvokaten, Köpenhamn. Avser framställning bevisupptagning eller delgivning på Grönland sänds den till Ministeriet for Grønland, Köpenhamn.

Framställning om delgivning i tvistemål eller om bevisupptagning i Norge sänds till vederbörande herreds- eller byrett. Avser framställningen delgivning i brottmål, sänds den till vederbörande politimester.

En begäran från domstol eller åklagare i Danmark eller Norge om delgivning i Sverige sänds till länsstyrelsen i det län där den som söks för delgivningen bor. Framställning om bevisupptagning sänds till den underrätt inom vars domkrets den som söks bor eller uppehåller sig. Har denne medgett att bevisupptagningen sker vid annan underrätt, sänds framställningen dit.

Vid de nordiska överläggningarna rådde enighet om att de nu angivna myndigheterna också i fortsättningen bör utgöra mottagarmyndigheter. Från finsk sida föreslogs att framställning till Finland skulle sändas till länsstyrelse, om den avsåg delgivning, och till underrätt om den avsåg bevisupptagning i enlighet med vad som gäller för Sveriges del.

7.2.2 Remissyttrandena

Vad i promemorian anförs under denna rubrik föranleder endast länsåklagaren i Norrbottens län att framhålla att de myndigheter, mellan vilka skriftväxling skall ske, bör bestämmas så att snabbheten i förfarandet inte förloras.

7.3 Kostnaden för delgivning och bevisupptagning

7.3.1 Departementspromemorian

Man enades vid överläggningarna om att inte företa någon ändring i sak i den ordning som f.n. gäller enligt art. 3 i rättshjälpsprotokollet. Kostnaden för delgivning och bevisupptagning skall alltså bestridas av den stat inom vars område den begärda åtgärden vidtas. Från huvudregeln undantas kostnaderna för annan sakkunnigbevisning än blodundersökning. Sådana kostnader kan ofta uppgå till mycket stora belopp. Det måste därför enligt promemorian anses rimligt att kostnaden får återkrävas.

Denna ordning innebär bl.a. i fråga om bevisupptagning stora fördelar för den part som åberopat bevisningen. Han blir inte skyldig att återgälda kostnaden, som fallet skulle ha varit om kostnaden utgått av allmänna medel i domstolslandet. Man kan ha olika uppfattningar om det rimliga i en sådan ordning. Fördelarna med att slippa kostnadsreglering länderna emellan har emellertid ansetts så stora, att det fått fälla utslaget.

7.3.2 Remissyttrandena

Den föreslagna regleringen har inte mött någon kritik.

7.4 Språkfrågan

7.4.1 Departementspromemorian

Den nära släktskapen mellan de danska, norska och svenska språken har enligt promemorian gjort bestämmelser om tillämpligt språk och översättning överflödiga.

Framställning om delgivning och bevisupptagning mellan myndigheter i Danmark, Norge och Sverige avfattas på den ansökande myndighetens språk. Delgivningsbevis liksom protokoll och andra handlingar rörande bevisupptagning upprättas på den verkställande myndighetens språk. I tilläggsprotokollet har däremot fått anges, att handlingar som är avfattade på isländska skall i erforderlig omfattning åtföljas av bestyrkt översättning

till danska, norska eller svenska.

När Finland kommer med träder språkfrågan i förgrunden. Handlingar som avfattats på finska måste i viss utsträckning översättas till annat nordiskt språk. Vid de nordiska överläggningarna rekommenderades följande ordning.

Framställning om delgivning eller bevisupptagning skall alltid vara avfattad på något av danska, norska och svenska språken eller åtföljas av översättning till något av dem. Från finsk sida upplystes att delgivningen och bevisupptagningen i Finland ofta kan företas utan att handlingarna översätts till finska. I den mån översättning behöver göras kan detta i viss utsträckning ske vid myndigheten.

Från den nämnda regeln görs det undantaget, att handling som skall delges inte behöver vara översatt om den som söks för delgivningen frivilligt mottar handlingen.

Kravet på översättning till danska, norska eller svenska språket skall även gälla i fråga om delgivningsbevis liksom andra handlingar som föranletts av en delgivningsframställning. Protokoll från bevisupptagning och tillhörande handlingar skall däremot upprättas på språket i den stat där bevisupptagningen har ägt rum. Handlingar rörande verkställd bevisupptagning i Finland skall sålunda normalt inte följas av någon översättning till annat nordiskt språk utan översättning får i princip ombesörjas av den myndighet som gjort framställningen om bevisupptagning.

Genom att Finland är tvåspråkigt ställer det sig emellertid i allmänhet lättare att i Finland åstadkomma en översättning av finska bevisupptagningsprotokoll till svenska språket än att översättning sker i den ansökande staten. Från finsk sida förklarades därför, att en begäran om sådan översättning i allmänhet skulle efterkommas.

Som framgår av vad som har sägts nu kommer enligt promemorian behövlig översättning av framställningar, delgivningsbevis och bevisupptagningsprotokoll att ske i Finland. I fråga om protokoll från bevisupptagning i Finland gäller dock detta endast om översättning begärts av den ansökande staten. Vid överläggningarna förordades att kostnaden för översättning som sker i Finland skall kunna föranleda kostnadskrav mot ansökande myndighet endast om översättningskostnaden uppgår till större belopp.

7.4.2 Remissyttrandena

Flertalet remissinstanser lämnar förslaget i huvudsak utan erinran. Viss kritik går ut på att behovet av översättning torde vara större än vad som förutsätts i promemorian.

JK anmärker att handlingar avfattade på finska eller isländska undantagslöst torde få översättas. Med hänsyn härtill bör översättning

regelmässigt ske utan särskild begäran. *RA* delar denna uppfattning och framhåller att en föreskrift om översättning utan särskild anmodan inte synes bli särskilt betungande för det land där bevisupptagningen skett, eftersom avsevärda kostnader för översättning skall ersättas av den stat som gjort framställningen. Liknande synpunkter på frågan om översättning skall ske först efter särskild begäran framförs av *länsåklagaren i Göteborgs och Bohus län*.

Köpings tingsrätt och överåklagaren i Malmö åklagardistrikt är tveksamma inför påståendet i promemorian att den nära släktskapen mellan de danska, norska och svenska språken gör bestämmelser om tillämpligt språk och översättning överflödiga. Tingsrätten ifrågasätter om det inte är lämpligt med någon 'anvisningstolk' till vilken man i vissa fall kan vända sig.

Mot den föreslagna bestämmelsen att handling som skall delges inte behöver översättas om vederbörande frivilligt mottar den anmärker *statens invandrarverk* att innebörden härav inte har utvecklats i promemorian. Frivilligheten i sig kan dock enligt verkets mening inte rent allmänt anses vara ett kriterium på att en översättning är onödig. Exempelvis kan en i Sverige bosatt inte finskspråkig person sökas för delgivning av handlingar på finska. Det faktum att han — kanske av oförstånd eller av rädhåga inte protesterar när handlingarna överlämnas till honom kan innebära att han plötsligt finner sig vara delgiven ett kanske omfångsrikt och för honom helt obegripligt material, som han eventuellt snarast måste ta ställning till. Verket anser detta vara otillfredsställande. I konventionstexten bör därför enligt verkets uppfattning anges att handlingen inte behöver översättas, om den som söks för delgivning, sedan han upplysts om möjligheten att få handlingen översatt, uttryckligen förklarar sig inte begära översättning av densamma och frivilligt mottar handlingen.

Karlskoga tingsrätt förmodar att meningen väl är att översättning skall överlämnas om den sökte inte godtar handlingen på det främmande språket utan påfordrar översättning. Konventionstexten bör i så fall ge uttryck härför.

8 Bevisupptagningskonventionen

8.1 Allmänt

Såsom inledningsvis anförts antogs under Haagkonferensens för internationell privaträtt elfte session ett förslag till konvention om bevisupptagning i utlandet i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur. Konventionen utgör en ytterligare påbyggnad till de förut nämnda Haagkonventionerna rörande samma ämnen och reglerar till skillnad från dessa inte endast bevisupptagning vid domstol utan innehåller även närmare regler om bevisupptagning utom rätta genom diplomatisk eller

konsulär personal eller för ändamålet särskilt utsedda personer (commissioners).

För att tillgodose önskemålet om ett enklare och snabbare förfarande än det som gäller enligt 1905 och 1954 års konventioner skapar konventionen ett nytt system för översändande av framställningar om bevisupptagning. Det nya systemet motsvarar det som i fråga om delgivningsframställningar infördes genom delgivningskonventionen.

Konventionen ersätter i förhållandet mellan stater som ratificerat den art. 8-16 i 1905 och 1954 års Haagkonventioner. Den har som förut nämnts hittills ratificerats av Danmark, Norge och USA samt trätt i kraft den 7 oktober 1972. Den har även undertecknats av Frankrike, Portugal, Storbritannien och Förbundsrepubliken Tyskland. Ytterligare ett antal stater väntas inom den närmaste tiden komma att tillträda konventionen.

8.2 Översikt över konventionsbestämmelserna

Enligt *art. 1 första stycket* (jfr art.15-17) avser konventionen bevisupptagning utomlands i mål eller ärende av civil eller kommersiell natur. Den är alltså inte tillämplig i brottmål och inte heller i mål eller ärenden av fiskal eller administrativ natur. I likhet med 1905, 1954 och 1965 års Haagkonventioner saknar konventionen närmare bestämning av begreppen civil och kommersiell. Det har förutsatts att några svårigheter vid den praktiska tillämpningen inte skall behöva vållas därav.

Art. 1-14 behandlar bevisupptagning vid domstol. Framställning kan göras endast av judiciell myndighet (*art. 1 första stycket*). Framställningen får avse inte endast upptagande av bevis utan även 'annan till rättegången hörande åtgärd'. Med en så vid beskrivning har det ansetts nödvändigt att särskilt ange, att delgivning av handling, säkerhetsåtgärd eller verkställighetsåtgärd inte omfattas (*art. 1 tredje stycket*).

Enligt *art. 1 andra stycket* får framställning om bevisupptagning göras endast om beviset är avsett att användas i en påbörjad eller framtida rättegång. Bestämmelsen möjliggör framställning om bevisupptagning till framtida säkerhet.

I *art. 2 första stycket* föreskrivs att varje konventionsstat skall utse ett centralt organ som mottar framställningar om bevisupptagning och översänder dem till myndighet som är behörig att vidta den begärda åtgärden. Framställning sänds till det centrala organet i den anmodade staten utan förmedling av någon annan myndighet i den staten (*art. 2 andra stycket*). Enligt *art. 13 första stycket* sänds handlingarna tillbaka samma väg. Fördragsslutande stat får enligt *art. 24* utse andra myndigheter vid sidan av centralorganet och besluta om dessas behörighet. Enligt *art. 25* får fördragsslutande stat med flera rättsordningar tillägga myndighet som hör till någon av dessa exklusiv behörighet att uppta bevis.

I *art. 3* anges vilka uppgifter framställningen skall innehålla, vilket

innebär en nyhet i förhållande till de tidigare konventionerna. I allt väsentligt torde bestämmelserna motsvara gällande praxis. *Art. 4* behandlar språkfrågan. Enligt *första stycket* skall framställning avfattas på mottagarlandets språk eller åtföljas av en översättning till det språket. *Andra stycket* innehåller den nyheten att fördragsslutande stat är skyldig att motta framställning på engelska eller franska språket, om särskilt förbehåll häremot inte har gjorts enligt *art. 33*. En särskild regel ges för stat med mer än ett officiellt språk. I *fjärde stycket* öppnas möjlighet för fördragsslutande stat att förklara sig godta framställning också på annat än de nämnda språken. Enligt *art. 28 b)* får två eller flera stater inbördes överenskomma om avvikelser från de nämnda bestämmelserna.

Närmare regler om verkställigheten av den begärda åtgärden återfinns i *art. 5-12*. Regleringen är utförligare än i de tidigare konventionerna men innehåller i sak endast några få nyheter.

Art. 5 föreskriver skyldighet för mottagarlandets centralorgan att genast underrätta avsändarmyndigheten om brister i framställningen. Finner sig myndighet som fått en framställning för verkställighet inte vara behörig, skall den enligt *art. 6* vidarebefordra ansökningen till behörig myndighet. Ansökande myndighet underrättas på begäran om tid och plats för bevisupptagningen (*art. 7*).

Art. 8 innehåller en saklig nyhet. Fördragsslutande stat kan avge förklaring, att domare vid ansökande myndighet i annan stat får närvara när den begärda åtgärden vidtas. Närvarorätten kan göras beroende av särskilt tillstånd av därför utsedd myndighet.

Liksom tidigare gäller som huvudregel, att den myndighet som vidtar den begärda åtgärden har att i fråga om förfarandet tillämpa sin egen stats lag (*art. 9 första stycket*). Beträffande skyldigheten att efterkomma begäran om iakttagande av viss form innebär *art. 9 andra stycket* en ändring i förhållande till *art. 14 andra stycket* i 1954 års konvention. Sådan begäran skall i allmänhet efterkommas. Detta behöver emellertid inte ske om den önskade formen är oförenlig med lagen i den anmodade staten eller om den inte kan tillämpas på grund av intern praxis eller praktiska svårigheter.

Enligt *art. 10* skall den anmodade myndigheten använda lämpliga tvångsmedel i den utsträckning som följer av den interna lagen. *Art. 11* innehåller bestämmelser om rätt att vägra vittna m.m. Den person som skall höras eller i övrigt fullgöra något har rätt att vägra medverka, om han har rätt eller skyldighet till sådan vägran enligt lagen i den anmodade staten. Under vissa förutsättningar får han också åberopa lagen i den stat som har gjort framställningen. Fördragsslutande stat kan avge förklaring att också lagen i tredje stat får åberopas. Av *art. 27 b)* följer att intern lag eller praxis som innebär mindre restriktiva krav har företräde framför konventionen. *Art. 28 d)* möjliggör för två eller flera stater att avtala om avvikande regler. *Art. 12* anger i vilka fall den anmodade staten får vägra

efterkomma framställning om bevisupptagning.

Art. 14 behandlar kostnadsfrågan. Huvudregeln är liksom hittills, att ingen avgift eller kostnadsersättning av något slag får utkrävas för vidtagande av den begärda åtgärden. Undantagen från denna regel är mycket begränsade. Till skillnad från vad som gäller enligt 1954 års konvention skall den anmodade staten inte kunna kräva ersättning för utbetald vittnesersättning eller för kostnad för stämningsmans medverkan. Ersättning får däremot begäras för vad som utbetalts till sakkunniga och tolkar. Vidare får ersättning krävas för de kostnader som uppkommit genom att ett särskilt förfarande kommit till användning på den sökande myndighetens begäran. I *art. 14 tredje stycket* finns en särskild kostnadsregel som avser fall då bevisupptagning i det anmodade landet inte kan ske vid domstol utan får ombesörjas av särskilt utsedd person. Samtycker den ansökande myndigheten till sådant förfarande får den betala kostnaderna. *Art. 26* möjliggör för en stat att kräva ersättning för vissa åtgärder om det krävs av konstitutionella skäl. I sådant fall får varje annan stat framställa samma begäran hos den staten. Bestämmelsen har tillkommit på begäran av USA.

Art. 15-22 behandlar bevisupptagning utom rätta genom diplomatisk eller konsulär tjänsteman eller särskilt utsedd person. Annan åtgärd än upptagande av bevis omfattas däremot inte av bestämmelserna. Dessa saknar egentlig motsvarighet i 1905 och 1954 års konventioner och har tillkommit främst på tillskyndan av USA och Storbritannien. Dessa stater använder sig i stor utsträckning av konsuler och s.k. commissioners för bevisupptagning utomlands. Fördragsslutande stat kan i större eller mindre utsträckning utesluta tillämpningen av bestämmelserna. Förbehåll kan sålunda enligt *art. 33 första stycket* göras i fråga om tillämpningen över huvud taget av dessa bestämmelser. Enligt *art. 28 g)* kan fördragsslutande stater sinsemellan avtala om avvikelser från bestämmelserna. Bestämmelserna är dessutom utformade så att deras tillämpning är eller kan göras beroende av särskilt tillstånd.

Art. 15 och 16 behandlar bevisupptagning genom diplomatisk eller konsulär tjänsteman, medan *art. 17* innehåller regler om bevisupptagning genom särskild förordnad person (commissioner, commissaire). Bevisupptagning genom diplomatisk eller konsulär tjänsteman får enligt *art. 15 första stycket* ske utan särskilt tillstånd, om åtgärden rör medborgare i den stat tjänstemannen representerar. Fördragsslutande stat har emellertid enligt *art. 15 andra stycket* möjlighet att göra rätten att ta upp bevis beroende av tillstånd. Avser bevisupptagningen medborgare i annan stat än som nämnts förutsätts enligt *art. 16* särskilt tillstånd. Enligt *art. 17* krävs alltid tillstånd till bevisupptagning genom commissioner. Fördragsslutande stat kan enligt *art. 16 andra stycket* och *art. 17 andra stycket* förklara att tillstånd inte behövs för där avsedd bevisupptagning.

Bevisupptagning enligt *art. 15-17* sker utan användande av tvångsmedel.

Enligt *art. 18* kan fördragsslutande stat förklara att den som upptar beviset får ansöka hos behörig myndighet om att tvångsmedel ställs till hans förfogande.

När tillstånd till bevisupptagning meddelas eller ansökan om tvångsmedel bifalls får myndigheten ställa upp sådana villkor som den anser behövliga (*art. 19*). I *art. 20* föreskrivs att den som berörs av bevisupptagning utom rätta har rätt att anlita juridiskt biträde och *art. 21* innehåller vissa bestämmelser som syftar till att bereda den som skall höras rättsskydd. Enligt *art. 22* får framställning om bevisupptagning vid domstol göras, om utomrättslig bevisupptagning inte kunnat genomföras.

Det avslutande kapitlet i konventionen innehåller allmänna bestämmelser. Enligt *art. 23* kan fördragsslutande stat senast vid anslutningen förklara att den inte efterkommer sådan framställning om bevisupptagning som avser det i common law-stater tillämpade förfarandet pre-trial discovery of documents. Därmed avses ett förfarande enligt vilket en part före rättegångens inledande kan få tillgång till handlingar som innehas av motparten.

Art. 27 och 28 reglerar möjligheterna till avvikelser från konventionsbestämmelserna. *Art. 27 a)* tillåter fördragsslutande stat att utan hinder av dessa förklara att framställning får sändas till dess judiciella myndigheter på annat sätt än som föreskrivs i *art. 2*. I *art. 27 b)*, som redan berörts, anges att fördragsslutande stat på grund av lagstiftning eller sedvänja får tillåta, att av konventionen omfattad åtgärd vidtas på mindre restriktiva villkor. *Art. 27 c)* slutligen möjliggör att bevisupptagning får på grund av lag eller praxis ske på annat sätt än vad som anges i konventionen. *Art. 28* anger de avvikelser från konventionen som får avtalas mellan två eller flera fördragsslutande stater inbördes.

Art. 29 reglerar förhållandet till bevisupptagningsavsnitten i 1905 och 1954 års konventioner (*art. 8-16* i dessa). *Art. 23 resp. 24* i dessa äldre konventioner, vilka artiklar innehåller bestämmelser om kostnaderna vid bevisupptagning när rättshjälp meddelats i målet, skall enligt *art. 30* inte påverkas.

Art. 31 föreskriver att tilläggsöverenskommelser till 1905 och 1954 års konventioner som konventionsstater ingått skall tillämpas också på denna konvention, om staterna inte överenskommer annat.

Med undantag för vad som föreskrivs i *art. 29* och *31* görs genom förevarande konvention inte någon inskränkning i andra överenskommelser angående frågor som regleras i konventionen, till vilka fördragsslutande stat är eller kan komma att bli ansluten (*art. 32*).

Enligt *art. 33* kan andra förbehåll än de som tidigare nämnts inte göras. Förbehåll kan när som helst återtas. Detsamma gäller enligt *art. 34* om förklaring.

Har en stat gjort förbehåll får fördragsslutande stat som berörs av det tillämpa samma regel i förhållande till den staten.

Art. 35 anger vilka underrättelser som aktualiseras i samband med ratifikation eller anslutning eller vid senare tidpunkt. Enligt art. 36 skall meningsskiljaktigheter som uppstår mellan fördragsslutande stater vid tillämpningen av konventionen utjämnas på diplomatisk väg.

Art. 37-42 innehåller sedvanliga slutbestämmelser. För signatärmakt som ratificerar konventionen träder denna i kraft den sextionde dagen efter deponerandet av ratifikationsinstrumentet. Konventionen gäller i fem år. Om uppsägning inte sker, anses konventionen förlängd med fem år i sänder. Uppsägning skall tillkännages hos det nederländska utrikesministeriet minst sex månader före den löpande femårsperiodens utgång.

8.3 Frågan om svensk anslutning till bevisupptagningskonventionen

8.3.1 Departementspromemorian

I promemorian anförs att konventionen särskilt i två hänseenden innebär en nyordning i förhållande till 1905 och 1954 års konventioner. Det ena är att konventionsstaterna åläggs att på samma sätt som enligt delgivningskonventionen utse centralorgan för mottagande av framställningar om bevisupptagning eller annan till rättegången hörande åtgärd direkt ifrån myndighet i annan konventionsstat. Det andra är att frågan om bevisupptagning genom diplomatisk och konsulär personal eller särskilt utsedd person har gjorts till föremål för närmare reglering i konventionen. Även i övrigt innefattar konventionen flera nyheter i sakligt hänseende. Genom den föreslagna konventionen görs bevisupptagningen till föremål för en utförligare reglering än vad som hittills varit fallet. Konventionens utformning möjliggör anslutning från bl.a. USA som stått utanför 1905 och 1954 års konventioner.

Enligt promemorian är bevisupptagningskonventionen liksom delgivningskonventionen ett steg i riktning mot en närmare och mera direkt kontakt mellan domstolar och andra myndigheter i olika länder. En anslutning till bevisupptagningskonventionen innebär vidare att en närmare reglering av bevisupptagningsfrågorna erhålls i förhållande till vissa stater som inte är anslutna till 1954 års konvention.

Systemet med ett centralorgan som mottagare av framställning om bevisupptagning har som nämnts sin motsvarighet när det gäller delgivning. Från UD har upplysts att det förekommit att domstolar begärt bistånd från UD beträffande delgivningsframställningar genom centralorganet i USA, då delgivningen dragit ut på tiden. Om praktiska olägenheter förekommit vid delgivningsframställning genom centralorgan är i övrigt inte känt. Erfarenheterna av konventionens praktiska tillämpning är begränsade som följd av att hittills relativt få stater har anslutit sig till konventionen. Avgörande för ställningstagandet till en

svensk anslutning till bevisupptagningskonventionen bör enligt promemorian vara vilka praktiska fördelar för de svenska domstolarna som kan följa därav.

8.3.2 Remissyttrandena

Samtliga remissinstanser är i huvudsak positiva till en anslutning. *Svea hovrätt* betonar likheterna i regelsystemet med delgivningskonventionen och framhåller att en svensk anslutning i vissa avseenden synes medföra ett förenklat förfarande i förhållande till vad som f.n. gäller. Det finns därför ingen anledning för Sverige att stå utanför denna konvention. Även *hovrätten för Västra Sverige* anser att en anslutning för domstolarnas del skulle innebära en viss förenkling i förhållande till gällande ordning. Det väsentliga skälet för anslutning är emellertid enligt hovrättens mening önskvärdheten av att så många stater som möjligt förenar sig om ett gemensamt system. Hovrätten vill därför förordna anslutning till konventionen.

Kommerskollegium och *handelskamrarna i Stockholm* och *Malmö* finner förslaget praktiskt och ändamålsenligt från näringslivets synpunkt och förordar en anslutning till konventionen. *Handelskammaren i Göteborg* tillstyrker förslaget och framhåller att det måste anses vara ett allmänt intresse att möjligheter ges till bevisupptagning i utlandet. Inte minst för de många svenska företag, som driver handel med utlandet, är det betydelsefullt att vid tvister personer bosatta i utlandet kan höras som vittnen. Det har vid flera tillfällen uppstått svårigheter från bevissynpunkt genom att möjligheterna till dylika förhör varit begränsade. Förhören måste för att få någon betydelse vid svensk domstol hållas inför utländsk domstol eller inför annan godkänd myndighet. Även för svenska företag, som är inblandade i processer i utlandet, måste det anses vara av stor vikt, att vittnesförhör med i Sverige bosatta personer kan företas i Sverige. Man kan visserligen göra gällande att med nuvarande kommunikationsmedel avstånden inte spelar så stor roll, men kostnaderna för att höra t.ex. en i Amerika bosatt person som vitne vid svensk domstol är så betydande att man inte kan bortse därifrån. Det torde vidare vara omöjligt att mot en i utlandet bosatt persons vilja tvinga honom till inställelse vid svensk domstol.

Stockholms tingsrätt anför att nuvarande ordning för upptagande av bevis vid respektive åt utländsk domstol enligt tingsrättens erfarenhet har fungerat i stort sett tillfredsställande. Den nu avslutade konventionen synes emellertid vara ägnad att främja det uttalade önskemålet att underlätta översändande och efterkommande av framställningar om bevisupptagning, verka för en anpassning mellan de olika metoder som staterna använder härför samt förbättra det ömsesidiga rättsliga samarbetet i avsedda mål och ärenden. Det kan förväntas, att en svensk

anslutning till konventionen kommer att medföra praktiska fördelar i olika hänseenden för de svenska domstolarna. Detta förhållande måste hälsas med desto större tillfredsställelse som man torde kunna räkna med allt flera ärenden av ifrågavarande natur i och med den fortgående utvecklingen av den internationella samfärdseln och det mellanstatliga samarbetet på det kommersiella området. Tingsrätten, som inte kan finna att det från svensk sida är något att erinra mot konventionsbestämmelsernas innehåll eller utformning, förordar att Sverige ansluter sig till konventionen.

Malmö tingsrätt anser goda skäl tala för en anslutning men framhåller att fördelarna, som står att vinna med införandet av ett centralorgan, endast uppnås i den mån vart och ett konventionsanslutet lands centrala organ förmår att smidigt samarbeta med det egna landets domstolar och myndigheter. Det är sålunda inte säkert att de interna reglerna om detta samarbete kan garantera snabbare handläggning än vad som nu åstadkommes på diplomatisk väg. För tingsrättens vidkommande pekar erfarenheter av delgivningskonventionen på att ett dylikt system kan fungera långsamt och osäkert. Tingsrätten vågar emellertid anta, att det här varit fråga om övergångssvårigheter och att man från de centrala myndigheternas sida med uppmärksamhet kommer att följa tillämpningen av bevisupptagningskonventionen, så att olägenheter av nu antydd art inte uppkommer även vid tillämpning av denna.

Göteborgs tingsrätt, *DON*, *Föreningen Sveriges tingsrättsdomare* och *Sveriges advokatsamfund* tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran.

8.4 Förbehåll, förklaringar m.m. vid ett tillträde till bevisupptagningskonventionen

8.4.1 Departementspromemorian

Vid en anslutning till konventionen bör närmare övervägas i vad mån förbehåll eller förklaringar bör göras i de avseenden där konventionen öppnar möjlighet därtill. Vidare skall centralmyndighet utses.

Enligt *art. 33* kan fördragsslutande stat vid undertecknande eller ratificering göra förbehåll om att helt eller delvis utesluta tillämpningen av *art. 4* andra stycket, som innebär skyldighet att motta framställningar på engelska och franska. Genom förbehåll kan fördragsslutande stat på samma sätt utesluta tillämpningen av konventionens andra kapitel om bevisupptagning genom konsulär eller diplomatisk tjänsteman eller särskilt utsedd person. Förbehåll kan när som helst återtas. Enligt *art. 35* skall fördragsslutande stat i samband med ratificeringen — eller senare — lämna underrättelser i vissa avseenden. I de frågor som berörs i artiklarna

33 och 35 synes enligt promemorian följande ordning böra gälla.

Enligt *art. 35 första stycket* skall underrättelse lämnas om bl.a. vilken myndighet som utses till centralorgan för den anslutande staten. Utländska framställningar om bevisupptagning — med undantag för direkta framställningar från danska och norska myndigheter — överlämnas i Sverige i allmänhet på diplomatisk väg. I UD handläggs dessa ärenden inom rättsavdelningen. UD har tidigare utsetts till centralorgan enligt delgivningskonventionen. Övervägande skäl talar därför för att också de uppgifter som enligt bevisupptagningskonventionen ankommer på centralorganet fullgörs inom UD:s rättsavdelning. UD bör därför utses till svenskt centralorgan för mottagande av utländska framställningar enligt förevarande konvention.

I samband med godkännande av delgivningskonventionen anförde föredragande departementschefen att konventionen visserligen syftade till direkt skriftväxling mellan myndighet i en stat och centralorganet i en annan ansluten stat, men att konventionen inte hindrade svensk domstol från att i stället vända sig till UD med begäran om delgivning i konventionsstat. Vad som då anfördes har samma giltighet i fråga om framställningar om bevisupptagning efter svenskt tillträde till bevisupptagningskonventionen. UD blir i sådant fall avsändande myndighet i konventionens mening.

I promemorian framhålls att frågan om tillämpligt språk är av särskilt intresse. Skyldigheten att motta framställningar på engelska och franska innebär som tidigare framgått en nyhet. Den medför både nackdelar och fördelar. Kostnaderna för bevisupptagning här i landet ökar. Å andra sidan torde det inte sällan vara fördelaktigt att vid framställningar till andra stater kunna använda ett världsspråk i stället för ett mindre frekvent språk. Ett svenskt förbehåll skulle sannolikt leda till att motsvarande regel kom att tillämpas gentemot Sverige (*art. 33 tredje stycket*). Det torde därför inte vara lämpligt att helt utesluta *art. 4 andra stycket*. Däremot saknas enligt promemorian anledning att godta framställningar på mer än ett världsspråk.

Med hänsyn härtill förordas att framställningar på engelska språket mottas och förbehåll enl. *art. 33 första stycket* görs mot framställningar på franska språket.

Fördragsslutande stat kan enligt *art. 4 fjärde stycket* avge förklaring att framställning får göras även på annat än de i artikeln nämnda språken. Det är naturligt att framställningar på danska eller norska godtas inom Norden. Förklaring av detta innehåll bör därför avges och underrättelse härom lämnas enligt *art. 35 andra stycket c*).

Mottagandet av framställningar på engelska språket aktualiserar frågan huruvida protokoll och andra till bevisupptagningen hörande handlingar skall tillställas den begärande staten på engelska språket. I den till konventionen hörande rapporten anføres, att godtagandet av en fram-

ställning på engelska eller franska språket medför en presumtion för att svarshandlingarna utfärdas på samma språk. Uttalandet är i och för sig inte förpliktande. En sådan skyldighet bör heller inte accepteras. Från svensk sida bör därför i samband med ratificeringen uttryckligen förklaras, att Sverige genom att godta framställningar på annat språk än svenska inte förbinder sig att utfärda bevisupptagningshandlingarna på annat språk än svenska.

Bestämmelserna om bevisupptagning genom diplomatisk eller konsulär tjänsteman eller särskilt utsedd person kräver enligt promemorian vissa ställningstaganden från svensk sida. Redan nu förekommer i viss utsträckning att bevisupptagning sker för annan stats domstolar genom den statens härvarande konsul. Vanligen underrättas UD innan bevisupptagning sker. Det finns mot denna bakgrund ingen anledning för Sverige att göra förbehåll mot andra kapitlet i konventionen.

Enligt *art. 15* får diplomatisk eller konsulär tjänsteman hos fördragsslutande stat med vissa begränsningar uppta bevis på annan fördragsslutande stats område, om åtgärden rör medborgare i stat som han företräder och avser mål eller ärende som är anhängigt vid domstol i sådan stat. Enligt *andra stycket* kan fördragsslutande stat avge förklaring att sådan bevisupptagning får ske endast om behörig myndighet i staten lämnat tillstånd därtill. Sverige bör avge sådan förklaring. Därigenom möjliggörs en viss kontroll över att bevisupptagningen inte sker på ett sätt som är stridande mot svensk rättsuppfattning. Av *art. 19* följer att myndigheten i samband med tillståndsgivningen kan uppställa de villkor den anser lämpliga och att företrädare för myndigheten får närvara vid bevisupptagningen.

Art. 16 och art. 17 är så konstruerade, att bevisupptagning genom diplomatisk eller konsulär tjänsteman som rör annan stats medborgare och bevisupptagning genom kommissioner inte får ske utan särskilt tillstånd. Fördragsslutande stat kan förklara att tillstånd inte behövs i dessa fall. Sverige bör inte avge någon sådan förklaring.

Enligt *art. 35 andra stycket a)* och *b)* skall underrättelse lämnas om myndighet som utsetts att lämna tillstånd enligt *art. 15, 16 och 17*. UD bör utses härtill och underrättelse lämnas härom.

Enligt *art. 18* kan fördragsslutande stat förklara, att den som enligt *art. 15-17* får uppta bevis får ansöka hos viss utsedd myndighet om att tvångsmedel ställs till hans förfogande. Inte heller sådan förklaring bör avges. Kan utomrättslig bevisupptagning inte genomföras utan tvångsmedel, får bevisupptagningen efter framställning ske vid domstol.

Vid sidan av de nu angivna frågorna aktualiseras ytterligare några av mindre räckvidd. Enligt *art. 8* kan fördragsslutande stat avge förklaring, att domare vid sökande myndighet i annan stat får närvara när bevisupptagning eller annan begärd åtgärd äger rum. Som villkor härför kan föreskrivas tillstånd av viss myndighet. Enligt 5 § lagen (1946:816) om

bevisupptagning åt utländsk domstol skall bestämmelserna om bevisupptagning utom huvudförhandling med visst undantag tillämpas vid bevisupptagningen. Denna är offentlig i samma utsträckning som annan domstolsförhandling. Mot denna bakgrund bör Sverige avge förklaring enligt art. 8. Särskilt tillstånd bör inte krävas. Enligt art. 35 andra stycket c) skall underrättelse lämnas om förklaringen.

Enligt art. 23 kan fördragsslutande stat förklara, att den inte efterkommer sådan framställning om bevisupptagning som avser *pre-trial discovery of documents*. Sverige bör avge sådan förklaring, eftersom förfarandet är främmande för svensk rätt. Underrättelse härom skall lämnas enligt art. 35 andra stycket c).

8.4.2 Remissyttrandena

Remissinstanserna godtar i huvudsak promemorians förslag i dessa delar även om viss kritik förekommer. Reservationslöst tillstyrks förslaget eller lämnas utan erinran av *kommerskollegium*, *Stockholms*, *Göteborgs* och *Malmö tingsrätter*, *Stockholms handelskammare*, *Föreningen Sveriges tingsrättsdomare* och *Sveriges advokatsamfund*.

Vad först gäller frågan om centralorgan framhåller *Svea hovrätt* att UD utsetts här till för framställningar enligt delgivningskonventionen. På grund härav och då UD redan enligt gällande svensk lag står som mottagare av utländska framställningar om bevisupptagning bör detsamma gälla även för ifrågasatt konvention. *Hovrätten för Västra Sverige* intar samma ståndpunkt.

DON anser att det tidigare knappast funnits något realistiskt alternativ till UD som centralorgan, eftersom en centralmyndighet för domstolsväsendet saknats. Statsmakterna har emellertid år 1972 beslutat att en central myndighet i administrativt hänseende skall inrättas för domstolsväsendet. *DON* utför redan en del administrativa centralmyndighetsfunktioner på området. Vissa skäl talar för att det anförtros åt centralmyndigheten för domstolsväsendet att vara centralorgan. Centralmyndigheten måste exempelvis vara bäst ägnad att avgöra på vilken domstol det skall ankomma att göra bevisupptagning. Å andra sidan har självfallet UD den naturligaste kontaktytan i förhållande till utlandet. Inom UD finns också andra resurser för översättningsarbete än vad ett blivande domstolsverk kan beräknas få. När det behövs, kan departementet samråda med domstolsverket i frågor som uppkommer. Mot denna bakgrund finner *DON* övervägande skäl tala för att UD utses till centralorgan.

Promemorians förslag att förbehåll bör göras enligt art. 33 första stycket mot franska språket men inte mot engelska språket har mött viss kritik. Med tanke på det förstnämnda språkets ställning ifrågasätter *Svea hovrätt*, om en sådan uppdelning bör göras. Ett tänkbart alternativ är också att

endast godta framställningar på svenska, danska eller norska språket. Man skulle då slippa ifrån tidsödande och kostnadskrävande översättningar av protokoll m.m. rörande bevisupptagningen. Det synes nämligen enligt hovrättens mening naturligast att svarshandlingarna är avfattade på samma språk som framställningen. Då det kan vara svårt att alltid erhålla fullgoda översättningar utomlands till och från svenska språket vill hovrätten förorda att förbehåll inte görs vare sig mot engelska eller franska språket.

Hovrätten för Västra Sverige finner inte ett förbehåll mot franska språket sakligt motiverat. Framställning enligt konventionen riktar sig till det svenska centrala organet, som disponerar förstklassiga översättare för alla kulturspråk. Att under sådana förhållanden göra ett förbehåll som utesluter framställningar på det klassiska språket i diplomatiska sammanhang skulle kunna göra ett egendomligt intryck. Härtill kommer att man säkert kan räkna med att det alldeles övervägande antalet framställningar kommer att vara avfattade på engelska. Såsom nu sker bör givetvis framställningar på norska eller danska språket godtas utan översättning. Även *handelskammaren i Göteborg* ifrågasätter, om förbehållet är nödvändigt. Översättningen här i Sverige av en framställning på franska språket torde i allmänhet inte medföra så stora svårigheter, att det motiverar den 'prickning' av franska språket, som promemorians förslag i denna del innebär, och som av olika skäl ter sig mindre önskvärd.

Malmö tingsrätt förutsätter att skyldigheten att motta framställning på engelska språket gäller UD som centralorgan och inte svensk domstol samt att UD kommer att tillställa domstolen framställningen med bilagor i svensk översättning.

Vad gäller promemorians förslag att Sverige även reserverar sig mot att utfärda handling över bevisupptagningen på annat språk än svenska anser *hovrätten för Västra Sverige* att man kanske därvid något överskattat möjligheten att erhålla goda översättare hos alla signatärmakterna. Hovrätten kan inte finna någon anledning till en reservation i detta hänseende. Bevisupptagningshandlingarna bör därför på begäran utfärdas på engelska eller franska språken. *Handelskammaren i Göteborg* menar däremot att en sådan reservation med hänsyn till bevisupptagningshandlingarnas normalt större omfång och skäligheten av att översättningsarbetet då betalas av den som begärt bevisupptagningen förefaller mer befogad än det föreslagna förbehållet mot franska språket.

Med hänsyn till konventionens bestämmelser om bevisupptagning utom rätta förordar *Svea hovrätt* på i promemorian anförda skäl att UD erhåller viss kontroll över alla former av sådant förfarande. Eventuellt skulle genom förbehåll art. 16 kunna uteslutas såvitt avser svenska medborgare. Såsom angetts i promemorian anser hovrätten att tvångsmedel vid bevisupptagning utom rätta inte bör komma i fråga. *Hovrätten för Västra Sverige* tillstyrker det förslag promemorian innehåller och anför att syftet

med angivna begränsningar är att skapa garantier för att sådan bevisupptagning inte sker på ett sätt som är stridande mot svensk rättsuppfattning och att bevisupptagningsmyndigheten betas möjligheten att använda tvångsmedel. Av promemorian framgår emellertid inte klart huruvida offentlighetsprincipen skall gälla även vid förhör inför diplomatisk eller konsulär tjänsteman. Om dylika förhör inte är offentliga, torde de flesta bestämmelserna till skydd för rättssäkerheten bli mer eller mindre illusoriska.

Vad gäller bestämmelsen i art. 8 om viss närvarorätt för utländsk domare framhåller *Svea hovrätt* att enligt svensk lag all förhandling vid domstol i regel är offentlig. Således även bevisupptagning utom huvudförhandling. Sverige bör därför såsom föreslagits i promemorian avge förklaring enligt nämnda artikel. *Hovrätten för Västra Sverige* tillägger att sådan förklaring i tydlighetens intresse bör kompletteras med den upplysningen att vederbörande domare endast äger närvara som observatör.

8.5 Lagstiftningsfrågor

8.5.1 Departementspromemorian

En anslutning till konventionen föranleder enligt promemorian vissa ändringar i lagen (1946:817) om bevisupptagning vid utländsk domstol och lagen (1946:816) om bevisupptagning åt utländsk domstol. Ändringarna blir emellertid förhållandevis obetydliga. Den svenska lagstiftningen om bevisupptagning åt utländsk domstol innehåller redan i betydande omfattning regler som svarar mot bestämmelserna i den nya konventionen.

Lagen om bevisupptagning vid utländsk domstol inleds med en bestämmelse om rätt för svensk domstol att i mål eller ärende vid domstolen förordna om bevisupptagning vid utländsk domstol. I 2 § finns regler om skyldighet för part att ställa säkerhet för kostnader. Utformningen av dessa paragrafer berörs inte av en anslutning till konventionen. I 3 § finns bestämmelser om innehållet i framställning om bevisupptagning. Där anges även att framställningen skall sändas till UD för vidare åtgärd, utom i de fall då omedelbar skriftväxling får förekomma med den utländska domstolen. I sådant fall sänds framställningen i stället dit.

Konventionen innehåller i art. 3 en utförlig uppräknings av vad en framställning enligt konventionen skall innehålla. I sak omfattar uppräkningsen också vad som anges i 3 § med undantag för begäran om underrättelse angående tiden för bevisupptagningen. Konventionen förutsätter emellertid att sådan begäran kan framställas (art. 7). De utförligare konventionsbestämmelserna är av den art, att de bör gälla vid

varje framställning om bevisupptagning enligt 1946 års lag. Bestämmelser av detta slag synes emellertid inte böra tas upp i lagen utan utfärdas av Kungl. Maj:t. Paragrafens andra stycke bör kompletteras med en bestämmelse av innehåll, att framställningar enligt bevisupptagningskonventionen sänds direkt till centralorganet i berörd stat. Som anförts bör det dock vara möjligt att också i fortsättningen sända framställningen till UD.

Lagen om bevisupptagning åt utländsk domstol utgår från att framställning om bevisupptagning överlämnas till domstol av UD och att meddelanden från den svenska till den utländska domstolen översänds till UD för vidare åtgärd. Vissa undantag görs, främst i fråga om framställning från domstol med vilken svensk domstol får skriftväxla (1 och 12 §§).

Utses UD till centralorgan enligt konventionen, medför ett tillträde till denna sålunda ingen ändring av lagen i nu berörda hänseende. UD får då även i fråga om framställningar enligt bevisupptagningskonventionen stå som mottagare och förmedla framställningarna till behörig domstol. Protokoll och andra meddelanden som rör bevisupptagningen kommer, som också förutsätts i *art. 13*, att återsändas samma väg. Den översättning som blir nödvändig av framställningar till svenska domstolar får ombesörjas av UD.

Nyssnämnda lag innehåller enligt promemorian en reglering som i allt väsentligt motsvarar konventionens krav. Ett exempel på detta är 7 § i lagen. Den som skall höras eller i övrigt fullgöra något får enligt det lagrummet åberopa inte endast RB:s regler utan också bestämmelserna i den sökande staten i fråga om rätt att vägra efterkomma vad som begärs av honom. Enligt konventionen förpliktar sig Sverige att erkänna sådana rättigheter och skyldigheter enligt RB och, under förutsättning att de angetts i framställningen eller senare bekräftats, enligt domstolslandets lag (*art. 11 första stycket*). Enligt *art 27 b*) utgör konventionen inget hinder för fördragsslutande stat att på grund av intern lag eller praxis införa en för den hörde generösare reglering än den konventionen anger.

Enligt 3 § andra stycket i lagen skall rätten, när den finner att begärd åtgärd skall vidtas av annan domstol, vidarebefordra framställningen dit och underrätta den sökande domstolen. Skyldighet att underrätta den utländska domstolen föreskrivs i 1954 års konvention (*art. 13*) men däremot inte i bevisupptagningskonventionen. Något undantag från den nuvarande ordningen bör emellertid inte göras beträffande framställningar enligt sistnämnda konvention.

I två hänseenden föranleder enligt promemorian konventionen ändring i lagen om bevisupptagning åt utländsk domstol. *Art. 8* i konventionen innehåller bestämmelser om rätt för domare att närvara vid bevisupptagning enligt konventionen. Rätten att närvara innebär inte någon rätt att ställa frågor eller agera på annat sätt vid förhöret. Detta kan endast ske med domstolens tillstånd. En lagbestämmelse synes böra

införas som svarar mot konventionsbestämmelsen. Anledning saknas att begränsa närvarorätten till bevisupptagning enligt denna konvention.

I 8 § andra stycket nämnda lag finns bestämmelser om skyldighet för domstol att efterkomma begäran om tillämpning av särskilt förfarande vid bevisupptagningen. Sådan begäran skall efterkommas, om detta inte strider mot svensk lag. Som framgått av det föregående sträcker sig bevisupptagningskonventionens krav längre. Det begärda förfarandet skall komma till användning så snart det inte är oförenligt (incompatible) med svensk lag eller dess tillämpning omöjliggörs på grund av intern praxis, dvs. den ordning som tillämpas vid bevisupptagning inför svensk domstol, eller på grund av praktiska svårigheter (impossible of performance by reason of its internal practice and procedure or by reason of practical difficulties).

Kravet på oförenlighet med svensk lag innebär att det praktiskt taget krävs ett direkt förbud i lag mot det begärda förfarandet för att det skall kunna underlåtas. De övriga undantagen är likaså mycket snäva. Det räcker inte att det begärda förfarandet vållar svårigheter för domstolen. För att en domstol skall undgå att efterkomma begäran om viss form, som inte är oförenlig med svensk lag, måste förfarandet vara i praktiken omöjligt att genomföra på ett riktigt sätt. Som exempel anges i förarbetena till konventionen en framställning om bevisupptagning genom 'cross-examination' i ett land där erfarenhet saknas av sådan bevisupptagning.

Konventionsreglerna innebär sålunda snävare möjligheter att undgå att tillämpa särskilt förfarande än gällande lag. Det blir därför vid ett tillträde till konventionen nödvändigt att foga en särskilt bestämmelse i fråga om framställningar enligt denna till 8 § andra stycket.

I det föregående har föreslagits att Kungl. Maj:t får utfärda bestämmelser om innehållet i framställning enligt lagen om bevisupptagning vid utländsk domstol. Åtskilliga andra frågor i anledning av konventionen bör regleras på motsvarande sätt. Som exempel nämns frågan om tillämpligt språk i framställning från svensk domstol och om regleringen av kostnadsfrågorna.

I promemorian framhålls slutligen att det vid ett svenskt tillträde till bevisupptagningskonventionen synes angeläget att noggranna anvisningar lämnas domstolarna om förfarandet vid framställning om bevisupptagning och att formulär till blanketter för sådan framställning utarbetas.

8.5.2 Remissyttrandena

Remissinstanserna godtar i huvudsak vad i promemorian anförts i denna del. Reservationslöst tillstyrks förslaget eller lämnas utan erinran av *Stockholms* och *Göteborgs tingsrätter*, *DON*, *Föreningen Sveriges tingsrättsdomare* och *Sveriges advokatsamfund*. Några remissinstanser tar upp frågan om ytterligare ändringar i gällande lagstiftning.

Svea hovrätt konstaterar att det vad angår innehållet i framställning om bevisupptagning i art. 3 finns en utförligare uppräkningslista än i 3 § första stycket lagen om bevisupptagning vid utländsk domstol. Enligt promemorian bör de utförligare konventionsbestämmelserna gälla vid varje framställning om bevisupptagning enligt denna lag men bestämmelserna bör inte tas upp i lagen utan utfärdas av Kungl. Maj:t. Hovrätten har ingen erinran häremot. För vinnande av enhetlighet kan förtjäna övervägas att låta de nuvarande bestämmelserna om framställnings innehåll utgå ur lagen och i stället utfärdas i kungörelseform. Enligt hovrättens uppfattning bör nämnda paragraf även utformas så att det framgår att framställning om bevisupptagning kan sändas antingen direkt till vederbörande stats centrala organ eller liksom hittills tillställas UD för vidare åtgärd. Liknande synpunkter framförs av *Stockholms handelskammare*. *Malmö tingsrätt* anmärker i detta sammanhang att svårigheterna för domstolarna att göra framställning om bevisupptagning på ett främmande språk, även om det främmande språket är engelska, torde bli avsevärda. Enligt tingsrättens mening är därför en centraliserad översättning genom UD:s försorg att föredra. Om domstolarna själva skall ombesörja översättningarna, synes det nödvändigt med anvisningar om förfarandet i denna del, särskilt i fråga om bestyrkande av översättnings riktighet.

Med hänsyn till offentlighetsprincipen och stadgandet i 5 kap. 3 § RB behövs enligt *Svea hovrätt* inte någon särskild bestämmelse i svensk lag motsvarande art. 8. *Malmö tingsrätt* anser att närvarorätten blir av betydelse endast i de fall, då förhandling för bevisupptagning av någon anledning inte är offentlig. I promemorian anges att rätten att närvara inte innebär någon rätt att ställa frågor eller agera på annat sätt vid förhöret och att detta kan ske endast med domstolens tillstånd. Enligt tingsrättens mening kan domstolen inte utan lagändring meddela sådant tillstånd och det finns inte heller skäl att göra en dylik lagändring.

Svea hovrätt delar den i promemorian framförda uppfattningen, att art. 9 andra stycket kräver en ändring i 8 § andra stycket lagen om bevisupptagning åt utländsk domstol så att det framgår att framställningar om sådant förfarande från stater anslutna till konventionen måste efterkommas i vidare mån än som för närvarande gäller. Hovrätten anser att uttrycket 'oförenligt med' visserligen torde ha i huvudsak samma innebörd som 'strider mot' men att 'intern praxis eller praktiska svårigheter' måste motsvaras av en hänvisning till 'sedvänja eller praktiska svårigheter' eller liknande uttryck.

Malmö tingsrätt anser att det är svårt att bedöma verkningarna i särskilda fall av en ändring till uttrycket 'oförenligt med'. Särskilt mot bakgrund av att RB:s bestämmelser i allmänhet inte är utformade som direkta förbud torde tillämpningssvårigheterna bli stora. Hur skall exempelvis förfaras, om engelsk domstol begär, att någon skall avlägga ed

på att en av honom undertecknad skriftlig vittnesutsaga är riktig? Kan åtgärden vägras under hänvisning till att den är oförenlig med svensk lag? Överhuvud finner tingsrätten den fråga som regleras i artikeln alltför litet utredd i promemorian. Vad som i denna del anförs är svårbegripligt på grund av kortfattad behandling. Särskilt gäller detta vad som sägs om 'crossexamination'. *Hovrätten för Västra Sverige* påpekar å andra sidan i fråga om tillåtligheten i Sverige av 'crossexamination' att korsförhör i princip inte är oförenligt med RB:s bestämmelser.

Svea hovrätt anser att i tillämpningskungörelse bör upptas mot art. 5 svarande skyldighet för det centrala organet att underrätta ansökande myndighet om eventuella invändningar mot gjord framställning. På det centrala organet torde enligt art. 12 också ligga att pröva frågan om vägran att vidta begärd åtgärd (jfr 1 § andra stycket kungörelsen (1947:848) med särskilda bestämmelser om bevisupptagning åt domstolarna i vissa främmande stater). Beträffande sistnämnda fråga anförs liknande synpunkter av *hovrätten för Västra Sverige*.

Malmö tingsrätt framhåller att 1 § lagen om bevisupptagning vid utländsk domstol f.n. begränsar de åtgärder, som kan begäras av utländsk domstol, mer än vad som följer av art. 1. Lagens ståndpunkt förefaller onödigt restriktiv och det synes vara skäl att i denna del anpassa lagen till konventionen. Tingsrätten ifrågasätter även, huruvida inte sista meningen i art. 7 bör föranleda ändring av 3 § första stycket samma lag eller i vart fall av 4 § lagen om bevisupptagning åt utländsk domstol. Promemorian synes utgå från att vad avser innehållet i art. 11 en konventionsanslutning inte skulle föranleda ändring i 7 § sistnämnda lag. Redan vid nuvarande tillämpning av lagrummet framstår som tveksamt huruvida domstolen har skyldighet att ex officio efterforska i främmande lag upptagen rätt för den hörde att vägra något. I artikeln förutsätts bl.a. begäran av anmodad myndighet och därefter följande bekräftelse av den anmodande. Tingsrätten finner det angeläget att i lagen klargörs, huruvida begäran enligt artikeln av den anmodade myndigheten skall framställas ex officio eller endast på hemställan av den hörde.

DON understryker angelägenheten av att noggranna anvisningar lämnas domstolarna om förfarandet vid framställning om bevisupptagning och att formulär till blanketter för sådan framställning utarbetas. Det synes lämpligt att för dessa uppgifter bildas en arbetsgrupp med företrädare för förslagsvis justitiedepartementet, statskontoret och DON. Själva framställningen av blanketter blir sedan i första hand en sak för DON. Liknande synpunkter framförs av *Föreningen Sveriges tingsrättsdomare*.

9 Departementschefen

9.1 Inledning

I rättegång uppkommer inte sällan behov av att anlita annan stats

myndigheter för att få hjälp med att vidta någon till rättegången hörande åtgärd, t.ex. delgivning av handling eller upptagande av bevis. Mellan de flesta europeiska stater har därför sedan länge funnits överenskommelser om hur sådan internationell samverkan skall gå till. Bland de multilaterala överenskommelser på området som Sverige har anslutit sig till märks främst 1954 års Haagkonvention angående vissa till civilprocessen hörande ämnen. I fråga om delgivning är denna överenskommelse numera ersatt av 1965 års Haagkonvention om delgivning i utlandet av handlingar i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur. På den straffprocessuella sidan kan nämnas den europeiska konventionen om inbördes rättshjälp i brottmål från år 1959. Vad särskilt gäller de nordiska länderna kan erinras om det praktiskt mycket betydelsefulla s.k. skandinaviska rättshjälpsprotokollet av år 1957. Denna överenskommelse, vilken gäller mellan Sverige, Danmark och Norge, gör det möjligt för domstol och åklagarmyndighet i ett land att begära delgivning eller bevisupptagning direkt hos behörig myndighet i annat skandinaviskt land.

Den ökande samfärdseln mellan länderna har naturligen efter hand aktualiserat olika frågor om ytterligare förbättringar och förenklingar av det internationella samarbetet i rättsliga angelägenheter. Ett sådant spörsmål utgör tanken på införandet av nordisk vittnesplikt. Ett annat avser möjligheterna att ersätta det skandinaviska rättshjälpsprotokollet med en för alla nordiska länder gemensam reglering av de frågor som behandlas där. Ett tredje spörsmål med nära anknytning till de övriga gäller tillträde till 1970 års Haagkonvention om bevisupptagning i utlandet i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur.

Frågorna om nordisk vittnesplikt och vidgat giltighetsområde för det skandinaviska rättshjälpsprotokollet har varit föremål för nordiska departementsöverläggningar. Dessa överläggningar är nu avslutade. En långt gående enighet har uppnåtts beträffande såväl införandet av gemensamma regler om nordisk vittnesplikt som utvidgning av systemet med direkta kontakter för delgivning och bevisupptagning myndigheterna emellan inom Norden. Tiden är därför inne att nu ta upp dessa frågor till slutlig behandling. Jag finner det lämpligt att i detta sammanhang även behandla frågan om svenskt tillträde till 1970 års bevisupptagningskonvention.

9.2 Nordisk vittnesplikt

9.2.1 Behovet av gemensamma regler

Enligt svensk rätt anses vittnesplikt åligga var och en som är underkastad den svenska statsmakten. Det gäller i första hand svenska medborgare. Dessa anses underkastade vittnesplikt, även om de är bosatta

eller uppehåller sig utanför landet. Vittnesplikten gäller i princip också utländska medborgare som vistas här. Däremot har annan utländsk medborgare inte någon skyldighet att infinna sig här i landet för att vittna. I detta fall är svensk domstol hänvisad till att antingen söka förmå den som önskas hörd att inställa sig frivilligt eller att begära att han hörs inför domstol i den främmande staten. Motsvarande ordning gäller i övriga nordiska länder.

Vad gäller de närmare förutsättningarna och formerna för att höra vittnen finns vissa skillnader mellan de nordiska länderna. Skyldigheten att inställa sig som vittne är i Island och Norge underkastad vissa begränsningar med hänsyn till resvägens längd. Några sådana inskränkningar gäller inte i Danmark, Finland eller Sverige. I Danmark hörs vittne numera inte under ed eller försäkran, vilket som huvudregel är fallet i de andra nordiska länderna. I Finland och Sverige skiljs mellan vittne och målsägande, en skillnad som i princip inte upprätthålls i övriga länder. Olikheter finns också beträffande sanktioneringen av vittnesplikten o.d.

Trots de olikheter som således finns mellan de nordiska ländernas lagstiftning på området råder det dock stor överensstämmelse i fråga om de grundläggande reglerna om inkallelse och hörande av vittnen. Denna omständighet i förening med den intensiva samfärdseln mellan de nordiska länderna utgör en viktig del av bakgrunden till det medlemsförslag som år 1966 väcktes i Nordiska rådet om införande av en vittnesplikt som sträcker sig över ländernas gränser. Som ett annat motiv härför framhölls önskvärdheten av att principen om bevisomedelbarhet så långt möjligt upprätthålls hos domstolarna. Ytterligare framhövdes att målens handläggning kan påskyndas, om domstolarna inte behöver föranstalta om bevisupptagning genom annat lands myndigheter.

I yttranden över medlemsförslaget som inhämtades från myndigheter och organisationer i de olika nordiska länderna fick detta ett klart positivt mottagande. På hemställan av Nordiska rådets juridiska utskott rekommenderade därför rådet medlemsländernas regeringar att utreda förutsättningarna för att i vart och ett av länderna införa skyldighet att vittna vid domstol i annat nordiskt land. Det kan tilläggas att utskottet i sitt betänkande bl.a. påpekade att man under utredningsarbetet borde uppmärksamma behovet av liknande regler för part i faderskaps- och äktenskapsmål.

Med anledning av rekommendationen ägde under de följande åren överläggningar rum mellan företrädare för justitiedepartementen i Danmark, Finland, Norge och Sverige. Det visade sig föreligga ett gemensamt intresse av att utvidga den föreslagna inställelseskyldigheten för vittnen till att gälla inte bara målsägande, som hörs i anledning av åklagarens talan, utan också part i vissa indispositiva tvistemål. Även i fråga om de närmare villkoren för inställelseplikt nåddes enighet i alla väsentliga hänseenden. Man var även överens om att regler i ämnet borde

tas upp i ensartad lagstiftning i de olika länderna. På grundval av dessa diskussioner upprättades inom justitiedepartementet i juni 1972 en promemoria (Ds Ju 1972:15) om nordisk samverkan i rättegång m.m. I promemorian lades fram förslag till svensk lag om nordisk vittnesplikt.

Vid remissbehandlingen av promemorian fick förslaget om införande av möjlighet för domstol att kalla person i annat nordiskt land till inställelse inför domstolen överlag ett positivt gensvar. De erinringar som framfördes gällde väsentligen enskildheter rörande lagstiftningens närmare utformning.

Sedan remissbehandlingen avslutats har ytterligare nordiska överläggningar ägt rum. Härvid har enighet nåtts om utformningen av ensartade lagar om nordisk vittnesplikt. Även från Island, som inte deltagit i det tidigare samarbetet, har förklarats att man där är beredd att genomföra motsvarande reglering.

För egen del vill jag uttala min tillfredsställelse över att frågan om nordisk vittnesplikt nu synes stå inför sin lösning. Lagstiftningen saknar direkt motsvarighet på andra håll i världen. För de nordiska ländernas del har likheten i rättslig tradition, det livliga umgänget över gränserna och de språkliga förhållandena skapat särskilda förutsättningar för mer långtgående förenklingar och förbättringar av det processuella samarbetet än vad som varit möjligt att uppnå genom internationell samverkan i övrigt på området. Det nu aktuella förslaget är ett värdefullt led i den fortgående utvecklingen av detta nordiska samarbete.

Från rättssäkerhetssynpunkt är det uppenbarligen av stor betydelse att vittnen och andra förhörspersoner avger sina utsagor direkt inför den domstol som dömer i målet. Endast med en sådan ordning kan den för rättegångsförfarandet viktiga grundsatsen om bevisomedelbarhet förverkligas fullt ut. Ett system med nordisk vittnesplikt är dessutom ägnat att nedbringa tiden för handläggningen av målen. Jämfört med nuvarande regler om bevisupptagning vid utländsk domstol innebär det också att ökade möjligheter skapas för att i brottmål höra vittnen och målsägande som finns i annat nordiskt land.

Några hinder av principiell eller praktisk natur mot införande av ett system med nordisk vittnesplikt föreligger inte. Vid de nordiska överläggningarna i ämnet har enighet nåtts om sådana för samtliga länder godtagbara begränsningar i vittnesplikten som krävs för att denna inte oskäligt skall betunga de enskilda medborgarna.

Vad gäller formen för genomförandet av den nordiska vittnesplikten har enighet rått om att behövliga regler bör meddelas genom ensartad lagstiftning i de olika länderna. Denna metod står i överensstämmelse med art. 37 i Helsingforsavtalet och har prövats vid tidigare tillfällen utan att visa sig vara förenad med olägenheter. Jag ansluter mig därför till bedömningen i promemorian i denna del. Någon anledning att i den nordiska överenskommelsen om samverkan vid delgivning och bevisupptagning (se 9.3)

uttryckligen ange att de fördragsslutande länderna meddelar ensartade regler om nordisk vittnesplikt synes inte finnas.

Som påpekas av en del remissinstanser kommer värdet av en reform rörande nordisk vittnesplikt givetvis att variera i skilda delar av landet. Störst betydelse lär en sådan ordning få för domstolarna i vissa gränsområden. Men även för domstolar i tätorter med betydande inslag av utländsk arbetskraft kan det praktiska värdet av ett system med nordisk vittnesplikt bli påtagligt.

Jag förordar mot denna bakgrund att en lagstiftning om nordisk vittnesplikt nu kommer till stånd. Reformen bör genomföras i huvudsaklig överensstämmelse med det remitterade förslaget. Som framhålls i promemorian bör de svenska bestämmelserna ges karaktär av undantag från och tillägg till RB:s regler om hörande av vittne, målsägande eller part.

9.2.2 Personer som bör omfattas av nordisk vittnesplikt¹

Under de nordiska överläggningarna har enighet uppnåtts om att kretsen av dem som skall omfattas av nordisk vittnesplikt inte bör bestämmas efter medborgarskap utan i första hand med hänsyn till bosättning inom Norden. Inställeskyldighet inför svensk domstol skall således åligga den som är bosatt i annat nordiskt land. Något krav på att han också uppehåller sig i bosättningslandet har däremot inte ansetts böra ställas upp. Det är tillräckligt att han vistas i något av de fördragsslutande länderna. Också jag finner denna avgränsning av personkretsen lämplig.

Som framgår av promemorian har frågan om bosättningen varit föremål för ingående diskussioner vid de nordiska överläggningarna. Något enhetligt bosättningsbegrepp finns f.n. inte i något av de nordiska länderna. Det har därför varit nödvändigt att något närmare precisera det föreslagna kravet på bosättning. Enighet har härvid rått om att det inte bör ställas särskilt höga krav vare sig i fråga om vistelsens längd eller i annat hänseende.

För egen del vill jag påpeka att värdet av vittnesplikten skulle minska avsevärt, om bosättningsbegreppet gavs ett för snävt innehåll. En viktig grupp i sammanhanget utgörs av personer som har tagit anställning i annat nordiskt land men som under exempelvis större helger och semestrar återvänder till sitt hemland och genom mantalsskrivning, fastighetsinnehav e.d. är fast knutna dit. I promemorian förespråkas bl.a. med tanke härpå att det enda kriteriet för bosättning bör vara var den som skall höras regelmässigt har sin dygnsvila förlagd. Några remissinstanser har dock anmärkt att ett så utformat bosättningsbegrepp blir svårt att tillämpa och att gränsdragningsproblem inte kan undvikas.

Enligt min mening är de vid remissbehandlingen uttalade farhågorna överdrivna. I det övervägande antalet fall torde det inte föreligga några

¹Inställeseplikt för målsägande och part behandlas under 9.2.12 resp. 9.2.13.

svårigheter att avgöra i vilket land den som skall höras regelmässigt har sin dygnsvila förlagd. Samtliga omständigheter bör här beaktas, såsom vistelsens längd, avsikten med vistelsen och den anknytning till uppehållslandet som vistelsen medför. Har någon sökt och erhållit stadigvarande arbete i ett annat nordiskt land, torde han i regel få anses bosatt där i och med att han påbörjat anställningen. Feriearbete under någon sommarmånad bör däremot inte vara tillräcklig kvalifikation. Motsvarande bör gälla den som bedriver studier i annat land. Tillfällig vistelse i ett land bör således falla utanför bosättningsbegreppet. Vistelse längre tid än ett par månader bör emellertid vara tillräcklig för den föreslagna lagens tillämpning. Mot bakgrund av vad nu anförts bör några nämnvärda svårigheter inte uppstå för domstolarna att avgöra när bosättningskravet skall anses uppfyllt.

En remissinstans tar upp frågan om vem som har att förebringa utredning om ett vittnes bosättningsförhållanden. Det ankommer självfallet på domstolen att pröva att förutsättningarna för att inkalla någon med stöd av vittnespliktslagen är uppfyllda. Den främsta upplysningskällan är härvidlag den part som har åberopat vittnet. Kravet på utredning får dock inte ställas för högt. Anledning saknas att t.ex. fordra mantals-skrivningsbevis eller liknande handling för att styrka en uppgift om var den som skall höras är bosatt. En uppgift om att ett vittne är bosatt i annat nordiskt land bör regelmässigt kunna godtas, om inte särskilda skäl finns att ifrågasätta uppgiftens riktighet.

Enligt promemorian skall person som är bosatt i Sverige men uppehåller sig i annat nordiskt land inte kunna inkallas till svensk domstol med stöd av den föreslagna lagen. Detta synes mig vara en rimlig lösning. Den omständigheten att en person som är bosatt här tillfälligt uppehåller sig i annat nordiskt land bör inte föranleda åsidosättande av de regler som normalt gäller i fråga om hans skyldighet att inställa sig inför svensk domstol. Vid remissbehandlingen har den föreslagna ordningen kritiserats av vissa remissinstanser som bl.a. påpekar att den kan skapa tillämpningsproblem. Jag vill emellertid erinra om vad jag nyss anförde om innebörden av det i förslaget använda bosättningsbegreppet. Detta leder till att en vistelse i annat nordiskt land tämligen snart övergår till att uppfylla kravet på bosättning. Det praktiska behovet av att redan dessförinnan kunna kalla in nu åsyftade personer enligt vittnespliktslagen är därför inte så stort. Om det inte är möjligt att kalla ett här bosatt vittne enligt RB:s regler så länge han tillfälligt vistas utanför Sverige, får kallelse anstå till dess han återvänt hit. Jag kan på grund av det nu anförda ansluta mig till den vid de nordiska överläggningarna överenskomna regleringen i denna del. Inte heller för det fallet att domstol önskar höra någon som är bosatt utom Norden men tillfälligt vistas där bör lagen vara tillämplig.

Sammanfattningsvis bör alltså svensk domstol enligt den föreslagna lagen få möjlighet att kalla vittne som är bosatt i Danmark, Finland, Island eller Norge och uppehåller sig i något av dessa länder. Motsvarande bör

gälla i fråga om skyldighet för person i Sverige att inställa sig inför domstol i annat nordiskt land. Regler av denna innebörd förutsätts bli införda i övriga nordiska länders lagstiftning.

9.2.3 Begränsningar i vittnesplikten

Vid de nordiska överläggningarna har det tidigt stått klart att en lagstiftning av förevarande slag måste förenas med vissa begränsningar. Härför talar inte bara det förhållandet att ländernas nationella regler om hörande av vittnen företer vissa särdrag. I sammanhanget måste också beaktas att införandet av en nordisk vittnesplikt för med sig skyldigheter mot ett land vars statsmakt den som skall höras eljest inte är underkastad. En skyldighet att inställa sig inför domstol i annat nordiskt land kan, även med nutida kommunikationer, i en del fall innebära avsevärda praktiska olägenheter för de enskilda medborgarna. Det är därför naturligt att vittnesplikten inskränks i vissa avseenden.

Den första frågan som inställer sig är vilka domstolar som skall ges rätt att kalla vittne från annat nordiskt land. Enighet har nåtts om att denna möjlighet i princip endast bör stå de allmänna domstolarna till buds. Begreppet allmän domstol är dock som framgår av promemorian inte entydigt inom Norden. Från norskt håll har därför vid överläggningarna begärts att lagstiftningen skall bli tillämplig även på vissa särskilda domstolar, nämligen vergemålsrätterna, jordskiftesrätterna och husleierätterna. Från dansk sida har önskemål uttalats om att lagstiftningen skall omfatta också boligrätterna. Från finsk sida slutligen har framställts motsvarande begäran beträffande de domstolar, som handlägger fastigbildningsmål och expropriationsmål. Mot en sådan anordning har jag inte något att erinra.

I ett remissyttrande ifrågasätts om inte reglerna för Sveriges del bör gälla även hyresnämnderna. Bortsett från att dessa inte är att räkna till domstolskategorin skulle enligt min mening värdet härav, inte minst med hänsyn till den starkt lokala anknytning hyresmålen har, vara mycket ringa. Tillräckliga skäl föreligger inte heller för en utvidgning till arbetsdomstolen eller förvaltningsdomstolarna. Jag förordar därför för svenskt vidkommande att endast de allmänna domstolarna tillerkänns befogenhet att inkalla vittne enligt den föreslagna vittnespliktslagen.

Vid överläggningarna har enighet också nåtts om en undre åldersgräns för vittnesplikten. Minimåldern har satts till 18 år. Detta förslag har godtagits av flertalet remissinstanser. Från åklagarhåll har emellertid anmärkts att åldersgränsen är för hög. För egen del instämmer jag i att det är lämpligt att fastställa en undre åldersgräns för vittnesplikten, och jag finner inte skäl att gå ifrån den regel man enats om vid de nordiska överläggningarna.

Särskild uppmärksamhet har ägnats åt behovet av begränsningar i

vittnesplikten med hänsyn till vittnesutsagans betydelse och de olägenheter inställelse i annat land medför för den enskilde. Under de nordiska överläggningarna har särskilt från norsk sida hävdats att långväga vittne inte bör kallas utan att starka skäl föreligger, något som har samband med de i Norge förekommande avståndsgränserna för vittnesplikten inom landet. Under överläggningarna har enighet uppnåtts om att som förutsättningar för nordisk vittnesplikt skall gälla att det rör sig om ett mål av någon betydenhet, att utsagan kan antas få väsentlig betydelse för utgången i målet och att det är av väsentlig betydelse att vittnet hörs i domstolslandet.

Jag instämmer i att det bör ställas upp vissa krav på vittnesmålets betydelse när det blir fråga om att ålägga en person att inställa sig som vittne inför domstol i annat land än det där han är bosatt. Den kompromisslösning man har enats om vid förhandlingarna har i allmänhet lämnats utan erinran vid remissbehandlingen och även jag anser mig kunna godta den. Enligt min mening bör man med förtroende kunna överlämna åt domstolarna att göra de bedömningar som reglerna förutsätter.

Vad beträffar kravet att det skall vara fråga om mål av någon betydenhet framhålls i promemorian att det är svårt att närmare ange innebörden härav. Enligt promemorian bör undantag i första hand göras för bagatellartade bötesmål och fordringsmål som rör mycket små värden. Domstolarna bör ha en betydande frihet i sin bedömning. Jag instämmer i huvudsak i dessa uttalanden. Det kan tilläggas att det naturligtvis någon gång kan föreligga särskilda skäl som motiverar tillämpning av vittnespliktslagen även i mål som är bagatellartade. Ett sådant skäl kan vara att vittnesmålet kan väntas vara till fördel för den tilltalade och att annan bevisning inte står att uppbringa. Familjemål och andra indispositiva mål får nästan undantagslöst anses vara mål av betydenhet.

Den andra begränsningen avser vittnesmålets betydelse för utgången i målet. I promemorian framhålls att kallelse bör få utfärdas endast när vittnesförhöret kan antas ha avgörande eller i vart fall väsentlig betydelse för utgången. Vidare anges att detta krav får varieras beroende på målets karaktär. I allvarligare brottmål bör exempelvis anspråken på utsagans värde sättas lägre.

Det kommer enligt förslaget att åligga domstolarna att från fall till fall avgöra om kravet är uppfyllt. För egen del anser jag inte att denna bedömning behöver bli alltför betungande. Kravet på vittnesmålets betydelse får naturligen inte ges en alltför snäv innebörd. Domstolen får exempelvis beakta vilka möjligheter parten kan ha att åberopa annan och likvärdig bevisning. I tveksamma fall bör parten lämna noggranna upplysningar om vad som skall styrkas med förhöret.

Den sista av de tre förutsättningarna för vittnesplikts inträde, nämligen att det är av väsentlig betydelse att vittnet hörs i domstolslandet, anknyter till principen om bevisomedelbarhet. Kravet på bevisomedel-

barhet torde ställas högre i Sverige än i övriga nordiska länder. En begränsning som anknyter till vikten av bevisomedelbarhet lär därför få störst betydelse i dessa länder. För svenska domstolar kan frågan om bevisomedelbarheten få särskild aktualitet i fråga om exempelvis tilltrosvittne. Om domstolen anser att en bevisupptagning vid utländsk domstol i väsentlig mån skulle minska värdet av bevisningen, bör domstolen självfallet inkalla vittnet.

Som har nämnts förut måste hänsyn även tas till de olägenheter som vittnet kan komma att orsakas genom resvägens längd eller eljest. I enlighet med vad man har enats om vid de nordiska överläggningarna bör detta uttryckligen framgå av lagstiftningen. Om domstolen även efter en samlad bedömning av övriga förutsättningar för vittnesplikten hyser tvekan om det befogade i att kalla in ett vittne, kan självfallet den nu angivna begränsningen få fälla utslaget.

9.2.4 Vittnesförhör utom huvudförhandling

Vid de nordiska överläggningarna har rått enighet om att inkallelse till annan domstol än den dömande bör ske endast när det är oundgängligen nödvändigt. Skälet härtill är givetvis att bevisomedelbarheten går förlorad, varför värdet av en sådan bevisupptagning inte är så stort. Också enligt min mening bör stor återhållsamhet iakttagas i fråga om vittnesförhör av detta slag. Ett exempel på när sådan bevisupptagning kan anses motiverad är att ett annat vittne ändå måste höras utom huvudförhandling och att det är angeläget att vittnet hörs vid samma tillfälle.

Från vissa remissinstanser har efterlysts besked om vittnespliktslagen skall avse även sådana förhör som kan förekomma inför domstol enligt 23 kap. 13 och 15 §§ RB. Motsvarande bestämmelser finns i andra nordiska länder. Vid de nordiska överläggningar som förekommit efter remissbehandlingen har man enats om att lagen bör kunna tillämpas även på sådana förhör. Jag delar denna uppfattning. Uppenbarligen lär dock fråga härom aktualiseras endast undantagsvis.

9.2.5 Utfärdande av kallelse

Med hänsyn till begränsningarna i vittnesplikten är det nödvändigt att låta den domstol som skall uppta beviset även svara för att kallelse utfärdas. Från dansk och norsk sida har härvid fästs stort avseende vid att regler om s.k. kallelsefrist införs. Detta begrepp, vilket inte används i svensk och finsk rätt, innebär att det i kallelsen anges en viss frist som vittnet har rätt att åtnjuta mellan kallelsen och inställelsen. Delges kallelse sedan fristen börjat löpa är den kallade inte skyldig att inställa sig inför domstolen och denna kan följaktligen inte tillgripa någon påföljd för eventuell utevaro.

Från flera remissinstanser har uttalats tveksamhet inför en sådan ordning. Kritiken går i huvudsak ut på att den kallande domstolen lämnas i okunnighet om den som delgetts kallelse, sedan fristen börjat löpa, kommer att inställa sig eller inte.

Enligt vad som har upplysts från danskt och norskt håll är de kallelsefrister som används i dessa länder förhållandevis korta. I praktiken torde bestämmelserna härom inte skilja sig nämnvärt från föreskriften i 32 kap. 1 § RB att den som skall inställa sig äger rätt till skäligt rådrum. Från dansk och norsk sida har också framhållits att bestämmelserna om kallelsefrist inte medför några svårigheter vid tillämpningen. Vid de nordiska överläggningar som förekommit efter remissbehandlingen har man med hänsyn härtill enats om att ta med regler om kallelsefrist. För att minska eventuella olägenheter har föreslagits att domstolen i sin framställning om delgivning av kallelse skall fastställa en sista dag för delgivning. Enligt min uppfattning synes detta innefatta en godtagbar lösning av problemet.

9.2.6 Undantag från vittnesplikt m.m.

Som framgår av den tidigare redogörelsen finns grundläggande likheter i de olika ländernas bestämmelser om undantag från vittnesplikt och om förbud att höra vittne i vissa situationer. Det huvudsakliga syftet med dessa bestämmelser är att skydda vittnet i fall av intressekollision mellan anspråket på fullgod utredning i målet och den enskildes eller samhällets behov av sekretess i vissa fall. I åtskilliga detaljer avviker dock de nordiska ländernas regler från varandra.

Vid de nordiska överläggningarna har rått enighet om att, utöver bestämmelserna i domstolslandet, bestämmelserna i det land där vittnet är bosatt skall tillämpas då vittnet enligt vittnespliktslagen hörs i annat nordiskt land, i den mån undantagen enligt bosättningslandets lag sträcker sig längre. Det sagda innebär att en domstol, som hör ett nordiskt vittne, blir skyldig att kumulera bestämmelserna i den egna lagen med dem som gäller enligt lagen i det land, där vittnet är bosatt. I promemorian framhålls att domstolen i stor utsträckning har att ex officio iaktta detta och att den föreslagna ordningen förutsätter, att de olika länderna håller varandra kontinuerligt underrättade om gällande bestämmelser i dessa hänseenden.

Enligt min mening kan inte riktas någon principiell invändning mot den föreslagna ordningen. Jag vill erinra om att en liknande ordning sedan länge har gällt vid bevisupptagning åt utländsk domstol (se avsnitt 4).

Det kan emellertid inte förnekas att regleringen i praktiken ställer stora krav på domstolarnas observans i hithörande hänseende. Behovet av information om gällande rätt i övriga nordiska länder blir naturligen framträdande. Enligt min mening är det angeläget att domstolen redan vid tidpunkten för kallelsen klarlägger om det föreligger hinder mot vittnes-

målet. Är så fallet bör vittnet inte kallas. Kan hindret undanröjas genom lämnande av samtycke, bör sådant inhämtas innan kallelse sker. Att i övrigt regelmässigt bereda den som skall höras tillfälle att före kallelse yttra sig över omständigheter, som enligt hans mening utgör hinder för förhör, leder dock alltför långt. En lämplig ordning kan i stället vara att kallelsen utformas så, att den kallade anmodas att snarast ge domstolen till känna om det föreligger hinder för förhör.

En remissinstans framhåller att det finns förbud mot vissa slag av vittnesförhör även utanför RB och nämner som exempel 13 § andra stycket lagen (1969:618) om fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap. I sammanhanget kan också erinras om bestämmelserna om anonymitetsskydd i tryckfrihetsförordningen. Att svensk domstol, som har kallat nordiskt vittne, skall iaktta de nu åsyftade bestämmelserna behöver inte utvecklas närmare. Att motsvarande begränsningar av vittnesplikten i bosättningslandets lagstiftning skall respekteras står också klart. Det kan anmärkas att frågan om inskränkning i vittnesplikten såvitt avser skydd för meddelares anonymitet i övriga nordiska länder regleras i processlagstiftningen (se 2.2).

I promemorian behandlas även frågan om det är möjligt att underlåta verkställighet, om domstol felaktigt har ådömt vittne påföljd för underlåtenhet av honom att fullgöra sin vittnesplikt. Enligt förslaget skall sådan påföljd verkställas med stöd av lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. (nordiska verkställighetslagen) och dess motsvarigheter i övriga länder. I promemorian påpekas att dessa lagar ger visst utrymme för att vägra verkställighet. En remissinstans framhåller dock att det inte kan anses rimligt att vägra verkställighet annat än när avgörandet framstår som så uppenbart oriktigt att verkställighet skulle strida mot grunderna för vår rättsordning. I övrigt bör rättelse ske genom överklagande av det felaktiga beslutet i domstolslandet.

För egen del vill jag understryka att risken för felaktiga beslut måste bedömas som liten. Domstolarna kommer säkerligen bara att med största försiktighet utnyttja de möjligheter till tvångsmedel som finns i fall då ett vittne påstår att han är befriad från vittnesplikt enligt lagen i bosättningslandet. Det lär därför höra till rena undantagen att fråga om att vägra verkställighet uppkommer. Som påpekas i promemorian bör det emellertid inte vara uteslutet att göra en sådan bedömning för den händelse fråga om verkställighet uppkommer.

Någon kumulation blir inte aktuell om vittne som är bosatt i annat nordiskt land delgetts kallelse i domstolslandet. I detta fall blir nämligen den föreslagna lagen inte tillämplig. Återvänder han före förhöret till hemlandet, kan det ibland vara lämpligt att utfärda ny kallelse i enlighet med vittnespliktslagen (jfr 7.2.7).

Bestämmelserna om kumulation föreslås liksom vissa andra regler bli

tillämpliga även på personer i annat land som inte kallats enligt vittnespliktslagen men som ändå inställer sig frivilligt på parts begäran. Enligt min uppfattning talar åtskilligt härför. Särskilt bör beaktas att den som begärs hörd kan vara beredd att inställa sig frivilligt även i fall då de tidigare nämnda begränsningarna i vittnesplikten medför, att domstolen inte kan utfärda kallelse. Han bör uppenbarligen inte bli sämre ställd därigenom.

9.2.7 Tvångsmedel mot vittne

Vid de nordiska överläggningarna har enighet uppnåtts om att inga andra tvångsmedel än böter (dock ej det i Danmark förekommande systemet med s.k. löpande böter), vite och förpliktande att ersätta rättegångskostnad får förekomma för att förmå vittne att inställa sig, så länge han inte uppehåller sig i domstolslandet. Hämtning över riksgrens skall således inte kunna ske. När vittnet anlant till domstolslandet, blir de bestämmelser som gäller där tillämpliga. Den nu föreslagna ordningen anser jag innefatta en lämplig avvägning mellan berörda intressen.

Värdet av att kunna kalla vittne i annat nordiskt land är självfallet beroende av att påföljd som har ådömts ett vittne för underlåtenhet att fullgöra sina skyldigheter kan verkställas i bosättningslandet. Fråga uppkommer då om gällande bestämmelser om verkställighet av avgöranden i annat nordiskt land utan vidare omfattar sådan verkställighet.

I annat nordiskt land ådömda böter och processviten kan indrivas här enligt 1963 års nordiska verkställighetslag. Beslut om förvandling av böter får inte verkställas, om betalning för böterna erläggs. Om böterna delvis gäldas, skall förvandlingsstraffet i motsvarande mån nedsättas. I kungörelsen angående tillämpningen av nämnda lag ges ytterligare bestämmelser i ämnet. Samarbetet enligt 1963 års lag har i jämförelse med den tidigare lagen (1948:758) om erkännande och verkställighet i vissa fall av dom som meddelats i Danmark och Norge utsträckts till att omfatta processuella viten, vilka närmast motsvaras av rättegångsböter i övriga nordiska länder med undantag av Finland. Härigenom har emellertid enligt uttalande i förarbetena inte tagits ställning till frågan i vilken utsträckning man bör tvinga parter, vittnen och sakkunniga, som är bosatta i annat nordiskt land, att inställa sig vid svensk domstol. Detta problem, som ägde samband med möjligheten att i de andra nordiska länderna delge kallelser och förelägganden i svenska rättegångar, angavs vara under övervägande på nordisk bas.

Enligt 1963 års lag kan vissa i annat nordiskt land meddelade beslut rörande rättegångskostnad verkställas här. Därmed torde dock endast avses sådana kostnader som enligt 31 kap. RB kan utdömas i brottmål, däremot inte rättegångskostnad som ålagts vittne med stöd av 36 kap. 23 §

RB. Det är också mycket tveksamt, om verkställighet av tredje man ålagt rättegångskostnadsansvar kan ske här enligt lagen (1932:540) om erkännande och verkställighet av dom, som meddelats i Danmark, Finland, Island eller Norge.

Vid de nordiska överläggningar som ägt rum efter remissbehandlingen har man enats om att böter och viten skall kunna verkställas enligt 1963 års verkställighetslag och att 1932 års verkställighetslag skall äga tillämpning på rättegångskostnadsbeslut av nyss nämnt slag. Lösningen är visserligen inte idealisk, eftersom olika verkställighetslagar kommer att bli tillämpliga beroende på vad verkställigheten avser. Värdet av enhetliga verkställighetsregler är dock så stort, att den föreslagna ordningen bör accepteras. Erforderliga bestämmelser bör få sin plats i vittnespliktslagen.

9.2.8 Ersättning för inställelse

Nuvarande bestämmelser om ersättning för vittnesinställelse skiljer sig i flera avseenden mellan de nordiska länderna. Vid de nordiska överläggningarna har olika förslag till enhetlig lösning diskuterats. En metod skulle vara att uteslutande låta bestämmelserna i domstolslandet gälla, en annan att vid sidan därav tillämpa bestämmelserna i bosättningslandet, om dessa är förmånligare för vittnet. Mot den första lösningen kan emellertid invändas, att vittne inte bör bli sämre ställd för att han skall inställa sig utomlands, och mot den andra, att ett kumulativt system skulle bli utomordentligt svårt att tillämpa. Man har därför enats om en särskild ordning för ersättning till den som kallats enligt lagstiftningen om nordisk vittnesplikt.

Ersättning skall alltid utgå av allmänna medel och avse nödvändiga kostnader för resa och uppehålle samt mistad inkomst eller annan ekonomisk förlust. Maximibeloppet bestäms för uppehålle till 20 svenska kronor, eller motvärdet i annat lands valuta, för varje påbörjad tidrymd om 12 timmar. Har den kallade utgift för nattlogi, höjs beloppet med ytterligare 70 kronor för varje övernattning. Ersättning för tidsspillan utgår med högst 100 svenska kronor per dag. Förskott skall alltid lämnas för resa och uppehålle. Förskott på reseersättning kan lämnas i form av färdbiljett. Förskott på ersättning för uppehålle kan begränsas till att avse tiden fram till inställelsen.

Den nu föreslagna ordningen synes mig vara väl avvägd. Lagen bör endast innehålla allmänna regler om rätten till ersättning, medan närmare bestämmelser i ämnet får utfärdas i administrativ ordning. Härvid får bl.a. övervägas lämplig metod för översändande till utlandet av förskott och färdbiljett m.m.

Vid de nordiska överläggningarna har även väckts frågan om part i viss utsträckning bör jämföras med vittne såvitt angår rätt till ersättning av allmänna medel för kostnad med anledning av inställelse inför domstol i

annat nordiskt land. För Sveriges del erbjuder det numera gällande rätts-hjälpsystemet tillfredsställande möjligheter för part att få ersättning för sina inställelsekostnader. Någon särskild bestämmelse i ämnet torde därför inte behövas.

9.2.9 Ansvaret för osann och ovarsam utsaga

En viktig fråga är i vilken utsträckning straffansvar för oriktig vittnes-utsaga avgiven inför domstol i ett nordiskt land kan krävas ut i exempelvis det land där vittnet är bosatt. Om sådan möjlighet till lagföring saknas, förlorar naturligen vittnesplikten lätt i värde. Frågan har därför tilldragit sig avsevärt intresse vid de nordiska överläggningarna.

Bestämmelserna om mened i 15 kap. 1 § brottsbalken (BrB) syftar till att göra en effektiv domstolsverksamhet möjlig. Mened utgör ett brott mot statens judiciella funktion. Det får mot den bakgrunden förutsättas, att mened enligt BrB föreligger endast när osann uppgift har lämnats vid svensk domstol. Ett ytterligare stöd för den ståndpunkten ligger i kravet på att den falska utsagan skall ha lämnats under 'laga ed eller under försäkran som avges i eds ställe'. Därmed avses endast lagstadgad ed till bekräftande av en utsaga. Hit hör vittnesed, sakkunniged enligt 40 kap. 9 § RB, bouppteckningsed enligt ärvdabalken eller giftermålsbalken samt bouppteckningsed och borgenärsed i konkurs, gäldenärsed enligt ackordslagen (1970:847), utmättningsed och gäldenärsed efter kallelse på okända borgenärer men däremot inte exempelvis domared eller tolked. Vad som sagts nu äger motsvarande tillämpning beträffande ansvar för osann partsutsaga enligt 15 kap. 2 § och för ovarsam utsaga enligt 15 kap. 3 § BrB.

Vid överläggningarna om införande av nordisk vittnesplikt diskuterades på ett tidigt stadium frågan om en utvidgning av straffansvaret för osanna vittnesuppgifter till att avse också uppgifter som lämnats vid domstol i annat nordiskt land än domstolslandet. Från norsk sida framhölls att där gällande lagbestämmelser innefattade mened begången utomlands. Enligt vad som senare inhämtats torde detsamma gälla enligt finsk rätt. Från dansk sida har uttalats att man i samband med införandet av nordisk vittnesplikt avser att utfärda erforderliga lagbestämmelser. Det har från övriga nordiska länders sida fästs stort avseende vid att i svensk rätt inför bestämmelser som gör sådan lagföring möjlig även i Sverige.

I promemorian föreslås mot denna bakgrund en utvidgning av straffansvaret för oriktiga uppgifter. Förslaget tar närmast sikte på utsagor från personer som omfattas av vittnespliktslagen. Det krävs inte att utsagan avgetts under ed eller försäkran. Straff bör kunna dömas ut så snart någon vid vittnesförhör inför domstol i annat nordiskt land lämnat osann uppgift eller förtigt sanningen. I promemorian förordas en ordning som innebär att bestämmelserna i 15 kap. 1, 3, 4, 14 och 15 §§ BrB skall äga tillämpning i nu berörda fall. Bestämmelser föreslås intagna i vittnespliktslagen.

Motsvarande föreslås gälla för part som hörs under straffansvar. Undantag görs för vittne som enligt svensk eller finsk lag varit att anse som målsägande, om han vid tiden för förhöret var bosatt i Sverige eller Finland.

Vad promemorian innehåller i denna del har mött kritik från åtskilliga remissinstanser. Kritiken gäller i första hand omfattningen av straffansvaret, krav på s.k. dubbel straffbarhet, tillämpning av utländska straffbestämmelser och brottsbenämning. Vidare diskuteras om erforderliga straffbestämmelser i stället bör tas in i BrB. Några remissinstanser är negativa till att en utvidgning av straffansvaret kommer till stånd.

Promemorieförslaget aktualiserar frågan i vad mån svensk strafflag över huvud bör göras tillämplig på utomlands begångna gärningar av det slag varom nu är tal. Med hänsyn till svårigheten att överblicka lagstiftningen i olika länder skulle det enligt min mening leda för långt att införa generellt syftande regler på området. Det får å andra sidan anses nödvändigt att med tanke på den nordiska vittnesplikten skapa bestämmelser om ansvar för oriktiga utsagor som avges inför domstol i annat nordiskt land. Övervägande skäl talar därvid för att straffansvaret inte begränsas till utsagor av person, som kallats till domstolslandet med stöd av vittnespliktslagen. Som har berörts förut kan undantagsvis uppkomma fall, där svensk domstol i stället kallar vederbörande enligt RB. Den som inställer sig självmant i sådana situationer synes i straffhänseende inte böra behandlas annorlunda än den som har kallats enligt vittnespliktslagen.

Från svensk sida finns det knappast någon anledning att för en utvidgning av straffansvaret kräva, att vittnesförhör vid domstolar i andra nordiska länder sker i annan form än som är bruklig där. Straff bör sålunda kunna ådömas den som vid vittnesförhör inför domstol i Danmark, Finland, Island eller Norge lämnat oriktig uppgift eller förtigit sanningen, oavsett om utsagan exempelvis avgetts under ed eller ej. Motsvarande bör gälla förhör med part. Den som enligt svensk rätt är att anse som målsägande bör dock under inga förhållanden kunna dömas till ansvar.

Vissa av de problemställningar som aktualiserats av remissinstanserna har lösts genom de ändringar i BrB, vilka trädde i kraft den 1 juli 1973 (prop. 1972:98). Jag syftar främst på bestämmelserna i 2 kap. 2 §, i vars andra och tredje stycken har införts regler om krav på dubbel straffbarhet. Detta innebär bl.a. att en gärningsman inte kan dömas här för gärning som han har begått utomlands, om gärningen som sådan var straffri där den begicks, samt att strängare påföljd inte får ådömas än det svåraste straff som lagen på gärningsorten anger. Detta torde medföra att svensk domstol är skyldig att iaktta inte endast särskilda straffrihetsgrunder enligt gärningsortens lag utan även straffnedsättningsgrunder. Detta är av stor vikt, eftersom bestämmelserna härom i de övriga nordiska länderna vad gäller ansvar för oriktiga utsagor skiljer sig i flera hänseenden såväl inbördes som från svensk rätt.

Den lämpligaste lösningen av den föreliggande frågan är enligt min mening att skapa en ny brottstyp, nämligen beträffande uppsåtlig gärning av nu avsedd art *osann utsaga inför nordisk domstol*. Kriminaliseringen bör gälla den som under straffansvar inför domstol i Danmark, Finland, Island eller Norge lämnar osann uppgift eller förtiger sanningen. Formen för avgivande av utsagan bör inte spela någon roll. Avseende skall endast fästas vid om gärningen kunnat medföra straff på gärningsorten. Om utsagan här i landet skulle ha avgetts under laga ed eller försäkran som avges i eds ställe, bör påföljden bestämmas enligt vad som gäller för mened. Har utsagan lämnats av part i tvistemål, tillämpas samma strafflatitud som gäller för osann partsutsaga. Begås gärning av nu nämnt slag av grov oaktsamhet, bör brottet benämnas *ovarsam utsaga inför nordisk domstol* och påföljden bestämmas enligt vad som gäller för ovarsam utsaga.

De särskilda bestämmelserna i 15 kap. 4, 14 och 15 §§ BrB bör äga motsvarande tillämpning på gärningar av nämnda slag. Som jag tidigare sagt skall strafffrihetsgrunder och straffnedsättningsgrunder enligt lagen på gärningsorten alltid beaktas. Svårare straff får inte utdömas än vad som kunnat följa på brottet enligt denna lag.

Jag föreslår med hänsyn till det anförda att bestämmelser om ansvar för nu behandlade brott införs i 15 kap. BrB genom en ny paragraf, 4 a §.

Beträffande innebörden av den nya paragrafen vill jag påpeka att en förutsättning för att straffansvar skall inträda givetvis är att gärningen är straffbar på gärningsorten. Ansvar kan dock här i landet inte utkrävas i alla dessa fall. Som framgår av paragrafen begränsas straffansvaret av bestämmelsen i andra stycket. Men även andra bestämmelser måste beaktas. Således kan inte den straffas som enligt 36 kap. 13 § RB här i landet inte skulle ha fått avlägga ed eller försäkran. Är brottet osann partutsaga eller ovarsam utsaga, som begås av part, går däremot straffansvaret längre än om utsagan avgetts inför svensk domstol, eftersom undantag inte gjorts för utsagor som här i landet skulle ha ansetts avgivna under fritt partsförhör, jfr 43 kap. 6 § RB.

9.2.10 Editionsplikt

På grundval av vad som dryftats vid de nordiska överläggningarna föreslås i promemorian att den som enligt vittnespliktslagen kallas till domstol i annat nordiskt land även skall vara underkastad viss editionsplikt. Skyldigheten att ta med sig och förete skriftlig handling föreslås begränsad på samma sätt som skyldigheten att vittna. Den omfattar endast den som faktiskt skall höras som vittne, målsägande eller part. Nära *anhörig, som utnyttjar sin rätt att vägra vittna, kan alltså inte åläggas att förete handlingar, som han innehar. Den som enligt domstolslandets lag*

eller lagen i det land där han är bosatt inte får höras eller kan vägra yttra sig, skall enligt promemorian inte underkastas editionsplikt. I promemorian föreslås att editionsplikten regleras närmare i vittnespliktslagen efter mönster av 38 kap. RB.

Det är enligt min mening naturligt att frågan om editionsplikt i sakligt hänseende regleras på väsentligen det sätt som förordas i promemorian. Det förefaller dock lämpligare att liksom beträffande övriga regler i vittnespliktslagen från formell synpunkt konstruera erforderliga bestämmelser som undantag från eller tillägg till RB. Vad gäller de begränsningar i editionsplikten som anges i 38 kap. 2 § RB bör i vittnespliktslagen lämpligen utsägas att utöver RB:s reglering motsvarande bestämmelser i det land där vittnet är bosatt även skall tillämpas. Beträffande den särskilda bestämmelsen i 38 kap. 5 § RB om handräckning bör klargöras att denna inte skall tillämpas annat än när handlingen finns här i landet. Med den lösning av frågan om editionsplikt som jag nu har förordat undviks det tolkningsproblem som en remissinstans tagit upp såvitt rör målsägandes ställning i förevarande avseende.

9.2.11 Immunitet

I promemorian föreslås att en särskild immunitetsregel införs i vittnespliktslagen. Den har utformats i nära överensstämmelse med artikel 12 i 1959 års europeiska konvention om inbördes rättshjälp i brottmål (brottmålskonventionen). I promemorians lagförslag anges bl.a. att den som efter kallelse inreser till landet för att höras enligt vittnespliktslagen inte får åtalas eller straffas på grund av brott som han begått före inresan. Han får inte heller för sådant brott utlämnas till annat land än det varifrån han kommer.

Några remissinstanser har anmärkt, att uttrycket 'åtalas eller straffas' inte täcker alla de situationer som anges i artikel 12 i brottmålskonventionen. Remissinstanserna föreslår att bestämmelsen utformas i enlighet med nämnda artikel så att även andra frihetsinskränkningar blir undantagna.

Det nu diskuterade uttryckssättet överensstämmer med motsvarande uttryck i 7 § lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge. Vid de nordiska överläggningarna i frågan har enighet uppnåtts om det förslag som promemorian innehåller. Någon skillnad i sak i förhållande till brottmålskonventionen är inte avsedd. Den som inreser hit får således inte på grund av tidigare brott underkastas tvångsmedel som anhållande, häktning m.m. Detsamma får anses gälla exempelvis sådan handräckning som anges i 7 § tredje stycket lagen (1964:542) om personundersökning i brottmål.

Det är enligt min mening erforderligt att en särskild immunitetsregel skapas för dem som hörs enligt vittnespliktslagen. Den regel härom som föreslås ingå i lagen torde ge tillräckligt skydd för den kallade. Anledning

att frågå den formulering varom nordisk enighet uppnåtts föreligger inte.

Vid remissbehandlingen har även en annan fråga tagits upp till diskussion, nämligen i vad mån den föreslagna immunitetsregeln skyddar även personer som är utvisade eller förvisade från landet och som utan att först ha inhämtat erforderligt tillstånd reser hit för att inställa sig inför domstol.

Skyldighet att inställa sig vid svensk domstol föreligger enligt den nu föreslagna vittnespliktslagen för den som är bosatt och uppehåller sig i annat nordiskt land. Medborgarskapet är således utan betydelse. Med hänsyn härtill och till konstruktionen i övrigt av inställeskyldigheten kan konflikt uppstå mellan kravet på att vederbörande inställer sig inför domstolen, å ena sidan, och den svenska utlänningslagstiftningen, å andra sidan. Det torde vara tillräckligt att erinra om följande. Dom eller beslut om förvisning eller beslut om utvisning skall innehålla förbud för utlänningen att återvända hit. Överträdelse bestraffas. Tillstånd för utlännings att utan hinder av förvisning eller utvisning göra kort besök här för angelägenhet av synnerlig vikt meddelas av Kungl. Maj:t eller invandrarverket.

Av det anförda framgår att den som kallas till svensk domstol med stöd av vittnespliktslagen undantagsvis kan vara hindrad att inställa sig på grund av omständigheter som han inte råder över eller vara nödgad att söka tillstånd för inresa. Är domstolen okunnig om hindret, kan det medföra att påföljd felaktigt utdöms för utevaro.

En radikal lösning är att i självfallet att helt göra undantag för nu berörda hinder och låta kallelsen som sådan medföra rätt till inresa och vistelse i landet. För en sådan lösning talar att regleringen skulle bli enkel och att kravet på en generell inställeskyldighet skulle kunna upprätthållas. Häremot kan sägas att möjligheten till kontroll av vissa utlännings blir mindre och att en inom landet inte önskvärd utlännings skulle tillåtas inresa även i fall där efter nuvarande regler en begäran om tillstånd till inresa borde avslås.

En annan lösning är att i förekommande fall ålägga den kallade att före inresan söka erforderligt tillstånd. Vid avslag måste då inställeskyldigheten efterges. En sådan ordning förefaller dock osäker och opraktisk.

I samråd med chefen för arbetsmarknadsdepartementet förordar jag i stället att man tillämpar en ordning som innebär att frågan om tillstånd till inresa är avgjord redan innan domstolen utfärdar kallelse. Domstolen bör således alltid inhämta upplysning om något hinder för inresa föreligger. Erforderliga upplysningar torde i de flesta fall kunna lämnas av polismyndighet, i brådskande fall även per telefon. Om det finns särskild anledning anta att hinder föreligger, bör domstolen inhämta besked från invandrarverket. Om hinder för inresa undantagsvis skulle visa sig föreligga, har invandrarverket att på begäran av domstolen pröva om tillstånd kan lämnas. Meddelas tillstånd, översänds det till domstolen. Tillståndet bifogas sedan kallelsen. Meddelas inte tillstånd, får kallelse inte utfärdas.

De bestämmelser som behövs för genomförande av nu angivna rutin torde kunna utfärdas i administrativ ordning.

9.2.12 Målsägande

Förhör med målsägande utgör en viktig upplysningskälla i brottmål. Det är därför angeläget att målsägandeförhöret inte lämnas utanför den föreslagna lagstiftningen. Vid de nordiska överläggningarna har rått enighet om att samma inställeskyldighet bör gälla för målsägande som för vittne. Jag vill i sammanhanget erinra om att den, som enligt svensk rätt är att anse som målsägande, i Danmark och Norge hörs som vittne.

I promemorian framhålls att övervägande skäl talar för att sådan målsägande, som i hemlandet skulle ha hörts som vittne, här i landet hörs enligt de bestämmelser som gäller i fråga om målsägande. Jag delar denna uppfattning.

Jag har tidigare berört användandet av tvångsmedel mot vittne och ansvaret för oriktig utsaga av vittne. I Sverige får påtryckningsmedel inte användas för att förmå målsägande att yttra sig och han kan inte straffas för oriktig utsaga. Under de nordiska överläggningarna har man från dansk och norsk sida förklarat sig beredd att göra motsvarande undantag för den som kallas till dessa länder från Sverige och enligt svensk rätt är att anse som målsägande. Det kan förutsättas att samma ordning införs i Island. Motsvarande gäller den speciella regel, som i Finland tillåter målsägande att under sanningsförsäkran yttra sig om hur stor skada han lidit.

9.2.13 Partsförhör

Som framgår av promemorian har under de nordiska överläggningarna övervägts att införa plikt för part att inställa sig personligen vid domstol i annat nordiskt land. Bestämmelserna om personlig inställelse är mest långtgående i Sverige. Enighet har uppnåtts om att införa inställeskyldighet för part i mål eller ärende som rör vårdnaden om barn, äktenskaplig börd eller faderskap till barn utom äktenskap. Detta innebär enligt min mening en betydande förbättring i förhållande till nuläget.

Förutsättningarna för att inkalla part bör vara desamma som för att inkalla vittne eller målsägande. Även ställföreträdare för part bör för Sveriges vidkommande omfattas av inställesplikten.

9.3 Nordisk överenskommelse om inbördes rättshjälp genom delgivning och bevisupptagning

Som har nämnts tidigare är Sverige anslutet till en rad olika multilaterala överenskommelser om inbördes bistånd med delgivning och bevisupptagning. Överenskommelserna reglerar bl.a. sättet för översändande av

begäran om sådan rättshjälp, behovet av översättning av handlingar i ärendet och uppkommande kostnader för rättshjälpen. I fråga om översändande av framställning gäller som regel att det skall ske antingen på konsulär eller diplomatisk väg (1954 års civilprocesskonvention) eller genom hänvändelse till ett särskilt utsett centralorgan i den anmodade staten (1959 års brottmålskonvention och 1965 års delgivningskonvention). Översättning av handling som skall delges krävs i princip inte, om den som söks för delgivning frivilligt tar emot handlingen. Vid bevisupptagning gäller däremot ett generellt krav på översättning av framställning härom. Kostnaden för rättshjälpen bärs i princip av den stat som lämnar biståndet. Undantag medges dock bl.a. för vad som utgått till vittne eller sakkunnig. För alla nu berörda frågor gäller att konventionerna inte lägger hinder i vägen för kompletterande eller avvikande bestämmelse i annan internationell överenskommelse.

Det s.k. skandinaviska rättshjälpsprotokollet, vilket gäller mellan Sverige, Danmark och Norge, modifierar de nämnda konventionerna på två punkter. Översändandet av framställning om delgivning eller bevisupptagning får ske genom direkt skriftväxling mellan domstol eller åklagarmyndighet i något av länderna och behörig myndighet i det land där åtgärden skall vidtas. Med undantag av kostnad för annan sakkunnigbevisning än blodundersökning bärs kostnaden för rättshjälpen helt av det anmodade landet.

I samband med de nordiska överläggningarna om införande av en vittnesplikt över ländernas gränser har också frågan om att vidga tillämpningsområdet för det skandinaviska rättshjälpsprotokollet aktualiserats. För att göra systemet med nordisk vittnesplikt effektivt har övervägts att utsträcka principen om direkt skriftväxling till att gälla också i förhållande till Finland och Island. I anslutning härtill har diskuterats de speciella språk- och kostnadsfrågor som en sådan reglering för med sig. Ytterligare har dryftats en utvidgning av rättshjälpsprotokollet till att avse även framställning om delgivning från annan statlig myndighet än domstol eller åklagarmyndighet.

Vid överläggningarna har uppnåtts enighet om att revidera rättshjälpsprotokollet i nu berörda hänseenden. Överläggningarna har resulterat i att de nordiska länderna undertecknat en överenskommelse om inbördes rättshjälp genom delgivning och bevisupptagning. Överenskommelsen är avsedd att ersätta rättshjälpsprotokollet. Liksom detta innebär den nya överenskommelsen endast vissa begränsade avsteg från den konventionsreglering på området till vilken Sverige redan tidigare är anslutet. Det internationella samarbetet mellan de nordiska länderna förutsätts således liksom hittills i första hand vara baserat på nämnda Haagkonventioner och Europarådskonvention (se även 7.4).

Art. 1 i den nordiska överenskommelsen slår fast grundsatsen om direkt skriftväxling mellan berörda statliga myndigheter i de fördragsslutande

länderna. Den utvidgade giltigheten av denna princip bör verksamt kunna bidra till att systemet med nordisk vittnesplikt kommer att tillämpas på ett smidigt sätt. Även i andra situationer då behov av rättshjälp uppkommer torde den direkta skriftväxlingen mellan de nordiska länderna bli av stort värde för myndigheterna. Med hänsyn till den livliga samfärdseln mellan Sverige och Finland blir av naturliga skäl fördelarna för svensk del särskilt märkbara beträffande förhållandet till Finland.

I fråga om delgivning innebär överenskommelsen att direkt skriftväxling får ske mellan alla berörda statliga myndigheter i länderna, dvs. inte bara mellan domstol eller åklagarmyndighet i ett land och behörig myndighet i annat land. Detta innebär en utvidgning i förhållande till vad som gäller enligt det skandinaviska rättshjälpsprotokollet. Något hinder mot att genomföra en sådan ordning föreligger inte. För åtskilliga statliga myndigheter bör det tvärtom vara till fördel att i delgivningsfrågor ta kontakt direkt med behörigt organ i annat nordiskt land.

Beträffande bevisupptagning gäller enligt såväl 1954 och 1970 års Haagkonventioner som brottmålskonventionen att framställning härom endast kan göras av judiciell myndighet. Den nordiska överenskommelsen rubbar inte ländernas konventionsbundna åtaganden på denna punkt. Rätt att göra framställning om bevisupptagning tillkommer således även i fortsättningen endast judiciell myndighet.

I motsats till det skandinaviska rättshjälpsprotokollet upptar den nya överenskommelsen inte några detaljregler om tillvägagångssättet vid översändande av framställning om delgivning eller bevisupptagning, t.ex. beträffande vilken myndighet som är behörig att ta emot framställning, antal behövliga avskrifter o.d. Den ordning som f.n. gäller i förhållandet mellan Sverige, Danmark och Norge angående inbördes rättshjälp bör emellertid självfallet tillämpas också i fortsättningen. För svenskt vidkommande bör framställning om delgivning från annat land liksom hittills sändas till vederbörande länsstyrelse och framställning om bevisupptagning till vederbörande domstol. Från finsk sida har man förklarat att motsvarande bör gälla framställningar till Finland. Vid de nordiska överläggningarna har rått enighet om att länderna skall lämna varandra behövliga upplysningar om vilka myndigheter som är behöriga att ta emot framställningar. För Sveriges del torde på grundval av sådana upplysningar erforderliga bestämmelser i ämnet få utfärdas i administrativ ordning.

Ett särskilt spörsmål är i vilken utsträckning det är möjligt att delge tilltalad i brottmål vitessanktionerad kallelse i annat nordiskt land. Från dansk och norsk sida har vid de nordiska överläggningarna anförts betänkligheter mot att tillåta delgivning av sådana kallelser på eget territorium. Från finsk sida har man däremot förklarat sig beredd att undanröja de hinder, som f.n. finns i finsk rätt beträffande delgivning av utländsk stämning i brottmål. Detta torde komma att ske i samband med att Finland

tillträder brottmålskonventionen. Vad gäller förhållandet mellan Sverige och Finland lär således efter nämnda tidpunkt inte komma att möta något hinder att översända begäran om delgivning av stämning i brottmål och kallelse av tilltalad i enlighet med den nya överenskommelsen mellan de nordiska länderna.

Som nyss har nämnts gäller överenskommelsen för alla berörda statliga myndigheter. För Finlands del handhas vissa rättsvårdande funktioner alltjämt av kommunala organ. Överenskommelsen upptar därför det undantaget att för finskt vidkommande även rådstuvurätt, magistrat, stadsfiskal och stadsfogde äger göra framställning om rättshjälp direkt hos behörig myndighet i annat nordiskt land.

Vid de nordiska överläggningarna har även berörts frågan om t.ex. kallelse enligt vittnespliktslagen bör kunna sändas direkt till den person som skall höras. Man har emellertid enats om att f.n. inte låta överenskommelsen omfatta sådan direkt kommunikation mellan myndighet och enskild. Frågan om s.k. postdelgivning mellan de nordiska länderna lämnas sålunda åt sidan. Enligt min mening torde denna fråga lämpligen böra bli föremål för förnyat övervägande i samband med att den svenska delgivningslagstiftningen ses över.

Det ligger i sakens natur att en utvidgning av den direkta skriftväxlingen mellan myndigheter inom Norden aktualiserar språkproblem som kräver särskilda överväganden I överenskommelsen ingår regler i ämnet i *art. 2 och 3*. Regleringen innebär följande.

Framställning om delgivning eller bevisupptagning skall enligt *art. 2* vara avfattad på svenska, danska eller norska eller åtföljas av översättning till ett av dessa språk. Detsamma gäller handlingar som bifogas framställningen. Detta medför att något översättningsarbete inte behöver utföras genom svenska myndigheters försorg. Inkommer framställning i översatt skick, skall översättningen vara bestyrkt av myndighet eller lämplig person.

Särskilda regler har meddelats beträffande handling som skall delges. Sådan handling behöver inte vara översatt till svenska, danska eller norska, om den som söks för delgivning frivilligt mottar handlingen. Härmed avses endast personlig delgivning. Vid remissbehandlingen av promemorian har anmärkts att frivilligheten som sådan inte rent allmänt kan vara ett kriterium på att översättning är onödig. Jag vill med anledning härav erinra om att från svensk sida gjorts det förbehållet beträffande *art. 16* i brottmålskonventionen att s.k. tvångsdelgivning kommer att ske endast om delgivningshandlingen är översatt till svenska språket. Den delgivande myndigheten bör vid tillämpning av den nu ifrågavarande regeln i den nordiska överenskommelsen givetvis upplysa den som skall delges om hans rätt till översättning, om det av omständigheterna framgår att han inte förstår det språk, varpå handlingen är avfattad. Jag delar därför inte farhågorna för att regeln skall få otillfredsställande konsekvenser för den enskilde.

Vid de nordiska överläggningarna har enighet uppnåtts om att delgivningsmyndigheten också i annat fall bör kunna undantagsvis efterkomma en framställning om delgivning som inte är åtföljd av översättning, nämligen om ett sådant förfarande är försvarligt från rättssäkerhetssynpunkt. Härmed åsyftas t.ex. tvångsdelgivning med den som uppenbarligen behärskar det aktuella språket. Det är enligt min mening inte rimligt att fordra att en handling på finska språket måste översättas till svenska för att kunna delges i Sverige med finstalande person.

Överenskommelsen innebär vidare att krav på översättning till danska, norska eller svenska upprätthålls även beträffande delgivningsbevis och handlingar som föranletts av delgivningsframställningen, exempelvis hindersbevis.

Protokoll över bevisupptagning och tillhörande handlingar skall enligt art. 3 upprättas på språket i det land där bevisupptagningen görs. Det anmodande landet kan dock begära att översättning skall ske till danska, norska eller svenska. Sådan begäran bör i allmänhet göras redan i framställningen, om översättning behövs. För svensk del får detta särskild aktualitet vid hänvändelse till finsk domstol med begäran om bevisupptagning.

Enligt art. 4 skall kostnaden för delgivning och bevisupptagning i princip helt bestridas av det anmodade landet. Ett undantag utgör kostnaden för annan sakkunnigbevisning än blodundersökning, vilken får återkrävas. Denna reglering överensstämmer med vad som gäller enligt det skandinaviska rättshjälpsprotokollet och innebär bl.a. stora fördelar för part som begär bevisupptagning.

Regleringen innebär ett stort tillmötesgående från främst finsk sida. Snabbheten och säkerheten i översättningsarbetet främjas bäst om det utförs i ett land, som är tvåspråkigt. För att detta inte skall bli alltför ekonomiskt betungande har en särskild undantagsregel tagits in i art. 4. Har begäran om rättshjälp — härmed jämsätts begäran om översättning enligt art. 3 — föranlett avsevärd kostnad för översättning till eller från ett annat språk än danska, norska eller svenska, får kostnaden återkrävas från den stat som gjort framställningen. Detta kan bli aktuellt i väsentligen två typfall. Det ena är att t.ex. finsk myndighet nödgas översätta handling som härrör från annat nordiskt land till finska i samband med delgivning av handlingen i Finland. Det andra är att exempelvis svensk domstol i samband med bevisupptagning i Island framställt sådant önskemål om översättning som sägs i art. 3.

Som framgår av den lämnade redogörelsen förenklar och förbättrar den nya nordiska rättshjälpsöverenskommelsen samarbetet mellan länderna i flera viktiga hänseenden. Jag förordar därför att Sverige tillträder överenskommelsen.

9.4 1970 års bevisupptagningskonvention

9.4.1 Frågan om ratificering av konventionen

Inom Haagkonferensen för internationell privaträtt har sedan länge pågått ett arbete med att revidera bestämmelserna i 1954 års civilprocesskonvention. Ett led i detta arbete har varit tillskapandet av 1965 års delgivningskonvention, som ersätter bestämmelserna om delgivning i 1954 års konvention — liksom även i 1905 års civilprocesskonvention — i förhållandet mellan länder som tillträtt båda konventionerna. Delgivningskonventionen innebär bl.a. den nyheten att framställning om delgivning kan göras direkt från domstol i ett land till ett särskilt centralorgan i ett annat land. Till konventionen har utom Sverige, Danmark, Finland och Norge anslutit sig ett 10-tal stater, däribland Frankrike, Storbritannien och USA.

Vid Haagkonferensens elfte session antogs ett förslag till konvention om bevisupptagning i utlandet i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur (bevisupptagningskonventionen). Konventionen öppnades för undertecknande den 18 mars 1970. Den är i flera avseenden en parallell till delgivningskonventionen. I förhållandet mellan länder som har tillträtt bevisupptagningskonventionen ersätter denna bestämmelserna om bevisupptagning i 1905 och 1954 års civilprocesskonventioner, i den mån länderna också är anslutna till dessa.

För att åstadkomma ett enklare och snabbare förfarande än enligt de äldre konventionerna innefattar bevisupptagningskonventionen ett nytt system för översändande av framställningar om bevisupptagning. Det nya systemet motsvarar det som i fråga om delgivningsframställningar infördes genom delgivningskonventionen och innebär att varje fördragsslutande stat utser ett centralorgan dit framställningar om bevisupptagning kan sändas direkt från myndighet i annat fördragsslutande land.

Även i andra avseenden innebär bevisupptagningskonventionen nyheter. Sålunda har frågor om bevisupptagning i annat land genom där stationerad diplomatisk eller konsulär personal eller genom särskilt utsedd person (commissioner) blivit föremål för närmare reglering i konventionen. Utöver en kodifiering av praxis innebär denna reglering ett klargörande av vilka befogenheter som tillkommer den som tar upp bevis i sådan ordning. Konventionens bestämmelser om bevisupptagning utom rätta genom särskilt utsedd person har möjliggjort anslutning från t.ex. USA, som står utanför 1954 års konvention och dess föregångare.

Stat som har anslutit sig till bevisupptagningskonventionen är skyldig att vid bevisupptagning genom domstol använda sina interna tvångsmedel för genomförande av den begärda åtgärden. Det gäller inte bara i förhållande till vittne eller annan sådan förhörsperson utan också i förhållande till part. Möjlighet saknas till förbehåll i detta hänseende. Enligt 1954 års konven-

tion föreligger inte någon sådan skyldighet visavi part. En anslutning till bevisupptagningskonventionen kan därför i vissa situationer öka möjligheterna att ta upp bevis utomlands i indispositiva tvistemål.

Av avgörande betydelse för frågan om svensk anslutning till konventionen bör givetvis vara vilka praktiska fördelar för de svenska domstolarna som kan följa härav. Vid remissbehandlingen av den promemoria i ämnet som år 1972 upprättats inom justitiedepartementet har tanken på anslutning till konventionen fått ett positivt mottagande. Enligt de hörda domstolarnas uppfattning medför en anslutning till konventionen en förenkling i förhållande till vad som nu gäller. De remissinstanser, som närmast har att företräda synpunkter från näringslivet, tillstyrker likaså att en anslutning kommer till stånd.

För ett ställningstagande till frågan om ratificering av bevisupptagningskonventionen är det också av värde att i görligaste mån undersöka hur systemet med att domstol i ett land vänder sig till ett annat lands centralorgan fungerar i praktiken. Konventionen är f.n. i kraft endast i förhållandet mellan Danmark, Norge och USA. Erfarenheterna från de båda nordiska ländernas sida är inte särskilt omfattande och några bestämda slutsatser härav kan därför knappast dras. Motsvarande ordning med centralorgan finns som nämnts redan införd genom delgivningskonventionen. De erfarenheter som för svensk del vunnits beträffande tillämpningen av denna konvention har inte varit enbart goda. Kontakten mellan svenska domstolar och utländska centralorgan har sålunda i vissa fall inte fungerat med önskvärd snabbhet. Detta har särskilt gällt i förhållandet till USA. Den omständigheten att vissa initialsvårigheter har kommit till synes vid tillämpningen av systemet med centralorgan som mottagande instans bör emellertid enligt min mening inte tillmätas utslagsgivande betydelse i sammanhanget. Jag vill här ytterligare peka på följande.

Vid en förfrågan som i början av detta år gjorts genom utrikesdepartementets försorg hos ett antal andra stater som tillhör Haagkonferensen har framkommit att åtskilliga länder visar en positiv inställning till konventionen. De inhämtade upplysningarna ger anledning anta att anslutningen till konventionen kommer att bli förhållandevis stor. Man bör kunna räkna med att hittillsvarande svårigheter vid tillämpningen av systemet med centralorgan kommer att övervinnas i takt med att allt fler länder ansluter sig och samarbetet med centralorganen utvecklas ytterligare.

Vid de nordiska överläggningar som förekommit rörande införandet av en gemensam nordisk vittnesplikt m.m. har även frågan om anslutning till bevisupptagningskonventionen berörts. Från finsk sida har uttalats att man avser att tillträda konventionen under den närmaste tiden. Vidare har från de övriga nordiska ländernas sida framförts som en fördel, om den avsedda nordiska överenskommelsen om samverkan vid delgivning och bevisupptagning kan bygga på att samtliga nordiska länder är bundna av i

huvudsak samma konventioner på det internationella rättsliga samarbetets område. Från svensk sida har vid överläggningarna uttalats förståelse för en sådan ståndpunkt.

Det bör allmänt sett vara angeläget att främja en utveckling mot mer direkta kontakter mellan domstolar och andra myndigheter i olika länder. Bevisupptagningskonventionen utgör ett värdefullt led i denna utveckling. Jag förordar därför att Sverige tillträder konventionen.

9.4.2 Förbehåll, förklaringar m.m. vid tillträde till konventionen

Enligt art. 33 kan stat vid undertecknande eller ratifikation göra förbehåll om att helt eller delvis utesluta tillämpningen av art. 4 andra stycket, som innebär skyldighet att motta framställningar om bevisupptagning på engelska och franska. Vidare får förbehåll göras på så sätt att tillämpningen utesluts av konventionens andra kapitel om bevisupptagning genom konsulär eller diplomatisk tjänsteman eller särskilt utsedd person.

I promemorian föreslås att framställningar på engelska skall godtas men att förbehåll görs mot framställningar på franska. Flera remissinstanser har kritiserat förslaget i denna del.

Av skäl som anförts i promemorian anser jag att något förbehåll inte bör göras beträffande framställning på engelska. Samma skäl talar emellertid enligt min mening för att även godta framställningar på franska. Det kan inte främja rättssäkerheten och snabbheten i förfarandet om handlingarna i fransktalande länder först måste översättas till engelska. Jag förordar därför att konventionens reglering i art. 4 andra stycket godtas i dess helhet. Det översättningsarbete, som måste utföras här i landet, torde i första hand få ske genom utrikesdepartementets försorg.

I den till konventionen hörande rapporten anförts bl.a. att godtagandet av framställningar på engelska och franska medför en presumtion för att svarshandlingarna utfärdas på samma språk. I promemorian föreslås att man från svensk sida i samband med ratificering uttryckligen förklarar att man inte förbinder sig att utfärda bevisupptagningshandlingarna på annat språk än svenska. Frågan är inte direkt reglerad i konventionen. Med hänsyn till att bevisupptagningshandlingarna normalt är av ganska stort omfång, är det enligt min mening i allmänhet skäligt att översättningsarbetet betalas av den som begärt bevisupptagningen. En förklaring av det slag som föreslås i promemorian är därför befogad. Detta utesluter givetvis inte att mindre omfattande handlingar översätts genom svensk försorg eller att särskilt tillmötesgående visas länder, som uppenbarligen har svårt att åstadkomma översättning från svenska.

Som framgår av promemorian förekommer redan nu i praxis bevisupptagning genom konsul. Några olägenheter härav har inte visat sig. Anledning saknas till antagande att övriga i konventionen behandlade former för bevisupptagning utom rätta skulle leda till särskilda problem.

Jag delar därför den i promemorian angivna ståndpunkten att förbehåll inte bör göras mot kapitel II i konventionen.

Det är dock nödvändigt att möjlighet ges till viss kontroll av denna verksamhet. Av detta skäl bör Sverige avge förklaring enligt art. 15 andra stycket att särskilt tillstånd krävs för bevisupptagning genom diplomatisk eller konsulär tjänsteman. Av samma skäl bör förklaring enligt art. 16 andra stycket och art. 17 andra stycket inte avges. Härigenom erhålls kontroll av bevisupptagningen i varje enskilt fall. Det är enligt min uppfattning självklart att tvångsmedel inte får komma till användning vid bevisupptagning utom rätta. Förklaring enligt art. 18 skall således inte heller avges.

En remissinstans tar upp frågan om offentlighetsprincipen skall gälla vid förhör inför diplomatisk eller konsulär tjänsteman. Det torde möta betydande svårigheter att här tvinga fram en tillämpning av svensk lag. Jag vill dock i detta sammanhang erinra om att den tillståndsgivande myndigheten enligt art. 19 äger rätt att uppställa vissa villkor och närvara vid bevisupptagningen.

Enligt art. 35 skall stat vid tillträde till konventionen lämna underrättelse till det nederländska utrikesministeriet om de förklaringar m.m. som staten önskar göra enligt olika bestämmelser i konventionen. I de frågor som berörs av art. 35 vill jag nämna följande.

Enigheten är allmän om att UD bör utses till centralorgan för mottagande av utländska framställningar enligt konventionen (art. 2). Något hinder torde i och för sig inte möta mot att utnyttja UD också som avsändande myndighet till utlandet. Enligt min mening bör dock den åsyftade direkta skriftväxlingen mellan avsändande domstol och centralorgan komma till stånd i görligaste mån. Det är vidare enligt min mening uppenbart att UD bör utses till den myndighet, som har att lämna tillstånd enligt art. 15-17.

Som föreslås i promemorian bör förklaring enligt art. 4 fjärde stycket avges att framställningar på danska och norska godtas.

Enligt art. 8 kan förklaring avges att domare vid ansökande myndighet får närvara, när bevisupptagningen sker. I enlighet med nuvarande praxis i Sverige torde sådan förklaring böra avges. Detta har betydelse om enligt svensk lag förhandling skall hållas inom stängda dörrar. Något särskilt tillstånd till närvaro i det enskilda fallet bör inte krävas. I sammanhanget kan påpekas, att närvarorätten inte innebär rätt att delta i handläggningen.

Den som avses med framställning om bevisupptagning får enligt art. 11 första stycket vägra att efterkomma vad som begärs av honom, om han har rätt eller skyldighet därtill enligt den anmodade statens lag eller under vissa förutsättningar den anmodande statens lag. Förklaring kan enligt andra stycket dessutom avges om erkännande av sådan rättighet eller skyldighet enligt lagen i annan stat än de nu nämnda. Promemorian behandlar inte denna fråga. Enligt 7 § lagen (1946:816) om bevisupptagning

åt utländsk domstol skall beaktas den ansökande statens bestämmelser i nu angivet hänseende. Något behov av ytterligare reglering synes inte föreligga. Förklaring enligt art. 11 andra stycket bör därför inte avges.

Som föreslås i promemorian bör framställning om bevisupptagning som avser 'pre-trial discovery of documents' inte efterkommas. Förklaring enligt art. 23 bör därför avges.

Någon förklaring enligt art. 27 torde inte behöva göras. Vad gäller Sveriges förhållande till övriga nordiska länder liksom till stater, med vilka Sverige eljest har ingått separata överenskommelser om inbördes rätts-hjälp (Frankrike och Storbritannien), följer av art. 28 och 32 att bevisupptagningskonventionen i princip inte inverkar på giltigheten av regler som modifierar konventionens bestämmelser i olika hänseenden.

Jag förordar sammanfattningsvis att Sverige vid tillträde till konventionen avger förklaring *dels* enligt art. 4 fjärde stycket att framställningar på danska och norska språken godtas, *dels* enligt art. 8 att domare som där avses får närvara när den begärda åtgärden vidtas, *dels* enligt art. 15 andra stycket att särskilt tillstånd krävs för bevisupptagning, som avses i artikelns första stycke, *dels* enligt art. 23 att framställning om bevisupptagning, som avser 'pre-trial discovery of documents', inte kommer att efterkommas. Underrättelse bör vidare lämnas om att utrikesdepartementet är sådan myndighet som avses i art. 2 och art. 15-17. Slutligen bör avges förklaring att Sverige inte förbinder sig att utfärda handlingar rörande verkställd bevisupptagning på annat språk än svenska.

9.4.3 Lagstiftningsfrågor

Som framhålls i promemorian föranleder ett svenskt tillträde till konventionen vissa mindre ändringar i lagen (1946:817) om bevisupptagning vid utländsk domstol och lagen (1946:816) om bevisupptagning åt utländsk domstol.

Konventionen innehåller i art. 3 utförligare bestämmelser om vad en framställning skall innehålla än 3 § första stycket lagen om bevisupptagning vid utländsk domstol. Bestämmelserna i konventionen är sådana, att de bör gälla framställningar även utanför konventionens tillämpningsområde. I promemorian föreslås att de bestämmelser som behövs i fortsättningen får utfärdas i administrativ ordning. Hinder häremot synes inte föreligga och praktiska skäl talar för en sådan lösning. Jag biträder därför promemorians förslag i denna del. Detsamma gäller den föreslagna ändringen i paragrafens andra stycke.

Art. 8 i konventionen innehåller som förut nämnts bestämmelser om närvarorätt för domare vid ansökande myndighet, när den begärda åtgärden vidtas. I det föregående har förordats att bestämmelsen görs tillämplig i Sverige genom särskild förklaring samt att särskilt tillstånd till närvaro i det enskilda fallet inte skall krävas. Som framhålls i prome-

morian saknas anledning att begränsa närvarorätten till bevisupptagning enligt denna konvention. Jag förordar därför att en särskild bestämmelse införs härom som ett nytt stycke i 5 § lagen om bevisupptagning åt utländsk domstol.

Har den ansökande myndigheten begärt att viss form skall iakttas vid bevisupptagningen, skall denna enligt art. 9 andra stycket användas, om det inte är oförenligt med lagen i den anmodade staten eller omöjliggörs på grund av intern praxis i denna stat eller praktiska svårigheter. Denna regel torde som anförs i promemorian få uppfattas som något mer restriktiv än motsvarande föreskrift i 8 § andra stycket lagen om bevisupptagning åt utländsk domstol. Det är därför enligt min mening erforderligt att lagbestämmelsen kompletteras med en regel, som svarar mot konventionens innehåll i denna del. Regeln bör begränsas till tillämpningsområdet för den nya konventionen. Med anledning av att en remissinstans tagit upp frågan om tillåtligheten av s.k. korsförhör vill jag erinra om att denna form för bevisupptagning inte är oförenlig med svensk lag (jfr SOU 1938:43 s.400).

I 1 § lagen om bevisupptagning vid utländsk domstol anges vilka bevis svensk domstol får begära upptagna i utlandet. En remissinstans har ansett att lagens ståndpunkt är onödigt restriktiv och förordar att lagen anpassas till konventionen. Vad bevisupptagningskonventionen i denna del innehåller skiljer sig inte från motsvarande reglering i 1954 års Haagkonvention. Vid tillträdet till sistnämnda konvention ansågs det inte föreligga behov av ändring i lagen. De erfarenheter som har vunnits i tiden därefter föranleder inte till annat ståndpunktstagande.

Ett tillträde till konventionen aktualiserar också vissa andra spörsmål. Hit hör frågor om vilket språk som skall användas i framställning från svensk domstol, kostnaden för bevisupptagning och förfarandet i övrigt vid tillämpning av konventionen. De bestämmelser som behövs i sådana hänseenden torde kunna meddelas av Kungl. Maj:t.

9.5 Ikraftträdande

Vid de nordiska överläggningarna har ansetts önskvärt att de nya reglerna om nordisk vittnesplikt träder i kraft samtidigt i alla de nordiska länderna. Det bör emellertid öppnas möjlighet att sätta i kraft lagstiftningen också i mer begränsad omfattning, exempelvis i förhållandet mellan några av länderna. På grund härav bör Kungl. Maj:t bemyndigas att förordna om dess ikraftträdande. Detsamma gäller den föreslagna lagen om ändring i brottsbalken.

De förordade ändringarna i 1946 års lagstiftning om bevisupptagning bör träda i kraft samtidigt med att bevisupptagningskonventionen efter ratifikation blir bindande för Sverige. Också beträffande dessa lagändringar bör Kungl. Maj:t bemyndigas att förordna om ikraftträdande.

10 Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om nordisk vittnesplikt m.m.,
2. lag om ändring i brottsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1946:817) om bevisupptagning vid utländsk domstol,
4. lag om ändring i lagen (1946:816) om bevisupptagning åt utländsk domstol.

11 Hemställan

Under åberopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

dels antaga förslagen till

1. lag om nordisk vittnesplikt m.m.,
2. lag om ändring i brottsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1946:817) om bevisupptagning vid utländsk domstol,
4. lag om ändring i lagen (1946:816) om bevisupptagning åt utländsk domstol,

dels godkänna överenskommelsen mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om inbördes rättshjälp genom delgivning och bevisupptagning.

dels godkänna konventionen om bevisupptagning i utlandet i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur i enlighet med vad jag förordat i det föregående.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten

*Bilaga 1**Promemrieförslaget***Förslag till****Konvention mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om samverkan i rättegång***Artikel 1*

De fördragsslutande staterna meddelar i ensartad lagstiftning bestämmelser om skyldighet för vittne, målsägande eller part att inställa sig för förhör vid domstol i annan fördragsslutande stat och om därmed sammanhängande frågor samt om inbördes biträde vid delgivning och bevisupptagning (rättshjälp).

I frågor som avses i första stycket får direkt skriftväxling ske mellan berörda statliga myndigheter i de olika staterna. Envar av de fördragsslutande staterna meddelar de andra staterna vilka myndigheter som är behöriga att mottaga framställning om delgivning eller bevisupptagning.

Artikel 2

Framställning om rättshjälp och tillhörande handlingar som är avfattade på annat språk än danska, norska eller svenska skall i erforderlig omfattning vara åtföljda av bestyrkt översättning till något av dessa språk. Handling som skall delges behöver dock ej översättas, om den som sökes för delgivning frivilligt mottager handlingen.

Första stycket första punkten gäller även bevis om delgivning eller annan handling som föranletts av delgivningsframställning.

Artikel 3

Protokoll och andra handlingar angående verkställd bevisupptagning avfattas på språket i den stat där åtgärden vidtagits.

Har handlingar som anges i första stycket avfattats på annat språk än danska, norska eller svenska språket, skall på begäran av den stat som gjort framställningen översättning ske till något av dessa språk.

Artikel 4

Föranleder framställning om rättshjälp avsevärd kostnad för översättning eller föranleds avsevärd kostnad av begäran enligt artikel 3 andra stycket, får kostnaden återkrävas av stat som gjort framställningen.

Annan kostnad för rättshjälp än som anges i första stycket bestrides av den stat inom vilken åtgärden vidtages. Kostnad för annan sakkunnigbevisning än bevisning om blodundersökning får dock återkrävas.

Artikel 5

Denna konvention skall ratificeras och ratifikationshandlingarna deponeras i — — — — — utrikesdepartementet.

Konventionen träder i kraft första dagen i den månad som börjar näst efter tre månader sedan samtliga fördragsslutande stater deponerat sina ratifikationshandlingar.

Envar av staterna kan i förhållande till envar av de övriga uppsäga konventionen till upphörande från och med den första dagen i den månad som börjar näst efter sex månader sedan uppsägningen skedde.

I övrigt skall gälla de bestämmelser om rättshjälp som finns i följande överenskommelser:

Haagkonventionen den 17 juli 1905 angående vissa till civilprocessen hörande ämnen av internationell natur.

Konventionen den 16 mars 1932 mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om erkännande och verkställighet av domar.

Konventionen den 19 november 1934 mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om arv, testamente och boutredning.

Haagkonventionen den 1 mars 1954 angående vissa till civilprocessen hörande ämnen.

Den i Strasbourg den 20 april 1959 dagtecknade europeiska konventionen om inbördes rättshjälp i brottmål.

Konventionen den 23 mars 1962 mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge angående indrivning av underhållsbidrag.

Haagkonventionen den 15 december 1965 om delgivning i utlandet av handlingar i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur samt

(Haagkonventionen den 18 mars 1970 om bevisupptagning i utlandet i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur).

Till bekräftelse härav har undertecknade befullmäktigade ombud undertecknat denna överenskommelse.

Som skedde i den i ett exemplar på svenska, danska, finska, isländska och norska språken, och såvitt angår svenska språket i två texter, en för Sverige och en för Finland.

Bilaga 2
Promemoriaförslaget

Förslag till

Lag om nordisk vittnesplikt

Härigenom förordnas som följer.

Förhör vid domstol här i riket med den som är bosatt i annat nordiskt land

1 § Bestämmelserna i 2-8 §§ äger tillämpning i fråga om den som vid allmän domstol skall höras som vittne eller som målsägande i anledning av åklagarens talan och som vid kallelsen är bosatt och uppehåller sig i Danmark, Finland, Island eller Norge.

Vad i 2-5, 7 och 8 §§ stadgas i fråga om vittne eller målsägande gäller i tillämpliga delar part som skall inställa sig personligen i mål som rör vårdnaden om barn, äktenskaplig börd eller faderskap till barn utom äktenskap och som vid kallelsen är bosatt och uppehåller sig i land som anges i första stycket.

2 § Kallelse får utfärdas endast under förutsättning att vittnesutsagan kan antagas få väsentlig betydelse för utgången i målet och att det är av väsentlig betydelse för utredningen att vittnet höres vid svensk domstol. Vid bedömande av frågan om vittne skall kallas beaktas målets betydelse och de olägenheter vittnet kan komma att orsakas genom resvägens längd eller eljest.

Kallelse till annan domstol än den vid vilken målet är anhängigt får ske endast om detta är oundgängligen nödvändigt.

Endast den som fyllt 18 år får kallas. Kallelsen utfärdas av domstolen, som fastställer och i kallelsen anger den kallelsefrist vittnet har rätt till.

3 § Uteblir den som kallats, får han icke hämtas till rätten, om han ej uppehåller sig här i riket.

4 § I fråga om förhör med vittne gäller, förutom bestämmelserna i 36 kap. 3-6 §§ rättegångsbalken, motsvarande bestämmelser i den stat där vittnet är bosatt.

5 § Innehar den som höres som vittne eller målsägande skriftlig handling som kan antagas äga betydelse som bevis, är han skyldig att förete handlingen för rätten. Vad nu sagts gäller ej i fråga om handling vars innehåll är sådant, att vittne enligt 4 § icke får höras eller kan vägra yttra sig däröver.

Skyldighet att förete skriftlig handling gäller ej minnesanteckning eller annan sådan uppteckning som är avsedd för personligt bruk, om det icke föreligger synnerliga skäl att den företes.

Rätten får utfärda föreläggande vid vite att förete handlingen. Tillfälle att yttra sig skall lämnas den som föreläggandet avser, innan handlingen företes.

6 § Ersättning till den som efter kallelse enligt denna lag inställt sig som vittne eller målsägande och förskott på sådan ersättning utges av allmänna medel. Förskott lämnas utan särskild begäran i samband med kallelsen.

Ersättningen skall innefatta skälig gottgörelse för kostnader för resa och uppehålle samt för tidsspillan. Förskott utgår för kostnader för resa och uppehålle. Närmare bestämmelser om ersättning och förskott meddelas av Konungen.

7 § Den som efter kallelse inreser till Sverige för att höras som vittne eller målsägande enligt denna lag får under sitt uppehåll här i riket icke åtalas eller straffas och ej heller utlämnas till annan stat än den han kommer från på grund av brott som begåtts före inresan, såvida han icke själv inför domstol samtyckt därtill eller efter vittnes- eller målsägandeförhöret frivilligt stannat kvar här under en tid av femton dagar.

8 § Bestämmelserna i denna lag äger motsvarande tillämpning på vittne eller målsägande som inställer sig utan särskild kallelse. Vad som sagts nu gäller dock inte bestämmelserna om vittnesersättning.

Skyldighet för den som är bosatt här i riket att inställa sig till förhör vid domstol i annat nordiskt land m.m.

9 § Den som är bosatt här i riket och uppehåller sig här eller i Danmark, Finland, Island eller Norge är skyldig att efter kallelse inställa sig för att höras som vittne vid domstol i Danmark, Island eller Norge eller som vittne eller målsägande vid domstol i Finland enligt bestämmelserna i det landet. Detsamma gäller den som uppehåller sig här i riket och är bosatt i Danmark, Finland, Island eller Norge.

Den som är part i mål som rör vårdnaden om barn, äktenskaplig börd eller faderskap till barn utom äktenskap är skyldig att under de förutsättningar som anges i första stycket efter kallelse inställa sig personligen vid domstol i Danmark, Finland, Island eller Norge.

Ansvar för osann utsaga inför domstol i annat nordiskt land

10 § Bestämmelserna i 15 kap. 1, 3, 4, 14 och 15 §§ brottsbalken äger motsvarande tillämpning om någon höres som vittne inför domstol i Danmark, Finland, Island eller Norge. Vad som sagts nu gäller även om han höres utan ed eller försäkran.

Första stycket äger tillämpning även i fråga om part som avses i 1 § andra stycket, när han höres under straffansvar inför domstol som anges i första stycket.

Första stycket gäller ej i fråga om vittne som enligt bestämmelser i finsk eller svensk lag varit att anse som målsägande, om vittnet tillika vid tiden för förhöret är bosatt i Finland eller Sverige.

Denna lag träder i kraft den

Overenskomst mellem Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige om gensidig retshjælp

Mellem den danske, den finske, den islandske, den norske og den svenske regering er der afsluttet følgende overenskomst om gensidig retshjælp:

Artikel 1.

Fremsættelse af anmodning om forkyndelse og bevisoptagelse (retshjælp) sker ved direkte skriftveksling mellem de pågældende statsmyndigheder i de kontraherende stater.

Det i stykke 1 anførte om statsmyndigheder gælder for Finlands vedkommende tillige rådstuvurätt, magistrat, stadsfiskal og stadsfogde.

Artikel 2.

Anmodninger om retshjælp samt bilag, der ledsager anmodningen, skal være affattet på dansk, norsk eller svensk eller være ledsaget af en bekræftet oversættelse til et af disse sprog.

Ved anmodning om forkyndelse er oversættelse af det dokument, som skal forkyndes, ikke nødvendig, når adressaten frivilligt modtager dokumentet. Vedkommende myndighed kan også i andre tilfælde, hvor det findes ubetænkeligt, efterkomme en anmodning om forkyndelse, der ikke er ledsaget af oversættelse.

Bestemmelsen i første

Sopimus Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken oikeusavusta tiedoksiannon toimittamisessa ja todistelussa

Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan hallitukset ovat sopineet keskenään oikeusavusta tiedoksiannon toimittamisessa ja todistelussa:

Artikla 1.

Pyyntö tiedoksiannon toimittamisesta ja todistelusta (oikeusapu) lähetetään suoraan sopimusmaan asianomaiselle valtion viranomaiselle.

Mitä edellisessä kappaleessa on sanottu valtion viranomaisista, koskee Suomessa myös raastuvanoikeutta, maistraattia, kaupunginviskaalia ja kaupunginvoutia.

Artikla 2.

Oikeusapupyyntö ja siihen liitetty asiakirja on laadittava norjan-, ruotsin- tai tanskan- kielellä tai liitettävä pyyntöön niistä oikeaksi todistettu käännös jollekin mainituista kielistä.

Jos pyyntö koskee tiedoksiantoa, tiedoksiannettavaa asiakirjaa ei tarvitse kääntää, jos tiedoksiannon vastaanottaja vapaaehtoisesti vastaanottaa asiakirjan. Asianomainen viranomainen voi muulloinkin suostua pyyntöön asiakirjan tiedoksiantamisesta, vaikka pyyntöön ei ole liitetty asiakirjasta käännöstä milloin se oikeusturvanäkökohdat huomioonottaen on perusteltua.

Överenskommelse mellan Finland, Danmark, Island, Norge och Sverige om inbördes rättshjälپ genom delgivning och bevisupptagning

Mellan finska, danska, isländska, norska och svenska regeringarna har ingåtts denna överenskommelse om inbördes rättshjälپ genom delgivning och bevisupptagning:

Artikel 1.

Framställning om delgivning och bevisupptagning (rättshjälپ) sker genom direkt skriftväxling mellan berörda statliga myndigheter i de fördragsslutande staterna.

Vad i föregående stycke är sagt om statlig myndighet skall för Finlands vidkommande även gälla rådstuvurätt, magistrat, stadsfiskal och stadsfogde.

Artikel 2.

Framställning om rättshjälپ och handling, som bifogas framställningen, skall vara avfattad på danska, norska eller svenska språket eller åtföljas av bestyrkt översättning till något av dessa språk.

Avser framställningen delgivning är översättning av den handling som skall delges ej nödvändig, om den som sökes för delgivning frivilligt mottager handlingen. Om det är försvarligt från rätts-säkerhetens synpunkt kan vederbörande myndighet även i annat fall efterkomma framställning om delgivning av handling, som ej är åtföljd av översättning.

Bilaga 3

Samkomulag milli Islands, Danmerkur, Finnlands, Noregs og Svíþjóðar um gagnkvæma dómsmálaaðstoð.

Ríkisstjórnir Islands, Danmerkur, Finnlands, Noregs og Svíþjóðar hafa gert með sér eftirfarandi samning um gagnkvæma dómsmálaaðstoð:

1. grein.

Beiðni um birtingu og öflun málgagna (dómsmálaaðstoð) fer fram með bréfaskiptum milli viðkomandi stjórnvalda í aðildarríkjunum.

Með orðinu stjórnvald í 1. mgr. er átt við að því er Finnland varðar, einnig "rádstuvurátt", "magistrat", "stadsfiskal" og "stadsfogde".

2. grein.

Beiðni um dómsmálaaðstoð, svo og fylgiskjöl með henni, skulu vera rituð á dönsku, norsku eða sænsku, eða staðfest þýðing á greindum málum fylgja henni.

Þegar um er að ræða beiðni um birtingu, er þýðing þess skjals, sem birta skal, ekki nauðsynleg, ef skráður viðtakandi samþykkir móttöku þess.

Telji viðkomandi stjórnvald það ekki varhugavert, getur það einnig í öðrum tilvikum orðið við beiðni um birtingu, þó að þýðing fylgi ekki.

Overenskomst mellom Norge, Danmark, Finland, Island og Sverige om gjensidig rettshjelp

Mellom den norske, danske, finske, islandske og svenske regjering er det avsluttet følgende overenskomst om gjensidig rettshjelp:

Artikkel 1.

Begjæring om forkynning og om bevisopptak (rettshjelp) framsettes ved direkte skriftveksling mellom vedkommende statlige myndigheter i de kontraherende stater.

Regelen for statlige myndigheter i første ledd gjelder for Finlands vedkommende også rådstuvurátt, magistrat, stadsfiskal og stadsfogde.

Artikkel 2.

Begjæring om rettshjelp og dokumenter som følger med denne, skal være skrevet på dansk, norsk eller svensk eller være ledsaget av bekreftet oversetting til et av disse språk.

Ved begjæring om forkynning er oversetting av det dokument som skal forkynnes, ikke nødvendig når adressaten frivillig mottar dokumentet. Vedkommende myndighet kan også i andre tilfelle når det finnes ubetenkelig, etterkomme en begjæring om forkynning uten at oversetting foreligger.

Bestemmelsen i første ledd gjelder også attest om for-

Överenskommelse mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om inbördes rättshjälp genom delgivning och bevisupptagning

Mellan svenska, danska, finska, isländska och norska regeringarna har ingåtts denna överenskommelse om inbördes rättshjälp genom delgivning och bevisupptagning.

Artikel 1.

Framställning om delgivning och bevisupptagning (rättshjälp) sker genom direkt skriftväxling mellan berörda statliga myndigheter i de fördragsslutande staterna.

Vad som sägs om statlig myndighet i första stycket gäller för Finlands del även rådstuvurátt, magistrat, stadsfiskal och stadsfogde.

Artikel 2.

Framställning om rättshjälp och handling, som bifogas framställningen, skall vara avfattad på danska, norska eller svenska språket eller åtföljas av bestyrkt översättning till något av dessa språk.

Avser framställningen delgivning är översättning av den handling som skall delges ej nödvändig, om den som sökes för delgivning frivilligt mottager handlingen. Om det är försvarligt från rättssäkerhetssynpunkt kan vederbörande myndighet även i annat fall efterkomma framställning om delgivning, som ej är åtföljd av översättning.

stykke gælder også med hensyn til beviset for forkyndelse og andre dokumenter, der er foranlediget af anmodningen om forkyndelse.

Artikel 3.

Udskrifter og andre dokumenter i forbindelse med iværksat bevisoptagelse affattes på sproget i den stat, hvor retshandlingen er foretaget.

De i første stykke nævnte dokumenter skal, såfremt de ikke er affattet på dansk, norsk eller svensk, efter begæring fra den stat, som har fremsat retsanmodningen, oversættes til et af disse sprog.

Artikel 4.

Omkostninger ved retshjælp afholdes med de i stykke 2 og 3 nævnte undtagelser af den stat, hvor foranstaltningen foretages.

Såfremt en anmodning om retshjælp eller en begæring efter artikel 3, stykke 2, medfører betydelige udgifter til oversættelse til eller fra et andet end et af de i artikel 2 nævnte sprog, kan udgifterne kræves godtgjort af den stat, som har fremsat retsanmodningen eller begæringen.

Udgifter til sagkyndig bistand bortset fra udgifter til blodundersøgelse kan kræves godtgjort af den stat, som har fremsat anmodningen.

Artikel 5.

De kontraherende stater kan tilltræde denne overenskomst ved at

Mitä ensimmäisessä kappaleessa on sanottu, koskee myös tiedoksiantotodistusta tai muuta tiedoksiantopyynnön johdosta laadittua asiakirjaa.

Artikla 3.

Pöytäkirja ja muut todistelu koskevat asiakirjat laaditaan sen valtion kielellä, missä toimenpide on suoritettu.

Jos ensimmäisessä kappaleessa tarkoitetut asiakirjat on laadittu muulla kuin norjan-, ruotsin- tai tanskankielellä, on ne pyynnön tehneen valtion pyynnöstä käännettävä jollekin näistä kielistä.

Artikla 4.

Kustannukset oikeusavustaa suorittaa toisessa ja kolmannessa kappaleessa mainituin poikkeuksin se valtio, missä toimenpide suoritetaan.

Jos oikeusapupyynnöstä tai 3 artiklan toisen kappaleen mukaan tehdystä pyynnöstä aiheutuu huomattavia kustannuksia sen johdosta, että asiakirja käännetään muulta kuin 2 artiklassa mainitulta kieleltä tai siinä mainitulta kieleltä muulle kielelle, saadaan kustannukset periä pyynnön tehneeltä valtiolta.

Kustannukset muusta asiantuntijatodistelusta kuin veritutkimuksesta saadaan periä oikeusapupyynnön tehneeltä valtiolta.

Artikla 5.

Sopimusvaltiot voivat liittyä tähän sopimukseen

Första stycket gäller även bevis om delgivning eller annan handling som föranletts av delgivningsframställning.

Artikel 3.

Protokoll och andra handlingar angående verkställd bevisupptagning avfattas på språket i den stat där åtgärden vidtagits.

Har handlingar som anges i första stycket avfattats på annat språk än danska, norska eller svenska, skall på begäran av den stat som gjort framställningen översättning ske till något av dessa språk.

Artikel 4.

Kostnad för rättshjälps bestrides med de undantag som anges i andra och tredje stycket av den stat där åtgärden vidtages.

Om framställning om rättshjälps eller begäran enligt artikel 3 andra stycket medför avsevärd kostnad för översättning till eller från ett annat än något av de i artikel 2 angivna språken, får kostnaden återkrävas från den stat som gjort framställningen om rättshjälps eller framställt begäran enligt artikel 3 andra stycket.

Kostnad för annan sakkunnigbevisning än blodundersökning får återkrävas från den stat som gjort framställningen.

Artikel 5.

De fördragsslutande stater kan tillträda denna överenskommelse genom

Ákvæði fyrstu málsgreinar á einnig við um birtingarvottorð og önnur skjöl, sem stafa af birtingarbeiðninni.

3. grein.

Endurrit og önnur skjöl varðandi öflun málsgagna, sem hafin hefur verið, skal rita á máli þess ríkis, þar sem öflun málsgagnanna hefur farið fram.

Ef skjöl þau, sem um ræðir í fyrstu málsgrein, eru ekki rituð á dönsku, norsku eða sænsku, ber að þýða þau á eitthvert greindra mála, þegar farið er fram á það af því ríki, sem beiðst hefur þess, að málsgagna verði aflað.

4. grein.

Kostnaður við dómsmála-aðstoð greiðist af því ríki, þar sem birting eða öflun málsgagna fer fram, með þeim undantekningum, sem taldar eru í annarri og þriðju málsgrein.

Ef beiðni um dómsmála-aðstoð eða beiðni samkvæmt 2. málsgrein 3. greinar leiðir til verulegs kostnaðar vegna þýðingar af eða á annað mál, en eitthvert þeirra, sem talin eru í 2. grein, má krefja það ríki, sem borið hefur fram slíka beiðni, um greiðslu kostnaðarins.

Krefjast má endurgreiðslu kostnaðar vegna sérfræðiaðstoðar, annarrar en til blóðrannsóknar, hjá því ríki, sem borið hefur fram beiðnina.

5. grein.

Samningsríkin geta gerzt aðilar að samkomulagi þessu með

kynning og andre dokumenter som er foranlediget av begjæringen om forkynning.

Artikkel 3.

Protokoll og andre dokumenter i forbindelse med iverksatt bevisopptak skrives på språket i den stat hvor bevisopptaket er foretatt.

Dersom dokumenter som nevnt i første ledd ikke er skrevet på dansk, norsk eller svensk, skal de oversettes til et av disse språk når dette begjæres av den stat som har framsatt begjæringen om bevisopptak.

Artikkel 4.

Med de unntak som er nevnt i annet og tredje ledd, bæres kostnadene ved retts-hjelp av den stat hvor forkynningen eller bevisopptaket er foretatt.

Dersom en begjæring om retts-hjelp eller en begjæring etter artikkel 3 annet ledd medfører betydelige utgifter till oversetting til eller fra et annet språk enn et av dem som er nevnt i artikkel 2, kan utgiftene kreves dekt av den stat som har framsatt begjæringen.

Utgifter til annen sakkyn-dig bistand enn blodundersøkelse kan kreves dekt av den stat som har framsatt begjæringen.

Artikkel 5.

De kontraherende stater kan slutte seg til denne overenskomst ved

Första stycket gäller även bevis om delgivning eller annan handling som föran-letts av delgivningsfram-ställning.

Artikel 3.

Protokoll och andra handlingar angående verkställd bevisupptagning avfattas på språket i den stat där åtgärden vidtagits.

Har handlingar som anges i första stycket avfattats på annat språk än danska, norska eller svenska, skall på begäran av den stat som gjort framställningen översättning ske till något av dessa språk.

Artikel 4.

Kostnad för rättshjälp bestrides med de undantag som anges i andra och tredje styckena av den stat där åtgärden vidtages.

Om framställning om rättshjälp eller begäran enligt artikel 3 andra stycket medför avsevärd kostnad för översättning till eller från ett annat än något av de i artikel 2 angivna språken, får kostnaden återkrävas från den stat som gjort framställningen om rättshjälp eller framställt begäran enligt artikel 3 andra stycket.

Kostnad för annan sakkunnigbevisning än blodundersökning får återkrävas från den stat som gjort framställningen.

Artikel 5.

De fördragsslutande staterna kan tillträda denna överenskommelse genom

a) undertegne uden forbehold for ratifikation eller

b) undertegne med forbehold for ratifikation sammen med efterfølgende ratifikation.

Ratifikationsdokumenterne skal deponeres i det danske udenrigsministerium.

Overenskomsten træder i kraft 2 måneder efter, at den er tiltrådt af 3 af de kontraherende stater. For så vidt angår en kontraherende stat, som tiltræder overenskomsten på et senere tidspunkt, træder den i kraft 2 måneder efter, at staten har tiltrådt overenskomsten.

Fra det tidspunkt, hvor overenskomsten træder i kraft mellem Danmark, Norge og Sverige ophæves protokollen af 26. juni 1957 mellem disse stater om indbyrdes retshjælp.

Enhver af staterne kan i forhold til enhver af de andre stater opsigte overenskomsten til ophør med 6 måneders varsel.

Til bekræftelse heraf har de respektive befuldmægtigede undertegnet nærværende overenskomst.

Udfærdiget i København den 26. april 1974 på hvert af følgende sprog: dansk, finsk, islandsk, norsk og svensk, og for det svenske sprogs vedkommende i 2 tekster, en for Finland og en for Sverige.

Med forbehold for ratifikation.

Poul Hartling
(sign.)

a) allekirjoittamalla sen, tekemättä ratifiointia koskevaa ehtoa, tai

b) allekirjoittamalla sen ratifiointia koskevin ehdoin ja ratifiomalla sen.

Ratifiomisiasiikirjat on talletettava Tanskan ulkoasiainministeriöön.

Sopimus tulee voimaan kaksi kuukautta sen jälkeen kun kolme sopimusvaltioista on siihen liittynyt. Sen sopimusvaltion osalta, joka liittyy sopimukseen myöhemmin, sopimus tulee voimaan kahden kuukauden kuluttua liittymisestä.

Sopimuksen tullessa voimaan Norjan, Ruotsin ja Tanskan välillä kumotaan 26 päivänä kesäkuuta 1957 näiden valtioiden välillä keskinäisestä oikeusavusta tehty pöytäkirja.

Jokainen valtio voi irtisanoa sopimuksen päättymään kuuden kuukauden kuluttua kunkin muun valtion osalta.

Tämän vakuudeksi ovat valtuutetut allekirjoittaneet tämän sopimuksen.

Laadittu Kööpenhaminassa 26 päivänä huhtikuuta 1974 yhtenä suomen-, islannin-, norjan-, ruotsin- ja tanskan-kielisenä kappaleena, jossa ruotsiksi on kaksi tekstiä, toinen Suomea ja toinen Ruotsia varten.

Ratifiointi ehdoin.
Pertti Kaukonen
(sign.)

a) undertecknande utan förbehåll för ratifikation eller

b) undertecknande med förbehåll för ratifikation i förening med efterföljande ratifikation.

Ratifikationshandlingarna skall deponeras i danska utrikesministeriet.

Överenskommelsen träder i kraft två månader efter det att den tillträtts av tre av de fördragsslutande staterna. För fördragsslutande stat som tillträder överenskommelsen vid senare tidpunkt träder den i kraft två månader efter det att denna stat tillträtt överenskommelsen.

När överenskommelsen träder i kraft i förhållandet mellan Danmark, Norge och Sverige, upphävs protokollet den 26 juni 1957 mellan dessa stater om inbördes rättshjäl.

Envar av staterna kan i förhållande till envar av de övriga uppsäga konventionen till upphörande med sex måneders varsel.

Till bekräftelse härav har undertecknade befullmäktigade ombud undertecknat denna överenskommelse.

Som skedde i Köpenhamn den 26 april 1974 i ett exemplar på svenska, danska, finska, isländska och norska språken och, såvitt angår svenska språket i två texter, en för Finland och en för Sverige.

Med förbehåll för ratifikation.

Pertti Kaukonen
(sign.)

a) undirritun án fyrirvara um fullgildingu eða

b) undirritun með fyrirvara um fullgildingu og síðari fullgildingu.

Fullgildingarskjölin skal afhenda í danska utanríkisráðuneytinu.

Samkomulagið tekur gildi 2 mánuðum eftir að þrjú samningsríkjanna hafa gerzt aðilar að því. Gagnvart samningsríki, sem síðar gerist aðili að samkomulaginu, tekur það gildi 2 mánuðum eftir að viðkomandi ríki hefur gerzt aðili að því.

Frá þeim tíma, sem samkomulagið tekur gildi milli Danmerkur, Noregs og Svíþjóðar, fellur úr gildi bókun frá 26. júní 1957 milli þessara ríkja um gagnkvæma dómsmálaaðstoð.

Sérhvertt ríkjanna getur sagt upp samkomulagi þessu með 6 mánaða fyrirvara gagnvart sérhverju hinna ríkjanna.

Þessu til staðfestingar hafa undirritaðir fulltrúar, sem til þess höfðu fullt umboð, undirritað samkomulag þetta.

Gjört í Kaupmannahöfn hinn 26. apríl 1974 í einu eintaki á íslenzku, dönsku, finnsku, norsku og sænsku, og eru sænsku textarnir tveir, annar fyrir Finnland, en hinn fyrir Svíþjóð.

Undirritunin er háð fyrirvara um fullgildingu forseta Íslands.

Sigurdur Bjarnason
(sign.)

a) undertegning uten forbehold om ratifikasjon eller

b) undertegning med forbehold om ratifikasjon og etterfølgende ratifikasjon.

Ratifikasjonsdokumentene skal deponeres i det danske utenriksministerium.

Overenskomsten skal tre i kraft to måneder etter at tre av de kontraherende stater har sluttet seg til den. For en kontraherende stat som slutter seg til overenskomsten på et senere tidspunkt, skal den tre i kraft to måneder etter at denne stat har sluttet seg til overenskomsten.

Fra den tid overenskomsten trer i kraft i forholdet mellom Norge, Danmark og Sverige, oppheves protokoll 26 juni 1957 mellom disse land om gjensidig rettshjelp.

Hver av statene kan i forhold til hver av de andre stater si opp overenskomsten med seks måneders varsel.

Til bekreftelse herav har de respektive staters befullmektigete undertegnet nærværende overenskomst.

Utfærdiget i København den 26. april 1974 i ett eksemplar på norsk, dansk, finsk, islandsk og to eksemplarer på svensk, ett for Finland og ett for Sverige.

Thor Hjorth-Johansen
(sign.)

a) undertecknande utan förbehåll för ratifikation eller

b) undertecknande med förbehåll för ratifikation i förening med efterföljande ratifikation.

Ratifikationshandlingarna skall deponeras i danska utrikesministeriet.

Överenskommelsen träder i kraft två månader efter det att den tillträtts av tre av de fördragsslutande staterna. För fördragsslutande stat som tillträder överenskommelsen vid senare tidpunkt träder den i kraft två månader efter det att denna stat tillträtt överenskommelsen.

När överenskommelsen träder i kraft i förhållandet mellan Sverige, Danmark och Norge, upphäves protokollet den 26 juni 1957 mellan dessa stater om inbördes rättshjälp.

Envar av staterna kan i förhållande till envar av de övriga uppsäga överenskommelsen till upphörande med sex månaders varsel.

Till bekräftelse härav har undertecknade befullmäktigade ombud undertecknat denna överenskommelse.

Som skedde i Köpenhamn den 26 april 1974 i ett exemplar på svenska, danska, finska, isländska och norska språken, och såvitt angår svenska språket i två texter, en för Sverige och en för Finland.

Med förbehåll för ratifikation.

Hubert de Besche
(sign.)

Convention on the taking of evidence abroad in civil or commercial matters

The States signatory to the present Convention,

Desiring to facilitate the transmission and execution of Letters of Request and to further the accommodation of the different methods which they use for this purpose.

Desiring to improve mutual judicial co-operation in civil or commercial matters,

Have resolved to conclude a Convention to this effect and have agreed upon the following provisions —

CHAPTER I — LETTERS OF REQUEST

Article 1

In civil or commercial matters a judicial authority of a Contracting State may, in accordance with the provisions of the law of that State, request the competent authority of another Contracting State, by means of a Letter of Request, to obtain evidence, or to perform some other judicial act.

A Letter shall not be used to obtain evidence which is not intended for use in judicial proceedings, commenced or contemplated.

The expression 'other judicial act' does not cover the service of judicial documents or the issuance of any process by which judgments or orders are executed or enforced, or orders for provisional or protective measures.

Convention sur l'obtention des preuves a l'étranger en matière civile ou commerciale

Les Etats signataires de la présente Convention,

Désirant faciliter la transmission et l'exécution des commissions rogatoires et promouvoir le rapprochement des diverses méthodes qu'ils utilisent à ces fins,

Soucieux d'accroître l'efficacité de la coopération judiciaire mutuelle en matière civile ou commerciale,

Ont résolu de conclure une Convention à ces effets et sont convenus des dispositions suivantes:

CHAPITRE I — COMMISSIONS ROGATOIRES

Article premier

En matière civile ou commerciale, l'autorité judiciaire d'un Etat contractant peut, conformément aux dispositions de sa législation, demander par commission rogatoire à l'autorité compétente d'un autre Etat contractant de faire tout acte d'instruction, ainsi que d'autres actes judiciaires.

Un acte d'instruction ne peut pas être demandé pour permettre aux parties d'obtenir des moyens de preuves qui ne soient pas destinés à être utilisés dans une procédure engagée ou future.

L'expression «autres actes judiciaires» ne vise ni la signification ou la notification d'actes judiciaires, ni les mesures conservatoires ou d'exécution.

Konvention om bevisupptagning i utlandet i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur

Denna konventions signatärmakter
som önskar underlätta översändande och
efterkommande av framställningar om be-
visupptagning och verka för en anpassning
mellan de olika metoder som de använder
härför,

som önskar förbättra det ömsesidiga rätts-
liga samarbetet i mål och ärenden av civil
eller kommersiell natur,

har beslutat att avsluta en konvention för
detta ändamål och har överenskommit om
följande bestämmelser.

KAPITEL I — BEVISUPPTAGNING VID DOMSTOL

Artikel 1

I mål eller ärende av civil eller kom-
mersiell natur får judiciell myndighet i
fördragsslutande stat enligt föreskrifterna
i samma stats lagstiftning göra framställ-
ning hos behörig myndighet i annan för-
dragsslutande stat om upptagande av bevis
eller annan till rättegången hörande åtgärd.

Framställning om bevisupptagning får
göras endast om beviset är avsett att an-
vändas i en påbörjad eller framtida rätte-
gång.

Uttrycket "annan till rättegången höran-
de åtgärd" avser ej delgivning av handling,
säkerhetsåtgärd eller åtgärd för verkställig-
het av avgörande.

Article 2

A Contracting State shall designate a Central Authority which will undertake to receive Letters of Request coming from a judicial authority of another Contracting State and to transmit them to the authority competent to execute them. Each State shall organize the Central Authority in accordance with its own law.

Letters shall be sent to the Central Authority of the State of execution without being transmitted through any other authority of that State.

Article 3

A Letter of Request shall specify —

(a) the authority requesting its execution and the authority requested to execute it, if known to the requesting authority;

(b) the names and addresses of the parties to the proceedings and their representatives, if any;

(c) the nature of the proceedings for which the evidence is required, giving all necessary information in regard thereto;

(d) the evidence to be obtained or other judicial act to be performed.

Where appropriate; the Letter shall specify, *inter alia* —

(e) the names and addresses of the persons to be examined;

(f) the questions to be put to the persons to be examined or a statement of the subject-matter about which they are to be examined;

(g) the documents or other property, real or personal, to be inspected;

(h) any requirement that the evidence is to be given on oath or affirmation, and any special form to be used;

(i) any special method or procedure to be followed under Article 9.

A Letter may also mention any information necessary for the application of Article 11.

No legalization or other like formality may be required.

Article 2

Chaque Etat contractant désigne une Autorité centrale qui assume la charge de recevoir les commissions rogatoires émanant d'une autorité judiciaire d'un autre Etat contractant et de les transmettre à l'autorité compétente aux fins d'exécution. L'Autorité centrale est organisée selon les modalités prévues par l'Etat requis.

Les commissions rogatoires sont transmises à l'Autorité centrale de l'Etat requis sans intervention d'une autre autorité de cet Etat.

Article 3

La commission rogatoire contient les indications suivantes:

a) l'autorité requérante et, si possible, l'autorité requise;

b) l'identité et l'adresse des parties et, le cas échéant, de leurs représentants;

c) la nature et l'objet de l'instance et un exposé sommaire des faits;

d) les actes d'instruction ou autres actes judiciaires à accomplir.

Le cas échéant, la commission rogatoire contient en outre:

e) les nom et adresse des personnes à entendre;

f) les questions à poser aux personnes à entendre ou les faits sur lesquels elles doivent être entendues;

g) les documents ou autres objets à examiner;

h) la demande de recevoir la déposition sous serment ou avec affirmation et, le cas échéant, l'indication de la formule à utiliser;

i) les formes spéciales dont l'application est demandée conformément à l'article 9.

La commission rogatoire mentionne aussi, s'il y a lieu, les renseignements nécessaires à l'application de l'article 11.

Aucune légalisation ni formalité analogue ne peut être exigée.

Artikel 2

Varje fördragsslutande stat utser ett centralt organ, som mottar framställning om bevisupptagning från judiciell myndighet i annan fördragsslutande stat och översänder den till den myndighet som är behörig att vidta den begärda åtgärden. Varje stat organiserar det centrala organet i enlighet med sin egen lagstiftning.

Framställning sänds till det centrala organet i den anmodade staten utan förmedling av någon annan myndighet i den staten.

Artikel 3

I framställning om bevisupptagning skall anges

a) den ansökande myndigheten och om möjligt den myndighet som skall vidta åtgärden,

b) parternas och, i förekommande fall, ombudens namn och adress,

c) målets beskaffenhet och en kort redogörelse för saken,

d) den åtgärd som skall vidtas.

I förekommande fall skall i framställningen dessutom anges

e) namn och adress på den person som skall höras,

f) de frågor som skall ställas till den person som skall höras eller de omständigheter som denne skall höras om,

g) den handling eller egendom i övrigt, fast eller lös, som skall granskas,

h) begäran om att beviset skall upptas under ed eller försäkran eller att vid bevisupptagningen skall användas särskilda ordalag,

i) begäran att visst förfarande enligt artikel 9 skall iakttas.

I framställningen får vidare uppges sådana upplysningar som behövs för tillämpning av artikel 11.

Legalisering eller motsvarande formalitet får icke krävas.

Article 4

A Letter of Request shall be in the language of the authority requested to execute it or be accompanied by a translation into that language.

Nevertheless, a Contracting State shall accept a Letter in either English or French, or a translation into one of these languages, unless it has made the reservation authorized by Article 33.

A Contracting State which has more than one official language and cannot, for reasons of internal law, accept Letters in one of these languages for the whole of its territory, shall, by declaration, specify the language in which the Letter or translation thereof shall be expressed for execution in the specified parts of its territory. In case of failure to comply with this declaration, without justifiable excuse, the costs of translation into the required language shall be borne by the State of origin.

A Contracting State may, by declaration, specify the language or languages other than those referred to in the preceding paragraphs, in which a Letter may be sent to its Central Authority.

Any translation accompanying a Letter shall be certified as correct, either by a diplomatic officer or consular agent or by a sworn translator or by any other person so authorized in either State.

Article 5

If the Central Authority considers that the request does not comply with the provisions of the present Convention, it shall promptly inform the authority of the State of origin which transmitted the Letter of Request, specifying the objections to the Letter.

Article 4

La commission rogatoire doit être rédigée dans la langue de l'autorité requise ou accompagnée d'une traduction faite dans cette langue.

Toutefois, chaque Etat contractant doit accepter la commission rogatoire rédigée en langue française ou anglaise, ou accompagnée d'une traduction dans l'une de ces langues, à moins qu'il ne s'y soit opposé en faisant la réserve prévue à l'article 33.

Tout Etat contractant qui a plusieurs langues officielles et ne peut, pour des raisons de droit interne, accepter les commissions rogatoires dans l'une de ces langues pour l'ensemble de son territoire, doit faire connaître, au moyen d'une déclaration, la langue dans laquelle la commission rogatoire doit être rédigée ou traduite en vue de son exécution dans les parties de son territoire qu'il a déterminées. En cas d'inobservation sans justes motifs de l'obligation découlant de cette déclaration, les frais de la traduction dans la langue exigée sont à la charge de l'Etat requérant.

Tout Etat contractant peut, au moyen d'une déclaration, faire connaître la ou les langues autres que celles prévues aux alinéas précédents dans lesquelles la commission rogatoire peut être adressée à son Autorité centrale.

Toute traduction annexée à une commission rogatoire doit être certifiée conforme, soit par un agent diplomatique ou consulaire, soit par un traducteur assermenté ou juré, soit par toute autre personne autorisée à cet effet dans l'un des deux Etats.

Article 5

Si l'Autorité centrale estime que les dispositions de la Convention n'ont pas été respectées, elle en informe immédiatement l'autorité de l'Etat requérant qui lui a transmis la commission rogatoire, en précisant les griefs articulés à l'encontre de la demande.

Artikel 4

Framställning om bevisupptagning skall avfattas på det språk som brukas av den anmodade myndigheten eller åtföljas av en översättning till det språket.

Fördragsslutande stat skall dock motta en framställning avfattad på engelska eller franska språken eller en översättning härtill, om den icke har gjort förbehåll enligt artikel 33.

Fördragsslutande stat, som har mer än ett officiellt språk och som med hänsyn till sin lagstiftning icke kan motta framställning på ett av dessa språk i fråga om hela sitt territorium, skall i en förklaring ange det språk på vilket framställning eller översättning skall avfattas beträffande särskilda delar av territoriet. Iakttas ej den skyldighet som följer av förklaringen och saknas skälig ursäkt härför, skall kostnaden för översättning till det språk som angetts i förklaringen bäras av den ansökande staten.

Fördragsslutande stat kan genom förklaring ange, att framställning till dess centrala organ får ske på annat därvid angivet språk än som avses i första — tredje styckena.

Översättning som fogas vid en framställning skall vara bestyrkt antingen av diplomatisk eller konsulär tjänsteman eller av en översättare som avlagt ed eller av annan person som är bemyndigad därtill i någondera staten.

Artikel 5

Om det centrala organet finner, att framställning icke uppfyller föreskrifterna i denna konvention, skall det omedelbart underätta den myndighet i den ansökande staten som gjort framställningen och därvid noggrant ange de invändningar som görs mot framställningen.

Article 6

If the authority to whom a Letter of Request has been transmitted is not competent to execute it, the Letter shall be sent forthwith to the authority in the same State which is competent to execute it in accordance with the provisions of its own law.

Article 7

The requesting authority shall, if it so desires, be informed of the time when, and the place where, the proceedings will take place, in order that the parties concerned, and their representatives, if any, may be present. This information shall be sent directly to the parties or their representatives when the authority of the State of origin so requests.

Article 8

A Contracting State may declare that members of the judicial personnel of the requesting authority of another Contracting State may be present at the execution of a Letter of Request. Prior authorization by the competent authority designated by the declaring State may be required.

Article 9

The judicial authority which executes a Letter of Request shall apply its own law as to the methods and procedures to be followed.

However, it will follow a request of the requesting authority that a special method or procedure be followed, unless this is incompatible with the internal law of the State of execution or is impossible of performance by reason of its internal practice and procedure or by reason of practical difficulties.

A Letter of Request shall be executed expeditiously.

Article 6

En cas d'incompétence de l'autorité requise, la commission rogatoire est transmise d'office et sans retard à l'autorité judiciaire compétente du même Etat suivant les règles établies par la législation de celui-ci.

Article 7

L'autorité requérante est, si elle le demande, informée de la date et du lieu où il sera procédé à la mesure sollicitée, afin que les parties intéressées et, le cas échéant, leurs représentants puissent y assister. Cette communication est adressée directement auxdites parties ou à leurs représentants, lorsque l'autorité requérante en a fait la demande.

Article 8

Tout Etat contractant peut déclarer que des magistrats de l'autorité requérante d'un autre Etat contractant peuvent assister à l'exécution d'une commission rogatoire. Cette mesure peut être soumise à l'autorisation préalable de l'autorité compétente désignée par l'Etat déclarant.

Article 9

L'autorité judiciaire qui procède à l'exécution d'une commission rogatoire, applique les lois de son pays en ce qui concerne les formes à suivre.

Toutefois, il est déféré à la demande de l'autorité requérante tendant à ce qu'il soit procédé suivant une forme spéciale, à moins que celle-ci ne soit incompatible avec la loi de l'Etat requis, ou que son application ne soit pas possible, soit en raison des usages judiciaires de l'Etat requis, soit de difficultés pratiques.

La commission rogatoire doit être exécutée d'urgence.

Artikel 6

Om den myndighet till vilken framställning om bevisupptagning översänts icke är behörig att vidta den begärda åtgärden, skall framställningen snarast vidarebefordras till den myndighet i samma stat som enligt föreskrifterna i dess lagstiftning äger sådan behörighet.

Artikel 7

Den ansökande myndigheten skall på begäran underrättas om tid och plats för företagande av den begärda åtgärden, så att parterna och, i förekommande fall, deras ombud kan närvara. Om den ansökande myndigheten begär det, skall underrättelsen sändas direkt till parterna eller deras ombud.

Artikel 8

Fördragsslutande stat kan avge förklaring, att domare vid ansökande myndighet i annan fördragsslutande stat får närvara, när den begärda åtgärden vidtas. Som villkor härför kan krävas att tillstånd lämnats av behörig myndighet, som utsetts av den anmodade staten.

Artikel 9

Den judiciella myndighet som vidtar den begärda åtgärden skall därvid i fråga om förfarandet tillämpa sin egen stats lag.

Har den ansökande myndigheten begärt att viss form skall iakttas skall denna dock användas, om det icke är oförenligt med lagen i den anmodade staten eller det omöjliggörs på grund av intern praxis eller praktiska svårigheter.

Den begärda åtgärden skall vidtas snarast.

Article 10

In executing a Letter of Request the requested authority shall apply the appropriate measures of compulsion in the instances and to the same extent as are provided by its internal law for the execution of orders issued by the authorities of its own country or of requests made by parties in internal proceedings.

Article 11

In the execution of a Letter of Request the person concerned may refuse to give evidence in so far as he has a privilege or duty to refuse to give the evidence —

(a) under the law of the State of execution; or

(b) under the law of the State of origin, and the privilege or duty has been specified in the Letter, or, at the instance of the requested authority, has been otherwise confirmed to that authority by the requesting authority.

A Contracting State may declare that, in addition, it will respect privileges and duties existing under the law of States other than the State of origin and the State of execution, to the extent specified in that declaration.

Article 12

The execution of a Letter of Request may be refused only to the extent that —

(a) in the State of execution the execution of the Letter does not fall within the functions of the judiciary; or

(b) the State addressed considers that its sovereignty or security would be prejudiced thereby.

Execution may not be refused solely on the ground that under its internal law the State of execution claims exclusive jurisdiction over the subject-matter of the action or that its internal law would not admit a right of action on it.

Article 10

En exécutant la commission rogatoire, l'autorité requise applique les moyens de contrainte appropriés et prévus par sa loi interne dans les cas et dans la même mesure où elle y serait obligée pour l'exécution d'une commission des autorités de l'Etat requis ou d'une demande formulée à cet effet par une partie intéressée.

Article 11

La commission rogatoire n'est pas exécutée pour autant que la personne qu'elle vise invoque une dispense ou une interdiction de déposer, établies:

a) soit par la loi de l'Etat requis;

b) soit par la loi de l'Etat requérant et spécifiées dans la commission rogatoire ou, le cas échéant, attestées par l'autorité requérante à la demande de l'autorité requise.

En outre, tout Etat contractant peut déclarer qu'il reconnaît de telles dispenses et interdictions établies par la loi d'autres Etats que l'Etat requérant et l'Etat requis, dans la mesure spécifiée dans cette déclaration.

Article 12

L'exécution de la commission rogatoire ne peut être refusée que dans la mesure où:

a) l'exécution, dans l'Etat requis, ne rentre pas dans les attributions du pouvoir judiciaire; ou

b) l'Etat requis la juge de nature à porter atteinte à sa souveraineté ou à sa sécurité.

L'exécution ne peut être refusée pour le seul motif que la loi de l'Etat requis revendique une compétence judiciaire exclusive dans l'affaire en cause ou ne connaît pas de voies de droit répondant à l'objet de la demande portée devant l'autorité requérante.

Artikel 10

Den myndighet som vidtar den begärda åtgärden skall använda lämpliga tvångsmedel i samma mån som detta är föreskrivet i den interna lagen i fråga om verkställande av motsvarande åtgärder på begäran av annan myndighet i den staten eller efter framställning av part.

Artikel 11

Den som skall höras eller fullgöra något med anledning av en framställning om bevisupptagning får vägra att efterkomma vad som begärs av honom, om han har rätt eller skyldighet härtill

a) enligt lagen i den anmodade staten, eller

b) enligt lagen i den stat från vilken framställningen härrör och rättigheten eller skyldigheten har angetts i framställningen eller, på begäran av den anmodade myndigheten, bekräftats av den ansökande myndigheten.

Fördragsslutande stat kan dessutom avge förklaring, att den i den utsträckning som anges i förklaringen erkänner rättighet eller skyldighet som gäller enligt lagen i annan stat än den ansökande eller den anmodade staten.

Artikel 12

Vidtagandet av den begärda åtgärden kan vägras endast i den mån

a) det icke ankommer på judiciell myndighet i den anmodade staten att utföra den begärda åtgärden, eller

b) den anmodade staten anser att verkställandet av åtgärden skulle kränka dess suveränitet eller medföra fara för dess säkerhet.

Verkställande får icke vägras enbart av det skälet, att den anmodade staten enligt sin lagstiftning äger uteslutande behörighet att pröva den sak rättegången avser eller att enligt samma lagstiftning talan icke får väckas beträffande saken.

Article 13

The documents establishing the execution of the Letter of Request shall be sent by the requested authority to the requesting authority by the same channel which was used by the latter.

In every instance where the Letter is not executed in whole or in part, the requesting authority shall be informed immediately through the same channel and advised of the reasons.

Article 14

The execution of the Letter of Request shall not give rise to any reimbursement of taxes or costs of any nature.

Nevertheless, the State of execution has the right to require the State of origin to reimburse the fees paid to experts and interpreters and the costs occasioned by the use of a special procedure requested by the State of origin under Article 9, paragraph 2.

The requested authority whose law obliges the parties themselves to secure evidence, and which is not able itself to execute the Letter, may, after having obtained the consent of the requesting authority, appoint a suitable person to do so. When seeking this consent the requested authority shall indicate the approximate costs which would result from this procedure. If the requesting authority gives its consent it shall reimburse any costs incurred; without such consent the requesting authority shall not be liable for the costs.

CHAPTER II — TAKING OF EVIDENCE BY DIPLOMATIC OFFICERS, CONSULAR AGENTS AND COMMISSIONERS

Article 15

In a civil or commercial matter, a diplomatic officer or consular agent of a Contracting State may, in the territory of another Contracting State and within the area where he exercises his functions, take

Article 13

Les pièces constatant l'exécution de la commission rogatoire sont transmises par l'autorité requise à l'autorité requérante par la même voie que celle utilisée par cette dernière.

Lorsque la commission rogatoire n'est pas exécutée en tout ou en partie, l'autorité requérante en est informée immédiatement par la même voie et les raisons lui en sont communiquées.

Article 14

L'exécution de la commission rogatoire ne peut donner lieu au remboursement de taxes ou de frais, de quelque nature que ce soit.

Toutefois, l'Etat requis a le droit d'exiger de l'Etat requérant le remboursement des indemnités payées aux experts et interprètes et des frais résultant de l'application d'une forme spéciale demandée par l'Etat requérant, conformément à l'article 9, alinéa 2.

L'autorité requise, dont la loi laisse aux parties le soin de réunir les preuves et qui n'est pas en mesure d'exécuter elle-même la commission rogatoire, peut en charger une personne habilitée à cet effet, après avoir obtenu le consentement de l'autorité requérante. En demandant celui-ci, l'autorité requise indique le montant approximatif des frais qui résulteraient de cette intervention. Le consentement implique pour l'autorité requérante l'obligation de rembourser ces frais. A défaut de celui-ci, l'autorité requérante n'est pas redevable de ces frais.

CHAPITRE II — OBTENTION DES PREUVES PAR DES AGENTS DIPLOMATIQUES OU CONSULAIRES ET PAR DES COMMISSAIRES

Article 15

En matière civile ou commerciale, un agent diplomatique ou consulaire d'un Etat contractant peut procéder, sans contrainte, sur le territoire d'un autre Etat contractant et dans la circonscription où il exerce ses

Artikel 13

De handlingar som utvisar att den begärda åtgärden vidtagits skall av den anmodande myndigheten sändas till den ansökande myndigheten samma väg som användes av denna.

Har den begärda åtgärden ej verkställts eller har den utförts endast delvis, skall den ansökande myndigheten omgående underrättas samma väg och få besked om skälen.

Artikel 14

För vidtagande av den begärda åtgärden får ingen avgift eller kostnadsersättning av något slag utkrävas.

Den anmodade staten äger dock avkräva den ansökande staten ersättning dels för vad som utbetalts till sakkunniga och tolkar, dels för kostnader som uppstått genom iakttagande av en särskild form som den ansökande staten begärt enligt artikel 9 andra stycket.

Ankommer det enligt lagen i den anmodade staten på parterna själva att sörja för bevisningen och kan den anmodade myndigheten icke vidta den begärda åtgärden, kan den efter medgivande av den ansökande myndigheten utse lämplig person att göra detta. I samband med att sådant medgivande begärs skall de beräknade kostnaderna vid ett sådant förfarande anges. Lämnar den ansökande myndigheten sitt samtycke, skall den ersätta de kostnader som föranleds av förfarandet. I annat fall är den ej skyldig att ersätta dessa.

KAPITEL II — BEVISUPPTAGNING GENOM DIPLOMATISK ELLER KONSULÄR TJÄNSTEMAN ELLER SÄRSKILT UTSEDD PERSON

Artikel 15

I mål eller ärende av civil eller kommersiell natur får diplomatisk eller konsulär tjänsteman hos fördragsslutande stat utan användande av tvångsmedel uppta bevis på annan fördragsslutande stats territorium och

the evidence without compulsion of nationals of a State which he represents in aid of proceedings commenced in the courts of a State which he represents.

A Contracting State may declare that evidence may be taken by a diplomatic officer or consular agent only if permission to that effect is given upon application made by him or on his behalf to the appropriate authority designated by the declaring State.

Article 16

A diplomatic officer or consular agent of a Contracting State may, in the territory of another Contracting State and within the area where he exercises his functions, also take the evidence, without compulsion, of nationals of the State in which he exercises his function or of a third State, in aid of proceedings commenced in the courts of a State which he represents, if —

(a) a competent authority designated by the State in which he exercises his functions has given its permission either generally or in the particular case, and

(b) he complies with the conditions which the competent authority has specified in the permission.

A Contracting State may declare that evidence may be taken under this Article without its prior permission.

Article 17

In a civil or commercial matter, a person duly appointed as a commissioner for the purpose may, without compulsion, take evidence in the territory of a Contracting State in aid of proceedings commenced in the courts of another Contracting State if —

(a) a competent authority designated by the State where the evidence is to be taken has given its permission either generally or in the particular case; and

(b) he complies with the conditions which the competent authority has specified in the permission.

A Contracting State may declare that evidence may be taken under this Article without its prior permission.

fonctions, à tout acte d'instruction ne visant que les ressortissants d'un Etat qu'il représente et concernant une procédure engagée devant un tribunal dudit Etat.

Tout Etat contractant a la faculté de déclarer que cet acte ne peut être effectué que moyennant l'autorisation accordée sur demande faite par cet agent ou en son nom par l'autorité compétente désignée par l'Etat déclarant.

Article 16

Un agent diplomatique ou consulaire d'un Etat contractant peut en outre procéder, sans contrainte, sur le territoire d'un autre Etat contractant et dans la circonscription où il exerce ses fonctions, à tout acte d'instruction visant les ressortissants de l'Etat de résidence ou d'un Etat tiers, et concernant une procédure engagée devant un tribunal d'un Etat qu'il représente:

a) si une autorité compétente désignée par l'Etat de résidence a donné son autorisation, soit d'une manière générale, soit pour chaque cas particulier, et

b) s'il respecte les conditions que l'autorité compétente a fixées dans l'autorisation.

Tout Etat contractant peut déclarer que les actes d'instruction prévus ci-dessus peuvent être accomplis sans son autorisation préalable.

Article 17

En matière civile ou commerciale, toute personne régulièrement désignée à cet effet comme commissaire, peut procéder, sans contrainte, sur le territoire d'un Etat contractant à tout acte d'instruction concernant une procédure engagée devant un tribunal d'un autre Etat contractant:

a) si une autorité compétente désignée par l'Etat de l'exécution a donné son autorisation, soit d'une manière générale, soit pour chaque cas particulier; et

b) si elle respecte les conditions que l'autorité compétente a fixées dans l'autorisation.

Tout Etat contractant peut déclarer que les actes d'instruction prévus ci-dessus peuvent être accomplis sans son autorisation préalable.

inom det område där han utövar sina funktioner, om åtgärden rör medborgare i stat som han företräder och avser mål eller ärende som är anhängigt vid domstol i sådan stat.

Fördragsslutande stat kan avge förklaring, att diplomatisk eller konsulär tjänsteman får uppta bevis endast efter tillstånd av behörig myndighet som utsetts av staten på ansökan av honom eller av någon som företräder honom.

Artikel 16

Diplomatisk eller konsulär tjänsteman hos fördragsslutande stat får dessutom utan användande av tvångsmedel uppta bevis på annan fördragsslutande stats territorium och inom det område där han utövar sina funktioner, om åtgärden rör medborgare i den stat där han tjänstgör eller i tredje stat och avser mål eller ärende som är anhängigt vid domstol i stat som han företräder, under förutsättning att

a) behörig myndighet som utsetts av den stat där han utövar sina funktioner gett tillstånd till det antingen generellt eller för varje särskilt fall, och

b) han iakttar de villkor som denna myndighet därvid uppställt.

Fördragsslutande stat kan avge förklaring, att bevisupptagning enligt första stycket får ske utan dess föregående tillstånd.

Artikel 17

I mål eller ärende av civil eller kommersiell natur får den som i behörig ordning utsetts för sådant ändamål (commissioner, commissaire) utan användande av tvångsmedel uppta bevis på fördragsslutande stats territorium, om åtgärden avser mål eller ärende som är anhängigt vid domstol i annan fördragsslutande stat, under förutsättning att

a) behörig myndighet som utsetts av den stat där bevisupptagning sker gett tillstånd till det antingen generellt eller för varje särskilt fall, och

b) han iakttar de villkor som denna myndighet därvid uppställt.

Fördragsslutande stat kan avge förklaring, att bevisupptagning enligt första stycket får ske utan dess föregående tillstånd.

Article 18

A Contracting State may declare that a diplomatic officer, consular agent or commissioner authorized to take evidence under Articles 15, 16 or 17, may apply to the competent authority designated by the declaring State for appropriate assistance to obtain the evidence by compulsion. The declaration may contain such conditions as the declaring State may see fit to impose.

If the authority grants the application it shall apply any measures of compulsion which are appropriate and are prescribed by its law for use in internal proceedings.

Article 19

The competent authority, in giving the permission referred to in Article 15, 16 or 17, or in granting the application referred to in Article 18, may lay down such conditions as it deems fit, *inter alia*, as to the time and place of the taking of the evidence. Similarly it may require that it be given reasonable advance notice of the time, date and place of the taking of the evidence; in such a case a representative of the authority shall be entitled to be present at the taking of the evidence.

Article 20

In the taking of evidence under any Article of this Chapter persons concerned may be legally represented.

Article 21

Where a diplomatic officer, consular agent or commissioner is authorized under Articles 15, 16 or 17 to take evidence —

(a) he may take all kinds of evidence which are not incompatible with the law of the State where the evidence is taken or contrary to any permission granted pursuant to the above Articles, and shall have power within such limits to administer an oath or take an affirmation;

Article 18

Tout Etat contractant peut déclarer qu'un agent diplomatique ou consulaire ou un commissaire, autorisé à procéder à un acte d'instruction conformément aux articles 15, 16 et 17, a la faculté de s'adresser à l'autorité compétente désignée par ledit Etat, pour obtenir l'assistance nécessaire à l'accomplissement de cet acte par voie de contrainte. La déclaration peut comporter toute condition que l'Etat déclarant juge convenable d'imposer.

Lorsque l'autorité compétente fait droit à la requête, elle applique les moyens de contrainte appropriés et prévus par sa loi interne.

Article 19

L'autorité compétente, en donnant l'autorisation prévue aux articles 15, 16 et 17 ou dans l'ordonnance prévue à l'article 18, peut déterminer les conditions qu'elle juge convenables, relatives notamment aux heures, date et lieu de l'acte d'instruction. Elle peut de même demander que ces heures, date et lieu lui soient notifiés au préalable et en temps utile; en ce cas, un représentant de ladite autorité peut être présent à l'acte d'instruction.

Article 20

Les personnes visées par un acte d'instruction prévu dans ce chapitre peuvent se faire assister par leur conseil.

Article 21

Lorsqu'un agent diplomatique ou consulaire ou un commissaire est autorisé à procéder à un acte d'instruction en vertu des articles 15, 16 et 17:

a) il peut procéder à tout acte d'instruction qui n'est pas incompatible avec la loi de l'Etat de l'exécution ou contraire à l'autorisation accordée en vertu desdits articles et recevoir, dans les mêmes conditions, une déposition sous serment ou avec affirmation;

Artikel 18

Fördragsslutande stat kan avge förklaring, att diplomatisk eller konsulär tjänsteman eller annan person som enligt artikel 15, 16 eller 17 får uppta bevis får hos behörig myndighet som den utsett ansöka om att sådana tvångsmedel ställs till förfogande som behövs för att beviset skall kunna upp-
tas. Förklaringen får innehålla de villkor som staten anser lämpligt att uppställa.

Om myndigheten beviljar ansökningen, skall den använda tvångsmedel som är lämpligt och föreskrivet i den egna statens lag i fråga om rättegång i den staten.

Artikel 19

När behörig myndighet meddelar tillstånd enligt artikel 15, 16 eller 17 eller beviljar ansökan enligt artikel 18 får den uppställa de villkor som den anser lämpliga, såsom i fråga om tid och plats för bevisupptagningen. Vidare kan den begära att i skälig tid bli underrättad om tid och plats för åtgärden; företrädare för myndigheten äger i sådant fall närvara vid bevisupptagningen.

Artikel 20

Vid bevisupptagning enligt detta kapitel får den som berörs anlita juridiskt bistående.

Artikel 21

När diplomatisk eller konsulär tjänsteman eller annan person får uppta bevis enligt artikel 15, 16 eller 17,

a) får han uppta varje slag av bevis som ej är oförenligt med lagen i den stat där åtgärden skall vidtas eller strider mot tillstånd som meddelats enligt någon av dessa artiklar samt, under samma förutsättningar, uppta ed eller motsvarande försäkran,

(b) a request to a person to appear or to give evidence shall, unless the recipient is a national of the State where the action is pending, be drawn up in the language of the place where the evidence is taken or be accompanied by a translation into such language;

(c) the request shall inform the person that he may be legally represented and, in any State that has not filed a declaration under Article 18, shall also inform him that he is not compelled to appear or to give evidence;

(d) the evidence may be taken in the manner provided by the law applicable to the court in which the action is pending provided that such manner is not forbidden by the law of the State where the evidence is taken;

(e) a person requested to give evidence may invoke the privileges and duties to refuse to give the evidence contained in Article 11.

Article 22

The fact that an attempt to take evidence under the procedure laid down in this Chapter has failed, owing to the refusal of a person to give evidence, shall not prevent an application being subsequently made to take the evidence in accordance with Chapter I.

CHAPTER III — GENERAL CLAUSES

Article 23

A Contracting State may at the time of signature, ratification or accession, declare that it will not execute Letters of Request issued for the purpose of obtaining pre-trial discovery of documents as known in Common Law countries.

b) à moins que la personne visée par l'acte d'instruction ne soit ressortissante de l'Etat dans lequel la procédure est engagée, toute convocation à comparaître ou à participer à un acte d'instruction est rédigée dans la langue du lieu où l'acte d'instruction doit être accompli, ou accompagnée d'une traduction dans cette langue;

c) la convocation indique que la personne peut être assistée de son conseil, et, dans tout Etat qui n'a pas fait la déclaration prévue à l'article 18, qu'elle n'est pas tenue de comparaître ni de participer à l'acte d'instruction;

d) l'acte d'instruction peut être accompli suivant les formes prévues par la loi du tribunal devant lequel la procédure est engagée, à condition qu'elles ne soient pas interdites par la loi de l'Etat de l'exécution;

e) la personne visée par l'acte d'instruction peut invoquer les dispenses et interdictions prévues à l'article 11.

Article 22

Le fait qu'un acte d'instruction n'ait pu être accompli conformément aux dispositions du présent chapitre en raison du refus d'une personne d'y participer, n'empêche pas qu'une commission rogatoire soit adressée ultérieurement pour le même acte, conformément aux dispositions du chapitre premier.

CHAPITRE III — DISPOSITIONS GÉNÉRALES

Article 23

Tout Etat contractant peut, au moment de la signature, de la ratification ou de l'adhésion, déclarer qu'il n'exécute pas les commissions rogatoires qui ont pour objet une procédure connue dans les Etats du *Common Law* sous le nom de «pre-trial discovery of documents».

b) skall kallelse till någon att inställa sig eller i övrigt fullgöra något avfattas på språket i den stat där beviset skall upptas eller åtföljas av en översättning till detta språk, om ej den kallade är medborgare i den stat där målet eller ärendet är anhängigt,

c) skall kallelsen innehålla uppgift om att den kallade har rätt att anlita juridiskt biträde och, om bevisupptagningen skall äga rum i stat som ej avgett förklaring enligt artikel 18, att han ej är skyldig att infinna sig eller i övrigt fullgöra något,

d) får beviset upptas i den form som föreskrivs av lagen i den stat där målet eller ärendet är anhängigt, om denna form ej är förbjuden enligt lagen i den stat där bevisupptagningen skall äga rum,

e) har den som skall höras eller i övrigt fullgöra något samma rätt och plikt att vägra efterkomma vad som begärs av honom som föreskrivs i artikel 11.

Artikel 22

Har bevisupptagning enligt detta kapitel ej kunnat komma till stånd på grund av att någon vägrat att efterkomma vad som begärts av honom, utgör detta ej hinder för att därefter ansöka om att beviset skall upptas enligt kapitel I.

KAPITEL III — ALLMÄNNA BESTÄMMELSER

Artikel 23

Fördragsslutande stat kan, vid undertecknande, ratifikation eller anslutning, förklara att den ej efterkommer sådan framställning om bevisupptagning som avser det i Common Law-stater tillämpade förfarandet pre-trial discovery of documents.

Article 24

A Contracting State may designate other authorities in addition to the Central Authority and shall determine the extent of their competence. However, Letters of Request may in all cases be sent to the Central Authority.

Federal States shall be free to designate more than one Central Authority.

Article 25

A Contracting State which has more than one legal system may designate the authorities of one of such systems, which shall have exclusive competence to execute Letters of Request pursuant to this Convention.

Article 26

A Contracting State, if required to do so because of constitutional limitations, may request the reimbursement by the State of origin of fees and costs, in connection with the execution of Letters of Request, for the service of process necessary to compel the appearance of a person to give evidence, the costs of attendance of such persons, and the cost of any transcript of the evidence.

Where a State has made a request pursuant to the above paragraph, any other Contracting State may request from that State the reimbursement of similar fees and costs.

Article 27

The provisions of the present Convention shall not prevent a Contracting State from —

(a) declaring that Letters of Request may be transmitted to its judicial authorities through channels other than those provided for in Article 2;

(b) permitting, by internal law or practice, any act provided for in this Convention to be performed upon less restrictive conditions;

Article 24

Tout Etat contractant peut désigner, outre l'Autorité centrale, d'autres autorités dont il détermine les compétences. Toutefois, les commissions rogatoires peuvent toujours être transmises à l'Autorité centrale.

Les Etats fédéraux ont la faculté de désigner plusieurs Autorités centrales.

Article 25

Tout Etat contractant, dans lequel plusieurs systèmes de droit sont en vigueur, peut désigner les autorités de l'un de ces systèmes, qui auront compétence exclusive pour l'exécution des commissions rogatoires en application de la présente Convention.

Article 26

Tout Etat contractant, s'il y est tenu pour des raisons de droit constitutionnel, peut inviter l'Etat requérant à rembourser les frais d'exécution de la commission rogatoire et concernant la signification ou la notification à comparaître, les indemnités dues à la personne qui fait la déposition et l'établissement du procès-verbal de l'acte d'instruction.

Lorsqu'un Etat a fait usage des dispositions de l'alinéa précédent, tout autre Etat contractant peut inviter cet Etat à rembourser les frais correspondants.

Article 27

Les dispositions de la présente Convention ne font pas obstacle à ce qu'un Etat contractant:

a) déclare que des commissions rogatoires peuvent être transmises à ses autorités judiciaires par d'autres voies que celles prévues à l'article 2;

b) permette, aux termes de sa loi ou de sa coutume interne, d'exécuter les actes auxquels elle s'applique dans des conditions moins restrictives;

Artikel 24

Fördragsslutande stat kan vid sidan av det centrala organet utse andra myndigheter och skall besluta om dessas behörighet. Framställning om bevisupptagning kan dock alltid sändas till det centrala organet.

Federala stater får utse mer än ett centralt organ.

Artikel 25

Fördragsslutande stat, i vilken flera rättsordningar gäller, kan tillägga myndigheter hörande till någon av dessa uteslutande behörighet att vidta åtgärd som avses med framställning om bevisupptagning enligt denna konvention.

Artikel 26

Fördragsslutande stat får, om det krävs av konstitutionella skäl, begära ersättning av den ansökande staten för sådana kostnader med anledning av den begärda åtgärden som avser delgivning med den som skall höras eller i övrigt fullgöra något, dennes inställelse eller protokoll rörande bevisupptagningen.

Har en stat framställt begäran enligt första stycket, äger varje annan fördragsslutande stat framställa motsvarande begäran till den förra staten.

Artikel 27

Utan hinder av föreskrifterna i denna konvention kan fördragsslutande stat

a) förklara att framställning om bevisupptagning får sändas till dess judiciella myndigheter på annan väg än som föreskrivs i artikel 2,

b) på grund av lagstiftning eller sedvänja tillåta att åtgärd varpå konventionen är tillämplig får vidtas på mindre restriktiva villkor.

(c) permitting, by internal law or practice, methods of taking evidence other than those provided for in this Convention.

Article 28

The present Convention shall not prevent an agreement between any two or more Contracting States to derogate from —

(a) the provisions of Article 2 with respect to methods of transmitting Letters of Request;

(b) the provisions of Article 4 with respect to the languages which may be used;

(c) the provisions of Article 8 with respect to the presence of judicial personnel at the execution of Letters;

(d) the provisions of Article 11 with respect to the privileges and duties of witnesses to refuse to give evidence;

(e) the provisions of Article 13 with respect to the methods of returning executed Letters to the requesting authority;

(f) the provisions of Article 14 with respect to fees and costs;

(g) the provisions of Chapter II.

Article 29

Between Parties to the present Convention who are also Parties to one or both of the Conventions on Civil Procedure signed at the Hague on the 17th of July 1905 and the 1st of March 1954, this Convention shall replace Articles 8—16 of the earlier Conventions.

Article 30

The present Convention shall not affect the application of Article 23 of the Convention of 1905, or of Article 24 of the Convention of 1954.

Article 31

Supplementary Agreements between Parties to the Conventions of 1905 and 1954 shall be considered as equally applicable to the present Convention unless the Parties have otherwise agreed.

c) permette, aux termes de sa loi ou de sa coutume interne, des méthodes d'obtention de preuves autres que celles prévues par la présente Convention.

Article 28

La présente Convention ne s'oppose pas à ce que des Etats contractants s'entendent pour déroger:

a) à l'article 2, en ce qui concerne la voie de transmission des commissions rogatoires;

b) à l'article 4, en ce qui concerne l'emploi des langues;

c) à l'article 8, en ce qui concerne la présence de magistrats à l'exécution des commissions rogatoires;

d) à l'article 11, en ce qui concerne les dispenses et interdictions de déposer;

e) à l'article 13, en ce qui concerne la transmission des pièces constatant l'exécution;

f) à l'article 14, en ce qui concerne le règlement des frais;

g) aux dispositions du chapitre II.

Article 29

La présente Convention remplacera, dans les rapports entre les Etats qui l'auront ratifiée, les articles 8 à 16 des Conventions relatives à la procédure civile, respectivement signées à La Haye le 17 juillet 1905 et le premier mars 1954, dans la mesure où lesdits Etats sont Parties à l'une ou l'autre de ces Conventions.

Article 30

La présente Convention ne porte pas atteinte à l'application de l'article 23 de la Convention de 1905, ni de l'article 24 de celle de 1954.

Article 31

Les accords additionnels aux Conventions de 1905 et de 1954, conclus par les Etats contractants, sont considérés comme également applicables à la présente Convention, à moins que les Etats intéressés n'en conviennent autrement.

c) på grund av lagstiftning eller sedvänja tillåta att bevis upptas på annat sätt än som avses i konventionen.

Artikel 28

Utan hinder av denna konvention får två eller flera fördragsslutande stater överenskomma om avvikelser från

a) artikel 2, såvitt angår sättet för översändande av framställning om bevisupptagning,

b) artikel 4, såvitt angår de språk som får användas,

c) artikel 8, såvitt angår domares närvaro vid bevisupptagning,

d) artikel 11, såvitt angår vittnes rättighet och skyldighet att vägra att yttra sig eller i övrigt fullgöra något,

e) artikel 13, såvitt angår sättet för översändande till den ansökande myndigheten av de handlingar som visar att bevisupptagning ägt rum,

f) artikel 14, såvitt angår ersättning för kostnader,

g) kapitel II.

Artikel 29

Denna konvention ersätter, i förhållandet mellan stater som ratificerat den, artiklarna 8—16 i de i Haag den 17 juli 1905 och 1 mars 1954 undertecknade konventionerna angående vissa till civilprocessen hörande ämnen, i den mån dessa stater även är anslutna till någon av dessa konventioner.

Artikel 30

Denna konvention skall icke påverka tillämpningen av artikel 23 i 1905 års konvention eller av artikel 24 i 1954 års konvention.

Artikel 31

Har tilläggsöverenskommelser till 1905 och 1954 års konventioner ingåtts mellan fördragsslutande stater, skall överenskommelserna äga motsvarande tillämpning beträffande denna konvention, om icke staterna överenskommer annat.

Article 32

Without prejudice to the provisions of Articles 29 and 31, the present Convention shall not derogate from conventions containing provisions on the matters covered by this Convention to which the Contracting States are, or shall become Parties.

Article 33

A State may, at the time of signature, ratification or accession exclude, in whole or in part, the application of the provisions of paragraph 2 of Article 4 and of Chapter II. No other reservation shall be permitted.

Each Contracting State may at any time withdraw a reservation it has made; the reservation shall cease to have effect on the sixtieth day after notification of the withdrawal.

When a State has made a reservation, any other State affected thereby may apply the same rule against the reserving State.

Article 34

A State may at any time withdraw or modify a declaration.

Article 35

A Contracting State shall, at the time of the deposit of its instrument of ratification or accession, or at a later date, inform the Ministry of Foreign Affairs of the Netherlands of the designation of authorities, pursuant to Articles 2, 8, 24 and 25.

A Contracting State shall likewise inform the Ministry, where appropriate, of the following —

(a) the designation of the authorities to whom notice must be given, whose permission may be required, and whose assistance may be invoked in the taking of evidence by diplomatic officers and consular agents, pursuant to Articles 15, 16 and 18 respectively;

Article 32

Sans préjudice de l'application des articles 29 et 31, la présente Convention ne déroge pas aux conventions auxquelles les Etats contractants sont ou seront Parties et qui contiennent des dispositions sur les matières réglées par la présente Convention.

Article 33

Tout Etat, au moment de la signature, de la ratification ou de l'adhésion, a la faculté d'exclure en tout ou en partie l'application des dispositions de l'alinéa 2 de l'article 4, ainsi que du chapitre II. Aucune autre réserve ne sera admise.

Tout Etat contractant pourra, à tout moment, retirer une réserve qu'il aura faite; l'effet de la réserve cessera le soixantième jour après la notification du retrait.

Lorsqu'un Etat aura fait une réserve, tout autre Etat affecté par celle-ci peut appliquer la même règle à l'égard de l'Etat qui a fait la réserve.

Article 34

Tout Etat peut à tout moment retirer ou modifier une déclaration.

Article 35

Tout Etat contractant indiquera au Ministère des Affaires Etrangères des Pays-Bas, soit au moment du dépôt de son instrument de ratification ou d'adhésion, soit ultérieurement, les autorités prévues aux articles 2, 8, 24 et 25.

Il notifiera, le cas échéant, dans les mêmes conditions:

a) la désignation des autorités auxquelles les agents diplomatiques ou consulaires doivent s'adresser en vertu de l'article 16 et de celles qui peuvent accorder l'autorisation ou l'assistance prévues aux articles 15, 16 et 18;

Artikel 32

Med undantag för vad som föreskrivs i artiklarna 29 och 31 görs genom denna konvention ej någon inskränkning i sådana överenskommelser angående frågor som regleras i denna konvention, till vilka fördragsslutande stat är ansluten eller kan komma att ansluta sig.

Artikel 33

Fördragsslutande stat kan, vid undertecknande, ratifikation eller anslutning, helt eller delvis utesluta tillämpningen av artikel 4, andra stycket, och kapitel II. Annat förbehåll får icke göras.

Varje fördragsslutande stat kan när som helst återta ett förbehåll; dess verkan upphör den sextionde dagen efter underrättelsen om återtagandet.

Har stat gjort förbehåll, äger annan fördragsslutande stat som berörs av detta tillämpa samma regel i förhållande till den förra staten.

Artikel 34

Fördragsslutande stat kan när som helst återta eller ändra en förklaring.

Artikel 35

Fördragsslutande stat skall, vid deponeeringen av sitt instrument rörande ratifikation eller anslutning, eller senare, underrätta det nederländska utrikesministeriet om utseende av myndigheter enligt artiklarna 2, 8, 24 och 25.

Fördragsslutande stat skall likaledes, i förekommande fall, underrätta ministeriet om

a) utseende av myndigheter som skall underrättas eller vilkas tillstånd eller biträde kan begäras vid bevisupptagning genom diplomatisk eller konsulär tjänsteman enligt artikel 15, 16 eller 18,

(b) the designation of the authorities whose permission may be required in the taking of evidence by commissioners pursuant to Article 17 and of those who may grant the assistance provided for in Article 18;

(c) declarations pursuant to Articles 4, 8, 11, 15, 16, 17, 18, 23 and 27;

(d) any withdrawal or modification of the above designations and declarations;

(e) the withdrawal of any reservation.

Article 36

Any difficulties which may arise between Contracting States in connection with the operation of this Convention shall be settled through diplomatic channels.

Article 37

The present Convention shall be open for signature by the States represented at the Eleventh Session of the Hague Conference on Private International Law.

It shall be ratified, and the instruments of ratification shall be deposited with the Ministry of Foreign Affairs of the Netherlands.

Article 38

The present Convention shall enter into force on the sixtieth day after the deposit of the third instrument of ratification referred to in the second paragraph of Article 37.

The Convention shall enter into force for each signatory State which ratifies subsequently on the sixtieth day after the deposit of its instrument of ratification.

Article 39

Any State not represented at the Eleventh Session of the Hague Conference on Private International Law which is a Member of this Conference or of the United Nations or of a specialized agency of that Organi-

b) la désignation des autorités qui peuvent accorder au commissaire l'autorisation prévue à l'article 17 ou l'assistance prévue à l'article 18;

c) les déclarations visées aux articles 4, 8, 11, 15, 16, 17, 18, 23 et 27;

d) tout retrait ou modification des désignations et déclarations mentionnées ci-dessus;

e) tout retrait de réserves.

Article 36

Les difficultés qui s'élèveraient entre les Etats contractants à l'occasion de l'application de la présente Convention seront réglées par la voie diplomatique.

Article 37

La présente Convention est ouverte à la signature des Etats représentés à la Onzième session de la Conférence de La Haye de droit international privé.

Elle sera ratifiée et les instruments de ratification seront déposés auprès du Ministère des Affaires Etrangères des Pays-Bas.

Article 38

La présente Convention entrera en vigueur le soixantième jour après le dépôt du troisième instrument de ratification prévu par l'article 37, alinéa 2.

La Convention entrera en vigueur, pour chaque Etat signataire ratifiant postérieurement, le soixantième jour après le dépôt de son instrument de ratification.

Article 39

Tout Etat non représenté à la Onzième session de la Conférence de La Haye de droit international privé qui est Membre de la Conférence ou de l'Organisation des Nations Unies ou d'une institution spéciali-

b) utseende av myndigheter vilkas tillstånd eller biträde kan begäras vid bevisupptagning genom särskilt utsedd person enligt artikel 17 eller 18,

c) förklaringar enligt artiklarna 4, 8, 11, 15, 16, 17, 18, 23 och 27,

d) återtagande eller ändring i fråga om utseende av myndigheter eller beträffande förklaringar som avses i det föregående,

e) återtagande av förbehåll.

Artikel 36

Meningsskiljaktighet, som uppstår mellan fördragsslutande stater vid tillämpningen av denna konvention, utjämnas på diplomatisk väg.

Artikel 37

Denna konvention står öppen för under-tecknande av de stater som var representerade vid Haagkonferensens för internationell privaträtt elfte session.

Den skall ratificeras och ratifikationsinstrumenten deponeras hos det nederländska utrikesministeriet.

Artikel 38

Denna konvention träder i kraft den sextionde dagen efter den dag då det tredje av de i artikel 37, andra stycket, nämnda ratifikationsinstrumenten deponerats.

För varje signatärmakt som ratificerar konventionen senare träder den i kraft den sextionde dagen efter den dag då dess ratifikationsinstrument deponerats.

Artikel 39

Stat, som icke var företrädd vid Haagkonferensens för internationell privaträtt elfte session och som är medlem i konferensen eller i Förenta Nationerna eller i något av denna organisations fackorgan el-

zation, or a Party to the Statute of the International Court of Justice may accede to the present Convention after it has entered into force in accordance with the first paragraph of Article 38.

The instrument of accession shall be deposited with the Ministry of Foreign Affairs of the Netherlands.

The Convention shall enter into force for a State acceding to it on the sixtieth day after the deposit of its instrument of accession.

The accession will have effect only as regards the relations between the acceding State and such Contracting States as will have declared their acceptance of the accession. Such declaration shall be deposited at the Ministry of Foreign Affairs of the Netherlands; this Ministry shall forward, through diplomatic channels, a certified copy to each of the Contracting States.

The Convention will enter into force as between the acceding State and the State that has declared its acceptance of the accession on the sixtieth day after the deposit of the declaration of acceptance.

Article 40

Any State may, at the time of signature, ratification or accession, declare that the present Convention shall extend to all the territories for the international relations of which it is responsible, or to one or more of them. Such a declaration shall take effect on the date of entry into force of the Convention for the State concerned.

At any time thereafter, such extensions shall be notified to the Ministry of Foreign Affairs of the Netherlands.

The Convention shall enter into force for the territories mentioned in such an extension on the sixtieth day after the notification indicated in the preceding paragraph.

Article 41

The present Convention shall remain in force for five years from the date of its entry into force in accordance with the first

sée de celle-ci ou Partie au Statut de la Cour Internationale de Justice pourra adhérer à la présente Convention après son entrée en vigueur en vertu de l'article 38, alinéa premier.

L'instrument d'adhésion sera déposé auprès du Ministère des Affaires Etrangères des Pays-Bas.

La Convention entrera en vigueur, pour l'Etat adhérent, le soixantième jour après le dépôt de son instrument d'adhésion.

L'adhésion n'aura d'effet que dans les rapports entre l'Etat adhérent et les Etats contractants qui auront déclaré accepter cette adhésion. Cette déclaration sera déposée auprès du Ministère des Affaires Etrangères des Pays-Bas; celui-ci en enverra, par la voie diplomatique, une copie certifiée conforme, à chacun des Etats contractants.

La Convention entrera en vigueur entre l'Etat adhérent et l'Etat ayant déclaré accepter cette adhésion soixante jour après le dépôt de la déclaration d'acceptation.

Article 40

Tout Etat, au moment de la signature, de la ratification ou de l'adhésion, pourra déclarer que la présente Convention s'étendra à l'ensemble des territoires qu'il représente sur le plan international, ou à l'un ou plusieurs d'entre eux. Cette déclaration aura effet au moment de l'entrée en vigueur de la Convention pour ledit Etat.

Par la suite, toute extension de cette nature sera notifiée au Ministère des Affaires Etrangères des Pays-Bas.

La Convention entrera en vigueur, pour les territoires visés par l'extension, le soixantième jour après la notification mentionnée à l'alinéa précédent.

Article 41

La présente Convention aura une durée de cinq ans à partir de la date de son entrée en vigueur, conformément à l'article 38.

ler ansluten till stadgan för internationella domstolen, kan ansluta sig till denna konvention sedan den trätt i kraft enligt artikel 38, första stycket.

Anslutningsinstrument skall deponeras hos det nederländska utrikesministeriet.

För stat, som ansluter sig till konventionen, träder den i kraft den sextionde dagen efter den dag då dess anslutningsinstrument deponerats.

Anslutningen får verkan endast i förhållandet mellan den stat som anslutit sig och sådana fördragsslutande stater som förklarat sig godkänna anslutningen. Sådan förklaring skall deponeras hos det nederländska utrikesministeriet. Ministeriet skall på diplomatisk väg tillställa varje fördragsslutande stat en bestyrkt avskrift.

Mellan stat som anslutit sig till konventionen och stat som förklarat sig godkänna anslutningen träder konventionen i kraft den sextionde dagen efter den då förklaringen deponerats.

Artikel 40

Stat kan vid undertecknande, ratifikation eller anslutning förklara att konventionens tillämpning utsträcks till samtliga de områden, för vilkas internationella förbindelser staten svarar, eller till ett eller flera av dessa. Sådan förklaring får verkan från det att konventionen träder i kraft för sagda stat.

Det nederländska utrikesministeriet skall underrättas om sådana utvidgningar som sker senare.

Denna konvention träder i kraft för områden, som omfattas av en sådan utvidgning, sextionde dagen efter den dag då det nederländska utrikesministeriet underrättats enligt andra stycket.

Artikel 41

Denna konvention gäller i fem år, räknat från den dag då den enligt artikel 38, första stycket, trätt i kraft. Detsamma gäller även

paragraph of Article 38, even for States which have ratified it or acceded to it subsequently.

If there has been no denunciation, it shall be renewed tacitly every five years.

Any denunciation shall be notified to the Ministry of Foreign Affairs of the Netherlands at least six months before the end of the five year period.

It may be limited to certain of the territories to which the Convention applies.

The denunciation shall have effect only as regards the State which has notified it. The Convention shall remain in force for the other Contracting States.

Article 42

The Ministry of Foreign Affairs of the Netherlands shall give notice to the States referred to in Article 37, and to the States which have acceded in accordance with Article 39, of the following —

(a) the signatures and ratifications referred to in Article 37;

(b) the date on which the present Convention enters into force in accordance with the first paragraph of Article 38;

(c) the accessions referred to in Article 39 and the dates on which they take effect;

(d) the extensions referred to in Article 40 and the dates on which they take effect;

(e) the designations, reservations and declarations referred to in Articles 33 and 35;

(f) the denunciations referred to in the third paragraph of Article 41.

In witness whereof the undersigned, being duly authorised thereto, have signed the present Convention.

Done at The Hague, on the 18th day of March 1970, in the English and French languages, both texts being equally authentic, in a single copy which shall be deposited in the archives of the Government of the Netherlands, and of which a certified copy shall be sent, through the diplomatic channel, to each of the States represented at the Eleventh Session of the Hague Conference on Private International Law.

alinéa premier, même pour les Etats qui l'auront ratifiée ou y auront adhéré postérieurement.

La Convention sera renouvelée tacitement de cinq en cinq ans, sauf dénonciation.

La dénonciation sera, au moins six mois avant l'expiration du délai de cinq ans, notifiée au Ministère des Affaires Etrangères des Pays-Bas.

Elle pourra se limiter à certains des territoires auxquels s'applique la Convention.

La dénonciation n'aura d'effet qu'à l'égard de l'Etat qui l'aura notifiée. La Convention restera en vigueur pour les autres Etats contractants.

Article 42

Le Ministère des Affaires Etrangères des Pays-Bas notifiera aux Etats visés à l'article 37, ainsi qu'aux Etats qui auront adhéré conformément aux dispositions de l'article 39:

a) les signatures et ratifications visées à l'article 37;

b) la date à laquelle la présente Convention entrera en vigueur conformément aux dispositions de l'article 38, alinéa premier;

c) les adhésions visées à l'article 39 et la date à laquelle elles auront effet;

d) les extensions visées à l'article 40 et la date à laquelle elles auront effet;

e) les désignations, réserves et déclarations mentionnées aux articles 33 et 35;

f) les dénonciations visées à l'article 41, alinéa 3.

En foi de quoi, les soussignés dûment autorisés, ont signé la présente Convention.

Fait à La Haye, le 18 mars 1970, en français et en anglais, les deux textes faisant également foi, en un seul exemplaire, qui sera déposé dans les archives du Gouvernement des Pays-Bas et dont une copie certifiée conforme sera remise, par la voie diplomatique, à chacun des Etats représentés à la Onzième session de la Conférence de La Haye de droit international privé.

för stater, som senare ratificerat eller anslutit sig till konventionen.

Konventionen skall, om uppsägning icke sker, anses förlängd för fem år i sänder.

Uppsägning skall tillkännages hos det nederländska utrikesministeriet minst sex månader före den löpande femårsperiodens utgång.

Uppsägning kan begränsas till att avse vissa av de områden beträffande vilka konventionen är tillämplig.

Uppsägningen får verkan endast för den stat, som gjort uppsägningen. För övriga fördragsslutande stater förblir konventionen i kraft.

Artikel 42

Det nederländska utrikesministeriet skall underrätta de stater som avses i artikel 37, liksom de stater som anslutit sig enligt bestämmelserna i artikel 39, om

a) underskrifter och ratifikationer som avses i artikel 37,

b) dagen för konventionens ikraftträdande enligt bestämmelserna i artikel 38, första stycket,

c) anslutningar som avses i artikel 39 och dagen för dessas ikraftträdande,

d) utvidgningar som avses i artikel 40 och dagen för dessas ikraftträdande,

e) utseende av myndigheter samt förbehåll och förklaringar som avses i artiklarna 33 och 35,

f) uppsägningar som avses i artikel 41, tredje stycket.

Till bekräftelse härav har undertecknade, därtill behörigen bemyndigade, underskrivit denna konvention.

Som skedde i Haag den 18 mars 1970 på engelska och franska språken, vilka båda texter äger lika vitsord, i ett enda exemplar, som skall förvaras i Nederländernas regerings arkiv och varav bestyrkt avskrift på diplomatisk väg skall tillställas varje stat som var företräd vid Haagkonferensens för internationell privaträtt elfte session.

Innehåll

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	3
1 Förslag till lag om nordisk vittnesplikt m.m.	3
2 Förslag till lag om ändring i brottsbalken	5
3 Förslag till lag om ändring i lagen (1946:817) om bevisupptagning vid utländsk domstol	5
4 Förslag till lag om ändring i lagen (1946:816) om bevisupptagning åt utländsk domstol	6
Utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden den 26 april 1974 .	8
1 Inledning	8
2 Grundläggande regler om bevisning m.m. i domstolsprocess i Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge	10
2.1 Allmänt	10
2.2 Omfattningen av vittnesplikten	12
2.3 Vittnesersättning	18
2.4 Editionsplikt	19
2.5 Målsägande	20
2.6 Partsförhör i tvistemål	21
2.7 Tvångsmedel mot vittne	21
2.8 Ansvar för osann och ovarsam utsaga	24
3 Internationella överenskommelser m.m.	25
4 Lagstiftning m.m. angående bevisupptagning och delgivning	31
5 Samverkan inom Norden	34
5.1 Behovet av ytterligare reglering. Allmänna riktlinjer	34
5.1.1 Departementspromemorian	34
5.1.2 Remissyttrandena	36
5.2 Konventionsreglering eller lagstiftning	38
5.2.1 Departementspromemorian	38
5.2.2 Remissyttrandena	39
6 Nordisk vittnesplikt	40
6.1 Personer som bör omfattas av nordisk vittnesplikt	40
6.1.1 Departementspromemorian	40
6.1.2 Remissyttrandena	42

6.2	Begränsning i vittnesplikten till vissa domstolar	45
6.2.1	Departementspromemorian	45
6.2.2	Remissyttrandena.....	46
6.3	Åldersgräns för vittnesplikten.....	47
6.3.1	Departementspromemorian	47
6.3.2	Remissyttrandena.....	47
6.4	Begränsningar i vittnesplikten med hänsyn till målets och utsagans betydelse m.m.....	48
6.4.1	Departementspromemorian	48
6.4.2	Remissyttrandena.....	49
6.5	Vittnesförhör utom huvudförhandling	50
6.5.1	Departementspromemorian	50
6.5.2	Remissyttrandena.....	51
6.6	Utfärdande av kallelse	51
6.6.1	Departementspromemorian	51
6.6.2	Remissyttrandena.....	52
6.7	Undantag från vittnesplikt m.m.	52
6.7.1	Departementspromemorian	52
6.7.2	Remissyttrandena.....	54
6.8	Tvångsmedel mot vittne	55
6.8.1	Departementspromemorian	55
6.8.2	Remissyttrandena.....	57
6.9	Ersättning för inställelse	58
6.9.1	Departementspromemorian	58
6.9.2	Remissyttrandena.....	59
6.10	Ansvar för osann och ovarsam utsaga.....	60
6.10.1	Departementspromemorian	60
6.10.2	Remissyttrandena.....	61
6.11	Editionsplikt.....	63
6.11.1	Departementspromemorian	63
6.11.2	Remissyttrandena.....	65
6.12	Immunitet	65
6.12.1	Departementspromemorian	65
6.12.2	Remissyttrandena.....	66
6.13	Målsägande	67
6.13.1	Departementspromemorian	67
6.13.2	Remissyttrandena.....	68
6.14	Partsförhör.....	68
6.14.1	Departementspromemorian	68
6.14.2	Remissyttrandena.....	69
7	Delgivning och bevisupptagning inom Norden	69
7.1	Rätt att sända framställning om delgivning och bevisupptag- ning direkt till behörig myndighet	69

7.1.1	Departementspromemorian	69
7.1.2	Remissyttrandena.....	70
7.2	Behörig myndighet att motta framställning om delgivning och bevisupptagning.....	71
7.2.1	Departementspromemorian	71
7.2.2	Remissyttrandena.....	72
7.3	Kostnaden för delgivning och bevisupptagning	72
7.3.1	Departementspromemorian	72
7.3.2	Remissyttrandena.....	72
7.4	Språkfrågan.....	72
7.4.1	Departementspromemorian	72
7.4.2	Remissyttrandena.....	73
8	Bevisupptagningskonventionen	74
8.1	Allmänt	74
8.2	Översikt över konventionsbestämmelserna.....	75
8.3	Frågan om svensk anslutning till bevisupptagningskonven- tionen.....	79
8.3.1	Departementspromemorian	79
8.3.2	Remissyttrandena.....	80
8.4	Förbehåll, förklaringar m.m. vid ett tillträde till bevisupptag- ningskonventionen.....	81
8.4.1	Departementspromemorian	81
8.4.2	Remissyttrandena.....	84
8.5	Lagstiftningsfrågor	86
8.5.1	Departementspromemorian	86
8.5.2	Remissyttrandena.....	88
9	Departementschefen	90
9.1	Inledning	90
9.2	Nordisk vittnesplikt.....	91
9.2.1	Behovet av gemensamma regler	91
9.2.2	Personer som bör omfattas av nordisk vittnesplikt	94
9.2.3	Begränsningar i vittnesplikten	96
9.2.4	Vittnesförhör utom huvudförhandling.....	98
9.2.5	Utfärdande av kallelse	98
9.2.6	Undantag från vittnesplikt m.m.....	99
9.2.7	Tvångsmedel mot vittne	101
9.2.8	Ersättning för inställelse.....	102
9.2.9	Ansvar för osann och ovarsam utsaga	103
9.2.10	Editionsplikt	105
9.2.11	Immunitet.....	106
9.2.12	Målsägande.....	108
9.2.13	Partsförhör	108

9.3	Nordisk överenskommelse om inbördes rättshjälp genom delgivning och bevisupptagning	108
9.4	1970 års bevisupptagningskonvention	113
9.4.1	Frågan om ratificering av konventionen	113
9.4.2	Förbehåll, förklaringar m.m. vid tillträde till konventionen	115
9.4.3	Lagstiftningsfrågor	117
9.5	Ikraftträdande	118
10	Upprättade lagförslag	119
11	Hemställan	119
Bilaga 1	Departementspromemorians förslag till konvention mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om samverkan i rättegång	120
Bilaga 2	Departementspromemorians förslag till lag om nordisk vittnesplikt	122
Bilaga 3	Förslag till överenskommelse mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om inbördes rättshjälp genom delgivning och bevisupptagning	126
Bilaga 4	Konvention om bevisupptagning i utlandet i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur	132

